

In veilige handen!

***Grensoverschrijdend gedrag van kinderen van
4 t/m 12 jaar***

***Sarah van der Bijl &
Marlies Molenaar-Westdorp
© Christelijke Hogeschool Ede
Juni 2014***

In Veilige Handen!

Colofon

Auteurs

Sarah van der Bijl (100220) &
Marlies Molenaar-Westdorp (100123)

Opleiding

Academie Sociale Studies
Sociaal Pedagogische Hulpverlening

Opdrachtgevers

Johan en Annelies van der Klooster,
coördinatoren van Stichting Perspectief Jeugdwerk

Afstudeerbegeleider

Annemiek Stam-Hoogstrate

Beoordelaar plan van aanpak

Martine Lukasse

Beoordelaar eindrapportage

Hester Muurling- van Pijkeren

Datum/ plaats

© Christelijke Hogeschool Ede
27 juni 2014

Samenvatting

In deze samenvatting zetten wij de bevindingen van ons onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag van kinderen tussen de 4 en 12 jaar, voor u op een rijtje. Wij verwijzen u voor meer informatie naar onze deelvragen en conclusie.

Voor ons onderzoek hadden wij als doel om antwoord te geven op onze hoofdvraag en tevens aan te sluiten door het ontwikkelen van een bijpassend product. De hoofdvraag luidt als volgt: *“Wat hebben de vrijwilligers, van de Kinderhuiskamer-Schollevaar, nodig om met kinderen die grensoverschrijdend gedrag vertonen te werken, zodat alle kinderen zich op hun gemak voelen en hoe kan dit vorm gegeven worden in de Kinderhuiskamer?”*

Om hierop antwoord te kunnen geven, zijn we gestart met een literatuuronderzoek. Aansluitend hebben we tien enquêtes gehouden onder de vrijwilligers, vier keer geobserveerd in de kinderhuiskamer, drie enquêtes gehouden bij andere burgerinitiatieven die ook met kinderen werken, een interview gehouden met een orthopedagoge en met de coördinatoren van de Kinderhuiskamer-Schollevaar.

In de eerste deelvraag zijn we gaan kijken naar wat er wordt verstaan onder grensoverschrijdend gedrag en welke invloed de sociale ontwikkeling van kinderen hierop heeft. De conclusie was dat de definitie van dit onderwerp erg breed en veel omvattend is, maar over het algemeen komt het erop neer dat iemand slachtoffer is of dreigt te worden van ongewenst gedrag. Daarnaast heeft de sociale ontwikkeling ook wel degelijk invloed in de mate waarin een kind grensoverschrijdend gedrag vertoont.

We zijn ook gaan kijken naar hoe het in de praktijk gesteld is. We zijn een daarom een blik gaan werpen in de Kinderhuiskamer zelf, hier gaat deelvraag 2 over. Door middel van observaties, enquêtes en interviews hebben we gezien en gehoord, dat het regelmatig voorkomt dat een kind grensoverschrijdend gedrag vertoont en dat dit op zowel verbale als non-verbale wijze geuit wordt. Echter wordt dit niet als een probleem ervaren door de vrijwilligers en bleek het vooral te gaan om incidenten. Toch zagen wij kansen om kennis en vaardigheden door te geven aan de vrijwilligers als het gaat om adequaat om te kunnen gaan met grensoverschrijdend gedrag.

Wij zijn vervolgens de literatuur gaan raadplegen over het handhaven van grensoverschrijdend gedrag. In deelvraag 3 kwam naar voren dat duidelijkheid, regels, positieve aandacht en relatie belangrijke onderdelen zijn, ook bleek de omgeving een grote invloed te hebben op de mate waarin ongewenst gedrag vertoond wordt door de kinderen. Deelvraag 4 gaat daarom in op het belang van het creëren van een veilige speel- en leeromgeving ter preventie van grensoverschrijdend gedrag.

Om een goed beeld te kunnen vormen of dit thema ook bij andere jeugdwerkers speelt en hoe zij hier dan weer mee omgaan, hebben wij drie enquêtes gehouden bij andere burgerinitiatieven die kinderwerk doen. Dit gaat om Kinderclub aan de Dunne Bierkade in Den Haag, Athletes in action en Sonshine Rotterdam. Hieruit is gebleken dat dit onderwerp erg actueel is en dat ook andere initiatieven veel te maken hebben met grensoverschrijdend gedrag.

Voor ons werd toen al snel duidelijk dat we iets wilden ontwikkelen dat ingezet kan worden in de Kinderhuiskamer-Schollevaar, en met eventueel een kleine aanpassing, ook bij andere burgerinitiatieven. In deelvraag 6 zijn we ons daarom gaan focussen op het ontwikkelen van een factsheet en een stappenplan dat vrijwilligers zou ondersteunen bij het omgaan en adequaat reageren op grensoverschrijdend gedrag van kinderen.

Uit ons onderzoek zijn ook een aantal aanbevelingen gekomen, namelijk het bekend maken van de doelen aan de vrijwilligers, het maken van duidelijke tijdschema voor de kinderen, het opstellen van een protocol, het bieden van een cursus aan de vrijwilligers en het houden van persoonlijke functioneringsgesprekken.

Voorwoord

Voor u ligt ons eindrapport van ons onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag van kinderen tussen de 4 en 12 jaar. Vanuit Stichting Perspectief Jeugdwerk kregen wij de opdracht om onderzoek te doen naar grensoverschrijdend gedrag van de kinderen die in de Kinderhuiskamer-Schollevaar komen. Ons werd gevraagd om advies en informatie te kunnen geven over hoe de vrijwilligers hier adequaat op kunnen reageren.

Naar aanleiding van deze vraag van Johan en Annelies van der Klooster zijn wij een onderzoek gestart. Dit onderzoek is gericht op kinderen tussen de 4 en de 12 jaar die wekelijks de Kinderhuiskamer-Schollevaar, te Capelle aan den IJssel, bezoeken.

Onze vraag was wat de vrijwilligers, van de Kinderhuiskamer Schollevaar, nodig hebben om met kinderen die grensoverschrijdend gedrag vertonen te kunnen werken. Zodat alle kinderen zich op hun gemak voelen en hoe kan dit vorm gegeven worden in de Kinderhuiskamer.

We hebben allereerst gekozen om te kijken naar wat de literatuur zegt over sociale ontwikkeling, ongewenste gedragingen en de veilige speel- en leeromgeving van kinderen. Vervolgens hebben wij half- of gedeeltelijk gestructureerde interviews gehouden met Johan en Annelies van der Klooster, orthopedagoge en coördinatoren van de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Daarnaast hebben wij open enquêtes afgenomen onder de vrijwilligers die hierbij betrokken zijn.

Onze dank gaat uit naar hen die dit onderzoek mogelijk hebben gemaakt. Als eerste bedanken we Johan en Annelies van der Klooster, onze opdrachtgevers, coördinatoren van de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Zij hebben ons onderzoek begeleid vanuit de praktijk en ons van feedback voorzien. Ook dank aan de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer-Schollevaar die de enquêtes hebben ingevuld, waardoor wij ons onderzoek succesvol hebben kunnen afronden. Onze dank gaat eveneens uit naar de docenten van de CHE, waaronder Annemiek Stam-Hoogstrate, onze afstudeerbegeleider die ons regelmatig feedback en coaching heeft gegeven.

We zijn trots op het resultaat en hopen dat ons product bruikbaar is voor de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Ons doel is om grensoverschrijdend gedrag te handhaven en voorkomen, zodat kinderen in een veilige leer- en speelomgeving kunnen spelen.

Wij wensen u allen veel leesplezier!

Ede, juni 2014

Sarah van der Bijl &
Marlies Molenaar-Westdorp

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Voorwoord.....	4
Inhoudsopgave.....	5
Inleiding	8
Aanleiding	8
Probleemstelling	9
Hoofdvraag	9
Deelvragen	9
Doelstelling/ projectresultaat	9
Achtergrondinformatie	10
Projectactiviteiten / verantwoording werkwijze	10
Projectgrenzen	12
Projectorganisatie	13
Risicoanalyse	13
Hoofdstuk 1 Grensoverschrijdend gedrag	14
1.1 Inleiding	14
1.2 Maatschappelijke ontwikkelingen	14
1.3 De sociale ontwikkeling	15
1.3.1. Sociale vaardigheden	15
1.3.2. Sociale competenties	17
1.3.3. Sociaal-emotionele ontwikkeling	17
1.4 Definitie grensoverschrijdend gedrag	19
1.4.1. Typerend voor kinderen onder de 12 jaar	20
1.4.2. Praktijk	21
1.5 Conclusie	22
Hoofdstuk 2 Kinderhuiskamer-Schollevaar	23
2.1 Inleiding	23
2.2 De doelgroep	23
2.3 De vrijwilligers	23
2.4 De activiteiten	24
2.5 Grensoverschrijdend gedrag van de kinderen	24
2.5.1. Observaties	24
2.5.2. Signalering van de coordinatoren	25
2.5.3. Signalering van de vrijwilligers	25
2.6 Conclusie	26

Hoofdstuk 3 Kennis en vaardigheden	28
3.1 Inleiding	28
3.2 Factoren die grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden	28
3.2.1. Normen en waarden	29
3.2.2. Cultuur	29
3.2.3. Leeftijd	30
3.2.4. Jongens en meisjes.....	30
3.2.5. Overige factoren	30
3.3 Grenzen en corrigeren	31
3.4 Factoren die grensoverschrijdend gedrag verkleinen	34
3.4.1. Gezag.....	34
3.4.2. Positieve aandacht	35
3.4.3. Relatie	36
3.5 Kennis en vaardigheden van de vrijwilligers van Kinderhuiskamer-Schollevaar	36
3.5.1. Observaties	36
3.5.2. Beeldvorming van de coördinatoren	37
3.5.3. Handelingen van de vrijwilligers	38
3.6 Conclusie	38
Hoofdstuk 4 Een veilige speel- en leeromgeving	40
4.1 Inleiding	40
4.2 Voorkomen	40
4.3 Orthopedagogisch methodiekmodel	40
4.4 Klimaat creëren.....	41
4.4.1. Ruimte	41
4.4.2. Ritme	41
4.4.3. Basisregels.....	41
4.4.4. Materiaal.....	42
4.5 De omgevingsfactoren	42
4.6 De Piramide Methode.....	43
4.7 Belangrijkste factoren	43
4.8 Conclusie	44
Hoofdstuk 5 Andere burgerinitiatieven	46
5.1 Inleiding	46
5.2 Grensoverschrijdend gedrag.....	46
5.3 Momenten van signalering	47
5.4 Aanleiding van gedrag	47
5.5 Grensoverschrijdend gedrag als probleem	47

5.6 (andere) Kinderen	48
5.7 Methode voor handhaving van gedrag.....	48
5.8 Handelen en handelingsverlegenheid	49
5.9 Andere initiatieven	50
5.10 Conclusie.....	50
Hoofdstuk 6 Product	51
6.1 Inleiding	51
6.2 Factsheet	51
6.3 Stappenplan & protocol.....	51
6.5 Conclusie.....	52
Conclusie.....	53
Eindconclusie	54
Aanbevelingen	55
1. Doelen.....	55
2. Duidelijk planning	55
3. Protocol opstellen.....	55
4. Cursus	56
5. Persoonlijk gesprek.....	56
6. Vervolg onderzoek	56
Discussie	57
Risicoanalyse.....	57
Dataverzameling	58
Vervolg onderzoek.....	59
Literatuurlijst	60
Bijlage 1: Verantwoordingsdocument stappenplan	64
Bijlage 2: Stappenplan & factsheet.....	66
Bijlage 3: Labels interviews	71
Bijlage 4: Labels observaties.....	100
Bijlage 5: Opzet enquêtes vrijwilligers Kinderhuiskamer-Schollevaar	112
Bijlage 6: Uitwerking enquêtes vrijwilligers Kinderhuiskamer-Schollevaar.....	117
Bijlage 7: Opzet enquêtes vergelijkend onderzoek burgerinitiatieven	133
Bijlage 8: Uitwerking enquêtes vergelijkend onderzoek burgerinitiatieven	139
Bijlage 9: Logboek	150

Inleiding

Aanleiding

Er zijn de laatste jaren een aantal maatschappelijke trends gaande als Welzijn Nieuwe Stijl, Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en transitie. We zien dat we in Nederland ons steeds meer gaan richten op zelfredzaamheid, burgerparticipatie en hulpverlening aan huis en in de wijk. Bij de transitie is het zo dat, vanaf januari 2015, de gehele jeugdzorg voor de rekening van de gemeentes komt. Zij zullen moeten gaan zorgen voor inhoudelijke vernieuwingen en transformatie, wat steeds meer gericht zal zijn op de versterking van eigen kracht van kinderen, jongeren en opvoeders (NJI, z.d.). Bij de Wmo hebben de gemeenten een aantal functies toebedeeld gekregen als informatie en advies geven, signaleren van problemen bij opgroeien en opvoeden en zorgen dat kinderen, jongeren en hun ouders de juiste hulp krijgen (art.2: Jeugdwet, 2013).

De gemeente Capelle aan den IJssel, waar ons onderzoek zich afspeelt, is al een aantal jaar heel actief bezig op dit gebied. Zij heeft ook de taak gekregen om de regie te voeren en te komen tot een integraal jeugdbeleid. Echter werd er geconstateerd dat er een gestructureerde, methodische aanpak gemist werd (Seelaar, 2007/2008). Daarom is er een aantal jaar geleden gekozen om het project 'Veilig Opgroeien' voor de wijk Schollevaar op te zetten. De wijk Schollevaar staat onder andere bekend als 'probleem' wijk. Uit onderzoek blijken er gedragingen als geweld, jeugddelinquentie en verslaving geregeld voor te komen (Jonkman, van der Zande, Kroes, & Aussems, 2012). De meeste aangiftes komen, volgens buurtmonitor van gemeente Capelle aan den IJssel, ook uit deze wijk (2010). Uit het Jongerenonderzoek van Verweij & Jonker instituut (2009) bleek dat de jongeren, uit de wijk Schollevaar, het vaakst in aanraking komen met de politie. In Schollevaar-Zuid was dit 5,8% terwijl de gemiddelde in Capelle aan den IJssel op 4,1 % ligt. Het school verzuim is ook het hoogst in deze wijk, namelijk op 4,1% (Jonkman, van der Zande, Kroes, & Aussems, 2012). 60 % van de bewoners, in deze wijk, geeft aan overlast te ervaren van jongeren (Buurtmonitor, 2010). De kinderen vertonen vaak al op jonge leeftijd antisociaal gedrag, hebben leerachterstand en vertonen probleemgedrag. (Seelaar, 2007/2008). De gemeente heeft daarom een preventieteam opgezet, waarbij verschillende partijen zijn betrokken als basisscholen, politie en jeugdzorg. Ze werken vanuit een wijkgerichte methode om jeugdbeleid te ontwikkelen, ook wel bekend onder de naam Communities that Care (CtC). Hun streven is het bevorderen van een gezonde en veilige ontwikkeling van kinderen (Seelaar, 2007/2008). Een van de belangrijkste uitgangspunten van hun methodiek is, het preventief aanpakken van probleemgedrag door het verminderen van risicofactoren en het stimuleren van beschermende factoren (ctcholland, z.d.).

Het preventieteam heeft geconstateerd dat het aanbod en begeleiding bij kinderactiviteiten gering was (Seelaar, 2007/2008). Wat ook wordt bevestigd door de buurtbewoners die aangegeven dat dit een groot probleem is in de wijk (Buurtmonitor, 2010). Dit heeft als gevolg gehad dat er veel overlast door jongeren en kinderen werd ervaren. Er is daarom voor gekozen om het huidige kinderwerk uit te breiden (Preventieplan Schollevaar – CONCEPT, 2011). Hiermee willen zij al op jonge leeftijd probleemgedrag aanpakken, tegengaan en voorkomen. Daarvoor is een beroep gedaan op onder andere Perspectief Jeugdwerk, opgericht door Johan en Annelies van der Klooster.

Perspectief Jeugdwerk organiseert en coördineert missionair jeugdwerk binnen het project Kruispunt-Oost. Daarnaast voert Perspectief Jeugdwerk opdrachten uit voor de gemeente Capelle aan den IJssel, gericht op kinderwerk (Klooster, 2011).

Het hoofddoel van het aanbieden van extra kinderwerk in Capelle Schollevaar is, het vergroten van de betrokkenheid van de kinderen en hun ouders op de wijk. Het uitgangspunt van dit doel is om meer sociale cohesie te creëren binnen de wijk. Uit cijfers blijkt ook dat de sociale cohesie erg laag is (Buurtmonitor, 2010).

In 2011 hebben Johan en Annelies van der Klooster de Kinderhuiskamer Schollevaar opgericht, hier vindt tevens ons onderzoek plaats.

Op de woensdagmiddag worden er activiteiten aangeboden, in wijkcentrum Schollevaar, voor de kinderen tussen de 4 en 12 jaar uit deze wijk. De kinderhuiskamer werkt aan verschillende subdoelen als: de kinderen positieve aandacht en waardering geven, veilige plek aanbieden waar ze ongeacht hun achtergrond en ontwikkeling mogen zijn en de kinderen stimuleren in hun sociale ontwikkeling (Klooster, 2011).

De Kinderhuiskamer beschikt over ruim twintig vrijwilligers die wekelijks, wisselend worden ingezet. Dit vrijwilligersteam bestaat uit ouders, mensen uit de kerk en buurtbewoners. Annelies van der Klooster, orthopedagoge en coördinator van de Kinderhuiskamer, geeft aan dat de vrijwilligers het soms lastig vinden om met kinderen te werken die grensoverschrijdend gedrag vertonen. Hun achtergrond qua leeftijd, ervaring en opleidingsniveau is erg verschillend, waardoor ze niet altijd over de vaardigheden of kennis beschikken om adequaat te kunnen reageren op deze gedragingen. Uit gesprekken met de vrijwilligers kwam vooral de vraag naar voren hoe ze om kunnen gaan met kinderen die grensoverschrijdend gedrag vertonen. Ze gaven hierbij aan zelf niet te weten hoe ze hierop zouden kunnen reageren.

Annelies van der Klooster zegt hierover dat een deel van de kinderen zich vaak niet op hun gemak voelt, op het moment dat een ander kind uit de groep gedragsproblemen vertoont. Er ontstaat hierdoor een knelpunt tussen het bieden van activiteiten voor alle kinderen, ongeacht hun achtergrond en ontwikkeling, en het bieden van een plek waar alle kinderen zich veilig voelen.

Mevr. A van Dijk, beleidsadviseur en voorzitter van het preventieteam, bevestigde aan ons, tijdens een gesprek op 5 maart jl., dat grensoverschrijdend gedrag een vaak terugkomend thema is onder kinderen uit deze wijk en dat ook andere partijen van het preventieteam hier regelmatig mee te maken hebben.

Bovenstaande situaties en reacties roepen bij ons vragen op, namelijk: Wanneer is gedrag van kinderen grensoverschrijdend? En wanneer vinden de vrijwilligers gedrag storend? Welke structuur wordt er op dit moment al geboden, m.b.t. voorkomen en/of handhaven van grensoverschrijdend gedrag, in de Kinderhuiskamer-Schollevaar? Welke sfeer is hierbij belangrijk om te creëren, m.b.t. veilige speel- en leeromgeving? Ervaren andere burgerinitiatieven, die met kinderen werken, ook problemen m.b.t. grensoverschrijdend gedrag? En hoe gaan zij hier dan mee om?

De vraag vanuit de coördinatoren van de Kinderhuiskamer-Schollevaar is of wij onderzoek wilden doen naar grensoverschrijdend gedrag van de kinderen die in de kinderhuiskamer komen. En of wij advies/informatie kunnen geven over hoe de vrijwilligers hierop zouden kunnen reageren.

Probleemstelling

De vrijwilligers van de Kinderhuiskamer Schollevaar geven aan niet te weten hoe ze adequaat kunnen reageren op kinderen, tussen de 4 en 12 jaar, die grensoverschrijdend gedrag vertonen. Hierdoor kan er voor de overige kinderen, die in de Kinderhuiskamer komen, niet altijd een veilige sfeer en voldoende aandacht zijn.

Hoofdvraag

Wat hebben de vrijwilligers, van de Kinderhuiskamer Schollevaar, nodig om met kinderen die grensoverschrijdend gedrag vertonen te kunnen werken, zodat alle kinderen zich op hun gemak voelen en hoe kan dit vorm gegeven worden in de Kinderhuiskamer?

Deelvragen

Deelvraag 1: Wat wordt er verstaan onder grensoverschrijdend gedrag van kinderen van 4 tot en met 12 jaar?

Deelvraag 2: Hoe ziet grensoverschrijdend gedrag eruit bij de kinderen van de Kinderhuiskamer Schollevaar?

Deelvraag 3: Welke kennis en vaardigheden zijn er nodig als het gaat om het handhaven en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag en over welke beschikken de vrijwilligers al?

Deelvraag 4: Welke stimulerende factoren en methoden zijn er al beschikbaar met betrekking tot het creëren van een veilige speel- en leeromgeving voor kinderen?

Deelvraag 5: Hoe gaan andere burgerinitiatieven, die kinderwerk doen, om met grensoverschrijdend gedrag van kinderen?

Deelvraag 6: Wat voor product zou helpend zijn voor vrijwilligers om adequaat om te kunnen gaan met grensoverschrijdend gedrag van kinderen uit de Kinderhuiskamer-Schollevaar.

Doelstelling/ projectresultaat

Het uiteindelijk te ontwikkelen product dat wij voor ogen hadden, was het ontwikkelen van een praktisch product als een factsheet en een stappenplan, dat breed inzetbaar zou kunnen zijn als het gaat om grensoverschrijdend gedrag van kinderen te voorkomen of te handhaven. Ons doel was hierbij om de vrijwilligers meer inzicht, kennis en handvaten te geven over grensoverschrijdend gedrag bij kinderen. Wij wilden hiermee bereiken dat de vrijwilligers adequaat kunnen gaan reageren op deze gedragingen waardoor dit door de kinderen minder zou kunnen worden vertoond.

Zo creëer je voor de kinderen een veiligere sfeer waar ze de aandacht krijgen die ze nodig hebben. Het product moest aan een aantal eisen voldoen. Het moest namelijk helder, duidelijk en niet te ingewikkeld zijn zodat alle vrijwilligers, ongeacht hun opleidingsniveau en achtergrond, het kunnen gebruiken en toepassen in de praktijk. Daarnaast vonden wij het belangrijk dat mogelijk ook toepasbaar zou kunnen zijn voor andere settings. Zo zou het product, met enige aanpassing, ook ingezet kunnen worden bij andere burgerinitiatieven die kinderwerk doen.

Achtergrondinformatie

Ons onderzoek speelt zich af in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Zij opent iedere woensdag haar deuren (met enkele uitzonderingen daar gelaten) van 14.00u t/m 16.00u in het wijkcentrum. De Kinderhuiskamer wordt wekelijks bezocht door ongeveer veertig kinderen, in de leeftijd van 4 t/m 12 jaar, die woonachtig zijn in de wijk Schollevaar. Deze kinderen zijn welkom om te participeren aan activiteiten als knutselen, spelletjes spelen en dergelijke bezigheden.

De Kinderhuiskamer is opgericht door jeugdwerkers Johan en Annelies van der Klooster in opdracht van de gemeente Capelle aan den IJssel en het project Kruispunt-Oost. Zij krijgen subsidies voor het kinderwerk dat zij doen in de wijk. Verder vormen zij onderdeel van het preventieteam in de wijk Schollevaar. Hun rol is het coördineren van de kinderhuiskamer, daarnaast houden zij bij hoeveel kinderen er komen en geven zij belangrijke statistische gegevens door aan de gemeente. Johan en Annelies worden ondersteund, bij het voorbereiden en draaien van de KH, door ruim twintig vrijwilligers die zich wisselend een of meerdere keren in laten roosteren.

Zoals in de aanleiding al genoemd, werkt de Kinderhuiskamer-Schollevaar aan verschillende doelen. Deze zijn:

- Kinderen positieve aandacht en waardering geven, door voor hen een veilige plek aan te bieden waar ze ongeacht hun achtergrond en ontwikkeling mogen zijn.
- Kinderen de kans geven om te leren en hun talenten te ontwikkelen.
- Kinderen leren om hun vrije tijd zinnig en leuk te besteden.
- Kinderen stimuleren in hun sociale ontwikkeling, door hen te leren om samen te werken en te spelen met leeftijdsgenoten.
- Opvoeders/ buurtbewoners motiveren en toerusten om als vrijwilligers actief betrokken te zijn bij het kinderwerk.

(Klooster, Notitie uitbreiding kinderwerk versie 2.0, 2011)

Projectactiviteiten/ verantwoording werkwijze

Om een antwoord te geven op onze deelvragen, en uiteindelijk ons onderzoeksvraag, zijn we op verschillende manieren te werk gegaan. Hieronder beschrijven we per deelvraag hoe wij concreet hebben gewerkt.

Deelvraag 1 en 2, waarin we kijken naar grensoverschrijdend gedrag, hebben wij beantwoord door een literatuuronderzoek te doen en het houden van een interview met orthopedagoge Annelies van der Klooster. Hierbij hebben we ons vooral gefocust op wat relevant is voor de Kinderhuiskamer en de vrijwilligers. Daarnaast hebben wij gekeken naar andere onderzoeken omdat wij hierdoor mogelijk inspiratie op konden doen en bronnen gebruiken. Dit hielp ons om aan meer informatie te komen die relevant is voor ons eigen onderzoek (Baarda, Goede, & Teunissen, 2013).

Annelies van der Klooster is tevens ook orthopedagoge en zij heeft veel kennis over de ontwikkeling van kinderen. Voor een interview met haar hebben we voor een half- of gedeeltelijk gestructureerde interview gekozen. Wij hebben een bepaalde structurering aangebracht door het werken met een topiclijst waarin belangrijke onderwerpen en vragen, die besproken moesten worden zijn opgenomen (Baarda, Goede, & Teunissen, 2013). Wij hebben niet gekozen voor een expertinterview omdat Annelies van der Klooster zelf betrokken is bij de Kinderhuiskamer en bij een expertinterview mag de geïnterviewde niet persoonlijk betrokken zijn bij het onderwerp (Baarda, Goede, & Teunissen, 2013).

Bij het analyseren van onze interviews maken we gebruik van labels. Hierbij hebben we expliciet en weloverwogen tekstfragmenten geselecteerd en voorzien van een indicatie (Baarda, Goede en Teunissen, 2013). Kortom, de interviews zijn volledig uitgewerkt, vervolgens gefragmentariseerd en ieder fragment voorzien van een kern- en sublabel. We hebben gekozen voor deze methode omdat wij tijdens het beantwoorden van onze deelvragen kunnen verwijzen naar de labels.

Dit draagt bij aan de betrouwbaarheid en validiteit van het uitwerken van het interview en het beantwoorden van onze deelvragen. Verder vergemakkelijkt het de lezer in het opzoeken van de geciteerde fragment.

In deelvraag 2 kijken wij naar het gedrag dat de kinderen vertonen in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Door middel van enquêtes af te nemen onder de vrijwilligers, interviews te houden met de coördinatoren en observaties van de kinderen en vrijwilligers te doen, wilden wij informatie verzamelen om deze deelvraag te beantwoorden.

We hebben ook hier gekozen voor een half- of gedeeltelijk gestructureerde interview te houden met Johan en Annelies van der Klooster, coördinatoren van de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Door gebruik te maken van een topiclijst hebben wij een bepaalde structuur gegeven aan het interview. Wij hebben van hen een helder beeld kunnen krijgen van de situatie rondom grensoverschrijdend gedrag van de kinderen, hoe zij hiermee omgaan en hoe zij wensen dat de vrijwilligers hiermee omgaan.

Voor de observaties wilden wij, al participierend, gebruik maken van open en vrije observaties met een insider-view om een beeld te kunnen vormen van het gedrag van de kinderen uit de Kinderhuiskamer. Zoals Baarda, de Goede en Teunissen (2005) schrijven in hun boek: *“een insider-view betekent dat je de situatie probeert te zien vanuit het gezichtspunt van de betrokkene zelf. Dus vanuit hun perspectief of vanuit hun situatiedefinitie”* (p. 272).

Deze observaties hebben vooral een beschrijvend karakter, waarin wij al observerend en analyserend ideeën opdoen en uiteindelijk tot interpretaties komen (Baarda, Goede, & Teunissen, 2013). Onze keuze was om geen observatieschema te gebruiken, maar om concreet waargenomen gedrag te beschrijven. Wij hebben niet specifiek voor een schema gekozen omdat het ons zou beperken tijdens het observeren wanneer er geen of weinig grensoverschrijdend gedrag zou worden vertoont. Daarom hebben we besloten om tijdens het observeren een explorerend blik te houden op het gedrag van zowel de kinderen als de vrijwilligers. Het voordeel van deze methode is, zijn open karakter van de meetprocedure en de realistische karakter van de meetsituatie (Schreuder Peters, 2012).

Wij maken ook één keer gebruik van het observeren volgens het incidentsysteem (Berkers, 1998). Hierbij gaat het om vooral incidenten te observeren en deze te beschrijven. Zo hoopten wij vooral waarnemingen te doen die relevant zijn voor onze probleemstelling. Hierbij hebben wij korte aantekeningen van gebeurtenissen en deze verder uitgewerkt op een later tijdstip.

Wij streefden naar twee á drie observatiemomenten omdat wij hierdoor de kans op het signaleren van grensoverschrijdend gedrag van kinderen wilden vergroten.

Vanwege de privacy van de kinderen, waren wij niet geautoriseerd om video-opname te maken. Hierdoor waren wij aangewezen op het maken van observatieaantekeningen en observatieverslagen, die ondersteund werden door veldnotities. Deze veldnotities bevatten meer algemene opmerkingen rondom de gedragingen van de kinderen en vrijwilligers, hierdoor vergroten wij de objectiviteit van de observatie. Dit houdt in zorgvuldig kijken, luisteren en aandacht hebben voor details (Plochg & Zwieten, 2007).

Neuman (2000) maakt onderscheid tussen verschillende vormen van veldnotitie. Wij hebben specifiek gekozen voor directe notities van observaties waarin wij gedetailleerde beschrijvingen maakten van de situatie. Dit droeg weer bij aan de betrouwbaarheid en objectiviteit van de observaties.

Verder hebben wij alle observaties gefragmentariseerd en tevens voorzien van een label, zodat wij de observaties in de deelvragen kunnen verwijzen en de lezer de fragmenten makkelijk terug kan vinden.

In overleg met onze opdrachtgevers, hebben wij ervoor gekozen alle twintig vrijwilligers open enquêtes via de e-mail te verzenden, waaruit de verzamelde informatie statistisch bewerkt is (Baarda, Goede & Kalmijn, 2010). De vrijwilligers hebben twee weken de tijd gehad om de enquêtes te beantwoorden en terug te sturen. Wij hoopten minimaal 10 enquêtes terug te krijgen, waar we informatie uit konden halen.

Open enquêtes via de e-mail kost minder tijd en daardoor hebben de vrijwilligers de mogelijkheid gehad om na te denken over de antwoorden en hiervoor hun eigen plek en tijdstip te kiezen. Wij hebben specifiek niet gekozen voor een gesloten enquête, omdat daar maar beperkt antwoord mogelijkheden bij zijn en minder informatie uitkomt.

Een enquête kan nadelig zijn omdat het óf beperkt tot heel specifieke gedragingen, voornemens en wensen óf complexe meningen of houdingen tot een reeks standaardvragen reduceert (Heerikhuizen, 2009). Door ook open vragen te stellen is de uitnodiging groter om uitgebreider antwoord te geven en er is meer ruimte voor persoonlijke inbreng.

De enquêtes hebben we allemaal in tabellen en grafieken uitgewerkt zodat we dit kunnen verwijzen in de deelvragen.

Deelvraag 3 en 4 gaan over de kennis en vaardigheden die nodig zijn om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen of te handhaven en welke factoren invloed hebben op een veilige speel- en leeromgeving. Wij hebben deze vragen beantwoord aan de hand van een literatuuronderzoek. Hierbij hebben we gebruik gemaakt van vakliteratuur uit boeken, vaktijdschriften, methodische bronnen, maatschappelijke trends etc. Daarnaast hebben wij ook naar proefschriften en scripties, rondom dit thema, gekeken. Deze bevatten vaak een goed overzicht van, voor ons, relevante literatuur (Baarda, Goede, & Teunissen, 2013). Verder hebben wij tijdens het interview met de orthopedagoge gevraagd naar stimulerende factoren en bestaande methoden ter ondersteuning van ons literatuuronderzoek. Om een beeld te krijgen van de kennis en vaardigheden die de vrijwilligers al bezitten, hebben wij gebruik gemaakt van de verschillende onderzoeksmethoden zoals deze hierboven staan beschreven.

Deelvraag 5 gaat over hoe andere burgerinitiatieven omgaan met grensoverschrijdend gedrag van kinderen. Hiermee hoopten wij meer inzicht te krijgen in welke rol dit thema speelt bij andere jeugdwerkers en hoe zij omgaan met ongewenst gedrag. Wij hebben daarom contact opgenomen en open enquêtes via de e-mail gestuurd naar initiatieven als Sonshine Jeugdwerk Rotterdam, Thuis in west, Innov8 en Athletes in Action. Een interview kost veel tijd en is lastig te plannen wanneer iemand een volle agenda heeft. Het voordeel van een open enquête via de e-mail was dat wij het naar meerdere mensen tegelijk konden sturen en op een eenvoudige manier dit met elkaar konden vergelijken. Een ander voordeel was dat het hen de tijd heeft gegeven om over het onderwerp na te denken en dat ze dus meer informatie hebben kunnen geven. Baarda, de Goede en Teunissen (2005) zeggen hierover: *“Je zegt dingen meestal sneller, makkelijker en ook impulsiever dan dat je ze opschrijft.”* (p. 242). Wij willen deze enquêtes op dezelfde manier gaan verwerken als de enquêtes van de vrijwilligers.

In deelvraag 6 focussen wij ons op welke producten de vrijwilligers nodig hebben als gaat om voorkomen of adequaat reageren op grensoverschrijdend gedrag. Door middel van informatie die wij verzameld hebben uit interviews, observaties en literatuur, hebben wij antwoord kunnen geven op deze vraag. We hebben expliciet gevraagd aan de vrijwilligers en de coördinatoren wat zij denken nodig te hebben als het gaat om adequaat om te kunnen gaan met grensoverschrijdend gedrag. Wij zijn hiermee aan de slag gegaan en hebben gekeken op welke manier wij konden aansluiten bij hun vraag.

Projectgrenzen

We hebben er voor gekozen onze focus te leggen op de vrijwilligers en kinderen van de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Zij hebben verschillende doelen waar ze aan werken. Om te voorkomen dat ons onderzoek te breed zou worden, hebben we ervoor gekozen om ons vooral te richten op grensoverschrijdend gedrag bij de kinderen, tussen de 4 en 12 jaar, die de Kinderhuiskamer regelmatig bezoeken. Hier hebben wij onze focus op gelegd, omdat dit een dringende vraag van de vrijwilligers.

Wij hebben gekeken naar het verschil tussen ‘normaal’ gedrag en grensoverschrijdend gedrag bij kinderen in de Kinderhuiskamer. Hoewel onze focus in eerste instantie ligt bij de Kinderhuiskamer, leek het ons ook belangrijk om te kijken hoe in het algemeen naar dit thema wordt gekeken. Wij willen namelijk dat dit rapport mogelijk doorgegeven kan worden aan andere burgerinitiatieven en dat zij hieruit belangrijke informatie kunnen halen of toepassen in hun werk met kinderen.

Om meer te weten over de ‘normale’ sociale ontwikkeling en over grensoverschrijdend gedrag van kinderen hebben wij de literatuur geraadpleegd, observerend onderzoek gedaan en interviews gehouden met een orthopedagoge. Daarnaast hebben wij ook een vergelijkend onderzoek gedaan bij andere burgerinitiatieven, die met kinderen werken, om een blik werpen in het thema ‘grensoverschrijdend gedrag’. Wij waren benieuwd of zij hier ook mee te maken hadden, hoe zij zelf hiernaar kijken en hoe ze hier eventueel mee omgaan. Dit is voor ons ook helpend geweest om tot algemene, bruikbare adviezen te kunnen komen.

Wij hebben uiteindelijk besloten, door de korte beschikbare tijd, onze focus vooral te leggen op theoretisch, vergelijkend en observerend onderzoek. Wij wilden een goed kwalitatief onderzoek uitvoeren en uiteindelijk een onderzoeksrapport afleveren met adviezen voor eventueel een vervolgproject.

Daarnaast wilden wij een product aanbieden aan de opdrachtgevers, dat ter ondersteuning voor alle vrijwilligers zou zijn. Dit product moet helpend zijn bij het voorkomen en/of handhaven van grensoverschrijdend gedrag bij kinderen tussen de 4 en 12 jaar. Wij wilden zo goed mogelijk aan hun behoeften tegemoet komen. Verder beschikt de Kinderhuiskamer over een budget beschikt waarmee mogelijke kosten, voor maken van product, gedekt zouden kunnen worden.

Projectorganisatie

Wij zijn, als vierdejaarsstudenten SPH, betrokken bij dit onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag. Het merendeel van dit onderzoek hebben wij samen uitgevoerd. Daarnaast hebben we ook voor een eerlijke taakverdeling gezorgd, waar een ieder ook de verantwoordelijkheid voor zijn eigen stuk droeg. Als een onderdeel af was, controleerden we dit samen en verwerkten we vervolgens de feedback zelf weer in ons eigen onderdeel. Hierdoor werkten wij efficiënt en effectief.

We hebben een duidelijke rol verdeling gehad waarbij wij regelmatig op elkaar afstemden en elkaar op de hoogte hielden van de nieuwste ontwikkelingen binnen het onderzoek.

Daarnaast had een ieder een vast contactpersoon. Onze opdrachtgevers Johan en Annelies van der Klooster, werden met enige regelmaat op de hoogte gebracht door Marlies en Sarah zorgde voor het contact met onze afstudeerbegeleider Annemiek Stam.

Risicoanalyse

Voor het begin van ons onderzoek hadden wij een aantal risico's beschreven ten aanzien van ons afstudeeronderzoek. Deze kunt u hieronder lezen.

1. Binnen de organisatie waar we onderzoek doen, blijkt dat er weinig sprake is van grensoverschrijdend gedrag bij kinderen tussen de 4 en 12 jaar. Dit zou betekenen dat het probleem wat wij onderzoeken geen probleem blijkt te zijn voor deze organisatie. Toch is het feitelijk gezien, in de wijk Schollebaar te Capelle aan den IJssel, wel een probleem en is het dus interessant te achterhalen waarom het in de Kinderhuiskamer niet wordt vertoond. We zouden vervolgens een vergelijkend onderzoek kunnen doen door te kijken hoe het bij andere wijken en projecten omtrent jeugdwerk er aan toe gaat en wat het verschil dan maakt tussen deze projecten en wijken.
2. Het onderzoek blijkt te groot te zijn. We zullen ons onderzoek goed moeten afbakenen en daarbij prioriteiten stellen. Het is niet denkbaar dat je alle facetten omtrent het thema mee kunt nemen in het onderzoek. Dit betekent dus dat we meer moeten laten liggen dan we in eerste instantie dachten.
3. Het onderwerp kan erg gevoelig liggen bij de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer. Het is goed mogelijk dat de vrijwilligers niet beschikken over de kennis en vaardigheden om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan of ze weten niet hoe ze deze in moeten zetten. Voor ons onderzoek kan dit betekenen dat het antwoorden op onze interviews en/of enquête als lastig wordt ervaren, omdat men niet goed weet hoe hier op te antwoorden. Wij denken dat het belangrijk is om de vrijwilligers zo te benaderen dat ze zich niet afgerekend voelen op de persoon zelf, maar dat de mogelijkheid open blijft dat ze iets met onze aanbevelingen gaan doen.
4. Binnen de Kinderhuiskamer blijkt het niveau van de vrijwilligers verschillend te zijn. Dit zorgt ervoor dat het uiteindelijk te maken product, passend/ aansluitend moet zijn voor al deze vrijwilligers met hun eigen niveau van kennis en vaardigheden.
5. Binnen de Kinderhuiskamer blijkt dat de aanwezigheid van zowel kinderen als vrijwilligers wisselend is. Dit kan betekenen dat wij geen duidelijk beeld krijgen wat voor grensoverschrijdend gedrag wordt vertoond. Daarnaast kan het voor ons onderzoek betekenen dat wij niet alle vrijwilligers persoonlijk zien en geen duidelijk beeld kunnen vormen in hoeverre zij kennis en vaardigheden beschikken om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan.
6. De Kinderhuiskamer is alleen op de woensdagmiddag open. Dit kan voor ons een nadeel zijn omdat er maar een beperkt aantal dagen zijn waarop wij ons onderzoek kunnen doen in de Kinderhuiskamer. Hierbij is het voor ons belangrijk om zo goed mogelijk voorbereid de observaties te houden.

Hoofdstuk I. Grensoverschrijdend Gedrag

Deelvraag 1 - Wat wordt er verstaan onder grensoverschrijdend gedrag van kinderen onder de 12 jaar?

1.1 Inleiding

In deze deelvraag willen we gaan kijken naar wat er wordt verstaan onder de term 'grensoverschrijdend gedrag' en naar de invloed van de sociale ontwikkelingen van kinderen hierop heeft. Voor we hier dieper op in willen gaan, nemen we een kijkje in de maatschappelijke ontwikkelingen binnen Nederland, Capelle aan den IJssel en de wijk Schollevaar. Zij hanteren allen hun eigen kijk op wat grensoverschrijdend gedrag is en hoe dit aangepakt zou moeten worden. We willen hiermee hun rol duidelijk maken als het gaat om aanpakken en voorkomen van probleemgedrag bij jongeren en hiermee aantonen dat dit ook een actueel thema is.

1.2 Maatschappelijke ontwikkelingen

Voor we dus uitgebreider op het onderwerp grensoverschrijdend gedrag in gaan, kijken we naar of thema actueel is en welke trend er gaande zijn rondom kind- en jeugdwerk. Welke rol heeft de gemeente hierin? En in hoeverre heeft de Kinderhuiskamer-Schollevaar hiermee te maken?

Anno 2014 groeien kinderen en jongeren op in een gemeenschap (*community*) waarin over en weer beïnvloeding plaatsvindt (Burggraaff-Huiskes, 2011). Niet alleen voor gezinnen is het van belang dat het proces van opvoeden en opgroeien soepel verloopt. Er is ook een algemeen maatschappelijk belang bij het opgroeien van jeugdigen tot volwassenen die een rol kunnen spelen in de maatschappij. Daarom zijn vandaag de dag in Nederland verschillende maatschappelijke trends gaande als Welzijn Nieuwe Stijl, Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) en de Transitie in de Jeugdzorg (Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport & Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013). Bij de Wmo hebben de gemeenten een aantal functies toebedeeld gekregen als informatie en advies geven, signaleren van problemen bij opgroeien en opvoeden en zorgen dat kinderen, jongeren en hun ouders de juiste hulp krijgen (art.2: Jeugdwet, 2013). Overheden (lokaal, provinciaal en nationaal) zijn ook de verantwoordelijke over het ontwikkelen en uitvoeren van jeugdbeleid. Het beleid dient zich te richten op het kind en de jongeren in de gemeenschap. Dit gaat niet alleen over jeugd en ouders maar ook over speciale voorzieningen en professionals (Burggraaff-Huiskes, 2011).

Vanaf 1 januari 2015, komt dus de gehele jeugdzorg voor de rekening van de gemeentes. Daarbij wordt er steeds meer gericht op de versterking van eigen kracht van kinderen, jongeren en opvoeders (NJI, z.d.). Gemeente Capelle aan den IJssel, is een aantal jaar al heel actief op dit gebied. Uit onderzoek van Jonkers & Verwey Instituut (2012) blijkt dat er verschillende probleem gedragingen zich regelmatig voordoen in de wijk Schollevaar. Het zou voornamelijk gaan om geweld, jeugddelinquentie en verslaving (Jonkman, van der Zande, Kroes, & Aussems, 2012). Daarnaast was in de aanleiding als te lezen dat 60% van de bewoners uit de wijk aangeven overlast te ervaren van jongeren (Buurtmonitor, 2010). De kinderen vertonen al op jonge leeftijd antisociaal gedrag, leerachterstand en probleemgedrag (Seelaar, 2007/2008). Daarbij is het schoolverzuim ruim hoger in deze wijk, deze ligt op 7,6 %, dat is wel 4,1 % hoger dan het gemiddelde in Capelle aan den IJssel (Jonkman, van der Zande, Kroes, & Aussems, 2012). Zoals in de aanleiding al is uitgelegd, is de gemeente daarom begonnen met het opzetten van een preventieteam, waar de Kinderhuiskamer-Schollevaar ook onder valt. Samen werken ze aan meer sociale cohesie in de wijk, als vorm van preventie voor onder andere probleemgedrag en criminaliteit (Seelaar, 2007/2008). Uit onderzoek is ook gebleken dat dit het laagst is in de wijk Schollevaar, vergeleken met andere wijken (Buurtmonitor, 2010).

De gemeentes en de professionals hebben dus een sleutelrol in de preventie en aanpak, om geweld en criminaliteit voor te zijn of zo vroeg mogelijk te stoppen. Maar ze hebben ook een belangrijke rol als gaat om de woonsituatie en de omgeving van het gezin, over werkgelegenheid voor ouders en jongeren en over ontwikkelingen en processen in de gemeenschap van wijken en buurten waar jeugdigen opgroeien. Daarbij is het dus belangrijk dat zij scherp zijn op het signaleren en snel kunnen handelen (Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport & Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013). De Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN), Vilans, MOVISIE en Marijke Lammers' bejegeningsvraagstukken geven handvatten om met de verschillende regelingen rondom grensoverschrijdend gedrag om te gaan (Rijksoverheid, 2013).

Hier kunnen wij dus concluderen dat dit onderwerp erg actueel is en dat het vandaag de dag nog regelmatig speelt.

Zoals hierboven staat geschreven wordt grensoverschrijdend gedrag door gemeente en overheden gezien als probleemgedrag wat zich uit in antisociaal gedrag, geweld en criminaliteit. Dit begint volgens hen vaak al op jonge leeftijd en de gemeente probeert dit bij de jonge kinderen al aan te pakken en te voorkomen. Maar wat is nu precies grensoverschrijdend gedrag? Valt hier alleen het extreme gedrag zoals gesignaleerd wordt in de wijk of zijn er ook andere definities? Kortom, welke gedragingen vallen onder grensoverschrijdend en horen deze misschien wel gewoon bij de leeftijd en ontwikkeling van het kind? Dit zijn de vragen die wij onszelf stelden gaande weg het onderzoek. Om beter te kunnen begrijpen wat grensoverschrijdend gedrag is gaan we eerst kijken welke sociale ontwikkelingen een kind doormaakt en welke invloed dit zou kunnen hebben op gedrag.

1.3 De sociale ontwikkeling

Om te kunnen bepalen wat grensoverschrijdend gedrag is, kijken wij allereerst naar de sociale ontwikkeling en vaardigheden van kinderen van 4 t/m 12 jaar.

Om goed te kunnen functioneren in deze maatschappij is het namelijk belangrijk voor een kind om zich sociaal vaardig te kunnen gedragen (Ploeg, 2011). De sociale ontwikkeling van kinderen begint vanaf de geboorte. Pasgeboren baby's bezitten al aangeboren eigenschappen die de basis vormen voor de eerste sociale interacties, hier valt onder anderen luisteren en kijken onder (Verhulst, 2008). De volwassenen die nauw betrokken zijn bij het kind (als ouders en leerkrachten) hebben veel invloed op de sociale ontwikkeling. Het kind heeft prikkels en sturing van hen nodig om zich sociaal vaardig te kunnen ontplooiën. Positieve relaties stimuleren deze ontwikkeling maar helaas kunnen negatieve relaties met anderen kinderen deze ontwikkeling ook blokkeren (Ploeg, 2011).

Daarnaast benoemt Delfos (2011) dat de hechting van kinderen een belangrijke rol speelt, namelijk in het onderzoek van Van Bakel en Riksen-Walraven (2002) is aangetoond dat het verschil tussen de veilige en onveilige hechting van een kind samenhangt met specifieke gedragsproblemen. De gehechtheid, ook wel 'attachment' genoemd, wordt gedefinieerd als een duurzame affectieve band tussen het jonge kind en zijn hechtingsfiguur (Verhulst, 2008). Of terwijl, het gaat om de mate waarin een kind zich veilig voelt bij bijvoorbeeld zijn moeder of vader. Delfos bevestigt zelf ook in haar boek *Ontwikkeling in vogelvlucht: "Afhankelijk van de soort hechting vertonen kinderen, met name in de thuissituatie, daarbij behorende gedragsproblemen."* (Delfos, 2011).

In de buurtmonitor van Capelle aan den IJssel (2010) is te lezen dat 33% van alle gezinnen in de wijk Schollebaar bestaan uit eenoudergezinnen, daarvan heeft ook 16% een bijstandsuitkering. Delfos (2011) geeft aan dat kinderen, die opgevoed worden door alleenstaande ouders, een verhoogd risico lopen om probleemgedrag te gaan vertonen. Uit het onderzoek van Jonkers & Verwey Instituut (2012) blijkt dat de risicofactoren voor jongeren en kinderen uit deze wijk hoger ligt dan de gemiddelde in Capelle. Wij kunnen hieruit wel concluderen dat de Kinderhuiskamer-Schollevaar mogelijk in aanraking zou kunnen komen met kinderen die niet-veilig gehecht zijn of meer grensoverschrijdend gedrag vertonen dan andere kinderen. Maar om terug te komen op het onderwerp van dit hoofdstuk en dus de vraag van wat sociale ontwikkeling nou precies inhoudt, kijken we naar wat de literatuur hier verder over zegt.

Van der Ploeg (2011), hoogleraar in de orthopedagogiek, zegt bijvoorbeeld hier het volgende over: *"We spreken in het algemeen van een geslaagde sociale ontwikkeling als kinderen goed met andere kinderen omgaan (samen spelen, samen werken en samen delen) en in staat zijn alledaagse bij de leeftijd passende problemen (lastige situaties en conflicten) op te lossen."* (Ploeg, 2011). Hij heeft het hier specifiek over bepaalde vaardigheden die ook wel sociale competenties worden genoemd. Bij sociale ontwikkeling hoort dus ook sociale vaardigheden. Herbert (1999) schreef in zijn boek: *"Sociale vaardigheden hebben we nodig als we in contact komen met mensen ... al op zeer jonge leeftijd leren we hoe we op een veelheid van zeer uitlopende situaties moeten reageren en dienen in te gaan."*

Maar wat voor vaardigheden zijn dit dan? En wat als een kind deze niet bezit? Hier gaan we nu verder op in.

1.3.1 Sociale vaardigheden

In tabel 1.1 is een overzicht te zien van de basisvaardigheden die voor kinderen van belang zijn in de basisschoolleeftijd van 4 t/m 12 jaar.

De belangrijkste kernontwikkelingen zijn: het participeren in en initiatief nemen tot sociale interacties, oog hebben voor wat andere kinderen beweegt en zich houden aan regels en afspraken (Ploeg, 2011).

Tabel 1.1 Overzicht van sociale vaardigheden	
- Oog hebben voor de ander	
• rekening houden met de ander	
• zowel verbale als non-verbale signalen goed interpreteren	
- Overleggen met de ander	
• samenwerken	
• luisteren	
• helpen	
• eigen mening niet opdringen	
- De ander aanvoelen	
• bedoelingen van anderen onderkennen	
• gevoelens van anderen begrijpen	
- Beheersen van eigen emoties	
• kunnen omgaan met tegenslag	
• niet bij het minste of geringste in huilen uitbarsten	
- Controleren van eigen gedragingen	
• niet als een dolleman te keer gaan	
• nadenken alvorens te handelen	
- Oplossen van problemen	
• in staat zijn conflicten op te lossen en ruzies bij te leggen	
• botsingen niet laten escaleren	
- Respecteren van regels	
• je houden aan afspraken	
• beloftes nakomen	

(Ploeg, 2011)

In de leeftijd van 3 tot 5 jaar zie je dat kinderen steeds meer zelf leren initiatief te nemen in hoe ze het beste om kunnen gaan met anderen leeftijdsgenoten. Ze leren in contact te komen, te communiceren en samen te spelen (Ploeg, 2011). Verder leren ze ook grenzen van anderen te respecteren, impulsen te beheersen en hun behoeften uit te stellen (Delfos, 2011). Als ze tussen de 6 en 12 jaar zijn, zie je dat ze meer vriendschappen gaan sluiten, deelnemen aan groepsactiviteiten. Ze begrijpen wat andere kinderen beweegt en ze begrijpen steeds beter het belang van regels en afspraken waar ze zich aan moeten houden (Ploeg, 2011). Op het moment dat kinderen ook naar school gaan, zie je dat hun sociale omgeving drastisch vergroot wordt (Delfos, 2011). Ze brengen langere tijd door met leeftijdsgenoten en worden geconfronteerd met andere leefwerelden. Bowlby (1984) bevestigt ook dat het egocentrisch denken afneemt naarmate de leeftijd van een kind weer toeneemt.

De Sociale leertheorie geeft aan dat het kind gewenst gedrag overneemt door te imiteren en door bij anderen te observeren welk consequenties bepaald gedrag heeft (Verhulst, 2008). Je ziet dat de kinderen die stap voor stap steeds beter in staat zijn om de ontwikkelde vaardigheden in te zetten in groepsverband, ook succesvol zijn in het aangaan van vriendschapsrelaties met andere leeftijdsgenoten. Omdat ze zich over het algemeen sociaal acceptabel gedragen, worden zij makkelijker opgenomen in de groep en krijgen meer positieve waardering van leeftijdsgenoten (Ploeg, 2011).

Kinderen die onvoldoende sociale competenties bezitten, uit tabel 1.1, hebben meer moeite met het aangaan van vriendschappen. Zij voegen zich moeilijker in een groep. Ze weten vaak niet hoe ze zich op een sociaal aanvaardbare wijze kunnen gedragen, waardoor ze een minder gunstige positie in de groep innemen.

Hierdoor komt het regelmatig voor dat ze geen vrienden hebben en kunnen worden verstoten door leeftijdsgenoten (Ploeg, 2011).

Deze kinderen vertonen over het algemeen vaker antisociaal gedrag, wat zich kan uiten in negatief, vijandig, agressief, opstandig en driftig gedrag, maar dit kan ook zeker geuit worden door contact te vermijden of zich terug te trekken (Nij, z.d.). Kinderen die geneigd zijn om agressief gedrag te vertonen, zijn niet altijd bezig met het zoeken naar een adequate reactie op een situatie en kunnen ook minder adequate reacties bedenken (Herbert, 1999).

Nu is het niet zo dat elk kind, dat antisociaal gedrag vertoont, een gedragstoornis heeft. Pas wanneer het zich op langer termijn op meerdere levensgebieden vertoont, het gedrag leidt tot disfunctioneren en het aantal symptomen en de duur hiervan toenemen kan er sprake zijn van het ontwikkelen van een stoornis (Verhulst, Verheij, & Ferdinand, 2007). Voor diagnostiek van gedragsstoornissen wordt vaak gebruik gemaakt van de DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), dit is een classificatie systeem voor psychische aandoeningen, die in het algemeen gebruikt wordt door psychiaters (Kupfer & Regier, 2014).

We kunnen concluderen dat het voor een kind belangrijk is om zich sociaal te ontwikkelen en sociale competenties en vaardigheden te bezitten. Maar wat vraagt dit precies van een kind? Wat moet het in staat zijn om te kunnen? Dit lichten wij hieronder verder toe.

1.3.2 Sociale competentie

Sociale competentie vraagt een bepaalde flexibiliteit en inschattingsvermogen, als het gaat om welke vaardigheden, wanneer gewenst zijn. Een vijftal aspecten zijn hierbij van belang (Ploeg, 2011):

- *Sociale competentie is sterk gebonden aan de situatie.* Gedrag dat in een bepaalde situatie competent is, hoeft dat in een andere situatie niet te zijn. U kunt hierbij denken aan een actief spel spelen in vergelijking met het luisteren naar een verhaal. Allebei de activiteiten vragen om andere vaardigheden.
- *Sociale competentie is het kunnen handelen in nieuwe, onverwachte of gespannen situaties.* Dit houdt in dat een kind adequaat gedrag kan inzetten wanneer zich een nieuwe situatie voordoet. Het kind kan bijvoorbeeld afwachting zijn en de kat uit de boom kijken.
- *Sociale competentie is een integraal begrip.* De emotionele en cognitieve kanten van de ontwikkeling van kinderen vallen hier dus ook onder. Dit houdt in dat het voor een kind ook belangrijk is dat ze hun eigen emoties kunnen reguleren en kunnen nadenken over bijvoorbeeld oplossingen.
- *Sociale competentie hangt samen met het perspectief van de betrokken personen.* Bepaalde gedragingen kunnen voor de ene persoon als competent gezien worden, terwijl ze door een ander als incompetent worden beschouwd. Als een kind bijvoorbeeld een groepsgenoot helpt met het winnen van een spel kan dit door een ander groepsgenoot dit juist gezien worden als vals spelen.
- *Sociale competentie is geen persoonlijkheidskenmerk.* Het is een kwaliteit waarbij je andere leeftijdsgenoten nodig hebt om dit te kunnen ontwikkelen en het komt ook alleen tot uitdrukking in relatie met anderen. Je kunt dus niet in je eentje sociaal competent zijn, terwijl dit bijvoorbeeld met intelligentie en zelfwaardering wel mogelijk is.

(Ploeg, 2011)

1.3.3 Sociaal-emotionele ontwikkeling

Wij willen nu gaan kijken naar hoe de sociaal-emotionele ontwikkeling vorm wordt gegeven bij kinderen. Gedurende de basisschool leeftijd ontwikkelen kinderen steeds meer inzicht in zichzelf en hun relaties met leeftijdsgenoten. Ze brengen meer tijd door met vrienden en juist minder met ouders of andere volwassenen die toezicht houden op of aansturen van hun activiteiten (Delfos, 2011). Kortom, ze zijn volop bezig zich sociaal te ontwikkelen en zichzelf te leren kennen buiten hun eigen veilige thuisomgeving. Ze krijgen een geweten en hebben inzicht in de waarden en normen die belangrijk zijn in de samenleving waarin ze leven (Boogaard, Fekkink, Hoex, & Schreuder, 2010).

Hieronder zijn de belangrijkste punten van de sociaal-emotionele ontwikkeling per leeftijdscategorie beschreven, zoals te vinden in het rapport Pedagogisch kader kindercentra 4 – 13 jaar (2010). In tabel 1.2 is ook een overzicht te vinden van de mijlpalen van deze ontwikkelingsfase.

Kinderen van 4 tot 6 jaar:

- Ze kunnen zich steeds meer verplaatsen in anderen kinderen, ook wel 'empathie' genoemd. Dit is belangrijke voorwaarde voor het aangaan van sociale relaties. Als ze dit kunnen, zijn ze sneller geneigd om iemand te helpen, te delen, samen te werken, etc. Met dit gedrag maakt je makkelijker vrienden.
- Ze hebben steeds meer zelfcontrole. Ze beheersen steeds beter hun eigen gevoelens en impulsen. Dit helpt ook agressief gedrag tegen te gaan. Rond deze leeftijd baseren vriendschappen zich voornamelijk op een soort kosten-baten analyse. Dit houdt in dat kinderen vooral vrienden uitkiezen die in de buurt zijn, waar ze met dezelfde speelgoed kunnen spelen en dezelfde interesse hebben in bepaalde activiteiten. Ze helpen en beoordelen elkaar. Een vriendschap is namelijk een goede oefening als het gaat om te leren communiceren en nieuwe kennis en informatie op te doen.
- Ze ontwikkelen al snel een 'moreel besef'. Ze weten wat de normen zijn van de omringende samenleving. Kohlberg beschrijft in zijn boek een aantal stadia van morele ontwikkeling bij kinderen. Ieder kind doorloopt verschillende stadia gedurende deze ontwikkeling. Dit houdt in dat ze steeds meer besef krijgen van wat goed en kwaad is. Elk stadia bestaat uit een aantal fases. Hoe hoger het niveau, hoe complexer en meeromvattend het wordt. Deze kinderen zitten in het 'pre-conventioneel stadium'. In deze fase maakt het kind kennis met straf en experimenteert met gehoorzaamheid (Werkmodel: Kohlberg, Morele ontwikkeling, z.d.).

Kinderen van 7 tot 9 jaar:

- Ze willen er graag bij horen en geaccepteerd worden zoals ze zijn. Tegelijkertijd zijn ze zich veel aan het vergelijken met leeftijdsgenoten om zichzelf juist te ontdekken. Hoe ouder kinderen worden, hoe meer ze zich gaan richten op sociale contacten. Vriendschappen zijn dan belangrijk voor ontwikkelen van hun eigen identiteit.
- Vanaf 7 jaar spelen ze vooral met leeftijdsgenoten van dezelfde sekse. Het gaat vooral om vriendschappen waarin ze elkaar accepteren en steunen. Ze zijn dan ook nog bezig te ontdekken met wie ze goed kunnen opschieten en samen spelen.
- Hun morele ontwikkeling is naar ander niveau getild. Ze kennen over het algemeen goed de regels die worden gehanteerd op school, door ouders en de samenleving. Deze leeftijdsgroep bevindt zich dan vaak ook in de fase 'conventionele stadium' (Werkmodel: Kohlberg, Morele ontwikkeling, z.d.).

Kinderen van 10 tot 13 jaar:

- Ook in deze leeftijdscategorie speelt sociale contact een grote rol en ook vooral in het ontwikkelen van hun eigen identiteit. Ze zijn beïnvloedbaar door gedrag van andere kinderen en vooral door hun beoordelingen. Martine Delfos (2011) schrijft het volgende erover: *"Aan de ene kant wil het kind graag geaccepteerd worden, en voldoen aan de normen van de groep. Aan de andere kant wil het zich aantrekkelijk maken voor de groep door zich te profileren en zelf iets te ondernemen."* (p. 51)
- Belangrijk voor deze leeftijdsgroep is dat ze ervaren dat de volwassenen om hen heen vertrouwen hebben in de competenties van het kind en erkenning geven voor hun prestaties en gedrag. Zo ontwikkelen kinderen meer vertrouwen in hun eigen kunnen en durven ze verantwoordelijkheid te nemen in onbekende en nieuwe situaties.
- Bij een groep horen geeft hen een veilig gevoel. Echter, dit kan invloed hebben op de voorkeuren en interesse van het kind zelf. De groep heeft ook eigen normen en deze kunnen botsen, door groepsdruk kan een kind tot lastige keuzes komen te staan. Het 'erbij horen' is dan vaak belangrijker.

Tabel 1.2 Belangrijkste mijlpaal in sociaal-emotionele ontwikkeling van schoolkinderen

4-6 jaar	- Meer contact met anderen: sluit vriendschappen, en is steeds beter in staat zich te verplaatsen in de ander.
	- Kan eigen emoties (blij, boos, verdrietig) herkennen en (enigszins) beheersen en zich aanpassen aan de situatie als dat nodig is.
	- Begrijpt nog niet alles van de wereld om hem heen, en gebruikt fantasie om de ontbrekende kennis aan te vullen tot een 'logisch' geheel: fantasie en werkelijkheid lopen door elkaar.
	- Besef van een eigen ik, en de wens om dingen zelf te doen en zelf te ontdekken.
	- Gevoelig voor straf en beloning: dat maakt duidelijk wat nu precies wel en niet mag

7-10 jaar	- Sterk gericht op omgang met leeftijdgenoten: vriendschappen zijn enorm belangrijk, ook voor het gedrag.
	- Identiteitsontwikkeling. Het kind wil 'erbij horen', en zich geaccepteerd weten, maar is ook bezig met zichzelf te leren kennen (in vergelijking met anderen).
	- Interesse in 'regelspel', vindt belangrijk te weten 'hoe het hoort' (en probeert dat ook uit).
	- Het 'bij de groep willen horen' en de behoefte aan competitie, brengen het risico van pesten met zich mee.
10-13 jaar	- Omgang met leeftijdgenoten is van groot belang. Kind staat ook open voor het leren omgaan met anderen in groepsverband.
	- Ook hier: risico van pestgedrag.
	- Kinderen denken na over wat het betekent een 'goed mens' te zijn. Aandacht voor waarden en normen. Maatschappelijke belangstelling, waarbij zij vaak een standpunt kiezen waarvan

(Boogaard, Fukkink, Hoex, & Schreuder, 2010)

1.4 Definitie grensoverschrijdend gedrag

Nu we weten dat de sociale en emotionele ontwikkeling, sociale competenties, vaardigheden en de hechting van een kind belangrijke factoren zijn als het gaat om de mate waarin grensoverschrijdend gedrag vertoont wordt, willen wij gaan kijken naar de definitie van deze term. Wat is grensoverschrijdend gedrag precies? Welke gedragingen vallen hieronder? En welke definitie geven wij vanuit onze professioneel oogpunt?

Wij hebben gemerkt dat grensoverschrijdend gedrag een lastig begrip is om helemaal af te bakenen. Het is erg breed is en veel omvattend en er zijn meerdere definities hierover te vinden. Hieronder ziet u een aantal beschrijvingen van grensoverschrijdend gedrag:

- Volgens het Handelingsprotocol voor het omgaan met grensoverschrijdend gedrag van Kinderen en Cliënten onderling (z.d.) betekent grensoverschrijdend gedrag het volgende:
"Het begrip omvat namelijk alle handelingen, toenaderingen of contacten die tegen de zin van het slachtoffer plaatsvinden. Daarbij kan het gaan om hele duidelijke vormen van mishandeling en misbruik, zoals slaan met een voorwerk of aanranding en verkrachting. Maar meer diffuse incidenten zoals verwaarlozing, pesten of seksueel getinte grappen vallen ook onder grensoverschrijdend gedrag. Maar alle vormen van grensoverschrijdend gedrag hebben één overeenkomst: een verschil in macht tussen pleger en slachtoffer."
- In The Next Page, Veilige Ontwikkeling en Verantwoordelijkheid (2012) wordt grensoverschrijdend gedrag omschreven als:
"Handelingen van een groep of individu, die door een persoon, die deze handelingen als tegen zich gericht ziet, als vijandig, als vernederend, of intimiderend wordt beschouwd. Dit komt tot uiting in verbaal, fysiek, of ander non-verbaal gedrag. Het kan gaan om pesten, agressief gedrag, discriminatie en seksuele toenadering of intimidatie. Een strikte afbakening van deze begrippen is niet mogelijk, want pesten kan een vorm van seksuele intimidatie zijn, discriminatie kan een vorm van agressie zijn enzovoorts."
- Kind en Gezin is een Vlaamse agentschap en heeft als opdracht om actief bij te dragen tot het welzijn van jonge kinderen en hun gezinnen (kindengezin, z.d.). Zij schrijven op hun website het volgende over grensoverschrijdend gedrag:
"Een situatie waarin een kind in relatie tot een persoon die aanwezig is tijdens de kinderopvang, slachtoffer is of dreigt te worden van bedreigingen of geweld."
- In de Belgische krant De Morgen, staat een uitgebreide opinie over wat grensoverschrijdend gedrag is en hoe hiermee omgegaan kan worden (DeMorgen, 2012).

Zij beschrijven de term als volgt:

“Grensoverschrijdend gedrag is ‘ongewenst gedrag’ of ‘ongewenste omgangsvormen’, en verwijst ook naar de beleving van het persoonlijke grens. Die is per definitie voor iedereen anders, ze is subjectief en ook afhankelijk van de context.”

Hoewel deze begrippen allemaal een andere beschrijving hebben, is er toch een belangrijke overeenkomst. Namelijk, er is of dreigt iemand slachtoffer te worden van ongewenst gedrag. Het gaat hierbij niet alleen om kinderen onderling, maar dit kan ook tussen een volwassene en een kind voor komen. Grensoverschrijdend gedrag treft ook de emotionele- en/of fysieke veiligheid van het slachtoffer of persoon die dreigt te worden (movisie, z.d.).

Nu we weten dat het gaat om ongewenste gedragingen, is het goed om te kijken hoe dit in de praktijk er precies uitziet. Movisie (z.d.) categoriseert grensoverschrijdend gedrag namelijk in zeven vormen.

De bovengenoemde incidenten worden ook hieronder verdeeld in aantal vormen:

1. *Verwaarlozing en onthouden van zorg*
 2. *Psychische grensoverschrijdingen (emotioneel misbruik)*
Pesten, schelden, bang maken, treiteren, luid lachen of schreeuwen als er iemand binnenkomt, luidruchtig zuchten slaken, belachelijk maken enz.
 3. *Fysieke grensoverschrijdingen*
Schoppen, slaan, vastgrijpen, mishandelen enz.
 4. *Seksueel grensoverschrijdingen (waaronder seksueel misbruik)*
 5. *Discriminatie*
 6. *Schending van rechten*
 7. *Financiële en materiële uitbuiting*
- (movisie, z.d.)

1.4.1. Typerend voor kinderen onder de 12 jaar

Dus naast het pesten en slaan geeft Movisie (z.d.) nog meerdere vormen van grensoverschrijdend gedrag. Daarbij speelt voor ons de vraag of deze gedragingen ook past bij kinderen onder de 12 jaar.

Het handelingsprotocol voor het omgaan met grensoverschrijdend gedrag van kinderen en cliënten onderling (z.d.) geeft de volgende punten op die juist typerende zijn voor grensoverschrijdende gedragingen bij deze kinderen:

- Er is een groot leeftijdsverschil tussen de kinderen;
 - Er is sprake van manipulatie of dwang;
 - Kinderen doen elkaar of zichzelf pijn;
 - Er wordt geweld gebruikt;
 - Als een grote groep kinderen tegen één kind gaat.
- (handelingsprotocol, z.d.)

Herbert (1999) benoemt weer de volgende typerende grensoverschrijdende gedragingen in zijn boek.

- Manipulerende gedragingen:
 - Driftaanvallen
 - Huilen
 - Zeuren
 - Schreeuwen
 - Commanderen
- Agressie (fysiek en verbaal)
- Ongehoorzaamheid en weerspannigheid

Er zijn ook nog andere gedragingen die vallen onder grensoverschrijdend gedrag dat typerend is voor deze leeftijdscategorie. Één van deze gedragingen beschrijven Roosen, Graag & Koleman (1999) in hun boek ‘Zeg me wie je vrienden zijn’. Zij kijken naar wat voor effecten grensoverschrijdend gedrag heeft in de relatie tussen kinderen onderling. In hun boek is te lezen dat kinderen het niet pikken als een leeftijdsgenoot opeens de ‘baas’ is over hen. Dit roept conflicten op tussen de kinderen en ook tussen een volwassene en een kinderen.

Het kind kan zich opstandig en ongehoorzaam gedragen in zulke situaties omdat het niet eens is met de beslissingen die de volwassene neemt. (Roosen, Graag, & Koleman, 1999).

Maar wat is nou normaal voor kinderen van deze leeftijd? En wanneer is een kind nou echt onhandelbaar? Edwards (2005) geeft hiervoor in tabel 1.3 een weergave van wanneer gedrag aanvaardbaar is en wanneer een kind onhandelbaar genoemd kan worden. Schematisch wordt hier weergegeven hoe vaak gedrag zich moet voordoen, in welke intensiteit en hoelang dit moet aanhouden voor het als onhandelbaar mag worden bestempeld. Daarnaast geeft hij ook aan dat jongens vaker onhandelbaar gedrag vertonen dan meisjes. Dit komt omdat ze vaak uitbundiger, agressiever, uitdagender zijn en vaker te gezag ingaan (Edwards, 2005).

Tabel 1.3 Hoe herken je onhandelbaar gedrag bij kinderen?

	Normale kinderen	Gemiddeld onhandelbare kinderen	Erg onhandelbare kinderen
Aantal problemen	Een paar	Enkele	Veel
Voorkomen van problemen	Zo nu en dan	Regelmatig	Heel regelmatig
Intensiteit	Licht tot gemiddeld	Gemiddeld	Sterk
Waar komen problemen voor	Meestal op één bepaalde plek (thuis, maar niet op de crèche of op school of andersom)	Meestal op meer plekken	Meestal op heel veel plaatsen, thuis en elders
Wordt opgewekt door	De problemen ontstaan door stress of een nieuwe ontwikkelingsfase, maar ze duren niet langer dan zes maanden	De problemen ontstaan door stress of een nieuwe ontwikkelingsfase, en duren soms langer dan zes maanden	De problemen ontstaan door stress of een nieuwe ontwikkelingsfase, en ze duren meestal langer dan zes maanden
Is professionele hulp nodig?	Nee	Misschien niet, maar het helpt wel	Ja

Grensoverschrijdend gedrag wordt ook beïnvloed door:

- Temperament: Aangeboren aanleg/persoonlijkheid wat wordt beïnvloedt door biologische factoren.
- Andere biologische factoren: Fysieke, emotionele, en ontwikkelingsaspecten. Ook medische en gezondheidskwesties.
- Opvoedingspatronen: De manier waarop kinderen zijn opgevoed door hun ouders.
- Stress in het gezin: Problemen binnen het gezin die voor stress zorgen, hebben invloed op gedrag.
- Invloed buiten het gezin: Hierbij gaat het om de invloed die familie, leeftijdgenoten, school en de media. Deze factoren hebben invloed op de rol die kinderen hebben en dus ook het gedrag dat zij vertonen. (Edwards, 2005)

We gaan in hoofdstuk 3 verder in op de factoren die meespelen bij grensoverschrijdend gedrag en hoe je hier adequaat mee om kunt gaan. Wij willen nu gaan kijken naar hoe er in de kinderkamer wordt gekeken naar grensoverschrijdend gedrag.

1.4.2. Praktijk

Naast het literaire gedeelte, hebben wij dus ook onderzocht wat de vrijwilligers in de praktijk verstaan onder grensoverschrijdend gedrag van kinderen. Wij hebben de coördinatoren en de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer-Schollevaar specifiek hier naar gevraagd.

Annelies van der Klooster gaf ook al aan dat het lastig is om grensoverschrijdend gedrag te definiëren. Zij zegt dat grensoverschrijdend gedrag alles is wat buiten het boek valt van de normale ontwikkeling (ANN*, 7.1, 28-04-2014). Dit heeft ook weer te maken met de context waarin het zich afspeelt. Ze haalt het voorbeeld aan waarbij een meisje op het sportveld buiten schreeuwt, dit hoeft volgens haar niet grensoverschrijdend te zijn. Maar terwijl ditzelfde meisje aan een knutseltafel zit en dan begint te schreeuwen, het dan wel onder grensoverschrijdend gedrag valt (ANN*, 7.7, 28-04-2014).

Volgens van der Klooster hangt het ook af welke regels er gelden en of het voor een kind zelf en andere kinderen veilig is wanneer bepaald gedrag zich voordoet.

De vrijwilligers bij Kinderhuiskamer-Schollevaar hebben ook hun visie gegeven over wat volgens hen grensoverschrijdend gedrag is. Uit de enquêtes blijkt dat meerdere vrijwilligers vinden dat het gaat om gedrag dat afwijkt en opvalt in een groep, doordat het negatief overkomt. Bijna allemaal benoemen 'geen respect tonen' als grensoverschrijdend gedrag. Het gaat hierbij om: niet luisteren naar de leiding en geen respect hebben voor elkaars spullen. Als tweede geven ze aan dat pesten en ruzie maken hier ook ondervalt. Dit kan gaan om wie de juf mag helpen, maar ook tijdens het spelen van een spelletje. Als derde gedraging benoemen ze dat de kinderen soms té luidruchtig aanwezig zijn. Bijvoorbeeld als kinderen naast elkaar zitten en elkaar steeds beginnen te overschreeuwen omdat ze allemaal wat willen zeggen. Tot slot zeggen ze dat grensoverschrijdende gedrag een gevaar kan zijn voor de gezellige en veilige sfeer in de Kinderhuiskamer-Schollevaar.

1.5 Conclusie

De sociale ontwikkeling van kinderen begin dus al van baby af aan. Een kind ontwikkelt allerlei vaardigheden rondom contacten en vriendschappen maken. Het leert de normen van de omringende samenleving kennen. Kinderen die meer moeite hebben met deze ontwikkeling en daardoor minder sociaal vaardig zijn, lopen onder andere meer kans om buiten de groep te vallen en meer antisociaal (grensoverschrijdend) gedrag te vertonen.

Verder kunnen we concluderen dat de term grensoverschrijdend gedrag van kinderen tussen de 4 en 12 jaar niet makkelijk te definiëren is. Je hebt namelijk te maken met een breed begrip, dat veel omvattend is en meerdere gedragingen treft waardoor het op meerdere manieren kan worden omschreven.

De kern van al deze omschrijven is hetzelfde, namelijk dat er een slachtoffer is of dreigt te worden van ongewenst gedrag. Het gaat hierbij niet alleen om kinderen onderling, maar dit kan ook tussen een volwassene en een kind zijn. In de strekking denken de vrijwilligers en de coördinatoren bij Kinderhuiskamer-Schollevaar hetzelfde over deze term, namelijk: 'dat het gedrag is waar een kind psychisch en/of fysiek pijn wordt gedaan of waarmee een kind een gestelde grens overgaat'. Dit wordt vaak als negatief ervaren en kan ook de veiligheid van het kind treffen.

Om verder te kunnen met ons onderzoek was het belangrijk om een helder vast te stellen wat wij als professionals vinden dat grensoverschrijdend gedrag is. We hebben daarom onze focus vooral gelegd op de Kinderhuiskamer-Schollevaar en zijn tot de volgende definitie gekomen: "Gedrag van kinderen kan als grensoverschrijdend worden beschouwen op het moment dat het als ongewenst wordt ervaren door betrokkenen. Hier valt zowel manipulatie, ongehoorzaamheid, brutaliteit, pesten als verbale en fysieke agressie jegens personen of eigendommen."

Hoofdstuk 2. Kinderhuiskamer-Schollevaar

Deelvraag 2 - Hoe ziet grensoverschrijdend gedrag eruit bij de kinderen van de Kinderhuiskamer Schollevaar?

2.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk hebben we gekeken naar wat grensoverschrijdend gedrag precies is en wat de sociale ontwikkeling voor invloed hierop heeft.

Er wordt op vele verschillende manieren gekeken naar grensoverschrijdend gedrag, in de literatuur zijn hier al meerdere definities over te vinden. We merken ook dat de vrijwilligers en de coördinatoren van de Kinderhuiskamer-Schollevaar allemaal hun eigen kijk hebben op wat 'normaal' gedrag is en dat wat juist als grensoverschrijdend wordt ervaren.

In dit hoofdstuk gaan we meer inzoomen op de Kinderhuiskamer zelf. We gaan onder andere kijken naar wat voor gedrag er vertoond wordt door de kinderen en wat de vrijwilligers en de coördinatoren hierover zeggen. Om de context van het gedrag en de signalering ervan te kunnen begrijpen, willen wij daarom allereerst wat meer vertellen over de doelgroep die de Kinderhuiskamer bezoekt. Zo krijgt u een beter beeld van welke kinderen er komen. Verder geven wij ook een toelichting over de vrijwilligers die in de Kinderhuiskamer helpen en over de verschillende activiteiten die er worden aangeboden.

2.2 De doelgroep

In de Kinderhuiskamer-Schollevaar komen veel verschillende kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar, wonend in de wijk Schollevaar. Zoals van der Klooster zei in een interview: *"De cultuur is de weerspiegeling van de wijk (...) qua problematiek en thuissituaties ook."* (ANN*, 4.1, 28-04-2014). Ze bedoelt hiermee de cultuur binnen Kinderhuiskamer. Schollevaar is een erg gemixte wijk, autochtonen en allochtonen gezinnen wonen hier vaak door elkaar (Buurtmonitor, 2010). Dit betekent dat er in de kinderhuiskamer zowel hele nette geklede meisjes, als echte straatkinderen te vinden zijn, die hele dagen op straat zwerven om zich te vermaken.

Ook het gezin waar de kinderen in opgroeien is heel verschillend. Van eenoudergezinnen, probleemgezinnen tot juist hele 'normale' gezinnen. Uit de Buurtmonitor van gemeente Capelle aan den IJssel (2010) blijkt ook dat 33% van de gezinnen, die woonachtig zijn in de wijk Schollevaar, eenoudergezinnen zijn.

In de Kinderhuiskamer zien we dat sommige kinderen altijd netjes door vader, moeder of oma worden weggebracht en opgehaald. Zij nemen ook vaak de tijd nemen om hun werkjes te bekijken of hun kind aan te moedigen tot spel te komen. Maar er zijn ook vaak kinderen die helemaal alleen komen en waar niet of nauwelijks betrokkenheid van de ouders wordt ervaren (ANN*, 4.3, 28-04-2014).

Verder zie je dat de kinderen qua niveau ook uiteen lopen. Van kinderen die op speciaal basisonderwijs zitten tot kinderen die bekend zijn met ODD, ADD, ADHD, autisme etc. Echter zijn de vrijwilligers of de coördinatoren niet altijd op de hoogte van stoornissen bij kinderen (ANN*, 9.3, 28-04-2014). De bedoeling is dat de kinderen vrijblijvend naar de Kinderhuiskamer kunnen komen en ze worden hier niet speciaal voor ingeschreven. De coördinatoren proberen vaak wel telefoonnummers van ouders te krijgen voor ongevallen maar worden niet altijd door hen op de hoogte gebracht van belangrijke informatie over het kind. De coördinatoren hebben wel de mogelijkheid om ouders of school te bellen voor informatie, dit wordt pas gedaan wanneer er echt problemen zich voordoen rondom, bijvoorbeeld gedrag.

De grootste groep kinderen die wekelijks komen zitten meestal in groep 4 t/m 6 (JOH-, 4.1, 28-04-2014). A. van der Klooster haalt aan dat de doelgroep 'jongens richting de tieners' vaak niet meer echt bereikt wordt door hen. Ze vinden de Kinderhuiskamer vaak toch te kinderachtig en kiezen er liever voor om buiten te voetballen of met de Playstation te spelen (JOH-, 4.2, 28-04-2014).

2.3 De vrijwilligers

De Kinderhuiskamer-Schollevaar telt ruim twintig vrijwilligers, dit kunnen stagiaires, ouders en kerkleden zijn. De leeftijd ligt tussen de 20 en de 60 jaar. Hun achtergrond en opleidingsniveau verschilt van HAVO/VWO, MBO, HBO tot een universitaire opleiding. De meeste vrijwilligers helpen gemiddeld 1 à 2 keer in de week en doen dit al meer dan één jaar binnen de Kinderhuiskamer-Schollevaar (bijlage 6, grafiek 4).

De vrijwilligers helpen om verschillende redenen. Dit kan zijn om de kinderen een fijne en leuke middag te kunnen bezorgen of omdat dit een goed en voldaan gevoel geeft. Volgens A. van der Klooster zijn er een aantal vrijwilligers die, net als de kinderen, kwetsbaar zijn in de maatschappij. Voor hen is het opdoen van succeservaringen belangrijk en daar is de Kinderhuiskamer dan vaak een geschikte setting voor. Zoals van der Klooster zegt: *“Je hebt dan twee vliegen in één klap, want je ziet hen positieve ervaring opdoen, maar ze hebben ook weer twee handen en aandacht voor de kinderen, en aandacht voor de kinderen.”* (ANN*, 2.2, 28-04-2014).

2.4 De activiteiten

De Kinderhuiskamer-Schollevaar biedt de kinderen, iedere woensdag van 14.00 tot 16.00, verschillende activiteiten aan als tekenen, strijkkralen, spelletjes en iedere week wordt er ook weer een nieuwe knutselactiviteit bedacht voor de kinderen. Elk activiteit heeft zijn eigen tafel en er is een aparte spelletjes ruimte waar de kinderen terecht kunnen. Op het moment dat de kinderen binnen komen mogen zij uit een van die activiteiten kiezen. Johan en Annelies zorgen voor de coördinatie van de middag, helpen de vrijwilligers en geven sturing aan de kinderen tijdens de activiteiten. Tussen de activiteiten door is er een pauze. De kinderen komen dan allemaal bij elkaar om wat te drinken en te eten, dit geeft de vrijwilligers de ruimte om op adem te komen (JOH-, 6.6, 28-04-2014). Na de pauze wordt er vaak een ander activiteit aangeboden (bingo, drama, sjoelen, etc.), zodat de kinderen zich niet hoeven te vervelen (ANN*, 6.6, 28-04-2014).

2.5 Grensoverschrijdend gedrag van de kinderen

Nu we een overzicht hebben gegeven van hoe het er aan toe gaat in de Kinderhuiskamer, kunnen we verder gaan met wat voor grensoverschrijdend gedrag er wordt gesignaleerd bij de kinderen. We hebben dit in drie onderdelen opgesplitst, namelijk: de observaties die door ons gedaan zijn bij de kinderhuiskamer zelf, de signaleringen van de coördinatoren en de vrijwilligers ons hebben geschetst in de interviews en de enquêtes.

2.5.1. Observaties

In hoofdstuk 1 heeft u kunnen lezen welke definitie wij hanteren als het gaat om grensoverschrijdend gedrag: *“Gedrag van kinderen kan als grensoverschrijdend worden beschouwen op het moment dat het als ongewenst wordt ervaren door betrokkenen. Hier valt zowel manipulatie, ongehoorzaamheid, brutaliteit, pesten als verbale en fysieke agressie jegens personen of eigendommen.”* Alle observaties van onze kant zijn vanuit deze definitie ook bekeken.

Er zijn door ons vier observaties gehouden in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Als we deze naast elkaar leggen zien we dat er inderdaad af en toe grensoverschrijdend gedrag plaats vindt. Meestal wordt dit gedrag niet of nauwelijks gecorrigeerd door de vrijwilliger, die we op dat moment aan het observeren waren.

In onze eerste observatie op woensdag 12 maart jl. hebben we samen met een vrijwilliger mee gedaan aan de activiteit ‘drama’. Tijdens onze observatie viel ons voornamelijk op dat de kinderen niet of nauwelijks luisterden naar de vrijwilliger (bijlage 4, tabel 1, label 1.4). Ze liepen over de tafels, renden door de ruimte heen, liepen weg als ze geroepen werden, gereageerde onbeleefd en duwden elkaar. Dit terwijl de vrijwilliger ze tevergeefs probeerde mee te laten doen met de activiteit.

Uit de observaties van woensdag 21 en 28 mei jl. is ons juist de volgende gedragingen opgevallen:

- Schelden en schreeuwen: Vooral in de spelletjes kamer werd er door een aantal kinderen regelmatig geschreeuwd en gescholden naar elkaar. Ze beschuldigen elkaar op dat moment van vals spelen of afpakken van speelgoed (bijlage 4, tabel 2, situatie 9)
- Onbeleefd reageren en niet luisteren: Sommige kinderen reageerden onbeleefd naar de vrijwilliger of luisterden niet naar opdrachten of waarschuwingen die hij of zij geeft. Zo weigerde een kind te luisteren toen hem werd opgedragen een spel op te ruimen, dit onder het mom van dat hij niet de enige was die hiermee gespeeld had. (bijlage 4, tabel 2, situatie 13)
- Slaan of schoppen van andere kinderen of spullen: het viel ons op dat zodra kinderen ruzie onderling kregen er soms naar elkaar werd geschopt, maar ook naar spullen die vervolgens onder de tafel verdwenen (Bijlage 4, tabel 2, situatie 9).
- Gooien en ruw omgaan met spullen: Regelmatig is ons opgevallen dat een aantal kinderen ruw omgaan met het speelgoed van de Kinderhuiskamer. Ze gooien ermee naar elkaar, buigen de kaarten en ruimen de spullen niet op wanneer ze weggaan. (Bijlage 4, tabel 2)

2.5.2. Signaleringen van de coördinatoren

Tijdens ons interview, met de coördinatoren Johan en Annelies van der Klooster, hebben we gevraagd naar welke grensoverschrijdend gedragingen de kinderen in de Kinderhuiskamer vertonen.

De volgende gedragingen werden door hen opgenoemd:

- Schoppen, schelden en slaan.
- Schreeuwen en brutaal naar de leiding.
- Agressief gedrag, zowel verbaal als fysiek.
- Pesten van andere kinderen.

(ANN*, 7.7, 28-04-2014)

A. van der Klooster benadrukt in haar interview het volgende: *“We hebben niet op een middag tien kinderen met grensoverschrijdend gedrag. (...) Tot nu toe ieder seizoen een paar, een of twee of drie kinderen, die dat graag laten zien. Maar die doelgroep wisselt natuurlijk heel erg.”*(ANN*, 7.8, 28-04-2014).

We hebben ook gevraagd hoe kinderen grensoverschrijdend gedrag van andere groepsgenoten ervaren. Hierover zegt A. van der Klooster dat sommige kinderen schrikken van vooral agressief gedrag (ANN*, 7.9, 28-04-2014). Zij kunnen zich dan verschuilen achter een vrijwilliger, maar zoals J. van der Klooster ons ook terecht op wees, kinderen worden niet zomaar boos of agressief. Er moet een bepaalde trigger hiervoor zijn (JOH-, 7.9, 28-04-2014). Kinderen weten feilloos hoe ze elkaar boos kunnen krijgen en zoeken regelmatig ook de grenzen bij elkaar op.

Op dit moment bezoekt M. regelmatig de kinderhuiskamer. A. van der Klooster vermoedt dat deze jongen ODD heeft. Zoals zij zegt: *“Ik denk wel dat M. ODD heeft. Nou ODD houdt in dat je altijd grens over gaat bij andere, in gedrag en wat je andere aan doet. Vaak schoppen, vaak pesten, vaak schreeuwen, vaak niet luisteren, alles vaak.”* (ANN*, 9.3, 28-04-2014). M. vertoont vaak grensoverschrijdend gedrag, maar het gedrag dat hij vertoont heeft dus ook weer veel te maken met zijn eigen achtergrond, omgeving en problematiek. Het is niet altijd onwil van een kind maar soms ook gewoon onmacht. A. van der klooster benadrukt dat het vaak gaat om de ontwikkeling van een kind en de mate waarin ze hun impulsen kunnen controleren (ANN*, 7.11, 28-04-2014).

2.5.3. Signaleringen van de vrijwilligers

We hebben naar alle vrijwilligers een enquête gestuurd over grensoverschrijdend gedrag van de kinderen uit de Kinderhuiskamer. Tien van de twintig vrijwilligers hebben deze ingevuld. 60% van deze vrijwilligers geeft aan af en toe grensoverschrijdend gedrag te signaleren, 20% geeft zelf aan dit minstens iedere woensdagmiddag mee te maken (Bijlage 6, grafiek 6). In tabel 2.1 ziet u welke gedragingen hen vooral zijn opvallen.

Tabel 2.1 Signalering grensoverschrijdend gedrag door vrijwilligers

- Ruzie maken / vechten/ slaan/ duwen/ schoppen
- Ander kinderen pesten/ uitlachen
- Onrustig aanwezig zijn, heen en weer lopen
- Luidruchtig hard praten/ lawaai maken
- Reactie uitlokken
- Zorgen voor onrust
- Niet/slecht luisteren
- Niet aan de regels houden
- Grote mond/brutaal/schelden
- Slordig omgaan met materiaal
- Rond rennen
- Aandacht trekken, anderen kinderen triggeren

(Bijlage 6: Uitwerking enquêtes)

Moment van signalering

Drie van de tien vrijwilligers geven aan dat de pauze vaak een moment is waarop grensoverschrijdend gedrag wordt vertoond. Als tweede wordt de spelletjeszaal aangewezen als de plek waar deze gedragingen het meest voorkomen, voornamelijk als ze met vrienden spelen die bepaald gedrag of reactie oproepen, zegt een vrijwilliger.

Daarentegen geeft vijf van de tien geënquêteerden aan, geen zicht te hebben of niet te vinden dat er een bepaald moment is waarop grensoverschrijdend gedrag meer voorkomt.

(Bijlage 6, tabel 4)

Aanleiding van gedrag

De aanleiding is voor 60% van de vrijwilligers niet duidelijk. De overige 30 % geeft aan dat:

- De overgang van activiteiten voor grensoverschrijdend gedrag uitlokt, omdat kinderen ongeduldig en druk worden.
- Grenzen simpel weg willen opzoeken en uitproberen.
- Dat kinderen elkaar soms triggeren, opjatten, pesten waardoor ze boos/agressief worden.

(Bijlage 6, tabel 5)

Grensoverschrijdend gedrag als probleem

Van de vrijwilligers die de enquête hebben ingevuld, geeft 70 % aan grensoverschrijdend gedrag niet als een probleem te ervaren. Dit komt omdat de meesten aangeven dat ze terug kunnen vallen op de coördinatoren Johan en Annelies. Echter geef 30% aan dit wel als een probleem te zien. Ze ervaren machteloosheid bij de kinderen, omdat ze graag aandacht willen maar dit op een verkeerde manier vragen.

Ze willen graag dat de Kinderhuiskamer een veilige plek is, waar elk kind zich fijn mag voelen. Maar zeggen ook dat het een onoverkomelijk probleem is dat altijd een aandachtspunt zal blijven.

(Bijlage 6, tabel 6)

De andere kinderen

Op de vraag of anderen kinderen hinder ervaren van grensoverschrijdend gedrag, zegt 60% van de vrijwilligers 'ja'. Ze geven het volgende hierover aan:

- Kinderen ervaren er last van bij pesten en ruzie maken.
- Kleinere kinderen schrikken van verbale agressie en kunnen bang kijken.
- Kinderen kijken regelmatig tegen elkaar op.
- Kinderen kunnen zich geïntimideerd en beledigd voelen

(Bijlage 6, tabel 7)

2.6 Conclusie

We kunnen uit het bovenstaande concluderen dat de kinderen in de Kinderhuiskamer-Schollevaar af en toe tot regelmatig grensoverschrijdend gedrag vertonen. Tijdens het observeren was dit wel minder dan wij zelf in eerste instantie hadden verwacht, het blijkt namelijk dat het vooral gaat om incidenten die op bepaalde momenten zich voordoen. We hebben het dan voornamelijk over situaties waarbij kinderen betrokken zijn die mogelijk veel gedragsproblemen vertonen voortkomend uit problematiek als ODD of ADHD (ANN*, 9.3, 28-04-2014). Echter omdat de Kinderhuiskamer-Schollevaar vrijblijvend is en de kinderen dus zelf mogen kiezen of ze komen, kan het zijn dat de ene keer deze kinderen wel aanwezig zijn en de volgende keer niet. Hier is geen voorspelling over te geven (ANN*, 7.8, 28-04-2014). Dit maakten het voor ons ook lastig om goed vast te stellen welk gedrag nou precies als een probleem word ervaren.

Wel hebben we uit de observaties toch aantal bruikbare punten kunnen halen en vanuit informatie van de vrijwilligers en de coördinatoren hebben wij ook een beter beeld kunnen krijgen van het gedrag dat kinderen vertonen. Het grensoverschrijdend gedrag uit zich zowel verbaal als fysiek en is gericht tegen zowel groepsgenoten als tegen volwassenen. We zien ook dat de meeste vrijwilligers aangeven geen probleem te ervaren met grensoverschrijdend gedrag. Uit gesprekken voor begin het onderzoek hadden een aantal vrijwilligers juist aangegeven wel moeite te hebben om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan. Dit kan worden verklaard door het feit dat niet alle vrijwilligers de enquêtes hebben ingevuld waardoor we niet compleet beeld hebben van hoe zij hier allemaal over denken. Daarnaast kan het ook zo zijn dat op het moment dat de enquêtes werden gehouden, er in de Kinderhuiskamer-Schollevaar minder grensoverschrijdend gedrag werd vertoond waardoor de vrijwilligers dit ook niet meer als een probleem ervoeren.

Verder is het wel opvallend dat wanneer er wel grensoverschrijdend gedrag voorkomt er een aantal toch aangeven hiervoor de hulp van de coördinatoren inschakelen (bijlage 6, tabel 13).

Zou dit mogelijk toch kunnen duiden op handelingsverlegenheid van sommige vrijwilligers? Vinden zij het moeilijk om grenzen aan te geven of vinden ze het makkelijker om Johan en Annelies dit te laten doen? Dit waren de kritische vragen die wij onszelf stelden tijdens de analyse van het onderzoek. Toch zagen wij ook kansen met ons onderzoek om de vrijwilligers en coördinatoren, vanuit onze professionaliteit en onze literatuuronderzoek, iets mee te geven waar zij allemaal iets aan kunnen hebben.

Daarom zijn wij verder gaan kijken en zijn de volgende vragen bij ons naar boven gekomen: Hoort grensoverschrijdend gedrag gewoon niet bij de leeftijd? Kinderen zoeken regelmatig de grenzen op en is het dan niet aan ons, als volwassenen, om grenzen te stellen?

A. van der Klooster zegt terecht dat bepaald gedrag niet perse altijd het onwil is van een kind maar dat vaak ontwikkeling en achtergrond een groot invloed hebben op gedrag. Rest ons de vraag: Hoe geef je grenzen aan een kind en hoe kan je adequaat reageren op grensoverschrijdend gedrag? Hier gaan we dus in hoofdstuk 3 verder op in.

Hoofdstuk 3. Kennis en vaardigheden

Deelvraag 3 – Welke kennis en vaardigheden zijn er nodig als het gaat om het handhaven en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag en over welke beschikken de vrijwilligers al?

3.1 Inleiding

In de voorafgaande hoofdstukken hebben we allereerst gekeken naar wat de term grensoverschrijdend gedrag precies inhoudt. Namelijk dat het gedrag is wat als ongewenst wordt ervaren door betrokkenen. Dit kan zowel fysiek als verbaal worden geuit. Hier valt manipulatie, ongehoorzaamheid, brutaliteit, pesten en verbale en fysieke agressie jegens personen of eigendommen. Vervolgens hebben we gekeken naar wat voor gedrag er wordt vertoond in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. In dit hoofdstuk willen wij daarom ons gaan focussen op welke kennis en vaardigheden er nodig zijn om grensoverschrijdend gedrag te handhaven en te voorkomen. Er is veel literatuur, vakbladen en wetenschappelijke artikelen te vinden over dit onderwerp. We hebben ervoor gekozen om de meest relevant informatie te selecteren en uit te werken in dit hoofdstuk.

Kennis en vaardigheden zijn van belang om grensoverschrijdend gedrag aan te pakken, omdat naast het verbeteren van de sfeer, het ook een taak is van de medewerker om gedrag te signaleren (Jong, 2012). BV Jong is een organisatie die als doel heeft het bewaken, versterken en het stimuleren van kind- en jeugdwerk in Nederland. In hun artikel 'Preventief kinderwerk bespaart Jeugdzorg' (2012) schrijven zij wat de taken zijn van een kindwerker: *'Zij stimuleren kinderen hun talenten te ontplooien en signaleren van problemen, die ze met maatschappelijk werk, jeugdzorg en andere partners aanpakken. Zij leggen verbindingen tussen drie leefmilieus: school, thuis en vrije tijd in een complexe samenleving.'* (Jong, 2012).

Haterd, Hens, Uyttenboogaart & Zwikker (2009) schrijven in hun boek 'Jeugdzorgwerker' over wat de competenties en taken zijn van een jeugdzorgwerker. Daarin komt naar voren dat het naast de kennis over de normale ontwikkeling van een kind, ook belangrijk is spanningen en destructief gedrag op te merken. Daarnaast moet agressie voorkomen worden door het duidelijk handhaven van regels en intervenieert in geval van (dreigende) crisissituaties. A. van der Klooster bevestigt dit ook tijdens ons interview. Zij geeft aan dat het belangrijk is om correct en snel te handelen in geval van crisis en dat er aandacht moet blijven uitgaan voor de veiligheid van het kind zelf en de andere kinderen om hem heen (ANN*, 7.4, 28-04-2014).

Het is dus van belang dat het gedrag gesignaleerd wordt, het gemeld wordt en vervolgens er juist wordt gehandeld, om zo grensoverschrijdend gedrag te handhaven en te voorkomen. In de volgende paragrafen willen we als eerste kijken naar welke factoren grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. Vervolgens leggen wij uit op welke manier dit gedrag gecorrigeerd kan worden. Tot slot willen wij benadrukken welke kennis en vaardigheden de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer bezitten.

3.2 Factoren die grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden

Als het gaat om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen zullen we moeten kijken naar welke factoren hier invloed op kunnen hebben. In de 'Dimensies van opvoedingsondersteuning en ontwikkelingstimulering' kun je een duidelijk indeling zien van de opvoedingsondersteuning bij kinderen (Burggraaff-Huiskes, 2011). Deze bestaan uit drie onderdelen:

1. Kindgericht - Ontwikkeling stimuleren
2. Opvoedergericht - Opvoeding ondersteuning
3. Omgevingsgericht - Omgevingsfactoren beïnvloeden

Voor dit hoofdstuk kijken we naar de factoren rondom kind en opvoeder. In hoofdstuk 4 'een veilige leer- en speelomgeving' willen wij ons focussen op de omgevingsgerichte factoren.

In deze paragraaf willen wij ons richten op welke factoren grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. Deze zullen wij allereerst kort weergeven in tabel 3.1 en vervolgens verder toelichten per subparagraaf.

Tabel 3.1 Factoren die grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden

- Normen en waarden
- Culturele achtergrond
- Leeftijd
- Sekseverschillen
- Overige factoren: ziekte/stoornis, terugtrekken en nieuwe kinderen

Eerder hebben wij het al gehad over wat grensoverschrijdend gedrag nou precies is en hoe dit wordt vorm gegeven in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. De gedragingen die de kinderen laten zien kunnen, naast impulsief gedrag, ook te maken hebben met de situatie waar ze op dat moment in verkeren. Er zijn namelijk ook factoren die te maken hebben met de (genetische) aanleg van het kind, thuisomgeving en andere omgevingsfactoren, zoals onderwijssituaties (Nji, z.d.). Het kind zelf, maar ook de omgeving zal veranderen door deze factoren. Zo reageren ouders en leraren vanuit hun eigen ervaringen tegen het kind en deze zal op zijn beurt ook weer op zijn eigen manier op hen reageren. Als een ouder niet weet hoe het met zijn emoties om moet gaan en dit zich uit in agressiviteit, dan zal het kind dit meenemen in zijn manier van emoties verwerken. Maar als het kind zelf niet weet hoe hij zijn emoties moet uiten en de ouders wel, dan is er veel minder kans op agressie, dan wanneer de ouders zelf ook agressief zijn (ANN*, 7.18, 28-04-2014).

3.2.1. Normen en waarden

Het kan zijn dat kinderen, die in de Kinderhuiskamer komen, thuis andere normen en waarden zijn gewend zijn dan die in de kinderhuiskamer gehanteerd worden. Zij hebben kunnen hebben geleerd dat ze in hun vrije tijd gewoon mogen doen wat ze willen. Hierbij kan gedacht worden aan dat de oudste of de sterkste de baas is of “wie het eerst komt het eerst maalt”. Het kan zo zijn dat deze ideeën niet kloppen met de afspraken die er zijn gemaakt in de kinderhuiskamer. Hierbij is het belangrijk om de kinderen duidelijk en met veel geduld uit te leggen hoe het zich behoort te gedragen in de groep. Dat vergt van volwassenen en van andere kinderen een stukje begrip en dat ze rekening mee moet houden met de verschillen in normen en waarden. Dit kan wel als lastig worden ervaren (Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010).

3.2.2. Cultuur

Naast dat kinderen andere normen en waarden gewend kunnen zijn, geven de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer ook aan dat de culturele achtergrond van de kinderen een mogelijke factor is van grensoverschrijdend gedrag (bijlage 6, tabel 9).

In de wijk Schollevaar heeft ongeveer 31% van de bewoners een niet-Nederlandse etniciteit. Dit wijkt niet sterk af van het stadsgemiddelde (30%), maar wat wel opvalt is dat sommige buurten in Schollevaar sprake is van een grote etnische diversiteit. Het gaat hierbij om bewoners van Surinaamse (8%) en Antilliaanse (2%) afkomst. Naast deze twee etnische groepen wonen er ook gezinnen van Turkse, Marokkaanse en Indonesische afkomst. Het gaat hier respectievelijk om 3% van de totale bewoners die in Schollevaar wonen (Seelaar, 2007/2008). De etnische diversiteit van de bewoners zien de coördinatoren en de vrijwilligers terug in de Kinderhuiskamer. Daarbij springt er niet één bepaalde doelgroep uit maar is er een mix van allerlei culturen (JOH-, 4.3, 28-04-2014).

Het is dus belangrijk om te weten hoe de verschillende culturen met bepaald gedrag, normen en waarden wordt omgegaan. De Nederlandse cultuur kan sterk verschillen met de cultuur van allochtonen gezinnen. Het kan voorkomen dat ouders bepaalde vriendjes van hun kinderen niet in huis willen hebben, omdat ze in hun ogen te brutaal zijn en een slechte voorbeeld geven. Er zijn nog wel veel meer verschillen op te noemen. Het is belangrijk om voor ogen te houden dat deze verschillen ervoor kunnen zorgen dat gezinnen met elkaar kunnen botsen en het kan leiden dat zowel kinderen als gezinnen in een isolement terecht komen (Sloot, 2005). Dit is ons niet specifiek opgevallen binnen de kinderhuiskamer en de vrijwilligers en coördinatoren hebben dit ook niet aangegeven. Het is wel belangrijk om deze factor onder de aandacht te houden nodig als het gaat om het omgaan met grensoverschrijdend gedrag bij kinderen met een andere etnische achtergrond.

3.2.3. Leeftijd

Naast deze factoren speelt de leeftijdsfase van een kind ook een grote rol, het ene kind is namelijk het andere niet. De een kan verder in zijn ontwikkelingsfase zijn. Kohlberg heeft, in navolging van Piaget, drie verschillende stadia onderscheiden in het morele denken van een kind. In ieder stadium heeft een kind min of meer een samenhangende manier van denken en voelen over goed en kwaad (Werkmodel: Kohlberg, Morele ontwikkeling, z.d.). Het kind zal zich dus steeds verder gaan ontwikkelen in dit besef en iedere stap die het maakt zal ervoor zorgen dat dit ook zal groeien. Het eerste stadium is het preconventionele stadium, in dit stadium leren kinderen een besef te ontwikkelen. Ze zullen iets wel of niet doen omdat ze weten wat de gevolgen zijn namelijk, straf of beloning.

In de eerste twee jaren van de basisschool zal het kind gericht zijn op gehoorzaamheid. Het zal doen wat hem opgedragen wordt om moeilijkheden te volkomen. Als moeder bijvoorbeeld zegt dat het kind met de schone kleren niet mag schommelen omdat ze anders vies worden, dan zal het kind hier naar luisteren want het weet wat de consequentie anders is.

Vanaf groep 3 tot en met groep 6/7 zal het kind leren om voor zichzelf te zorgen en te kijken naar wat andere nodig hebben en neemt daarbij wat hij er zelf aan over houdt in overweging.

In de laatste jaren van de basisschool en het begin jaar van de middelbare school zijn kinderen vooral bezig met aardig gevonden te worden en aan de verwachtingen te voldoen van mensen om wie ze geven. Ze vinden het belangrijk dat er goed over ze wordt gedacht, dat ze dit over zichzelf denken en leren zichzelf ook te waarderen (Werkmodel: Kohlberg, Morele ontwikkeling, z.d.).

3.2.4. Jongen en meisjes

Naast de verschillen in normen, waarden, cultuur en leeftijd kan grensoverschrijdend gedrag ook worden verklaard aan de hand van sekseverschillen. Jongens zijn in het algemeen meer gericht op het vormen van groepen. Ze zijn meer gericht op fysiek spel en op het concurreren met elkaar. Bij hun spel nemen ze vaak een groot deel van de ruimte in beslag en zitten ze liever ver weg bij de leiding vandaan. Meisjes daarentegen vormen kleinere groepjes, als twee- of drietallen. Bij hun spel zijn ze meer gericht op samenwerken en praten, zoals het uitwisselen van ervaringen. Daarbij is het zo dat zowel jongens als meisjes elkaars gedrag versterken. (Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010) J. van der Klooster bevestigt dit ook aan ons. Hij gaf aan dat jongens vaak iets minder interesse hebben in knutselen en dat ze al snel de spelletjeskamer opzoeken. Volgens hem zitten jongens sneller aan elkaar zitten (stoeien) en meisjes kiezen vaker om gezellig, al pratend te knutselen (JOH-, 7.21, 28-04-2014).

Hieruit blijkt dus hoe belangrijk het is om de verschillen tussen jongens en meisjes, hun behoeften te respecteren en daar ook rekening mee te houden bij de activiteiten. Ook wanneer er grensoverschrijdend gedrag wordt vertoond.

3.2.5. Overige factoren

In een groep kunnen er dus diverse kinderen zitten met verschillende achtergronden, leeftijden en sekse. Er zijn nog meer factoren die mee kunnen spelen. Wat we al eerder beschreven, kinderen die heel druk zijn of kinderen die juist terug getrokken zijn, kunnen daarvoor een medische reden voor hebben (persoonlijkheidstoornis, ziekte, etc.). Maar het kunnen ook kinderen zijn die nieuw zijn of zich gewoon vervelt voelen. Vaak helpt het om bij dit soort kinderen om een gesprek aan te gaan of een extra 'aai' over de bol te geven. Wij willen nog een toelichting geven over wat er in een kind om kan gaan en waar verder nog op ingespeeld kan worden.

De kinderen die zich terug trekken gaan meestal helemaal hun eigen gang, ze hebben namelijk geen contact met andere kinderen en eigenlijk weet niemand goed wat hij of zij er aan heeft. Door hun gedrag moet iedereen zich een beetje aan hen aanpassen of op hen letten (Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010). Verder kan het zo zijn dat een kind een bepaalde ziekte en/of stoornis heeft wat aan de buitenkant vaak niet te zien is en pas opgemerkt wordt in het contact zelf. Dan blijkt dat het kind 'anders is dan de andere kinderen'. Dit kan worden opgemerkt uit: dat het kind anders reageert dan er van hem verwacht wordt of het kind snapt niet wat er van hem gevraagd wordt. Het kan ook zijn dat het kind zijn sociale vaardigheden niet goed heeft ontwikkeld. Hij vindt het moeilijk om bijvoorbeeld met regels om te gaan en vindt het ook lastig om vrienden te maken. Het kind zal zich vaker terugtrekken en ervoor kiezen om alleen te gaan spelen. Het gedrag lokt vaak de andere kinderen uit om hem te gaan pesten en het kind vaak ook dat het gepest zal worden. Veel kinderen met gedragsproblemen ontwikkelen op deze manier een negatief zelfbeeld. Dit vraagt van de medewerkers om goed te observeren en om een juiste benadering.

Belangrijke aandachtspunten zijn het overleg met de ouders, leraren, anderen leiding die met het kind te maken hebbe. Samen is het belangrijk tot een juiste en eenduidige aanpak te komen.(Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010).

Voor kinderen die nieuw in de groep zijn, is het belangrijk dat er een positieve sfeer hangt zodat ze zich daar thuis kunnen voelen. Dit voorkomt dat ze zich stilletjes terug gaan trekken en alleen in een hoekje gaan zitten. Om een zo'n positieve sfeer te creëren, kan de groepswerker zich richten op de groep zelf. Hierbij denken aan aandacht hebben voor de sfeer, veiligheid, conflicten aangaan en oplossen, maar ook het hanteren en nastreven van duidelijke regels (Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010).

Als laatst kunnen kinderen zich ook 'gewoon' verveelt voelen. Het kind kan rondlopen en doelloos om zich heen kijken, dit kan als mogelijk overbrugging voor het kind dienen voor het een nieuwe activiteit uit gaat zoeken. Het kind kan in deze periode van verveling, evalueren wat het heeft gedaan en wat het verder wilt gaan doen. (Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010).

Er zijn dus verschillende factoren die van invloed kunnen zijn op grensoverschrijdend gedrag. Het hoeft niet altijd te betekenen dat als een kind grensoverschrijdend gedrag vertoond, het altijd een achterliggende oorzaak heeft. Het kunnen impulsieve gedragingen, zoals Annelies van der Klooster ook beaamde in het interview. Maar er zijn dus ook momenten waarop kinderen wel dergelijk gedrag vertonen en dit wel een achterliggende oorzaak heeft. Het is daarbij dus goed om te weten wat de mee spelende factoren zijn en hoe de kinderen dit uiten.

3.3. Grenzen en corrigeren

We hebben in paragraaf 3.3 besproken welke verschillende factoren invloed kunnen hebben op hebben op grensoverschrijdend gedrag. In deze paragraaf willen wij beschrijven welke grenzen en consequenties er gegeven kunnen worden als een kind grensoverschrijdend gedrag vertoond. Allereerst willen wij in tabel 3.2 een overzicht geven van welke regels er zijn. In tabel 3.3 worden consequenties benoemd die gegeven kunnen worden. Wij lichten dit hieronder verder toe.

Tabel 3.2 Soorten regels

- Regel die voor de opvoeder zelf stelt
- Regels met betrekking tot controleverlies
- Huishoudelijke regels
- Sociale regels
- Regels die de relatie treft tussen opvoeder en kind

Tabel 3.3 Manieren van corrigeren

- Verbaal/ non- verbaal gedrag corrigeren
- Kind van het gedrag afleiden
- Kind alternatief gedrag bieden
- Gedrag negeren

Naast het handhaven van een structuur, spelen ook regels, het corrigeren van gedrag, duidelijkheid en veiligheid een belangrijke rol. Kinderen willen al van jongs af aan de wereld om zich heen ontdekken. Dit vraagt van ouders, leraren en medewerkers om aanmoediging, begeleiding en begrenzing te geven. Niet alleen voor de veiligheid van het kind maar ook om de regels van de sociale omgang bij te brengen, de normen en waarde aan te leren en om een kind te laten inzien wat de wensen en gevoelens van anderen zijn. Regels bieden hierbij houvast, duidelijkheid en is daardoor ook veilig. Het kind weet dan wat er van hem verwacht wordt. Het helpt hem om vervolgens verder te bouwen aan zijn zelfvertrouwen (Driesen, 2007).

In het bovenstaande gedeelte wordt de term 'opvoeders' gebruikt. In het vervolg zullen wij deze term ook gaan gebruiken omdat de term opvoeders niet alleen in de gezinnen zijn maar het betreft iedereen die de verantwoordelijkheid draagt voor een kind. Hier vallen scholen, sportcoaches, andere ouders en medewerkers van buitenschoolse activiteiten onder (nji, z.d.).

Als er regels worden gesteld verwachten opvoeders dat het kind 'ja' zegt als er iets aan hem gevraagd wordt. Bij grenzen stellen, wordt er juist weer van de opvoeders verwacht dat hij 'nee' kan zeggen tegen het kind. Sommige opvoeders zijn hier onzeker over en gaan conflicten vaak uit de weg. Ze raken dan in onderhandelingen verwickeld. Ze geven uiteindelijk toe of zwaaien met beloningen en sancties, dit alles in een willekeurige volgorde (Pas, 2011).

Regels stellen is dus belangrijk is omdat ze houvast en duidelijkheid bieden maar ook een zekere veiligheid. Het kind weet namelijk wat er van hem verwacht wordt. Van der Pas (2011) heeft onderzoek gedaan naar de opvoeding en het ouderschap. Ze schrijft welk effect het gezag van de opvoeder heeft op de ontwikkeling van het kind en het samenspel tussen opvoeder en kind. In het hoofdstuk waar ze in gaat op grenzen, constateert ze dat opvoeders crisissen vaak vermijden. Het kost hen veel energie en ze weten vaak niet hoe het afloopt. Dit zagen wij ook terug in een van onze observaties.

Wij zagen namelijk dat een aantal vrijwilligers het conflict met een kind vermeden omdat ze ten eerste niet wist hoe ze het aan moest pakken en in hoeverre het kind in discussie vervolgens zou kunnen gaan met hen (bijlage 4, 1.8, 12-03-2014). Om deze opvoeders te helpen onderscheidt van der Pas ze vijf manieren in het geven van regels:

1. Een regel, die de opvoeder zelf heeft gegeven, wordt overtreden. De ouder verweert zich door een kind een grens te stellen: 'Sophie, schei asjeblieft uit met dat gejangel!'. Opvoeder wachten met het aanpakken van dit soort regel tot frustratie de overhand krijgt op plichtsgevoel en gaat het dan corrigeren.
2. Het kind overtreedt de regels of neigt daar toe en de opvoeder trekt voor hem de grens, zodat er geen controleverlies voorkomt bij het kind: 'Pietje, ga jij maar even naar de gang. Als je rustig bent mag je terugkomen en verder met spelen'. Bij deze regels worden opvoeders door het kind geoefend in het stellen van grenzen. Het begint met een lichte irritatie bij het corrigeren en vervolgens komt er een duidelijke houding aan te pas.
3. Het kind overtreedt een 'huishoudelijke' regel of afspraak: 'Ruim je die spullen van de vloer? Over tien minuten kom ik met de bezem langs.' De opvoeder vraagt met deze regel of het kind deze te respecteren.
4. Het kind overtreedt een sociale regel: 'Vind je het zelf eigenlijk ook niet te gek dat iedereen hier jouw spullen moet opruimen? Jij vindt het toch ook vervelend als je tussen de rommel zit van de andere kinderen?'. Deze regel richt zich op het respect hebben voor iemand zijn gevoelens, andermans spullen, territorium en mening. Kinderen zijn hier al op jonge leeftijd gevoelig voor. Bij het stellen van deze regel is het echter van belang dat de opvoeder zelf over zijn eigen emotie heen stapt. Een reactie kan dan goed bedoel zijn, zoals het opwekken van empathie, maar kan overkomen op het kind als een irritatie. Bijvoorbeeld: 'Zie je dan niet, domoor, dat je broertje huult!'.
5. Als opvoeder interpreteert je dat een kind een regel overtreedt. Deze regel is anders dan de bovenstaande regels. Hierbij treft het de relatie tussen opvoeder en kind. Door eigen emoties, als hoofdpijn of vervelende gebeurtenis, interpreteert je dat een kind zeurt terwijl dit niet zo hoeft te zijn. Daardoor wordt er vanuit de emotie gereageerd: 'Jij maakt altijd troep, ruim het nou eens een keer op!' (Pas, 2011)

In de Kinderhuiskamer zien wij een aantal van de bovenstaande regels terug komen, zoals de regel met betrekking tot controleverlies. Annelies van der Klooster heeft tijdens het interview verteld over jongen M. die boos binnen kwam lopen. Johan van der Klooster is met M. mee naar buiten gelopen zodat ze konden praten en dat hij tot rust kon komen voor hij weer terug zou komen (ANN*, 7.2, 28-04-2014). Hieruit blijkt dat ze de controle hebben gehouden door de jongen mee te nemen naar een andere ruimte. Waar vervolgens één van de coördinatoren met hem in gesprek is gegaan om duidelijkheid te krijgen over wat er gebeurd is. M. werd hierdoor rustig en kon Johan de grens stellen, dat als dit nog een keer gebeurd, hij wederom naar een andere ruimte zou gaan om rustig te worden.

Van der Pas (2011) geeft aan dat zodra het kind een regel overschrijdt het belangrijk is om te weten of dit gewoon ondoordacht gedrag is, het de regels aan haar laars lapt of dat het kind zich geen rekening houdt met anderen. Het soort correctie van de opvoeder sluit vaak aan op diens eigen interpretatie van de regeloverschrijding.

Zodra een kind gedrag vertoont dat niet binnen de regels valt zijn we als opvoeders geneigd om dit gedrag te bestraffen of te benaderen vanuit een beloningssysteem ('als je hier nu mee stopt, krijg je een snoepje.'). Rigter (2008), docent psychologie en psychopathologie, geeft bij het straffen van een kind een aantal kanttekeningen. Allereerst zegt hij dat het voordeel van een kind bestraffen is, dat het gedrag onderdrukt wordt. Daarbij geeft hij als tegenargument dat een kind niet leert wat voor gedrag het dan wel moet vertonen. Een kind kan zijn vader vermijden als deze vaak straf geeft. Eventueel positief gedrag wordt zo niet aangeleerd en dit kan gepaard gaan met angst en een negatief zelfbeeld bij het kind. In een Amerikaans onderzoek werd aangetoond dat kinderen die thuis slachtoffer zijn van gewelddadige discipline, later tot meer agressieve kinderen behoren.

In een tweede kanttekening die Rigter (2008) geeft, is dat straf niet perse onprettig hoeft te zijn omdat het juist de gewenste aandacht krijgt, negatieve aandacht is immers ook aandacht. Een derde kanttekening die hij stelt is dat straf ook wraak gevoelens kan oproepen bij het kind. Wraakgedachten kunnen diep gaan, zoals ook bij de kinderen van de Amerikaanse, overleden, Marianne Johnson-Reddick. Haar kinderen waren blij en vierden dat ze overleden was, omdat ze in het verleden hun heeft mishandeld (rtlnieuws, 2013). Dit is misschien een extreem geval, maar het laat wel zien hoe diep het kan gaan als een kind extreem veel 'straf' krijgt.

Er zijn dus een aantal effecten van straf. Maar hoe worden deze straffen gegeven? Hoe kan een opvoeder hier adequaat op reageren?:

- **Corrigeren** kun je onderscheiden in twee delen, namelijk:
 - Verbaal: Als 'nee, dat mag niet' of nadrukkelijk de naam van een kind zeggen: 'so-phie' en dat het daarmee aangeeft dat de opvoeder iets vervelend vindt (Pas, 2011). Durf het kind te confronteren en benoem wat er moet stoppen (Uyttenboogaart, Zwikker, Haterd, & Hens, 2009).
 - Non-verbaal: Door middel van een frons, een hoofdschudden, waarschuwende aai, klopje, knik of knipoog, een weigerende blik of vinger, een gebaar of letterlijk dan wel figuurlijk een duwtje in de rug (Pas, 2011).
- **Afleiden** is een van de manier om ongewenst gedrag tegen te gaan. Als het bijvoorbeeld zit te schreeuwen omdat het zijn zin niet krijgt. Dit gedrag kan door bijvoorbeeld het te kind onderbreken door middel van afleiden met speelgoed wat op de grond ligt. Als het kind ziet waar jij mee bezig bent, wordt hij afgeleid wat zijn geschreeuw. Als hij rustiger is dan kan het kind worden aangesproken op zijn gedrag en kan je hem excuses laten maken (Vos- van der Hoeven, z.d.).
- **Alternatieven** aan het kind bieden, zodat het weet wat wél mag: 'Je mag niet binnen met je snoepen, maar wel tijdens de pauze.' (cjg, z.d.)
- **Negeren:** Niet op het gedrag in gaan van het kind dat herhaaldelijk vraagt om een snoepje. Daarbij is het wel belangrijk dat het kind niet iemand anders kwaad doet (Vos- van der Hoeven, z.d.). Als het kind stopt met het gedrag geef dan een pluim (cjg, z.d.).
- **Niet in discussie gaan** over een maatregel die van tevoren afgesproken is (cjg, z.d.).

Veelal is de opvoeder niet bewust van de kracht van deze kleine signalen. Van der Pas (2011) geeft als toevoeging dat zodra het kind een regel overschrijdt, het belangrijk is om te weten dat elke overschrijding op een andere manier kan worden geluid. Is het gedrag dus gewoon ondoordacht of houdt ze weer geen rekening met anderen, zoals eerder al benoemd is. Als het gedrag wordt gecorrigeerd, is het heel belangrijk dat dit op een consequente manier gaat zodat het kind weet waar hij aan toe is.

1. Geef als eerste een waarschuwing. Geef hierbij aan waar de grens ligt.
2. De straf moet wel in verhouding zijn: te lichte straf maakt geen indruk, een te zware straf maakt kind immuun en brengt het in verwarring. Te vaak straffen kan leiden tot nog slechter gedrag van het kind.
3. Geef een consequentie op het juiste moment (een vierjarige straf je direct, een ouder kind mag bijvoorbeeld 's avonds geen tv kijken als hij 's ochtends iets misdaan heeft).
4. De straf moet verband houden met het foute gedrag en niet met de persoon zelf.
5. Wat de ouder uitstraalt (gedrag) moet overeenkomen met de boodschap. (Zeg niet met een glimlach dat je kind iets niet meer moet doen).
6. Realiseer je waarom je straft: uit onmacht, uit emotie of is het echt verdiend? Vooral bij pubers straffen ouders vaak uit angst om de greep op hun puber te verliezen. Beter kan je accepteren dat je niet alles (meer) in de hand hebt. (jmouders, z.d.)

Daarbij werken niet alle straffen voor alle leeftijden. Een kind van 5 jaar kan je niet laten meedenken aan wat voor straf het beste bij hem past omdat het kind zijn geweten nog moet ontwikkelen. Hij kan dus, op deze leeftijd, nog niet goed beseffen welke straf er past bij de zwaarte van het gedrag. Bij een kind van 5 jaar past het bijvoorbeeld wel om hem even af te laten koelen op een andere plek. Bij kinderen vanaf 6 jaar kunnen er onthoudingsstraffen worden toegepast. Als het kind bijvoorbeeld aan het begin van de middag iets heeft misdaan, dan mag het kind na de pauze niet die een bepaalde activiteit doen.

Bij kinderen vanaf 11 jaar kan je het goed zijn om het kind zelf mee laten denken wat voor straf er past bij het vertoonde gedrag (jmouders, z.d.).

Naast het bestraffen van een kind, is belonen ook een belangrijk onderdeel. Bij beloning gaat het om positieve gedrag van een kind te prijzen. Daarbij laat je als opvoeder zien dat het kind bepaalde vaardigheden beheerst. Ook de groep kan beloning worden toegepast op moment dat gewenste gedrag vertoond wordt. Dit stimuleert niet alleen de zelfwaardering van het kind, maar heeft ook effect op het groepsklimaat (nji, 2013).

We kunnen dus concluderen dat er verschillende soort gedragingen, regels en manieren van straffen en belonen zijn. Persoonlijk vinden wij dat straffen, in die zin goed is om het ongewenste gedrag tegen te gaan. Maar wij, als professionals, vinden het nog belangrijker dat ieder kind de kans krijgt om zijn gedrag te herstellen en het goede gedrag te vertonen. Wij zijn geen voorstander van direct straffen na een overtreding, tenzij de veiligheid van de anderen in het geding komt. Wij hanteren juist de methode die van der Pas (2011) geeft: eerst waarschuwen, maar daarbij wel duidelijk maken wat het gewenste gedrag is en de gevolgen benoemen wanneer een kind wederom over de grens gaat. Zoals we lazen kan het gedrag op velen manieren gecorrigeerd worden, maar dat het ten alle tijd belangrijk is dat de consequentie ook past bij de gedraging(en) en de leeftijd van het kind.

3.4 Factoren die grensoverschrijdend gedrag verkleinen

Nu we weten welke factoren van invloed zijn op grensoverschrijdend gedrag, welke grenzen er zijn en hoe gedrag gecorrigeerd kan worden. Er zijn er nog meer factoren die grensoverschrijdend gedrag kunnen verkleinen. Die factoren zijn gezag, positieve aandacht en relatie.

3.4.1. Gezag

Al eerder beschreven wij dat het belangrijk is dat als er regels worden opgesteld en dat dit ook met een bepaalde overgave wordt gedaan, om grensoverschrijdend gedrag te handhaven en/of te voorkomen. Daarmee laat je aan het kind zien wie de leiding heeft en wie de regels stelt.

Als opvoeder is het belangrijk om de ogen open te houden zodat grensoverschrijdend gedrag tijdig wordt signaleerd. Dit doe je niet alleen, maar samen met de andere opvoeders die aanwezig zijn. Door met elkaar hier kritisch op te zijn en elkaar hierin aan te spreken, waarborg je de kwaliteit in het adequaat omgaan met grensoverschrijdend gedrag. Als opvoeder ben je tijdens een activiteit de centrale spil in het proces dat een kind op dat moment meemaakt (movisie, 2014). Het is niet gemakkelijk om deze rol in te nemen. Het is daarom goed om te weten wat er van jou als medewerker verwacht wordt door je collega's en de kinderen. Dit is per leeftijdscategorie namelijk verschillend. Boogaard, Fukking, Hoex en Schreuder (2010) schrijven wat kinderen per leeftijdscategorie nodig hebben van een opvoeder:

- Voor de jongste kinderen (4 t/m 6 jaar) is het belangrijk dat de opvoeder in de buurt is. Dat geeft een veilig gevoel. Mocht het nodig zijn, dan kan hij ingrijpen of helpen. Kleuters kijken ook regelmatig naar de opvoeder. Ze willen daarmee zeggen: 'zie je wel wat ik doe?'
- Voor de 6 t/m 9 jarigen is de opvoeder in de eerste plaats degene die de voortgang van hun spel bewaakt en een scheidsrechter als het mis gaat. Kinderen in deze leeftijdscategorie hebben hulp nodig van een opvoeder bij het organiseren van dingen die zij voor het eerst gaan doen. Als zij koekjes willen bakken dan is het de taak van de opvoeder om daarvoor de voorbereidingen te treffen, zoals: zorgen voor de ingrediënten, helpen bij het bestuderen van het recept, bij het afmeten van de juiste hoeveelheden en het tijdig verwarmen van de oven. Bij een speurtocht zetten de opvoeders het traject uit en bewaken zij de volgorde van de stappen.
- Voor de oudere kinderen van 9 t/m 12 jaar is de opvoeder in de eerste plaats een vraagbaak. Opvoeders hebben meer levenservaring en kennis, en beschikken daardoor over informatie die de kinderen missen. Dat is wat kinderen van deze leeftijdsgroep interessant vinden. En wat de opvoeder niet weet, vragen ze aan een opvoeder of ze zoeken het zelf op internet op. (Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010)

Het is ook van belang dat je je als opvoeder profileert. Jij bent degene die ervaring heeft, die ze stuurt en toezicht houdt. Daarbij moet je dus staan als opvoeder voor wie je bent, geloven dat jij de leiding hebt. Sommige kinderen gaan graag in discussie. Als opvoeder kan je dan geneigd zijn om daarin mee te gaan, maar jij bent de volwassene en degene die de controle bewaakt. Vermijden van discussie is dus belangrijk, zeker op het moment dat de regels duidelijk zijn. In het begin zie je vaak dat het kind kan tegen sputteren (c.j.g., z.d.). Herinner hem op een duidelijke en rustige toon aan waarom deze regels gehandhaafd worden en wat het belang daarvan is. In dit geval het handhaven of voorkomen van grensoverschrijdend gedrag (Uyttenboogaart, Zwikker, Haterd, & Hens, 2009).

De opvoeder richt zich niet alleen tot het kind, maar ook tot de groep. Een opvoeder zet de toon door aandacht te hebben voor het groepsklimaat, de veiligheid binnen de groep en door een nadruk te leggen op samenwerking. De opvoeder is bovendien heel belangrijk, omdat hij of zij er voor zorgt dat deze regels ook worden gehandhaafd. Als er over grenzen heen wordt gegaan, kan de opvoeder ingrijpen. Bij positief gedrag kan de opvoeder bijvoorbeeld een compliment te geven.

Naast het hanteren van regels, kan een opvoeder wisselen in de manier van communiceren. Soms richt de opvoeder zich tot de gehele groep bijvoorbeeld als het gaat om geven van instructies. Op een ander moment praat de opvoeder tot één kind om het zijn zegje te laten doen. De manier waarop er dus wordt gecommuniceerd draagt bij aan een prettig klimaat op de groep (Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010). Als er een prettige klimaat is, kan de opvoeder de interacties in de grote of in kleinere groepjes de kinderen veilige ervaringen laten opdoen. Bij een bepaalde activiteit kunnen rollen worden verdeeld, die gericht zijn op bijvoorbeeld onderlinge samenwerking. De opvoeder kan daarbij de kinderen stimuleren om de leiding te krijgen bij een bepaalde taak zodat ze dit kunnen oefenen.

Kortom, om grensoverschrijdend gedrag te handhaven of te voorkomen is het belangrijk dat de opvoeder degene is die de leiding neemt. Hij is degene die weet wat de gang van zaken zijn, wat de regels zijn, die zorgt voor de sfeer, maar ook de kinderen stimuleren in hun ontwikkeling. Per leeftijdscategorie is dit verschillend en iedereen vraagt weer op een andere manier aandacht. Het is dus belangrijk om te weten waar de behoeftes liggen van het kind en daar ook op aan te sluiten

3.4.2. Positieve aandacht

Het belang van positieve aandacht is dat het kind minder negatief aandacht gaat vragen. Het kind heeft behoefte aan warmte en aandacht. Daarbij vinden kinderen het prettig als ze aangemoedigd worden om (nieuwe) dingen te leren (Webster-Stratton, 2007). A van der Klooster gaf dit ook in het interview: *“Ik denk dat het begint met heel veel positieve aandacht geven. Dit was ook met M. het geval. Die was uiteindelijk bij zo’n knutseltafel belandt en toen had een van de vrijwilligers hem complimentjes geven over zijn knutselwerkje, zo van: ‘oh wat heb je dat goed gedaan en oh wat doe je dat leuk’. En hij was er gewoon stil van en hij zei ‘dank u wel’ tegen haar.”*(ANN*, 2.9, 28-04-2014).

Doordat het kind positieve aandacht krijgt, is het afgeleid van het negatieve. Het kan zich zo verder ontwikkelen en zich richten op die nieuwe dingen. Niet alleen kinderen hebben positiviteit nodig, ook de opvoeder. Het geeft motivatie en energie om door te gaan en nieuwe situaties aan te gaan, net als bij het kind. Maar als een opvoeder een negatieve ervaring heeft meegemaakt met een kind (het wordt boos tegen jou, gaat schreeuwen etc.) dan zal de volgende keer, deze ervaring mee spelen en het idee geven dat dit kind altijd zo is. De negatieve ervaring belemmert dan de omgang.

Maslow geeft dit weer in zijn behoeftehiërarchie. Deze behoeftehiërarchie wordt uitgebeeld in een piramide. De onderste laag is de laag van de primaire levensbehoeften als voedsel. De tweede laag van de veiligheidsbehoefte, er kan innerlijke onrust ontstaan wanneer men in een onbekende situatie zit. De derde laag gaat het over sociale behoeften en de vierde over zelfwaardering en erkenning. Tot slot de vijfde en laatste laag gaat over het behalen van zelfverwezenlijking (Maslow, z.d.).

Dus de opvoeder in de bovenstaande situatie zal niet de stap nemen naar de derde laag omdat de behoefte van de positieve ervaring met kind ontbreekt. Als de opvoeder deze ervaring wel heeft, zal het in de derde laag zich ontwikkelen tot onderdeel van de groep en het kind in die groep niet uit de weg gaan. Dat brengt ons tot de vierde laag waar de opvoeder waardering krijgt voor zichzelf omdat het weet hoe het de situatie aan kan gaan en in banen kan leiden door het een positieve ervaring heeft gehad hiermee.

A. van der Klooster geeft als aanvulling hierop dat een positieve ervaring met een kind dus wenselijk is, zodat de opvoeder inziet dat het kind ook ander gedrag kan vertonen in plaats van 'altijd' grensoverschrijdend gedrag (ANN*, 2.9, 28-04-2014). Ze vertelt daar ook bij dat zij zelf ook haar energie en kracht hieruit haalt om zelf weer vooruit te kunnen gaan.

3.4.3. Relatie

Tot slot willen wij het onderwerp relatie toelichten. Hierbij gaat het niet alleen om relatie tussen opvoeder en kind, maar ook tussen opvoeder onderling. Het is namelijk van belang een klimaat van vertrouwen te creëren waarin collega's elkaar aanspreken en openlijk uitwisselen over wat ze moeilijk vinden. En daarbij dat collega's niet bang zijn om feedback te geven aan elkaar (movisie, 2014). Je vormt tenslotte met elkaar een team die met kinderen werkt. Daarbij wil je elkaar kunnen vertrouwen dat je op elkaar terug kunt rekenen als er iets voorvalt.

Daarnaast is het belangrijk dat er ook een relatie wordt opgebouwd met de kinderen. A. van der Klooster zegt hier over dat zodra er een relatie is, je meer op de kinderen in kunt spelen omdat hun gedrag voorspelbaar is. (ANN*, 9.4, 28-04-2014). Daarbij is de eerste stap volgens haar, het kind willen leren kennen. Dit is één van de voorwaarden om een relatie met het kind aan te gaan. Dat een medewerker bijvoorbeeld aan tafel gaat zitten bij een kind en daaraan vraagt: 'joh hoe was het bij jou op school?' of 'Met wie woon je daar?' of 'Hoe vindt je het hier, hoe heet je?' (ANN*, 9.4, 28-04-2014).

Door interesse te tonen en met elkaar te praten ontstaat er een wederzijds vertrouwen. Er kan worden aangegeven waar het kind behoefte aan heeft. Verder kan ook de opvoeder aangeven wat zijn behoeften en belangen zijn. Zoals het aangeven van regels en benoemen van gewenste gedrag. Dit door het opbouwen en aangaan van een relatie met het kind (Onderwaater, 2011).

Een relatie wordt niet alleen aangegaan met het kind zelf, maar ook met de andere opvoeders. Het is immers belangrijk te weten wat je aan elkaar hebt, open en eerlijk naar elkaar te zijn. Om een relatie met een kind op te bouwen, is daarom ook het van belang om oprecht interesse in het kind te tonen.

Zo voelt het kind zich gezien en leer het vertrouwen te hebben in de opvoeder. Als deze relatie er is, kan er meer op het kind worden ingespeeld omdat het gedrag dat ze vertonen ook voorspelbaar is.

Niet alleen grenzen stellen en het gedrag corrigeren kan grensoverschrijdend gedrag worden gehandhaafd of voorkomen worden, maar ook door het bieden van veiligheid, gezag laten zien, positieve aandacht geven en een relatie op bouwen met het kind. Het gaat hierbij om dat het belangrijk is om je te positioneren, zodat duidelijk is wie de 'baas' is. Maar dat je tegelijkertijd ook oog houdt voor het kind zelf in welke situatie dan ook.

3.5 Kennis en vaardigheden van de vrijwilligers van Kinderhuiskamer-Schollevaar

Nu we een overzicht hebben gegeven wat de literatuur zegt en wat wij vinden dat nodig is om grensoverschrijdend gedrag te handhaven en te voorkomen, kunnen we verder gaan met wat voor kennis en vaardigheden de vrijwilligers bezitten. We willen deze paragraaf opsplitsen in drie onderdelen, namelijk: de observaties die door ons gedaan zijn bij de kinderhuiskamer zelf, de beeldvorming van de coördinatoren en welke handelingen de vrijwilligers hebben geschetst in de interviews en de enquêtes.

3.5.1. Observaties

Zoals werd beschreven in hoofdstuk 2, zijn er door ons vier observaties gehouden in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Als we alle observaties naast elkaar leggen valt het ons op dat sommige vrijwilligers kennis en vaardigheden in huis hebben, maar daarbij het soms lastig vinden om deze in te zetten. Sommige vrijwilligers lijken ook niet te weten hoe ze op bepaalde situaties moeten reageren.

In onze derde observatie, op woensdag 28 mei jl., zien we dat een vrijwilliger in de speelkamer zich richt op de kinderen als groep en op het kind als individu. Ondanks dat de kinderen enthousiast zijn, blijft zij rustig en legt duidelijk uit wat de bedoeling. Als een kind vraagt wat het verschil is tussen links en rechts, legt zij dit uit op een speelse manier. De vrijwilliger nam duidelijk de leiding, zorgde voor een prettige sfeer en wisselde haar communicatie af tussen individu en groep (bijlage 4, tabel 3, label 2.6).

Uit de observaties van woensdag 21 en 28 mei jl. is ons verder opgevallen (bijlage 4, tabel 2 & 3):

Tabel 3.4 Opvallende observaties
- Structuur: ondanks de afwezigheid van de coördinatoren, gaat het aanmelden, het kiezen van activiteiten en het verloop van de activiteiten op dezelfde manier.
- Motiveren: Sommige vrijwilligers motiveren de kinderen en anderen niet. Bijvoorbeeld aan de tekentafel geeft een kind aan dat hij niet de kaart wil afmaken. Vrijwilliger reageert daarop: 'Dat is toch niets aan om niets te doen'. Vervolgens maakt zij zijn kaart af en kijkt hij hoe zij het doet. Een ander moment waarop wel een kind wordt gemotiveerd, is als het kind aan de knutsel aangeeft dat het niet lukt. De vrijwilliger aan die tafel vraagt aan het kind wat er niet lukt en begint vervolgens het kind op weg te helpen. Na enkele minuten zit het kind zelf weer te werken aan het knutselwerkje.
- Geen overzicht: Het viel ons op dat er een aantal keer een vrijwilliger, in de speelkamer, met zijn rug naar de rest van de groep kinderen ziet. Achter hem staan kinderen naar elkaar te schreeuwen, pakken ze kaarten van elkaar af en raken ze in discussie wie wel en niet mogen meespelen. De vrijwilliger draait zich niet om, om te zien wat er gebeurt en om het gedrag aan te pakken. Dit gebeurt tot slot door een andere vrijwilliger die afkomt op het geluid wat er vanuit de speelkamer komt.
- Luisteren: regelmatig is het ons opgevallen dat er op een aantal momenten wel naar de leiding wordt geluisterd en op andere momenten niet. Als er tijdens de pauze om stilte wordt gevraagd, steken de vrijwilligers hun handen omhoog als teken dat het stil moet zijn. Bij alle observaties waren de kinderen binnen dertig seconde stil. Op deze momenten wordt er wel geluisterd. In een ander geval, als de kinderen in kleine groepjes spelletjes spelen en zij beginnen tegen elkaar schreeuwen wordt er niet geluisterd. De vrijwilliger vraagt of het geluidsniveau lager kan, maar zodra de vrijwilliger weg is gaat het geluidsniveau omhoog en luisteren de kinderen dus niet naar de vrijwilliger. Een ander geval van niet luisteren is met betrekking tot het opruimen. Als er wordt gevraagd om op te ruimen, stemmen de meeste kinderen hiermee in, maar zodra de vrijwilliger weg is ruimen ze de spullen niet op en gaan ze weg.

3.5.2. Beeldvorming van de coördinatoren

In een interview met de coördinatoren Johan en Annelies van der Klooster hebben we gevraagd naar wat hun beeldvorming is van de kennis en vaardigheden van de vrijwilligers.

De volgende beeldvorming geven zij aan ons weer:

- Vrijwilligers mogen meer laten zien dat ze de baas zijn .
 - Moeilijk om hun gezag te laten zien. Ze onderschatten het.
 - Angst of onmacht als een kind wat grensoverschrijdend gedrag heeft vertoond, weer rustig terug komt.
 - Angst dat het ongezellig wordt als ze een kind aanspreken op hun gedrag.
- (ANN*, 2.4, 2.6 & 2.8, 28-04-2014)

A. van der Klooster benadrukt in haar interview het volgende: *"Wat hebben de vrijwilligers nodig. Voor mij hoeven ze echt niet een kind met ODD te kunnen inschatten en een plan maken, maar het zou wel fijn zijn als ze leren van ik ben gewoon de baas en ik mag dus gewoon zeggen: We schelden hier niet."*(ANN*, 2.6, 28-04-2014).

We hebben ook gevraagd wat voor houding de vrijwilligers moet hebben om grensoverschrijdend gedrag te handhaven of te voorkomen. Hierover zegt A. van der Klooster dat onvoorwaardelijkheid, acceptatie en het kind aanvaarden een belangrijke houding is om dit gedrag aan te pakken (ANN*, 2.6, 28-04-2014). Volgens A. van der Klooster is het bij de meeste vrijwilligers zo, dat ze het moeilijk vinden om een kind te aanvaarden als hij net grensoverschrijdend gedrag heeft vertoond. Ze zijn bang en voelen onmacht dat hij dat gedrag weer gaat vertonen, terwijl het kind op dat moment rustig is (ANN*, 2.8, 28-04-2014).

Op de vraag wat de vrijwilligers, volgens hun, nodig hebben om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan, krijgen we verschillende antwoorden. Allereerst wordt verteld A. van der Klooster dat zij en J. van der Klooster een succeservaring hadden opgedaan met jongen M. Nadat hij bij J. van der Klooster werd geroepen en over zijn gedrag werd gepraat, ging hij rustig als een blij jongentje spelen aan een sjoeltafel (ANN*, 7.2, 28-04-2014). En dat eigenlijk de vrijwilligers ook zo'n positieve ervaring met een kind die eerst grensoverschrijdend gedrag heeft vertoond, maar nu rustig is (ANN*, 2.9, 28-04-2014). J. van der Klooster beaamt dit ook. Hij geeft aan dat hij en A. van der Klooster juist blij waren omdat hij nu een succeservaring had opgedaan (JOH-, 7.15, 28-04-2014).

Als tweede geven de coördinatoren aan dat de vrijwilligers meer vertrouwen in zichzelf mogen hebben en laten zien dat ze de baas zijn. En dat ze daarbij gerust vragen mogen stellen hoe dit aan te pakken, maar deze vragen krijgen wij niet, aldus A. van der Klooster (ANN*, 2.18, 28-04-2014). Sommige zijn angstig en bang dat ze niet leuk gevonden worden, omdat ze bijvoorbeeld iets zeggen wat niet mag (ANN*, 2.6, 28-04-2014). Verder vinden, volgens A. van der Klooster, sommige vrijwilligers dat de kinderen niet op school zijn. Het moet dus volgens hen leuk gehouden worden en daar valt straffen en corrigeren niet onder (ANN*, 11.10, 28-04-2014). Tot slot vertellen de coördinatoren dat er vanuit hun kant ook meer toerusting mag zijn richting de vrijwilligers. Bijvoorbeeld in het geven van een cursus of training ter ondersteuning in het omgaan met grensoverschrijdend gedrag (ANN*, 11.7, 28-04-2014). Maar ook een soort stappenplan, zodat de vrijwilligers weten wat ze moeten doen (ANN*, 10.1, 28-04-2014).

3.5.3. Handelingen van de vrijwilligers

We hebben naar alle vrijwilligers een enquête gestuurd over grensoverschrijdend gedrag van de kinderen uit de kinderkamer, tien vrijwilligers hebben deze ingevuld. 60% van deze vrijwilligers geeft aan ze geen handelingsverlegenheid ervaren, 40% geeft aan dat het soms lastig vinden om de kinderen op hun gedrag aan te spreken. In tabel 3.1 ziet u welke kennis en vaardigheden de vrijwilligers beschikken.

Tabel 3.5 Kennis en vaardigheden die de vrijwilligers beschikken

- Begeleiden van kinderen bij activiteiten
- Zorgen voor een gezellige sfeer
- Na meerdere keren waarschuwen, doorsturen naar de coördinatoren/ negeren/ met humor benaderen
- Kind aanspreken op het gedrag
- Rustig blijven
- Kind even apart nemen
- Excuses laten aanbieden
- Positieve aandacht geven
- Stimuleren en motiveren
- Regels hanteren
- Duidelijkheid
- Respect hebben voor elkaar

(Bijlagen 6: Uitwerking enquêtes)

Steun

Van de vrijwilligers die de enquête hebben ingevuld, geven alle tien aan dat ze steun ervaren, van de coördinatoren, bij het voorkomen en handhaven van grensoverschrijdend gedrag. Ze geven het volgende aan waarom ze deze steun ervaren:

- Zij nemen het kind apart en praten ermee.
- Zij maken de regels en handhaven deze.
- Zij nemen de tijd om de middag te evalueren.

Handvaten

Drie van de tien vrijwilligers geven aan (of voor hun collega's) dat ze meer handvaten willen in hoeverre ze 'streng' moeten zijn naar de kinderen. Als tweede worden er door twee van de tien vrijwilligers aangegeven dat ze meer vaste afspraken willen zien. Daarin tegen geeft vijf van de tien geënquêteerden aan, dat ze voldoende handvaten hebben om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan.

3.6 Conclusie

We kunnen uit het bovenstaande allereerst concluderen dat er veel informatie te vinden valt over hoe grensoverschrijdend gedrag gehandhaafd en voorkomen kan worden. De belangrijkste punten die hieruit naar

voren zijn gekomen zijn dat er verschillende factoren zijn die grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden. Hierbij denkend aan normen en waarden, achtergrond, maar ook leeftijd en sekse. Verder zagen we dat het hanteren van regels en het corrigeren van gedrag op vele manieren kan gebeuren. Hierbij is belangrijk om naast het straffen ook het gewenste gedrag te benoemen. Het is daarbij wel belangrijk dat er naar het niveau van de kinderen gehandeld wordt, zodat het kind begrijpt waarom iets niet goed is en wat het gewenste gedrag is. Andere factoren die grensoverschrijdend gedrag kunnen verkleinen zijn gezag, positieve aandacht en relaties. Dit alles ter ondersteuning van kennis en vaardigheden om ongewenst gedrag terug te dringen en gewenst gedrag naar voren te laten komen.

Verder hebben wij gekeken naar welke kennis en vaardigheden de vrijwilligers beschikken. Hier hebben wij gebruik gemaakt van onze observaties, beeldvorming van de coördinatoren en wat de vrijwilligers hier zelf over aangeven. Wat ons daarbij opvalt is, dat de kennis en vaardigheden, zoals het aanbieden van een structuur en regels stellen en een kind motiveren, wel worden gehandhaafd, maar dat dit per vrijwilliger verschilt in welke mate zij dit hanteren. De ene vrijwilliger vraagt aan de kinderen om bepaald gedrag te stoppen en stel hier dus een regel op. Maar wij zien in het vervolg dat als de kinderen wederom het ongewenste gedrag vertonen hier niet of nauwelijks op wordt gereageerd. Terwijl een andere vrijwilliger duidelijk aangeeft welk gedrag er moet stoppen en wat wel het gewenste gedrag is. Daarbij wordt door deze vrijwilliger ook duidelijk aangegeven wat de consequentie als dit gedrag weer wordt vertoond. Het blijkt hieruit dus dat er niet op één bepaalde manier wordt gehandeld. Dit veroorzaakt onrust bij de vrijwilliger zelf, maar ook bij kinderen onderling.

Verder valt het ons op dat de coördinatoren bepaalde factoren zien, zoals angst en onmacht, terwijl dit nauwelijks door de vrijwilligers zelf worden aangegeven. Dit roept vragen bij ons op als: Wat maakt het dat de coördinatoren zien dat er angst en onmacht is bij de vrijwilligers, maar dat zij dit zelf niet aangeven? Heeft dit toch te maken met handelingsverlegenheid, ook al geeft het merendeel aan van niet?

Tot slot wordt er door de vrijwilligers en de coördinatoren aangegeven dat er behoefte is aan duidelijke afspraken. In hoofdstuk 6 gaan wij hier verder op in.

Hoofdstuk 4. Een veilige speel- en leeromgeving

Deelvraag 4 - Welke stimulerende factoren en methoden zijn er al beschikbaar met betrekking tot het creëren van een veilige speel- en leeromgeving voor kinderen?

4.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 zijn we uitgebreid ingegaan op het handhaven van grensoverschrijdend gedrag en de factoren die hier een belangrijke rol in spelen. In dit hoofdstuk willen wij ons gaan verdiepen in welke factoren belangrijk zijn voor een veilige speel- en leeromgeving en hoe deze vorm gegeven worden in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Daarnaast willen we jullie kennis laten maken met een aantal methoden die beschikbaar zijn als het gaat stimuleren hiervan.

4.2 Voorkomen

U heeft eerder kunnen lezen dat er drie specifieke factoren zijn die onderdeel vormen van de dimensies van opvoedingsondersteuning en ontwikkelingstimulering bij kinderen, namelijk:

1. Kindgericht - Ontwikkeling stimuleren
2. Opvoedergericht - Opvoeding ondersteuning
3. Omgevingsgericht - Omgevingsfactoren beïnvloeden
(Burggraaff-Huiskes, 2011)

Wij willen ons gaan richten op het laatste punt, de omgevingsfactoren. Burggraaff (2011) bevestigt dat er in de omgeving van een kind belangrijke factoren zijn die invloed hebben als het gaat om gedragsontwikkeling bij kinderen. Maar welke factoren zijn dit? Door te kijken naar methodieken en modellen die ingaan op creëren van een klimaat voor kinderen, hopen wij hier meer zicht op te krijgen.

4.3 Orthopedagogisch methodiekmodel

Bruininks, orthopedagogisch adviseur, heeft een boek geschreven speciaal voor groepswerkers. In haar boek gaat ze onder andere in op opvoedprocessen maar ook op de omgeving die wij als groepswerkers creëren voor de kinderen waarmee we werken. De Kinderhuiskamer-Schollevaar valt ook de term orthopedagogisch groepswerk. Aan de hand van het orthopedagogisch methodiekmodel (2000) ontwikkelt door Bruininks, kunnen groepswerkers meer inzicht krijgen in wat groepswerk nou precies inhoudt en hoe dit op een praktische wijze vorm gegeven kan worden (Bruininks, 2000). Bruininks zegt het volgende over opvoeders in het algemeen: *“De opvoeder zorgt voor drie aspecten: het affectieve, cognitieve en conatieve aspecten door middel van relatie, klimaat en situatiehantering.”* (blz. 17). Zoals we in hoofdstuk 3 al hebben uitgelegd, de term opvoeders omvat niet alleen ouders maar hiermee kunnen ook bijvoorbeeld leerkrachten, familieleden en groepsleiders worden bedoeld. Ook de vrijwilligers die in de Kinderhuiskamer-Schollevaar helpen, worden op het moment dat zij in contact komen met kinderen opvoeders. Hieronder leggen we kort uit wat de begrippen affectieve, cognitieve en conatieve aspecten nou precies inhouden.

- Het affectieve aspect: Dit zijn de aspecten die vooral met gevoelens te maken hebben. Het affectieve zit vaak al ingebed in de relaties en contacten met andere mensen. Dit wordt gezien als een fundament waarop een kind zich veilig kan voelen in de voor hem omgevende wereld en waaruit hij durft de wereld te verkennen en te ontwikkelen (Bruininks, 2000).
- Het cognitieve aspect: Dit aspect omvat alles op het gebied van waarnemen, voorstellen, fantaseren, concreet denkend ordenen, schematiseren en abstract denken. Een kind is een kennend wezen en leert spelenderwijs onder andere complexe structuren kennen, kennis en vaardigheden ontwikkelen en communiceren. Dit valt allemaal onder de term cognitie (Bruininks, 2000).
- Het conatieve aspect: Bruininks (2000) omschrijft dit ook wel als: *“Het complexe geheel van aanleggegevens dat een kind tot dit kind maakt.”* Dit wordt ook wel ‘eigenheid’ genoemd. Het omvat de aspecten en mogelijkheden die een kind heeft gekregen om tot een unieke persoon te ontplooiën.

Een opvoeder heeft dus invloed op deze aspecten door middel van het presenteren van een relatie, door het creëren van een pedagogisch klimaat en het hanteren van situaties. Zowel de het stukje van relatie en situatie hantering zijn al aan bod gekomen in hoofdstuk 3. Wij willen daarom nu specifiek ingaan op hoe je een klimaat creëert en wat voor invloed dit heeft op de veilige speel- en leeromgeving.

4.4 Klimaat creëren

Kinderen komen met veel verschillende omgevingen in aanraking en iedere omgeving heeft weer zijn eigen sfeer. Dit wordt ook wel 'klimaat' genoemd. Sfeer vormt een belangrijke factor voor de veilige speel- en leeromgeving voor kinderen omdat dit invloed heeft op de mate waarin ze zich ergens veilig voelen, ook wel de affectieve aspecten genoemd. In het National Quality Standart (2012) ontwikkelt door Judy Radich, leraar en manager van Cooloon Children's Center, worden de volgende aspecten benadrukt omtrent een veilig speel- en leeromgeving: *"Effective environments are comfortable, interesting, attractive and appropriate for the child, holding intrinsic interest and giving children myriad ways to practise and refine skills across all aspects of learning."*

Bruininks (2000) verdeelt het onderdeel klimaat in vier begrippen die bepalend zijn voor het creëren hiervan, namelijk: ruimte, ritme, basisregels en materiaal. Hieronder vertellen we wat meer over deze begrippen en hoe het in de Kinderhuiskamer gesteld is.

4.4.1. Ruimte

Bij 'ruimte' gaat het om wat er letterlijk aan ruimte beschikbaar is en de functie(s) die zij heeft. Bruininks (2000) benadrukt het belang van het zo functioneel mogelijk in richten van de ruimte en het bewust worden van wel problemen en mogelijkheden zij heeft. Door de ruimte goed te analyseren, kun je zorgen voor een rustige en geordende omgeving. In de Kinderhuiskamer-Schollevaar zijn er 3 ruimtes beschikbaar. Een grote ruimte waar activiteiten als knutselen en tekenen worden aangeboden, een spelletjes ruimte en een pauze ruimte waar af en toe ook andere activiteiten als drama, sjoelen en dans worden aangeboden (Bijlage 4).

Bij de ruimte hoort onder andere ook de opstelling van meubels en aankleding van de zaal. Door afscheidingen door middel van wanden en door opstelling van de tafels en stoelen creëer je een bepaalde structuur en overzicht (Bruininks, 2000). In het National Quality Standart (2014) staat het volgende: *"All spaces need careful planning, particularly as they need to be flexible enough to accommodate children's changing interests, needs and increasing skills and abilities."* Je zult er rekening mee moeten houden dat hoe meer je in een ruimte zet, hoe drukker dit kan overkomen en hoe minder overzicht je hierdoor kan krijgen. Daarnaast heb je ook te maken met de aankleding, dit draagt namelijk ook weer bij aan sfeer in een ruimte. Kinderen kunnen zich door een bepaalde aankleding 'thuis' voelen en dit heeft weer effect op het gedrag dat zij vertonen. Hoe veiliger en beter een kind zich in een omgeving voelt, hoe meer het zichzelf kan zijn en automatisch meer verbondenheid zou kunnen voelen met de groep (Bruininks, 2000). In de kinderhuiskamer heeft iedere activiteit zijn eigen tafel of ruimte (Bijlage 4). De zaal wordt altijd versierd met vlaggetjes. Dit draagt bij aan de sfeer in de zaal. Als we kijken in de spelletjes zaal dan zie je dat er vloerbedekking ligt waardoor kinderen sneller op de grond spelen omdat het zacht is en kinderen kunnen knus een hoekje uitzoeken om te spelen. Dit draagt weer bij aan de sfeer in de kinderhuiskamer. Uit observaties en gesprekken komt naar voren dat de kinderen zich over het algemeen daar wel 'thuis' voelen (Bijlage 4). Merendeel van de kinderen komt namelijk wekelijks ook weer terug. We hebben de kinderen zien genieten van het knutselen en spelen met elkaar en ze zeiden zelf tegen ons dat ze het erg gezellig vinden in de Kinderhuiskamer.

4.4.2. Ritme

Met de 'ritme' wordt de regelmaat van de dag bedoelt. Voor de kinderhuiskamer zou dit dus gaan om de indeling in tijd van de woensdagmiddag. In onze observaties is te zien dat er een duidelijke ritme is. Kinderen komen binnen om 14.00 binnen, pakken een naam kaartje en kiezen een activiteit (ANN*, 9.1, 28-04-2014). Om 15.00 wordt er een pauze gehouden en ongeveer om 15.15 worden de activiteiten weer opgepakt (Bijlagen 4). Bruininks (2000) benoemt het belang van het nadrukkelijk neerzetten van een visuele schema met een overzicht. Dit zorgt voor een regelmaat, inzicht en overzicht voor niet alleen kinderen maar ook voor de vrijwilligers en ouders. De Kinderhuiskamer-Schollevaar beschikt op dit moment geen visuele overzichtsschema.

4.4.3. Basisregels

Bij dit begrip gaat het vooral om de 'leefbaarheid' zo schrijft Bruininks. Hiermee bedoelt zij dat het belangrijk is om basisregels te hebben die het algemeen belang dienen. Bij de Kinderhuiskamer-Schollevaar bijvoorbeeld zou het dus gaan om regels als: niet schoppen of slaan, luisteren naar de leiding en geen eigen snoep meenemen. Deze worden momenteel nadrukkelijk neergezet door middel van een pictogrammenbord. (JOH-, 6.1, 28-04-2014). Daarnaast geeft Bruininks aan dat het mogelijk is regels in overleg met de kinderen op te stellen. Uit de interview met coördinatoren komt ook naar voren dat de kinderen betrokken worden bij het op stellen van de regels. De kinderen dragen zelf soms ook nieuwe regels aan (JOH-, 6.1, 28-04-2014).

4.4.4. Materiaal

Met 'materiaal' worden alle spullen bedoelt waarmee we in dagelijks leven in aanraking komen (Bruininks, 2000). De reden waarom materiaal opgenomen is in het creëren van een veilige speel- en leeromgeving is omdat zijn invloed kunnen hebben op de sfeer. Zoals we bij ruimte al beschreven, zorgt de aankleding voor een bepaalde sfeer. Daarnaast heeft ieder materiaal zijn eigen gebruiksaanwijzing maar kinderen kunnen heel creatief zijn. Een pen of stift kan gebruikt worden om een ander kind te prikken of een kaarten spel fungeert ineens als overgooi materiaal. Een voorwaarde voor goede sfeer is dan ook dat er goed omgegaan wordt met materialen. Het is belangrijk om te weten over welk materiaal je beschikt en voldoet aan bepaalde criteria als veiligheid en volledigheid.

4.5 De omgevingsfactoren

Ter Horst (2006), hoogleraar in de pedagogiek, stelt in zijn boek 'Het herstel van het gewone leven' een aantal vragen over de opvoedingssituaties van kinderen. Hij schreef dit boek speciaal als handreiking voor opvoeders die in aanraking komen met problematische opvoedingssituaties. Wij kijken naar vooral naar het onderdeel 'omgeving', daar maakt Ter Horst allereerst ook al een ordening in ruimte, tijd en handeling. Het volgende wordt hierover gezegd: *"Vaak is een kleine ingreep voldoende om vastgelopen opvoedingssituaties weer te ontwaren, te ordenen en vlottend te krijgen."* (Horst, 2006).

Volgens Ter Horst (2006) is het belangrijk jezelf een aantal vragen te stellen en hiermee probleem situaties te kunnen analyseren. Deze vragen zijn voor vrijwilligers en de coördinatoren handig om te gebruiken om nieuwe situaties te bekijken en mogelijk met enige kleine aanpassingen, gedragsproblemen kunnen aanpakken of voorkomen. Hieronder lopen we langs een aantal vragen en kijken we hoe het momenteel gesteld is in de kinderhuiskamer.

- ***Is de ruimte in orde? Is er een geordende ruimte waar ieder kind zijn eigen heeft en waar ze zich ruim kunnen voortbewegen?***

De Kinderhuiskamer-Schollevaar is aardig gestructureerd. Ieder kind heeft de ruimte om zich te kunnen voortbewegen. Wel is het zo dat wanneer er heel veel kinderen zijn, de ruimte te klein wordt voor het aantal. Je merkt dat kinderen ruimte voor zichzelf missen en sneller conflicten met elkaar kunnen opzoeken (Bijlage 4).

- ***Is de tijd in orde?***

Bij deze vraag gaat het voornamelijk om hoe de tijd ingedeeld is. Hebben kinderen genoeg tijd voor hun werkje en is er een goede tijdsordening die kinderen leren hun behoefte uit te stellen. Dit geldt vooral voor kinderen die veel moeite hebben met wachten en keuzes maken.

In de Kinderhuiskamer-Schollevaar is er al wel een bepaalde ordening in tijd. Kinderen kiezen een knutselwerkje en moeten deze afmaken voor ze iets anders mogen doen (ANN*, 6.6, 28-04-2014). Echter valt ons op in de observaties dat kinderen regelmatig heen en weer rennen van de ene activiteit naar de andere, wat ervoor zorgt dat vrijwilligers aangeven de kinderen als ongestructureerd en drukte ervaren (Bijlage 6).

- ***Is het handelen aardig en duidelijk met betrekking tot het doen en laten van het kind?***

In deze vraag gaat het vooral om of de omgeving open staat voor het kind.

De vrijwilligers geven in hun enquête aan er voor de kinderen te willen zijn en ze een fijne middag te willen geven. Er is geen twijfel over of de vrijwilligers aardig zijn voor de kinderen. Wel geeft A. van der Klooster aan dat sommige kinderen probleemgedrag vertonen en daardoor ook minder geliefd kunnen zijn onder de vrijwilligers. Ze zegt: *"Wij willen graag dat ze kinderen net zo accepteren als wij dat doen. Terwijl dit soms hun behoefte helemaal niet is."* (ANN*, 11.3, 28-04-2014).

- ***Is er een goed programma?***

Ter Horst zegt hierover dat je vooral moet kijken of de draagkracht en draaglast van een kind in evenwicht is. Een draagkracht-draaglast analyse kan een situatie inzichtelijk maken (Movisie, 2014). Sommige kinderen hebben een te grote draaglast (chaotische omgeving) waardoor ze gebaad zijn bij een duidelijk programma (wat moet waar en wanneer gebeuren) om niet in de war te raken wat tijd, plaats en handeling betreft. Deze kinderen kunnen anders meer grensoverschrijdend gedrag vertonen. Niet omdat ze willen uitdagen of vervelend doen maar omdat zij simpelweg roepen om structuur en duidelijkheid.

In de Kinderhuiskamer-Schollevaar komt op dit moment een jongen die vermoedelijk bekend is met ODD (ANN*, 9.3, 28-04-2014). Hij is erg gebaad bij duidelijk afspraken en structuur.

Het komt geregeld voor dat deze jongen grensoverschrijdend gedrag vertoont omdat zijn draaglast en draagkracht niet in evenwicht zijn. Op het moment dat het chaotisch is in de kinderkamer merk je dat hij meer neiging heeft om de grenzen op te zoeken dan wanneer er rust en structuur heerst.

Kortom, voor een veilige speel- en leeromgeving kan het belangrijk zijn om langs deze vragen te lopen vanuit het oogpunt van de kinderen en op die manier de omgeving verder onder de loep te nemen. De punten hierboven komen ook erg overeen met wat Bruininks (2000) schrijft over het creëren van een klimaat. Zoals Ter Horst aangeeft, zou je met hele simpele en kleine aanpassingen in de omgeving grensoverschrijdend gedrag kunnen voorkomen. Op dit moment merken wij dat de vrijwilligers en coördinatoren vooral gericht zijn op het handhaven van crisissituatie waar grensoverschrijdend gedrag wordt getoond. Met dit hoofdstuk hebben wij willen aantonen dat er ook de omgeving een belangrijke rol kan spelen in het juist voorkomen van dit gedrag. Het gaat vaak om hele simpele en eenvoudige punten die al voor hele verandering kunnen zorgen en die preventief kunnen werken.

4.6 Piramide Methode

Door het Pedagogisch beleid, speel/werkplan (2014) hebben wij ook kennis gemaakt met de piramide Methode van Cito. In februari 2014 verscheen een artikel in de Week krant over deze methode. Hierin werd het volgende gezegd: *“Piramide wil een sterke pedagogische basis bieden, waarbij in een veilige speel- en leeromgeving een evenwicht is tussen het kind dat zichzelf ontwikkelt en de pedagogisch medewerker die activiteiten aanbiedt. Door een combinatie van ontdekken, spelen, werken en leren in een positief klimaat worden kinderen in hun ontwikkeling ondersteund en gestimuleerd.”* (COKD wil een veilige speel- en leeromgeving, 2014).

Deze methode is speciaal ontwikkeld om leidsters en leerkrachten te helpen bij de begeleiding van jonge kinderen. Op een speelse manier wordt hun ontwikkeling met Piramide gestimuleerd en door een combinatie van activiteiten krijgen een grip op de wereld (Cito, z.d.). Deze methode is geschikt tot 7 jaar en is speels, effectief en flexibel inzetbaar. Zij werken vanuit een aantal stappen als oriënteren en demonstreren waarbij ze aandacht hebben voor ontwikkelingsgebieden als: sociaal- emotionele, persoonlijkheids- en motorische ontwikkeling. Kinderen leren om goed met elkaar om te gaan, te groeien naar zelfstandigheid en plezier te hebben in spel. Ze leren daarnaast ook allerlei vaardigheden te ontwikkelen.

Echter voor de Kinderhuiskamer-Schollevaar is het een lastig om de Piramide Methode te gebruiken. Dit komt omdat deze methode voorbij de doelen die gesteld en haalbaar zijn, voor de kinderkamer, gaan (Klooster, 2011). Daarnaast beschikken de meeste vrijwilligers niet de juiste opleiding en kennis die nodig is om de methode toe te kunnen passen (ANN*, 2.4, 28-04-2014).

4.7 Belangrijkste factoren

Nu weten we welke methodieken er beschikbaar zijn maar willen wij ook nog even op een rijtje zetten wat wij, als professionals vinden dat belangrijk is. Het gaat om sfeer, veiligheid, structuur en planning.

Sfeer

Eerder hebben wij het gehad over het verbeteren van de sfeer, dit is ook één van de taken van vrijwilligers. Deze sfeer kan worden gecreëerd doordat er aandacht is voor het kind dat grensoverschrijdend gedrag vertoont. De leiding hoort te weten hoe ze in kunnen spelen op het moment dat een kind zich ‘anders dan anderen’ gedraagt en kent het belang om aan te sluiten bij behoefte van een kind. Als hier geen aandacht voor is, bestaat de kans dat het kind negatieve sociale ervaringen op doet en dat het zich gaat uiten in bijvoorbeeld agressie (Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010). Dit komt de sfeer in de groep niet ten goede. Aan de andere kant, kan de groep ook een plek zijn waar er even niet op gedrag gelet wordt. Het kind mag zijn wie hij wil zijn, mag op zijn eigen manier contact maken en onderhouden met anderen. Zowel het kind zelf als de andere kinderen leren hiermee te oefenen door middel van sociale omgangsregels. Verder kunnen ook de verscheidenheid aan kinderen bijdragen aan de sfeer van de groep.

A. van der Klooster vertelt dat de sfeer in evenwicht blijft doordat er een verscheidenheid aan kinderen zijn. Van meisjes die in nette, merkkleding rondlopen die worden opgehaald worden omdat ze naar de hockey moeten tot kwetsbare kinderen die gaten in de kleding hebben en grof taalgebruik hanteren (ANN*, 4.4, 28-04-2014).

Het is belangrijk om de sfeer te bewaren vooral omdat alle kinderen een onderdeel van de groep zijn, ook al hebben er een paar een speciale aanpak nodig. Respect voor elkaar, voor wie iemand is en het hoe iemand doet, is van belang. Omdat het kind weet dat er rekening met hem gehouden wordt (Haterd, Hens, Uyttenboogaart, & Zwikker, 2009).

Veiligheid

Veiligheid wordt gezien als één van de belangrijkste factoren als het gaat om grensoverschrijdend gedrag te verkleinen. Movisie (2014) schrijft dat als eenmaal de focus op grensoverschrijdend gedrag ligt en dit tijdig wordt gesignaleerd, er dus een veilige omgeving kan worden gecreëerd. Hierbij gaat het niet alleen om veiligheid, in de zin van beschermen tegen slaan en schoppen, maar ook om emotionele veiligheid. Zoals het opkomen voor een kind wat uitgescholden wordt. Onder deze emotionele veiligheid past het ook om een kind regelmatig bij de naam te noemen en te laten merken dat hij gezien wordt. Er kan dan een persoonlijke gesprekje met een kind plaats vinden wat bijvoorbeeld gaat over zijn hobby's, broertjes en zusjes, maar ook over vriendjes en vriendinnetjes en school (Boogaard, Fukking, Hoex, & Schreuder, 2010). Hiermee wordt aan het kind laten zien dat hij gezien en gehoord wordt.

Maar hoe zit het met de veiligheid van het kind, wat grensoverschrijdend gedrag vertoont, en de kinderen die dat zien? J. van der Klooster zegt dat ieder kind welkom is, hoe bond hij het ook maakt. Maar dat ze daarbij wel moet letten of het veilig genoeg is. Dit door eerste een gesprek met het kind aan te gaan en te achterhalen wat er gebeurd is en waarom het bijvoorbeeld een ander kind schopt. Het kind krijgt op dat moment een blijk van erkenning. In plaats van dat het weggestuurd wordt, krijgt het de kans om zijn verhaal te vertellen en weer rustig te worden. Zodra hierover gepraat is en er afspraken gemaakt zijn, zoals: 'mocht je weer boos worden, zoek één van ons op', mag hij weer terug naar de groep en spelen. Dus daaruit blijkt dat het kind, dat grensoverschrijdend gedrag vertoont, de kans krijgt om weer terug te komen in de groep; mits het veilig genoeg is voor zichzelf en de andere kinderen (ANN*, 7.7, 28-04-2014).

Structuur

Een ander belangrijke factor om adequaat met grensoverschrijdend gedrag om te gaan en/of te voorkomen is het handhaven van een structuur. Een structuur geeft duidelijk weer wat de gang van zaken zijn, zoals een tijdsplanning. Dit geeft duidelijk weer wat er van een kind verwacht wordt, het weet waar hij aan toe is en is daardoor minder dwars zijn. Kinderen worden er daardoor vaak makkelijker in de omgang, er is minder strijd en de routines verlopen soepeler (Neve, 2010).

Planning

Zoals eerder in het hoofdstuk al even werd genoemd, geeft een planning duidelijk aan wat er van een kind verwacht wordt en het kind weet waar hij aan toe is. Naast dat bijvoorbeeld een planning, duidelijkheid geeft, biedt het ook zekerheid en veiligheid. Kinderen leren stapsgewijs hun weg kennen in de samenleving en de aangeboden structuur helpt ze hiermee op weg. Hoe ouder ze worden des te meer vrijheid er toegepast kan worden in de structuur. Daarbij leren ze ook hun eigen structuur toe te passen, maar dit kan alleen vanuit de zekerheid en veiligheid die ze in het begin aangeboden krijgen (Douma, z.d.).

Het kan natuurlijk voorkomen dat de hoofdleiding die altijd aanwezig is, er een keer niet is. Ook dan is het belangrijk om vast te houden aan de structuur. Voor veel kinderen is dit waarschijnlijk al een routine, maar voor degene die extra behoeften hebben aan structuur, kan de afwezigheid van de vaste vertrouwde leiding zijn eigen structuur in de war brengen (Douma, z.d.). Het dus belangrijk dat de structuur van het programma wordt nageleefd. Dit is voor het kind een bepaalde zekerheid en een veilig en vertrouwd gevoel (Hoofd, Mindera, Serra, & Veen-Mulders, 2001).

4.8 Conclusie

Kortom, er zijn inderdaad factoren als ruimte, tijd, materiaal, regels die invloed hebben op de veilige speel- en leeromgeving voor kinderen. Als één van die factoren niet in orde is, is er een kans dat er meer grensoverschrijdend gedrag vertoont wordt. Door simpele en vaak kleine aanpassingen in de omgeving van het kind kan bepaald gedrag mogelijk voorkomen worden. Zoals u eerder heeft kunnen lezen is voor een kind, structuur en duidelijkheid erg belangrijk, vooral als de draagkracht en de draaglast niet in evenwicht zijn. Kinderen hebben dan als het ware te veel onduidelijkheid en door chaos kan een kind bepaalde gedragingen vertonen die grensoverschrijdend zijn.

In de Kinderhuiskamer-Schollevaar zijn ze heel goed op weg. Er is al steeds meer een structuur aangebracht, er zijn basisregels opgesteld en de ruimte heeft een duidelijk indeling en aankleding. Het enige wat ons opvalt is dat er nog wel een duidelijke schema mist met welke activiteiten, er wanneer worden gehouden. Aangeraden wordt om een vast tijdstip schematisch kenbaar te maken zodat kinderen maar ook ouders en vrijwilligers hier naar kunnen wijzen. Dit zorgt voor een nog strakkere structuur die voor sommige kinderen als erg prettig ervaren kan worden.

Verder merken wij uit de interviews en enquêtes onder de vrijwilligers en coördinatoren van de Kinderhuiskamer dat er momenteel vooral gefocust wordt op het handhaven van grensoverschrijdend gedrag. Wij zijn ons wel bewust dat grensoverschrijdend gedrag niet altijd te voorkomen valt maar we hebben met dit hoofdstuk willen aantonen dat er ook een aantal factoren zijn die een rol kunnen spelen in het voorkomen hiervan. Wij vinden zelf dat als het hier om gaat dat sfeer, veiligheid, structuur en planning erg belangrijke factoren zijn.

Hoofdstuk 5. Andere burgerinitiatieven

Deelvraag 5 - Hoe gaan andere burgerinitiatieven, die kinderwerk doen, om met grensoverschrijdend gedrag van kinderen?

5.1 Inleiding

Om te onderzoeken hoe andere burgerinitiatieven omgaan met grensoverschrijdend gedrag, hebben wij drie organisaties benaderd. Wij waren erg benieuwd of deze burgerinitiatieven die met kinderen werken ook met grensoverschrijdend gedrag te maken hebben en zo ja, hoe zij hier mee omgaan. Zoals u in onze inleiding heeft kunnen lezen zijn dat Sonshine, Athletes in Action en Kinderclub Dunne Bierkade. Onze opdrachtgevers hebben ons aanbevolen om met Sonshine in contact te komen, omdat zij dezelfde doelgroep hanteren als de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Zowel Sarah als Marlies hebben connecties binnen Athletes in Action en waren erg benieuwd hoe zij omgaan met dit thema. Daarnaast heeft Sarah ook connecties bij Kinderclub Dunne Bierkade, en omdat dit ook dezelfde doelgroep treft als de Kinderhuiskamer, hebben wij hier ook een open enquête afgenomen.

Allereerst willen wij wat meer vertellen over de werkzaamheden van deze drie organisaties. Vervolgens willen wij gaan kijken naar wat voor gedrag de kinderen vertonen bij deze burgerinitiatieven en hoe hiermee wordt omgegaan. Daarbij willen wij zowel onderling vergelijkingen maken als met de Kinderhuiskamer-Schollevaar.

Via onze opdrachtgevers zijn wij bij stichting Sonshine terecht gekomen. Stichting Sonshine is een christelijke stichting wat al meer dan 10 jaar is opgezet door Paul en Patricia Kamp. Zij zijn actief op het gebied van jeugdwerk en maatschappelijk werk in achterstandswijken in Rotterdam-Zuid (voorheen Roermond). Naast dat ze tweemaal per week een club houden met de vrijwilligers, gaan zij op huisbezoek en wordt er hulp gegeven waar nodig is. Zoals een praatje maken, maar ook boodschappen brengen bij gezinnen in moeilijke situaties. Met hun stichting willen ze investeren in kinderen van 4-12 jaar, ook de kinderen die buiten de boot vallen, zodat ze hun verdere leven hier profijt van hebben (sonshine, 2014). Degene bij wie hij de enquête heeft afgenomen, is binnen deze stichting leidinggevende.

De twee organisatie die wij hebben benaderd is Atheles in Action (AIA). Ze zijn een onderdeel van Agapè, dit is een internationale en interkerkelijke beweging van mensen die de Grote Opdracht helpen vervullen. Deze opdracht is: het Evangelie bekend te maken aan alle mensen. AIA is in 1966 opgericht (de Nederlandse tak in 1998) met als doel om jongeren, tussen de 12-15 jaar, sporters en kerken zich te laten ontwikkelen, te groeien in het geloof en op een krachtige manier Gods Koninkrijk te bouwen. Dit doen zij doormiddel van sport. Door sport leg je contact en bouw je aan relaties. Daarom wordt deze passie gebruikt om het geloof te delen met anderen. Zo organiseren zij sportweken, events en kampen om hun passie te delen. Dit doen zij niet alleen in Nederland, maar ook in landen als Zuid-Afrika (athletesinaction, z.d.). Degene bij wie wij de enquête hebben afgenomen, is binnen deze organisatie een sportcommunity coach en werkt vooral met kinderen uit een wijk in Nederland die een kleine sociaal-economische achterstand hebben. De kinderen komen voor 40% uit Nederlandse gezinnen en 60% uit andere, veelal moslimachtige gezinnen.

Tot slot Kinderclub aan de Dunne Bierkade in Den Haag. Dit is een club die kinderen, tussen de 4 en de 12 jaar, wekelijks een Bijbelclub aanbied. Deze club is opgericht door Tony Hoddenbagh, lid van de Vergadering der Gelovigen. Zij heeft als doel kinderen van basisschoolleeftijd Bijbelonderwijs te geven, maar daarnaast ook om de kinderen een gezellige middag te bezorgen. Eens per jaar organiseert zij dan ook een kampweek met deze kinderen. De doelgroep zijn kinderen uit de Schilderswijk, merendeel van deze kinderen hebben een andere etnische achtergrond. Degene bij wie wij de enquête hebben afgenomen, is een van de medewerkers binnen deze club.

5.2 Grensoverschrijdend gedrag

In onze enquête hebben wij, net zoals bij de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer-Schollevaar, gevraagd wat deze burgerinitiatieven verstaan onder grensoverschrijdend gedrag en hoe dit vorm wordt gegeven. Alle drie geven zij aan dat grensoverschrijdend gedrag, gedrag is wat niet acceptabel is en waarbij de grens van een ander wordt overschreden en dat dit gedrag als vervelend wordt ervaren. Dit komt overigens ook overeen met wat wij verstaan onder grensoverschrijdend gedrag, namelijk gedrag dat als ongewenst wordt beschouwd door de betrokkenen.

Het valt ons op dat er door alle drie de organisatie wordt aangegeven dat ze regelmatig tot vaak grensoverschrijdend gedrag signaleren. Dit in tegenstelling tot wat de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer aangegeven, namelijk dat ze het af en toe tot regelmatig ongewenst gedrag signaleren. In tabel 5.1 ziet u welk gedrag er gesignaleerd wordt door zowel Sonshine, als Athletes in Action en Kinderclub Dunne Bierkade.

Tabel 5.1 Signalering grensoverschrijdend gedrag door andere burgerinitiatieven

- Ruzie maken / vechten/ slaan/ duwen/ schoppen
- Grote mond/ schelden/ beledigen
- Niet luisteren
- Niet stil zitten
- Met andere kinderen klieren
- Billen knijpen/ onder rokjes kijken (seksueel grensoverschrijdend gedrag)

(Bijlage 8: Uitwerking enquêtes)

5.3 Moment van signalering

Alle drie de geënquêteerden geven aan dat er bepaalde momenten zijn waar zij grensoverschrijdend gedrag signaleren. Volgens Athletes in Action is dit op het moment dat kinderen in een stressvolle/ moeilijke periode zitten en dat ze zich uiten doormiddel van gedragingen zoals in tabel 5.1 staat beschreven.

Sonshine geeft aan dat er juist grensoverschrijdend gedrag wordt vertoond tijdens de momenten wanneer de kinderen stil moeten zitten en luisteren. *‘Sommige kinderen hebben geen zin meer om te luisteren, vertonen vervelend gedrag en trekken vervolgens andere kinderen hier in mee.’* aldus een medewerker van Sonshine. Dit zien wij ook terug de Kinderhuiskamer. Op het moment dat er een rustige periode in het programma aanbreekt, dat kinderen die zich dan vervelen andere kinderen in hun gedrag meetrokken.

Tot slot geeft Kinderclub Dunne Bierkade aan, dat kinderen vooral grensoverschrijdend gedrag vertonen wanneer er nieuwe vrijwilligers zijn.

5.4 Aanleiding van het gedrag

Wij vroegen of de aanleiding duidelijk was, waarom de kinderen grensoverschrijdend gedrag vertonen tijdens de bovenstaande momenten. Sonshine en Kinderclub Dunne Bierkade geven aan dit voor hun duidelijk is, namelijk dat dit te maken heeft met verveling en het simpel weg opzoeken van grenzen. Athletes in Action antwoordt dat de aanleiding niet altijd duidelijk is op het moment. Maar dat achteraf blijkt dat het kind bijvoorbeeld in een stressvolle/ moeilijke periode zit, hierop willen ze vervolgens dieper op in gaan en gaan in gesprek hierover met het kind.

Als we deze antwoorden vergelijken met de antwoorden van de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer, zien we dat 60% aangeeft dat de aanleiding niet duidelijk is, waarom de kinderen grensoverschrijdend gedrag vertonen. De overige 40% geeft dezelfde antwoorden als deze drie organisaties, met als aanvulling daarop dat grensoverschrijdend gedrag ook op de momenten wordt vertoond in de overgang naar een andere activiteit. Hieruit blijkt dus dat deze drie burgerinitiatieven als de Kinderhuiskamer momenten kent waarop er (meer) grensoverschrijdend gedrag wordt vertoond.

5.5 Grensoverschrijdend gedrag als probleem

Op de vraag of grensoverschrijdend gedrag als een probleem wordt ervaren, wordt hier wisselend op geantwoord. Athletes in Action geeft aan dat ze grensoverschrijdend gedrag niet als een probleem ervaren. Zij zien het juist als een compliment dat een kind zijn emoties wil uit bij hun. Hoewel 70% van de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer ook aangeeft dat ze grensoverschrijdend gedrag niet als een probleem ervaren, geven zij niet aan dat ze het als een compliment beschouwen dat een kind zijn emoties naar hen uit. Zij geven wel aan dat er de mogelijkheid is om een kind door te sturen naar iemand anders waar het zijn emoties kan uiten, zodat het kind het niet bij hun zelf uit.

Sonshine geeft aan dat ze grensoverschrijdend gedrag wel als een probleem ervaren. Ze krijgen het idee dat ze meer bezig zijn om de orde te bewaken en vinden het daardoor lastig om zich te concentreren op, bijvoorbeeld het vertellen van een verhaal. Als laatste vertelt Kinderclub Dunne Bierkade dat ze het soms als een probleem ervaren. Het ligt er volgens hun aan welke groep kinderen er langs komen. Als het een bekende groep is, kan er één lijn worden getrokken in het reageren op grensoverschrijdend gedrag omdat ze weten hoe deze groep daar weer op reageren. Maar in de meeste gevallen wisselt de groep en is er veel aandacht nodig voor de orde en dan wordt grensoverschrijdend gedrag wel als een probleem ervaren, ook omdat ze soms niet weten hoe ze hier op moeten reageren.

5.6 (andere) Kinderen

Op de vraag of andere kinderen hinder ervaren van grensoverschrijdend gedrag, geven Sonshine en Kinderclub Dunne Bierkade aan dat het volgende als hinder wordt ervaren:

- Kinderen ervaren er last van het pesten en fysiek ruzie maken.
- Kinderen trekken met elkaar op en beïnvloeden elkaar.
- Andere kinderen worden gepest.

(Bijlage 6, tabel 7)

Daarbij geven ze ook aan dat de achtergrond van de kinderen ook te maken kan hebben met het vertonen van grensoverschrijdend gedrag. Hierbij wordt genoemd dat de thuissituatie en de daarbij behorende cultuur als aanleiding kan dienen voor dit gedrag. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om een straatcultuur, waarbij het 'normaal' is om met elkaar op de 'vuist' te gaan. Sonshine benadrukt hierbij dat het belangrijk is om kennis te hebben over de verschillende culturen, omdat deze anders in elkaar kunnen steken dan wat wij 'gewend' zijn. Dit hebben wij ook benadrukt in hoofdstuk 3 waarbij het gaat om welke kennis en vaardigheden er nodig zijn om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan.

Wij zien overeenkomsten vanuit de bovenstaande punten met de Kinderhuiskamer. Van de meerderheid van de vrijwilligers kregen wij terug dat andere kinderen inderdaad last ervaren, maar dat dit maar tijdelijk is, omdat de kinderen snel weer overgaan op de orde van de dag. De minderheid geeft aan dat andere kinderen hier geen last van ervaren omdat ze flexibel zijn en dat het gedrag snel in de kiem gesmoord wordt (AIA).

5.7 Methode voor handhaving van gedrag

Aan de geënquêteerden hebben wij ook gevraagd of er een specifieke methode wordt gebruikt als het gaat om het handhaven en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag. Zowel Athletes in Action als Sonshine en Kinderclub Dunne Bierkade geven aan dat ze geen specifieke methode gebruiken, maar dat ze wel gebruik maken van bepaalde (hoofd)regels. Deze regels proberen ze in alles naar voren te laten komen, zoals in daden, maar ook in hun woorden en in keuzes.

Athletes in Action maakt gebruik van de volgende regels:

- Als wij praten, zijn jullie stil.
- Stil zitten
- Niet schreeuwen/ pesten/ schoppen/ slaan etc.
- Niet snoepen
- Als je weggaat, ben je volgende week weer van harte welkom (maar kun je niet later opnieuw aanschuiven deze middag).
- Als we twee keer fluiten gaan jullie op het muurtje zitten. Worden deze regels overtreden, of is er sprake van grensoverschrijdend gedrag, dan halen we 1 pionnetje weg. Staat er op het eind van de middag nog minstens 1 van de 3 pionnen, dan krijgen alle kinderen een snoepje.

Sonshine hanteert de volgende regels:

- Kind buiten de groep aanspreken en niet in de groep.
- Kind nooit aanraken tijdens het corrigeren (ook niet vriendelijk een arm op een schouder leggen of iets dergelijks)
- Heel direct het gedrag aanspreken en je niet laten afleiden door alle "ja maars..." enz.
- Je spreekt het gedrag aan. Niet de omstandigheden en de persoon.
- Gebeurt het nog een keer, dat moet het kind het terrein verlaten.
- In gesprek met ouders, mits deze niet agressief reageren.
- En de algemene regels: luisteren, niet schreeuwen/ pesten/ schoppen/ slaan etc.

Kinderclub Dunne Bierkade hanteert de regels:

- Luisteren als de leiding spreekt.
- Stil zitten tijdens een verhaal
- Niet schreeuwen/ pesten/ schoppen/ slaan etc.
- Niet snoepen

Zoals al eerder aangegeven, worden er door deze drie geen specifieke methode/ structuur gebruikt om grensoverschrijdend gedrag aan te pakken. Er wordt aangegeven dat hier wel vraag naar is, maar ook naar kennis over grensoverschrijdend gedrag. Verder geeft Sonshine aan dat naast de behoefte van structuur en kennis, ze ook graag steun zouden willen van ouders. Als zij ouders aanspreken op het gedrag van hun kind, komt het voor dat ouders hier agressief op reageren naar de leiding. Dit maakt het voor hun lastig om grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan, omdat ouders dit soms ook in bepaalde mate laten zien.

Wij zien grote overeenkomsten met de Kinderhuiskamer, namelijk dat er regels worden gehanteerd, maar dat er ook vraag is naar meer kennis en vaardigheden om grensoverschrijdend gedrag aan te pakken. Ook al wordt er door Sonshine en Athletes in Action aangegeven dat er een enige vorm van structuur wordt gehanteerd.

5.8 Handelen en handelingsverlegenheid

Verder hebben wij aan de geënquêteerden gevraagd wat hun manier van handelen is als ze grensoverschrijdend gedrag signaleren. In tabel 5.8 staat aangegeven hoe er per organisatie wordt gehandeld.

Tabel 5.8 Handelingen bij grensoverschrijdend gedrag	
Athletes in Action	➤ Één op één aanspreken ➤ Kort gesprek voeren en leggen het sporten stil ➤ De ruzie moet bijgelegd worden en vervolgens moeten ze elkaar de hand geven. ➤ Sporten gaat verder ➤ Na het sporten nog een gesprek hoe de ruzie ontstond en waarom het gebeurde.
Sonshine	➤ Kind buiten de groep aanspreken en niet in de groep. ➤ Kind nooit aanraken tijdens het corrigeren (ook niet vriendelijk een arm op een schouder leggen) ➤ Heel direct het gedrag aanspreken en je niet laten afleiden door alle "ja maars..." ➤ Je spreekt het gedrag aan. Niet de omstandigheden en de persoon. ➤ Gebeurt het nog een keer, dat moet het kind het terrein verlaten. ➤ In gesprek met ouders, mits deze niet agressief reageren.
Kinderclub Dunne Bierkade	➤ Spreek het kind op het gedrag aan ➤ Waarschuwing geven als het kind zich nog een keer misdraagt ➤ Luistert het kind niet, dan een ander plek geven in de ruimte ➤ Werkt dit niet, dan af laten koelen op de gang. ➤ Mogen terug komen mits er gepraat is over wat er is gebeurd.

(Bijlage 8: Uitwerking enquêtes)

Hierbij is opvallend dat alle drie de organisaties het kind één op één aanspreken op het gedrag. Daarbij wordt er door de één de activiteit stil gelegd, terwijl de ander na een paar keer waarschuwen het kind verwijdt uit de ruimte. Er zijn dus blijkbaar meerdere manieren om het kind aan te spreken op het gedrag en het te corrigeren.

Hoewel per organisatie duidelijk is op welke manier ze dit doen, merken wij dat er bij de Kinderhuiskamer hier veel verschillen in zijn. De één spreekt het kind aan en stuurt ze gelijk door naar de coördinatoren, terwijl de andere eerst het kind drie keer waarschuwt en dan door stuurt.

Wij vroegen ons af of dit niet alleen te maken heeft met het gemis van een structuur, maar of dit ook te maken heeft met een bepaalde handelingsverlegenheid. Sonshine en Kinderclub Dunne Bierkade geven aan dat ze soms handelingsverlegenheid ervaren als gaat om het aanpakken van grensoverschrijdend gedrag. Dit heeft vooral te maken met dat ze te weinig kennis hierover bezitten en dat ze het soms niet lukt om gedrag te stoppen. Athletes in Action geeft aan geen handelingsverlegenheid te ervaren. Dit omdat er voldoende mensen met ervaring en kennis zijn omtrent het omgaan met grensoverschrijdend gedrag. Van de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer geeft 70% aan geen handelingsverlegenheid te ervaren. Dit door de kinderen direct aan te spreken op het gedrag of gelijk door te sturen naar de coördinatoren. Wel geeft de overige 30% aan dat ze door gebrek aan kennis een bepaalde handelingsverlegenheid ervaren als het gaat in hoeverre bepaald gedrag wel of niet goed is.

5.9 Andere initiatieven

Tot slot hebben wij de vraag gesteld of er weleens contact is opgenomen met andere burgerinitiatieven om informatie uit te wisselen omtrent het thema grensoverschrijdend gedrag. Zowel Athletes in Action als Kinderclub Dunne Bierkade geven aan dat ze geen contact hebben opgenomen met andere burgerinitiatieven omdat ze tevreden zijn met de manier waarop alles verloopt. Dit vinden wij een opvallend omdat er juist wordt aangegeven dat er behoefte is aan meer kennis en een vorm van structuur.

5.10 Conclusie

Uit de enquêtes met de medewerkers van Sonshine, Athletes in Action en Kinderclub Dunne Bierkade, kunnen we concluderen dat zij ook te maken hebben met grensoverschrijdend. We zien daarbij dat de gedragingen hetzelfde zijn. Net zoals de vrijwilligers in de Kinderhuiskamer-Schollevaar, ervaart het merendeel grensoverschrijdend gedrag niet echt als een groot probleem, maar dat andere kinderen dit wel dergelijk als een probleem kunnen ervaren. Het gaat hierbij om gedragingen als hinder ervaren van pesten. Een andere overeenkomst met de Kinderhuiskamer-Schollevaar is dat het merendeel aangeeft dan de problemen te maken hebben met de achtergrond van kinderen, zoals de thuissituatie en culturele achtergrond. Een opvallend verschil is, dat de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer-Schollevaar geen handelingsverlegenheid ervaren, terwijl de medewerkers van de andere organisaties dit wel ervaren. Dit roept vragen bij ons op als: Hoe komt dat de medewerkers van de andere burgerinitiatieven, die vooral zelf het conflict aan gaan, meer handelingsverlegenheid ervaren dan de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer-Schollevaar die aangeven dat ze de kinderen doorsturen naar de coördinatoren?

Tot slot lezen wij bij deze drie burgerinitiatieven en bij de Kinderhuiskamer-Schollevaar terug dat er behoefte is aan een duidelijk stappenplan die gevolgd kan worden, zodat er meer één lijn ontstaat in het aanpakken van grensoverschrijdend gedrag. In ons volgende en tevens laatste deelvraag willen wij hier verder op in gaan. Hierbij denken dat een stappenplan, die met enige aanpassing, ook in andere organisaties kan worden ingezet.

Hoofdstuk 6. Product

Deelvraag 6 - Wat voor product zou helpend zijn voor vrijwilligers om adequaat om te kunnen gaan met grensoverschrijdend gedrag van kinderen uit de Kinderhuiskamer-Schollevaar.

6.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 hebben we gekeken naar hoe er gehandeld kan worden op het moment dat een kind grensoverschrijdend gedrag vertoont. In hoofdstuk 4 zijn we ons meer gaan focussen op de factoren die meespelen als het gaat om dit gedrag te kunnen voorkomen door middel van het bieden van een veilige speel- en leeromgeving. Bij ons lag nu de vraag wat helpend zou kunnen zijn voor de vrijwilligers om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan en dan met name wat voor product hierbij zou passen.

In de enquêtes onder de vrijwilligers, hebben wij gevraagd wat zij denken nodig te hebben aan handvatten. Een aantal heeft aangegeven dat ze graag duidelijk afspraken vastgelegd willen zien waardoor iedereen op één lijn zou zitten in het aanpakken van grensoverschrijdend gedrag (Bijlage 6).

Naast de vrijwilligers, hebben we ook in de interview met de coördinatoren gevraagd wat zij vinden dat nog ontbreekt in de Kinderhuiskamer-Schollevaar op dit gebied. Hieruit zijn drie belangrijke punten gekomen, als het gaat om adequaat omgaan met grensoverschrijdend gedrag, namelijk:

- Bieden van meer kennis en inzicht voor de vrijwilligers
- Een protocol
- Een stappenplan

(ANN*, 10, 28-04-2014)

Wij willen hieronder uitleggen wat deze drie punten stuk voor stuk inhouden en waarom deze bruikbaar zijn voor de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer-Schollevaar.

6.2 Factsheet

Eén van manieren, waarbij de vrijwilligers hun kennis en inzicht kunnen vergaren, en hoe ze adequaat om kunnen gaan met grensoverschrijdend gedrag, is door middel van een factsheet. Vanuit ons onderzoeksrapport hebben wij een compacte en volledige beschrijving gegeven van onze onderzoeksresultaten. Deze gegevens hebben wij ingedeeld in verschillende categorieën, zodat er een duidelijk overzicht is van de belangrijkste en relevante feiten die van belang zijn omtrent grensoverschrijdend gedrag (Putten - Vos, 2013).

Het voordeel van deze factsheet is, is dat men niet het gehele onderzoeksrapport hoeft te lezen, maar dat ze toch in het bezit zijn van de belangrijkste gegevens. Verder wordt er in het onderzoeksrapport veel vaktaal gebruikt, wat misschien niet voor iedereen even duidelijk is. In onze factsheet hebben wij hier zoveel mogelijk rekening mee gehouden, zodat iedereen begrijpt waar het om gaat en zo de nodige informatie tot zich kan nemen. De factsheet die wij hebben gemaakt, is te vinden in bijlage 2.

6.3 Stappenplan & protocol

Uit onderzoek, onder de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer-Schollevaar en bij andere burgerinitiatieven, kwam naar voren dat er behoefte is aan duidelijke regels en afspraken over hoe te handelen in een situatie wanneer grensoverschrijdend gedrag wordt gesignaleerd. Daaruit is gebleken dat niet iedereen op dezelfde manier handelt, maar dat dit wel de wens is van zowel de vrijwilligers als de coördinatoren van de Kinderhuiskamer (ANN*, 10.1, 28-04-2014).

Een manier om op één lijn te komen zitten is het hanteren van een stappenplan of een protocol. Protocollen en richtlijnen zijn hulpmiddelen die richting aan geven hoe er gehandeld moet worden. Deze mogen echter niet de plaats in nemen van het eigen denken en handelen. Als opvoeder neem je, je verantwoordelijkheid tijdens een crisissituatie (zorgprotocollen, z.d.). Protocollen zijn voorschriften die zich stap voor stap richten op hoe iets gedaan *moet* worden. Dit in tegenstelling tot richtlijnen die alleen aangeven wat er gedaan *kan* worden. Hierin verschilt een protocol ook ten opzichte van een factsheet. Deze is meer gericht op het overbrengen van kennis en een protocol richt zich op de uitvoering van de handelingen die genomen moeten worden (nji, z.d.).

Een stappenplan is een duidelijk plan waarin precies stapsgewijs staat wat je op welk moment moet doen. En het kan daarmee ook een onderdeel zijn van een protocol. Burggraaff (2011) beschrijft het in haar boek als volgt: "Het helpt je om op een bepaalde, afgesproken, professionele manier met een situatie om te gaan en zo veel mogelijk 'toevalligheden' uit te sluiten." (blz.76).

De reden dat wij hebben gekozen om een stappenplan te maken en geen protocol, is dat een stappenplan kort en bondig aangeeft hoe je snel en adequaat kunt handelen, dit door middel van een schema. Hoewel een protocol ook per stap beschrijft hoe er gehandeld kan worden, is dit uitgebreider beschreven en minder overzichtelijk dan een stappenplan. Daarbij moesten wij, binnen het tijdsbestek waarin wij dit onderzoek hebben gedaan, keuzes maken in wat voor product wij wilden maken. Wij wilden juist iets maken wat snel door de vrijwilligers erbij gepakt kan worden, zodat iedereen op dezelfde manier handelt tijdens een crisissituatie. En daar voldoen voor ons een stappenplan en een factsheet aan. Een protocol kost namelijk meer tijd om te schrijven, omdat hier aan bepaalde richtlijnen voldaan moeten worden. Met zowel de factsheet als stappenplan dragen wij bij aan de kennis en vaardigheden, maar ook aan de structuur en hebben dus ingespeeld op de vraag vanuit de vrijwilligers en coördinatoren. Ons stappenplan met de daarbij behorende toelichting is te vinden in bijlage 2.

6.4 Conclusie

Kortom, er zijn verschillende mogelijke producten die helpend zijn om adequaat om te gaan met grensoverschrijdend gedrag. Zoals hierboven al staat beschreven, hebben wij zoveel mogelijk rekening gehouden met de behoeftes van de vrijwilligers en de coördinatoren, Johan en Annelies van der Klooster. Maar in het maken van onze producten hebben wij ook rekening gehouden met wat wij belangrijk vinden als het gaat om het voorkomen en handhaven van de volgende gedragingen:

- Ruzie/ schoppen/ slaan/ pesten
- Het niet luisteren naar de leiding of andere kinderen
- Brutaliteit/ schelden
- Slordig omgaan met materiaal
- Geen respect tonen naar anderen
- Andere kinderen zo triggeren dat ze boos worden

Deze bovenstaande punten kunnen wij uiteindelijk zo samenvatten in dat een kind slachtoffer wordt of dreigt te worden van zowel psychische als fysieke grensoverschrijdingen. Hierin hebben wij grote raakvlakken met zowel wat de literatuur over grensoverschrijdend gedrag zegt, als wat de vrijwilligers en de coördinatoren hieronder verstaan. Al deze punten hebben wij ook terug laten komen in onze factsheet en stappenplan als het gaat om adequaat reageren op grensoverschrijdend gedrag. In bijlage 2 zijn beide producten te vinden samen met de toelichting hiervan.

Conclusie

Vanuit een onderzoek van de gemeente Capelle aan den IJssel is gebleken dat er veel probleemgedrag (grensoverschrijdend) voorkomt in de wijk Schollevaar en dat dit al op jonge leeftijd begint (Seelaar, 2007/2008). Dit is de reden geweest voor de gemeente om preventief te gaan werken in de wijk door onder andere de sociale cohesie te vergroten. De Kinderhuiskamer-Schollevaar is één van de opgezette activiteiten die hieraan bijdraagt. Johan en Annelies van der Klooster, coördinatoren van de Kinderhuiskamer, merken dat sommige vrijwilligers, die daar helpen, moeite hebben om adequaat om te gaan met grensoverschrijdend gedrag van de kinderen. Uit de gesprekken met een aantal vrijwilligers kwam ook de vraag naar voren hoe ze het beste kinderen kunnen corrigeren wanneer ze probleemgedrag vertonen. Na een aantal gesprekken met de coördinatoren en de vrijwilligers hebben wij daarom de volgende hoofdvraag ontwikkeld: *“Wat hebben de vrijwilligers, van de Kinderhuiskamer Schollevaar, nodig om met kinderen die grensoverschrijdend gedrag vertonen te kunnen werken, zodat alle kinderen zich op hun gemak voelen en hoe kan dit vorm gegeven worden in de Kinderhuiskamer?”*

Om antwoord te kunnen geven op deze vraag, hebben wij dit onderwerp opgesplitst in meerdere deelvragen. In onze eerste deelvraag zij we gaan kijken naar de definitie van grensoverschrijdend gedrag en de invloed van de sociale ontwikkeling hierop. Hieruit hebben wij kunnen concluderen dat dit begrip erg breed en veel omvattend is maar in de kern gaat het erom dat er iemand slachtoffer is of dreigt te worden van ongewenst gedrag (Movisie, z.d.). Daarnaast werd duidelijk dat de sociale ontwikkeling van kinderen een belangrijke rol heeft. Kinderen die minder sociaal vaardig zijn hebben immers meer kans om antisociaal en grensoverschrijdend gedrag te vertonen (Ploeg, 2011). Om ons onderzoek goed uit te kunnen voeren hebben wij de volgende definitie voor grensoverschrijdend gedrag opgesteld: *“Gedrag van kinderen kan als grensoverschrijdend worden beschouwen op het moment dat het als ongewenst wordt ervaren door betrokkenen. Hier valt zowel manipulatie, ongehoorzaamheid, brutaliteit, pesten als verbale en fysieke agressie jegens personen of eigendommen.”*

In deelvraag 2 zijn we specifiek gaan kijken naar hoe grensoverschrijdend gedrag eruit ziet bij de kinderen in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Uit onderzoek hebben wij geconcludeerd dat het gedrag zich zowel verbaal als fysiek uit en gericht kan zijn tegen groepsgenoten en volwassenen. Hierbij was het belangrijk om te weten dat niet elk grensoverschrijdend gedrag van een kind onwil hoeft te zijn, maar dat dit kan ook onmacht zijn (ANN*, 7.25, 28-04-2014). Onze verwachtingen voor het onderzoek kwamen niet helemaal uit tijdens het observeren in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. We dachten meer grensoverschrijdend gedrag te gaan signaleren, echter bleek het vooral te gaan om incidenten. Daarnaast gaven de vrijwilligers in de enquêtes aan dat ze grensoverschrijdend gedrag niet als een probleem ervaren, terwijl dit uit gespreken wel naar voren is gekomen. Verder werd er aangegeven dat ze geen handelingsverlegenheid ervaren, maar zij sturen de kinderen regelmatig door naar Johan en Annelies als het grensoverschrijdend gedrag vertoond en blijken dit nauwelijks te corrigeren. Wij zijn tot de conclusie gekomen dat dit mogelijk komt doordat niet alle vrijwilligers de enquête hebben ingevuld en wij daardoor niet een compleet beeld hebben vanuit alle vrijwilligers. Maar ook omdat we minder incidenten van grensoverschrijdend gedrag hebben gezien op het moment van ons onderzoek. Uit interviews met de coördinatoren en onze observaties hebben wij bruikbare informatie gekregen, waardoor wij ook kansen zagen om vanuit onze expertise en ons onderzoek een bijdrage te kunnen leveren aan de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Het gaat dan voornamelijk om stukje kennis en vaardigheden rondom dit thema.

Om adequaat te kunnen reageren op dit gedrag, hebben wij gekeken naar wat de literatuur zegt over het handhaven en/of voorkomen van grensoverschrijdend gedrag. In deelvraag 3 hebben wij daar onze focus op gelegd. Hier kwam uit naar voren dat normen en waarden, achtergrond, leeftijd en sekse een belangrijke beïnvloedende factoren zijn. Daarbij zijn het hanteren van regels en het corrigeren van gedrag aandachtspunten voor het omgaan met grensoverschrijdend gedrag. Naast dit alles is zijn er ook factoren die positief en preventief kunnen werken, hierbij valt te denken aan positieve aandacht en relaties. Om ongewenst gedrag terug te dringen en gewenst gedrag te stimuleren zijn dan ook kennis en vaardigheden een belangrijke ondersteuning (Haterd, Hens, Uyttenboogaart & Zwikker, 2009). Uit onderzoek hebben wij kunnen vaststellen dat er niet één duidelijk lijn is van waaruit de vrijwilligers handelen en er wordt ook verschillend gedacht over de aanpak. De coördinatoren geven aan angst en onmacht te ervaren van de vrijwilligers, maar dit komt niet naar voren in de enquêtes die is afgenomen bij de vrijwilligers.

Dit was voor ons ook het moment waarop wij constateerden dat er een groot verschil is tussen wat wij observeren, wat wij van de coördinatoren horen en wat de vrijwilligers zelf aangeven. Dit zou te verklaren kunnen zijn aan de hand van wat wij al eerder hebben genoemd. Opvallend is wel dat er zowel vrijwilligers als coördinatoren aangeven behoefte te hebben aan duidelijke vastgestelde afspraken rondom het hanteren van grensoverschrijdend gedrag.

Wij zijn verder gaan kijken naar invloed van een veilige speel- en leeromgeving op het gedrag en het veilig voelen van de kinderen. In deelvraag 4 hebben wij kunnen concluderen dat er een aantal factoren en methoden belangrijk zijn als het gaat om het creëren van een veilig klimaat voor kinderen en dat deze eenmaal goed op elkaar afgestemd ook preventief kunnen werken tegen grensoverschrijdend gedrag (Bruininks, 2000). Uit onderzoek blijkt dat de Kinderhuiskamer-Schollevaar goed op weg is met het bieden van structuur en duidelijkheid, maar dat hier ook nog een aantal stappen in te zetten zijn. Wij hebben een aantal punten vastgesteld die wij belangrijk vinden als het gaat een veilige speel en leeromgeving, namelijk sfeer, veiligheid, structuur en planning. Daarnaast was ons opgevallen dat de focus van de vrijwilligers vooral lag bij het handhaven van grensoverschrijdend gedrag (bijlage 4). Wij zijn ons bewust dat grensoverschrijdend gedrag niet helemaal te voorkomen is. Echter hebben wij kunnen vaststellen dat je preventief te werk gaat op het moment dat je kleine en simpele aanpassingen doet, in de omgeving van een kind, dat gedrag kan beïnvloeden.

In deelvraag 5 hebben we gekeken naar drie andere burgerinitiatieven, die kinderwerk doen, of zij grensoverschrijdend gedrag ervaren en hoe zij dit vervolgens aanpakken. Hieruit hebben wij kunnen concluderen dat ook zij regelmatig in aanraking komen met grensoverschrijdend gedrag en dat de gedragingen overeenkomen met wat wij gesignaleerd hebben in de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Ook zij ervaren grensoverschrijdend gedrag niet als een probleem. Wat wel een opvallend verschil is, is dat ze soms handelingsverlegenheid ervaren terwijl de vrijwilligers van kinderhuiskamer daar in tegen zeggen dit niet te ervaren. De belangrijkste conclusie die wij hebben kunnen maken, dankzij deze deelvraag, is dat ook andere burgerinitiatieven baat zouden hebben aan meer kennis en vaardigheden in vorm van bijvoorbeeld een heldere stappenplan over hoe te handelen bij grensoverschrijdend gedrag.

In onze laatste deelvraag zijn wij daarom ons gaan focussen op welke producten helpend zou kunnen zijn om adequaat om te kunnen gaan of voorkomen van grensoverschrijdend gedrag. Hier kwam uit naar voren dat er een behoefte was voor meer kennis over grensoverschrijdend gedrag en protocol voor handhaven hiervan. Wij hebben daarom besloten om onze opgedane kennis en expertise uit het onderzoek te gebruiken door het maken van een factsheet en het opstellen van een stappenplan.

Eindconclusie

Grensoverschrijdend gedrag is een actueel thema in de Kinderhuiskamer-Schollevaar en er staan op dit moment nog geen vaste afspraken op papier en er is geen protocol waar de vrijwilligers op terug kunnen vallen op het moment dat een kind grensoverschrijdend gedrag vertoont. Ook al ervaren de vrijwilligers dit gedrag niet altijd als een probleem, toch geeft het merendeel van hen wel aan duidelijke afspraken te willen hebben hierover. Verder is naar voren gekomen dat het opleidingsniveau van de vrijwilligers erg verschilt, niet iedereen bezit genoeg kennis over grensoverschrijdend gedrag en aantal geeft zelfs aan meer handvaten te willen hebben op dit gebied.

Tot slot denken we niet dat grensoverschrijdend gedrag helemaal te voorkomen is. Wij willen wel graag de vrijwilligers tegemoet komen en een bijdrage leveren aan de Kinderhuiskamer-Schollevaar door het ontwikkelen van een factsheet en een stappenplan. Zo is er een mogelijkheid voor de vrijwilligers om meer kennis en inzicht te krijgen over grensoverschrijdend gedrag en de mogelijkheden rondom het aanpakken en/of voorkomen hiervan. Deze zouden ook ingezet kunnen worden bij andere burgerinitiatieven die behoefte hieraan hebben.

Aanbevelingen

De aanbevelingen die hieronder beschreven staan, kunnen beschouwd worden als advies van ons naar aanleiding van ons onderzoek. De uitkomsten van ons onderzoek hebben geleid tot een conclusie. Vanuit deze conclusie zijn wij gaan kijken wat dit concreet betekent voor de praktijk, in ons geval voor Kinderhuiskamer-Schollevaar.

1. Doelen

Uit onze interviews met de coördinatoren kwam naar voren dat niet alle vrijwilligers even goed op de hoogte zijn van de doelen waar de Kinderhuiskamer-Schollevaar vanuit werkt en naar streeft. Dit kwam naar voren nadat één van de coördinatoren te horen kreeg van, een van de vrijwilligers, dat ze een flyer had gelezen waar hun doelen stonden vermeld. De vrijwilliger begreep toen pas waarom de coördinatoren handelen zoals ze nu doen. Wij adviseren daarom om de doelen nog meer onder de aandacht te brengen bij de vrijwilligers, zodat zij begrijpen om wat voor doelgroep het gaat, maar ook waarom de coördinatoren handelen zoals ze dit nu doen. Deze doelen kunnen bekend gemaakt worden door middel van een flyer, tijdens een bijeenkomsten/vergadering of een persoonlijke gesprek (zie punt 3).

2. Duidelijke planning

In de Kinderhuiskamer-Schollevaar wordt er gebruik gemaakt van een bepaalde structuur. Namelijk, de kinderen komen binnen om 14.00 binnen, pakken een naam kaartje en kiezen een. Om 15.00 wordt er een pauze gehouden en ongeveer om 15.15 worden de activiteiten weer opgepakt die tot 16.00 duren. Hoewel dit volgens de vrijwilligers en de coördinatoren bekend is bij de meeste kinderen, is het niet vastgelegd in een visueel overzichtsschema. Het belang van een visueel overzichtsschema is dat het niet alleen overzichtelijk is voor kinderen, vrijwilligers en ouders, maar dat dit ook regelmaat geeft (Bruininks, 2000). De vrijwilligers van de Kinderhuiskamer, geven aan dat sommige kinderen niet lang op één bepaalde plek blijven zitten en dat dit onrust veroorzaakt. In zo'n visueel overzichtsschema kan worden aangegeven dat kinderen voor een bepaalde tijd bezig moeten zijn aan een activiteit. Voorbeeld: Om 14.00 als de kinderen binnen komen en ze schrijven zich in voor een knutselwerkje dat ze daar zeker 15 minuten aan die tafel moeten zitten.

Wij adviseren de Kinderhuiskamer-Schollevaar om een visueel overzichtsschema te maken en deze, net zoals de regels, op te hangen. Dit zorgt niet alleen voor regelmaat, maar ook overzicht en inzicht bij de kinderen, vrijwilligers en ouders.

3. Protocol opstellen

Tijdens ons onderzoek kwamen wij er achter dat er al veel stappenplannen en protocollen zijn rondom het signaleren, handhaven en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag. Toch hebben wij er voor gekozen om een stappenplan te maken die gericht is op de Kinderhuiskamer-Schollevaar, omdat hier vraag en behoefte naar is. De reden dat wij geen protocol hebben gemaakt heeft allereerst te maken met het feit dat wij iets wilden ontwikkelen wat kort en bondig is en wat gelijk ingezet kan worden in de Kinderhuiskamer. Verder heeft het te maken met het tijdsbestek waarin wij dit onderzoek hebben gedaan. Een protocol maken kost enige tijd en daarbij zouden wij andere punten in dit onderzoek moeten laten schieten, die wij nu wel hebben onderzocht. Verder zou een protocol ontwikkeld kunnen worden door de Kinderhuiskamer zelf, maar hier kan ook opdracht gegeven worden in bijvoorbeeld een vervolg onderzoek (zie punt 6).

In tegenstelling tot de Kinderhuiskamer, kwam er uit de gestructureerde interviews naar voren dat de andere burgerinitiatieven al wel werken met een concreet stappenplan. Zij geven aan dat dit duidelijke per stap aangeeft hoe er gehandeld kan worden en dat iedereen dit op dezelfde manier doet. Maar dit zou nog wel uitgebreider mogen.

Wij adviseren de coördinatoren om met andere burgerinitiatieven contact te komen en ervaringen uit te wisselen. Met informatie over bijvoorbeeld hun protocollen, zou de Kinderhuiskamer-Schollevaar zelf ook een protocol te ontwikkelen (of uitbesteden) en te hanteren. Dit als extra ondersteuning van het stappenplan.

Waarom een protocol bovenop een stappenplan? Een protocol is een voorschrift wat stap voor stap beschrijft wat er gedaan moet worden, alleen op een uitgebreider manier dan bij een stappenplan, die kort en bondig is. Naast de stappen die er genomen moeten worden, beschrijft een protocol ook welke hulpmiddelen er nodig zijn en waarom. Maar ook hoe de stappen aangepast kunnen worden aan een bepaald individu.

4. Cursus

Niet alleen adviseren wij om ons stappen plan te volgen en een protocol te maken om kennis en vaardigheden bij de vrijwilligers bij te brengen, maar ook het geven van een cursus. Hierbij denkend aan een specifieke cursus, die vrijblijvend is voor de vrijwilligers, waar ze hun kennis en vaardigheden kunnen versterken of aan leren, als het gaat om grensoverschrijdend gedrag te handhaven of te voorkomen.

Het geven van een cursus heeft als doel het aanleren van (specifieke) vaardigheden, maar ook om kennis en vaardigheden te verbeteren en om bepaalde situaties met meer succes te hanteren. Hierbij kan gedacht worden aan oefeningen die worden ondersteund door specifieke theorie en rollenspelen. Dit kan aan de hand van een casus vanuit de Kinderhuiskamer worden gedaan. Zo kunnen de vrijwilligers ervaringen uitwisselen, met elkaar evalueren en afstemmen hoe ze hier vervolgens om kunnen gaan en elkaar hier ook in steunen (Burggraaff-Huiskes, 2011). Om deze cursus te geven, kan er gebruik worden gemaakt van een trainer. A. van der Klooster gaf aan dat ze beschikken over een budget voor de vrijwilligers, maar dat ze deze niet altijd benutten. Dit bedrag zou dus goed ingezet kunnen worden om een trainer in te huren bijvoorbeeld. Of er kan er voor gekozen worden dat één van de coördinatoren, of beide, de cursus geven.

5. Persoonlijke gesprek

Naast het geven van een cursus en evaluatie, die overigens al tijdens de bijeenkomsten wordt gehouden, adviseren wij persoonlijke gesprekken met de vrijwilligers, zoals een functioneringsgesprek of evaluatiegesprek. Tijdens zo'n gesprek worden de belangen en doelen van elkaar afgestemd, nieuwe taken en regels bekend gemaakt. Maar ook om te kijken of bepaalde werkwijzen voldoet aan de verwachtingen (Schermer & Quint, 2008). Dit schept niet alleen duidelijkheid, maar je behoudt hiermee ook de kwaliteit van de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Er zijn immers doelen opgesteld en daar wil je niet alleen vanuit werken, maar deze ook behalen. Door in gesprek te gaan met de vrijwilligers leer je ze niet alleen beter kennen, maar je weet ook bij welke activiteiten zij tot hun recht komen en waar ze tegen aan lopen als het gaat om bijvoorbeeld het hanteren van grensoverschrijdend gedrag.

6. Vervolg onderzoek

Naast dat er meer bekendheid komt bij de vrijwilligers over wat grensoverschrijdend gedrag is en hoe dit gehandhaafd en voorkomen kan worden, lijkt het ons goed als de kinderen zelf meer leren over wat voor gedragingen zij vertonen en wat voor effect dit heeft op de anderen. In ons product hebben wij de focus gelegd om iets te creëren voor de vrijwilligers, hoe zij eenduidig en adequaat kunnen reageren op grensoverschrijdend gedrag. Indirect hebben de kinderen hier ook profijt van, structuur, veiligheid en een goede sfeer. Maar het zou ook goed zijn om iets voor de kinderen zelf te ontwikkelen wat hen kan helpen om te gaan met emoties of impulsen. De Kinderhuiskamer-Schollevaar zou een vervolg onderzoek kunnen laten doen om iets te laten ontwikkelen voor de kinderen die veelvuldig grensoverschrijdend gedrag vertonen.

Zoals eerder werd genoemd kan het maken protocol ook uitbesteed worden in een vervolgonderzoek. Zodat de coördinatoren van de Kinderhuis hun taken kunnen doen, zonder zich hier op te hoeven focussen. Een aanvraag voor een onderzoek kan o.a. worden ingediend bij Christelijke Hogeschool Ede (CHE). Zij kunnen de aanvraag voor dit onderzoek op intranet plaatsten, zodat vervolgens de studenten zich hierop kunnen intekenen om dit onderzoek op te pakken en uit te voeren.

Discussie

In dit hoofdstuk willen wij een kritische blik werpen op de resultaten van ons onderzoek. Wij willen deze verklaren en interpreteren door onder andere stil te staan bij de eerder opgestelde risicoanalyse, bij de verkregen informatie uit literatuuronderzoek, interviews en enquêtes. Daarnaast kijken we ook naar de door ons ontwikkelde product. We sluiten af met een aantal punten waar we in een eventueel vervolg onderzoek rekening mee zullen houden.

Na het brainstormen over het onderwerp van ons onderzoek samen met de opdrachtgevers en onze afstudeerbegeleider, zijn we gestart met het schrijven van een plan van aanpak. Hiervoor hebben we ons allereerst verdiept in de wijk Schollevaar, hoe het daar gesteld is met probleemgedrag, welke rol de gemeente hierbij speelt, waarom de preventieteam is opgesteld en welke functie de Kinderhuiskamer-Schollevaar heeft gekregen. Dit om te toetsen of ons onderwerp een actueel thema is. We hebben er voor gekozen om ons onderzoek te richten op grensoverschrijdend gedrag, omdat in het vooronderzoek naar voren werd geschoven als zijnde een probleem. Tijdens ons onderzoek kregen wij meer het idee dat grensoverschrijdend gedrag niet heel veel voorkomt maar dat het gaat om crisis momenten waar vrijwilligers moeite mee hebben. Deze momenten hebben wij helaas niet kunnen observeren en hebben wij het moeten doen met de enquêtes en interviews. Verder kwamen wij er al snel achter dat het onderwerp erg breed is en uit meerdere gesprekken met zowel de opdrachtgevers als afstudeerbegeleider hebben we het onderzoek goed kunnen kaderen.

Risicoanalyse

Ten aanzien van ons afstudeeropdracht zijn er een aantal risicopunten opgenomen in ons plan van aanpak:

1. *Binnen de organisatie waar we onderzoek doen, blijkt dat er weinig sprake is van grensoverschrijdend gedrag bij kinderen tussen de 4 en 12 jaar.*
Uit onze observaties kwam naar voren dat er geen extreme gevallen van grensoverschrijdende gedragingen vertoond werden op moment van ons onderzoek. Onze verwachtingen waren aan begin heel anders, wij hadden gehoopt een goed beeld te kunnen schetsen en veel gedragingen te kunnen vaststellen. Wel kwam uit de interviews en enquêtes naar voren dat er wel degelijk regelmatig grensoverschrijdend gedrag vertoond wordt maar dat dit vooral gaat om incidenten die zo nu en dan voorvallen. Wij zagen daarom toch kansen binnen ons onderzoek om een bijdrage te kunnen leveren aan de kinderhuiskamer-Schollevaar en vanuit onze expertise advies, kennis en vaardigheden kunnen doorgeven aan de vrijwilligers als het gaat om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en/of te hanteren. Zo worden zij ondersteund in hun handelen en kunnen zij deze verantwoorden vanuit de theorie.
2. *Het onderzoek blijkt te groot te zijn.*
Het thema grensoverschrijdend gedrag bleek inderdaad erg breed te zijn en was afbakenen en prioriteiten stellen erg belangrijk voor ons onderzoek. Het was daarom voor ons erg belangrijk om te kijken naar wat specifiek relevant is voor de Kinderhuiskamer-Schollevaar en de vrijwilligers.
3. *Het onderwerp kan erg gevoelig liggen bij de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer-Schollevaar.*
In ons onderzoek geven de meeste vrijwilligers zelf aan dat het onderwerp niet perse gevoelig ligt. Wij twijfelen echter wel of ze het onderwerp grensoverschrijdend gedrag misschien niet onderschatten. Uit de enquêtes is namelijk gebleken dat er al vaak in eerste instantie een oproep wordt gedaan op Johan en Annelies. En uit observaties kwam naar voren dat de reactie van de vrijwilligers op gedrag soms uitblijft. Wij merken dat wat wij hebben gezien en wat wij hebben gehoord van de coördinatoren niet altijd overeenkomt met wat de vrijwilligers zelf aangeven. Dit maakte het voor ons lastig om een goede en betrouwbare conclusie te trekken over hoe de vrijwilligers met grensoverschrijdend gedrag om gaan en wat zij eventueel nodig hebben ter ondersteuning hiervan. Daarom hebben wij besloten algemene uitspraken te doen over hoe je met grensoverschrijdend gedrag om kunt gaan en of te voorkomen, zodat dit als ondersteuning gebruikt kan worden, niet alleen door de Kinderhuiskamer-Schollevaar maar ook andere burgerinitiatieven die kinderwerk doen.
4. *Binnen de Kinderhuiskamer-Schollevaar blijkt het niveau van de vrijwilligers verschillend te zijn.*
Uit de observaties en enquêtes blijkt dat het niveau van de vrijwilligers inderdaad verschillend is. Wij hebben met ons product daarom rekening gehouden dat het voor iedereen makkelijk toepasbaar is.

5. *Binnen de Kinderhuiskamer-Schollevaar blijkt dat de aanwezigheid van zowel kinderen als vrijwilligers wisselend is.*
Er is inderdaad gebleken dat er veel verschillende vrijwilligers en kinderen zijn en dat dit wekelijks ook wisselt. De Kinderhuiskamer is vrijblijvend, kinderen mogen zelf bepalen of ze komen of niet. Hierdoor waren de kinderen die bekend zijn met veelvuldig grensoverschrijdend gedrag, op het moment van de observaties niet aanwezig. Het is daarom erg lastig om een volledig en betrouwbaar beeld te schetsen van hoe grensoverschrijdend gedrag er uit ziet en hoe alle vrijwilligers hierop weer reageren.
6. *De Kinderhuiskamer-Schollevaar is alleen op de woensdagmiddag open.*
Dit was voor ons een nadeel, omdat wij maar een beperkt aantal dagen hadden om te observeren. Daarnaast konden we niet alle vrijwilligers zien en spreken. Verder hebben wij in deze korte tijd veel verschillende kinderen gezien, waardoor het moeilijk was om gedrag te observeren. En zoals hierboven al is benoemd, waren de kinderen die bekend zijn met grensoverschrijdend gedrag niet aanwezig.

Dataverzameling

Wij hebben verschillende manieren informatie verkregen waar we nu stil bij willen staan.

Literatuuronderzoek

Wij hebben uitgebreid literatuuronderzoek gedaan voor ons onderzoek. Daarbij hebben wij gebruik gemaakt van verschillende bronnen. Hierbij valt te denken aan studieboeken, (Engelse) vakliteratuur, andere onderzoeken omtrent dit onderwerp en aanbevolen websites, zoals Nederlands Jeugdinstituut en Movisie. Het gaat hierbij om betrouwbare en relevante literatuur.

Interviews

Naast onze literatuuronderzoek hebben we ook half- of gedeeltelijk gestructureerde interview gehouden met orthopedagoge en de coördinatoren van de Kinderhuiskamer-Schollevaar. Met deze interviews hebben wij een uitgebreid beeld gekregen van de situatie in de Kinderhuiskamer dat de enquêtes mogelijk ondersteunen of verduidelijken. Daarnaast werd ook duidelijk waar de behoeften liggen als het gaat omgaan met en/of adequaat reageren op grensoverschrijdend gedrag.

We hebben dus twee verschillende interviews gehouden. Eén met Annelies van der Klooster als orthopedagoge en één met de coördinatoren. Wij hebben hier vooraf specifieke vragen voor opgesteld en naar ze gestuurd, zodat ze voorbereid het interview konden houden. Wij hebben ons niet strak gehouden aan de vragenlijst, maar zijn meer het gesprek gegaan om ook de diepgang op te zoeken over het onderwerp grensoverschrijdend gedrag en wat wij kunnen betekenen voor de Kinderhuiskamer. Het feit dat Annelies van der Klooster zelf betrokken is bij de Kinderhuiskamer aan de ene kant een pre omdat zij helder voorbeeldsituaties kan benoemen en goed weet wat er nodig is. Dit is ook een nadeel omdat zij zelf betrokken is bij de situatie en wij daardoor mogelijk een niet helemaal objectief beeld kunnen krijgen.

Beide interviews hebben wij volledig uitgetypt, gefragmentariseerd en gelabeld, om de verkregen informatie op die manier te kunnen verwijzen.

Enquêtes

Verder hebben wij in overleg met de opdrachtgevers ervoor gekozen om open enquêtes te houden onder de vrijwilligers. Op die manier konden wij de verzamelde informatie zoveel mogelijk statistisch verwerken. Dit gaf ons de mogelijkheid om een algemeen beeld te krijgen van de situatie in de Kinderhuiskamer vanuit het oogpunt van de vrijwilligers. Dit kost niet alleen minder tijd dan uitgebreide interviews, maar dit geeft ook iedereen de kans om zijn of haar inbreng te geven in het onderzoek.

Het nadeel van open enquêtes is dat over het algemeen de informatie die gegeven wordt beperkt is, je niet verder kunt praten over het onderwerp met de geënquêteerde en niet door kunt vragen. In een gesprek kun je meestal naar verduidelijking en uitgebreide voorbeelden vragen.

Wij hebben alle twintig vrijwilligers een enquête gestuurd, waarvan we er tien terug hebben gekregen. Hier zijn wij zelf tevreden over, omdat dit voor ons ook als minimale eis hadden gesteld om conclusies te kunnen trekken.

Wel viel ons op dat de antwoorden erg verschillend waren weten we niet of dit ook bij de overige vrijwilligers als een probleem wordt ervaren. Daardoor waren onze conclusies uit de deelvragen ook erg wisselend, dit zou kunnen verklaren waarom vrijwilligers en coördinatoren elkaar soms tegenspreken. Onze input is dus vanuit de enquêtes geweest, maar ook een aantal gesprekken met en observaties van de vrijwilligers. In verband met het tijdsbestek was het niet haalbaar om ook nog eens uitgebreide interviews te houden, wat wel nog meer had bijgedragen aan de betrouwbaarheid van het onderzoek.

Om een breder beeld te krijgen hoe het gesteld is met het thema grensoverschrijdend gedrag van kinderen, hebben wij enquêtes gehouden bij drie andere burgerinitiatieven die kinderwerk doen. Deze zijn Kinderclub Dunne Bierkade in Den Haag, Athletes in Action en Sonshine Rotterdam. Wij hebben hier ook gekozen voor open enquêtes, aangezien bleek dat het niet mogelijk was om op korte termijn interviews te houden.

Hierdoor konden we ook niet doorvragen en moesten we het doen met korte, gestructureerde antwoorden. Echter maak het voor ons mogelijk om een beeld te krijgen in hoeverre andere burgerinitiatieven te maken hebben met dit onderwerp en hoe zij omgaan met grensoverschrijdend gedrag.

Product

Tijdens ons onderzoek werd al snel duidelijk welk product helpend zou kunnen zijn voor de vrijwilligers in het adequaat omgaan met en reageren op grensoverschrijdend gedrag. Uit de interview met de coördinatoren werd al duidelijk dat er geen vast stappenplan of protocol gehanteerd wordt in de Kinderhuiskamer en dat dit een gemis is.

De vrijwilligers gaven in de enquêtes aan graag meer op één lijn te willen zitten als het gaat om reageren op het gedrag van kinderen. Daardoor kwam wij al snel uit op het ontwikkelen van een stappenplan en het maken van een factsheet.

Door de verschillende opleidingsniveaus van de vrijwilligers is onze keuze snel gemaakt op het ontwikkelen van een factsheet om informatie te kunnen geven over het onderwerp in gangbare taal. Zodat de vrijwilligers zichzelf meer op de hoogte kunnen brengen over opvoeding en gedrag van kinderen.

Het voordeel van een stappenplan is juist dat het een eenvoudig en duidelijk methode is, dat onderdeel vormt van een protocol, om vrijwilligers te helpen in het adequaat reageren op grensoverschrijdend gedrag. Ze kunnen deze makkelijk en snel erbij pakken en de stappen zijn eenvoudig te volgen. Dit maakt dat een stappenplan goed inzetbaar is in de Kinderhuiskamer.

Deze producten hebben gemaakt met behulp van vakliteratuur rondom kinderen en opvoeding.

Vervolg onderzoek

Tijdens het maken van ons plan van aanpak hebben we geprobeerd om zoveel mogelijk valkuilen te onderscheppen. Toch zijn er een aantal punten die we meenemen in een eventueel vervolg onderzoek. Wij willen rekening houden met de volgende punten:

- Is het onderzoek haalbaar in het gewenste tijdsbestek?;
- Is het onderzoek niet te breed en is het genoeg gekaderd?;
- Keuze voor de onderzoeksmethode: hadden we meer informatie kunnen krijgen door wel interviews af te nemen in plaats van enquêtes?;
- Is de hoeveelheid enquêtes voldoende om aan betrouwbare informatie te komen?;

Literatuurlijst

- Athletesinaction. (z.d.). *Total Athlete*. Geraadpleegd op 10 juni 2014, van athletes in action : <http://athletesinaction.nl/total-athlete/>
- Baarda, D., Goede, M. de, & Kalmijn, M. (2010). *Basisboek enquêteren*. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers bv.
- Baarda, D., Goede, M. de, & Teunissen, J. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolter-Noordhoff.
- Berkers, W. (1998). *Praktijkgericht onderzoek en methodiekontwikkeling*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Boogaard, M., Fukking, R., Hoex, J., & Schreuder, L. (2010). *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van: <http://www.abvakabofnv.nl/3944/419044/185436/Pedagogisch-kader-kennis>
- Bruininks, A. C. (2000). *Orthopedagogisch groepswork*. Maarsen: Elsevier gezondheidszorg.
- Burggraaff-Huiskes, M. (2011). *Opvoedingsondersteuning als bijzondere vorm van preventie*. Bussum: Coutinho.
- Buurtmonitor. (2010). Geraadpleegd op 25 juni 2014, van *Gemeente Capelle aan den IJssel*: http://data.oostveen.net/pdf/Capelle_Buurtmonitor_2010.pdf
- Cito. (z.d.). *Piramide*. Geraadpleegd op 10 juni 2014, van cito: <http://www.cito.nl/onderwijs/vroeg%20en%20voorschoolse%20educatie/piramide>
- Cjg. (z.d.). *Opvoeding en gedrag*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van cjg: <http://www.cjg.nl/basisschoolkind/opvoeding-en-gedrag/opvoedtips/grenzen-stellen>
- COKD wil een veilige speel- en leeromgeving. (2014). *De week krant - De Stem van Dordt*. Geraadpleegd op 10 juni 2014, van: http://www.deweekkrant.nl/artikel/2014/april/23/cokd_wil_een_veilige_speel_en_leeromgeving.
- Ctcholland, (z.d.). *Wat is CtC*. Geraadpleegd op 7 maart 2014, van ctcholland: <http://www.ctcholland.nl/watiscctc/>
- De Morgen. (2012). *Grensoverschrijdend gedrag, een hand te ver*. Geraadpleegd op 5 juni 2014, van De Morgen: <http://www.demorgen.be/dm/nl/2461/Opinie/article/detail/1426270/2012/04/20/Grensoverschrijdend-gedrag-een-hand-te-ver.dhtml>
- Delfos, M. (2011). *Luister je wel naar mij?*. Amsterdam: SWP
- Delfos, M. F. (2011). *Ontwikkeling in vogelvlucht*. Amsterdam: Pearson.
- Douma, H. (z.d.). *Structuur in opvoeding en onderwijs*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van beter onderwijs nederland: <http://www.beteronderwijsnederland.nl/content/structuur-opvoeding-en-onderwijs>
- Driesen, L. (2007). *Hoe minder straffen?* Antwerpen: Garant.
- Edwards, D. (2005). *Ik kan ze wel achter het behang plakken!* Zaltbommel: Thema.

- Handelingsprotocol (z.d.). *Grensoverschrijdend gedrag van kinderen en cliënten* Geraadpleegd op 20 april 2014, van handelingsprotocol: <http://www.handelingsprotocol.nl/informatie/149-grensoverschrijdend-gedrag-van-kinderencliënten-onderling>
- Haterd, J., Hens, H., Uyttenboogaart, A., & Zwikker, N. (2009). *Jeugdzorgwerker*. Amsterdam: SWP.
- Heerikhuizen, B. van & Wilterdink, N. (2009). *Samenlevingen: inleiding in de sociologie*. Groningen/Houten: Noordhoff.
- Herbert, M. (1999). *Sociale vaardigheidstraining voor kinderen*. Baarn: Uitgeverij Intro.
- Hoofd, B. van, Mindera, R., Serra, M., & Veen-Mulders, L. v. (2001). *Sociaal onhandig*. Assen: Gorcum Horst, T. (2006). *Het herstel van het gewone leven*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Jeugdwet (2013), art. 2 Gemeente. Geraadpleegd op 14 april 2014, van rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-enpublicaties/kamerstukken/2013/07/01/jeugdwet.html>
- Jmouders. (z.d.). *Straffen en belonen*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van jmouders: <http://www.jmouders.nl/Themas/Opvoeding/Opvoedstijlen/Straffen-en-belonen.htm>
- Jong, B. (2012). *Preventief kinderwerk bespaart duurdere jeugdzorg*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van BV Jong: <http://www.bvjong.nl/kinderwerker/item/13-preventief-kinderwerk-bespaart-duurdere-jeugdzorg>
- Jonkman, H., van der Zande, R., Kroes, W., & Aussems, C. (2012). *Veilig en gezond opgroeien, jongeren onderzoek Capelle aan den IJssel*. Geraadpleegd op 25 juni 2014, van Verwey-Jonker Instituut: http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/Veilig-en-gezond-opgroeien_Capelle_2569_web.pdf
- Kind en gezin. (z.d.). *Grensoverschrijdend gedrag*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van kind en gezin: <http://www.kindengezin.be/kinderopvang/sector/werkinstrumenten/grensoverschrijdend-gedrag/>
- Klooster, J. van der (2011, november 16). *Notitie uitbreiding kinderwerk versie 2.0*. Capelle aan den IJssel, Zuid-Holland, Nederland: PDF-bestand.
- Klooster, J. van der (2011). *Perspectief - jeugdwerk om de hoek*. Geraadpleegd op 7 maart 2014, van <http://www.perspectief-jeugdwerk.nl/>
- Kupfer, D., & Regier, D. (2014). *To the DSM-5 User Community*. Opgeroepen op juni 2014, van DSM 5: <http://www.dsm5.org/Pages/Default.aspx>
- Maslow. (z.d.). *De behoeftehiërarchie van Maslow*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van Bureau voor Toegepaste Sociale Gerontologie: <http://www.btsg.nl/infobulletin/Maslow.html>
- Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport & Ministerie van Veiligheid en Justitie. (2013). *Hoofddlijnen wetsvoorstel Jeugdwet*. Geraadpleegd in juni 2014, van: http://www.invoeringwmo.nl/sites/default/files/Hoofddlijnen_Jeugdwet_09_2013.pdf
- Mortel, M. van. & Valenkamp, M. (2011). *Definitie van de doelgroep*. Houten: Bohn Stafleu van Lochem.
- Movisie. (2014). *Draagkracht - draaglast analyse*. Geraadpleegd op 10 juni 2014, van movisie: <http://www.movisie.nl/tools/draagkracht-draaglast-analyse>
- Movisie. (2014). *Grensoverschrijdend gedrag en bewustwording*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van movisie: <http://www.movisie.nl/artikel/grensoverschrijdend-gedrag-bewustwording>

- Movisie. (z.d.). *Zeven vormen van grensoverschrijdend gedrag*. Geraadpleegd op 18 april 2014, van movisie: [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Zeven%20vormen%20van%20grensoverschrijdend%20gedrag%20\[MOV-748572-00\].pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Zeven%20vormen%20van%20grensoverschrijdend%20gedrag%20[MOV-748572-00].pdf)
- National Quality Standart. (2012). *An environment for learning*. Geraadpleegd op 10 juni 2014, van Professional learning Program: http://www.earlychildhoodaustralia.org.au/nqsplp/wp-content/uploads/2012/05/NQS_PLP_E-Newsletter_No30.pdf
- Neuman, W. L. (2000). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative approaches*. Boston: Allyn and Bacon.
- Neve, T. (2010). *Regelmaat en structuur bijbrengen*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van JMouders: <http://www.jmouders.nl/Themas/Opvoeding/Opvoeden/Regelmaat-en-structuur-bijbrengen.htm>
- Nji. (z.d.). *Allemaal opvoeders*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van nji: <http://www.nji.nl/nl/Kennis/Projecten/Allemaal-opvoeders>
- Nji, (z.d.). *Kenmerken van gedragsproblemen*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van nji: <http://www.nji.nl/Kenmerken-van-gedragsproblemen>
- Nji. (z.d.). *Opstandig gedrag en/of antisociaal gedrag*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van nji: <http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Classificatie-Jeugdproblemen/A202-Opstandig-gedrag-enof-antisociaal-gedrag>
- Nji. (z.d.). *Richtlijnen en protocollen*. Geraadpleegd op 10 juni 2014, van nji: <http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Databank-Instrumenten-en-Richtlijnen/Richtlijnen-en-protocollen>
- Nji, (z.d.). *Transitie Jeugdzorg*. Geraadpleegd op 10 april 2014, van nji: <http://www.nji.nl/Transitie-jeugdzorg>
- Nji. (2013). *Wat werkt. Wenselijk gedrag*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van nji: http://www.nji.nl/nl/Watwerkt_wenselijkgedrag.pdf
- Onderwaater, A. (2011). *De onverbreekelijke band*. Amsterdam: Pearson.
- Pas, A. van der (2011). *Naar een psychologie van ouderschap*. Amsterdam: SWP.
- Pedagogisch beleid (2014). *Speel & werkplan*. Geraadpleegd op 10 juni 2014, van kidion: [http://www.kidion.nl/afb/pedagogisch%20speel-werkplan%202014\(2\).pdf](http://www.kidion.nl/afb/pedagogisch%20speel-werkplan%202014(2).pdf)
- Plochg, T. & Zwieten, M.C.B. van. (2007) *Kwalitatief onderzoek*. Geraadpleegd op 30 april 2014, van http://www.myravanzwieten.nl/pdf/pub_artikelen_hoofdstukken/Handboek_Gezondheidszorgonderzoek_H6.pdf
- Ploeg, J. D. van der. (2011). *De sociale ontwikkeling van het schoolkind*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Preventieplan Schollevaar - CONCEPT, 2011. *Notitie uitbreiding kinderwerk versie 2.0*. Geraadpleegd op 7 maart 2014, van Capelle aan den IJssel, Zuid-Holland, Nederland: PDF-bestand.
- Putten - Vos, B. van. (2013). *Het maken en presenteren van een factsheet*. Geraadpleegd in juni 2014, van extranet.che: https://extranet.che.nl/socstud/_layouts/OSSSearchResults.aspx?k=factsheet&cs=Deze%20site&u=http%3A%2F%2Fextranet.che.nl%2Fsocstud
- Rigter, J. (2008). *Het palet van de psychologie*. Bussum: Coutinho.

- Rijksoverheid. (2013). *Wegwijzer kindermishandeling, huiselijk geweld en grensoverschrijdend gedrag*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van voor de jeugd: <http://www.voordejeugd.nl/actueel/nieuwsberichten/1193-wegwijzer-kindermishandeling-huiselijk-geweld-en-grensoverschrijdend-gedrag-voor-gehandicaptensector>
- Roosen, C., Gaag, R. J. van der. & Koleman, A. (1999). *Zeg me wie je vrienden zijn. Psychotherapie en vriendschap*. Assen: van Gorcum.
- Rtlnieuws. (2013). *Kinderen nemen wraak op dode moeder*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van rtlnieuws: <http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/opmerkelijk/kinderen-nemen-wraak-op-dode-horrormoeder>
- Schermer, K., & Quint, P. (2008). *De organisatie als hulpmiddel*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Schreuder Peters, R. (2012). *Methoden & Technieken van Onderzoek*. Den Haag: Academic Service.
- Seelaar, E. (2007/2008). *Veilig opgroeien in Capelle aan den IJssel*. gemeente: Capelle aan den IJssel.
- Sloot, E. (2005). *'Wij' kent geen kleur*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Sonshine. (2014). *Over ons*. Geraadpleegd op 10 juni 2014, van sonshine: <http://sonshine.nl/over-ons/sonshine/>
- TheNextPage. (2012). *Grensoverschrijdend gedrag*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van tkmnieuws: <http://tkmnieuws.nl/wp-content/uploads/2012/10/Grensoverschrijdend-gedrag-door-een-beroepskracht.pdf>
- Transitie Jeugdzorg. (z.d.). Geraadpleegd in mei 2014, van nji: <http://www.nji.nl/Transitie-jeugdzorg>
- Vos- Hoeven, van der T. (z.d.). *Het belang van grenzen stellen*. Geraadpleegd op 3 juni 2014, van opvoedadvies: <http://www.opvoedadvies.nl/grenzen.htm>
- Verhulst, F. (2008). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Van Gorcum.
- Verhulst, F., Verheij, F., & Ferdinand, R. (2007). *Kinder- en jeugdpsychiatrie*. Assen: Van Gorcum.
- Webster-Stratton, C. (2007). *Positieve aandacht, aanmoediging en prijzen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Werkmodel: Kohlberg, Morele ontwikkeling. (z.d.). Geraadpleegd op 3 juni 2014, van: <http://www.factor-e.nl/saw/images/stories/Mondriaan/Werkmodellen/Cursus/Kohlberg%20Morele%20ontwikkeling.pdf>
- Wijkanalyse Schollevaar. (2012). *Wijkgericht werken in Schollevaar*. Geraadpleegd op 25 juni 2014: <http://www.wijkgerichtwerkeninschollevaar.nl/>
- Zorgprotocollen. (z.d.). *Achtergrondinformatie protocollen*. Geraadpleegd op 10 juni 2014, van zorgprotocollen: <http://www.zorgprotocollen.nl/protocolachtergrond.htm>

Bijlage 1 -Toelichting - Stappenplan In Veilige Handen

Voor u ligt het stappenplan In Veilige Handen. Dit stappenplan is speciaal bedoeld voor situaties waarbij grensoverschrijdend gedrag wordt gesignaleerd bij kinderen van 4 t/m 12 jaar. Hieronder worden de stappen toelicht, zodat u begrijpt hoe het stappenplan werkt en hoe u deze zelf kunt toepassen in de praktijk.

Stap 1. Signaleren en Analyseren

- Allereerst signaleert en analyseert u het grensoverschrijdend gedrag bij een kind.

Dit kan zijn:

- Manipulatie of dwang
- Opstandig, vijandig of ongehoorzaam gedrag
- Pesten of discrimineren
- Fysiek geweld (slaan, schoppen, etc.)
(Roosen, Graag & Koleman, 1999)

- Vervolgens denkt u na over de welke keuze u bij stap 2 gaat maken.

Stap 2. Keuze maken

U maakt een keuze uit de volgende mogelijkheden:

- Maximaal 3 keer waarschuwen en noem bij de 3^e waarschuwing de consequentie die mogelijk kan volgen (Pas, 2011).
- Leidt het kind af (bijv. met speelgoed, wijzen naar iets, etc.) Of negeer het gedrag compleet (cjb, z.d.).
- Het inschakelen van Johan en Annelies. Wanneer u denkt niet zelf te kunnen handelen in deze situatie, kunt u de hulp inroepen van Johan en Annelies.

Stap 3. Analyseer de handeling

U analyseert of de gemaakte keuze heeft gewerkt en stelt uzelf de volgende vraag:

- Bij waarschuwen: Vertoont het kind na max. 3 waarschuwingen met het vertonen van het gedrag?
- Bij Afleiden of negeren: Heeft het afleiden of het negeren het gewenste effect gehad en vertoont het kind geen grensoverschrijdend gedrag meer?

Stap 4. Vervolg analyseren

Bij deze stap geeft u antwoord op de vragen die bij stap 3 gesteld zijn, dus:

- Ja: Het kind vertoont geen grensoverschrijdend gedrag meer.
- Nee: Het kind vertoont nog steeds grensoverschrijdend gedrag.

Stap 5. Handelen

U heeft nu antwoord gegeven op de vraag gesteld bij stap 4 en gaat nu over tot handelen.

Antwoord bij de waarschuwing:

- Ja: U geeft het kind een compliment omdat hij geluisterd heeft naar u gestelde grens (cjb,z.d.).
U gaat dan verder met de activiteit waar u mee bezig was.
- Nee: U voert de gestelde consequentie uit. Dit kan zijn:
 - Kinderen naar een andere activiteit sturen.
 - Kind naar een andere ruimte verplaatsen
 - Doorverwijzen naar Johan en Annelies

Antwoord bij afleiden of negeren:

- Ja: U geeft het kind een compliment omdat hij gestopt is met het vertonen van het gedrag (*cjg,z.d.*).
U gaat verder met de activiteit waar u mee bezig was.
- Nee: Maximaal 3 keer waarschuwen en noem bij de 3^e waarschuwing de consequentie die mogelijk kan volgen (*Pas, 2011*).

Stap 6. Analyseer de handeling

U kijkt opnieuw naar de situatie en stelt de volgende vragen:

- Bij de consequentie: Heeft de gestelde consequentie effect gehad op het gedrag?
- Bij het waarschuwen: Vertoont het kind na max. 3 waarschuwingen met het vertonen van het gedrag?

Stap 7. Vervolg analyseren

Bij deze stap geeft u weer antwoord op de vragen die bij stap 6 gesteld zijn, dus:

- Ja: Het kind vertoont geen grensoverschrijdend gedrag meer of de consequentie heeft gewerkt.
- Nee: Het kind vertoont nog steeds grensoverschrijdend gedrag.

Stap 8. Handelen

Antwoord bij de consequentie:

- Ja: U gaat dan verder met de activiteit waar u mee bezig was.
- Nee: U schakelt Johan of Annelies in.

Antwoord bij de waarschuwing:

- Ja: U geeft het kind een compliment omdat hij geluisterd heeft naar u gestelde grens (*cjg,z.d.*).
U gaat dan verder met de activiteit waar u mee bezig was.
- Nee: Ga terug naar stap 4.

Bijlage 2 – Stappenplan (zie toegevoegd document)

Bijlage 3. Labels interview

Annelies: ANN*, label, 28-04-2014

Johan: JOH-, label, 28-04-2014

Kernlabels	Sublabels	Fragmenten
1. Ontstaan KH	1.1 Contact gemeente	- Dat is gaan lopen nadat we met de gemeente al contact hadden over huiswerkbegeleiding. Vanuit preventieteam, waar jullie dat mapje van hebben gelezen.
	1.2 Kinderwerk	- Het kinderwerk ging er uit en toen vroeg de gemeente van: "Er gaan nieuwe aanbestedingen komen voor het kinderwerk en dat het belangrijk is dat het doorblijft gaan. Willen jullie daar een plan op schrijven. Over dat huiswerkbegeleiding zijn we erg tevreden." - Huiswerkbegeleiding was toen de eerste en dit was eigenlijk ook zo'n activiteit die er goed tussen paste maar er moesten wel genoeg aanbod van mensen zijn en dat bleek.
	1.3 Plan	- Toen hadden wij gezegd: "nou het is wel goed zo even." We hadden genoeg aan de huiswerkbegeleiding en het opzetten van de dingen die we toen al deden. Ze bleven een beetje trekken. Toen dachten wij van: "Laten we dan een plan schrijven." Dat is het plan dat we jullie gestuurd hebben. - Toen wij dat plan gingen schrijven, hebben wij het geschreven vanuit hier, deze oost kant van de wijk, omdat de andere kant er al wat was. Het zal wel een keer stoppen, maar toen we dat plan geschreven nog niet. - De gemeente vond ons plan dus goed in elkaar zitten en is toen voor ons plan gegaan.
	1.4 Financiën	- Toen hadden we met die beleidsmedewerker die er toen zat, gaf aan van: "Willen jullie nog dit aanpassen en dat aanpassen. Vooral de cijfers, het mocht wat hoger." Toen dachten we van we gaan meer geld vragen. - Als de kinderhuiskamer een keer niet doorgaat, doordat bijvoorbeeld verkiezingen zijn, dan hebben we ook geen inkomen van die keer. * Ze zei: "Jullie moeten gewoon meer geld vragen hoor." * De uren die wij bezig zijn aan de coördinatie die zetten we in de begroting en daar krijgen we salaris

		over.
	1.5 Ander Jeugdwerk	- Toen was er een bezuinigingsronde bij Link of Dok, het jeugdwerk wat er toen was. - Toen hoorden we dat Link of Dok in ook nog in de race waren. Tenminste die gingen ook iets indienen. Dus er waren twee partijen. Het preventieteam heeft erover besloten. * Het was in ieder geval niet zo dat de kinderwerk de wijk uit ging. Wij gingen aan deze kan zitten omdat Dok nog aan de andere kant zat. En toen waren wij drie weken gestart en toen zijn zij gestopt.
	1.6 Vraag/behoefte	- Vanuit Kruispunt-Oost van de kerk, was al de vraag van kunnen jullie iets doen met diaconaal jongeren werk opzetten. Want de wijk winkel is iets diaconaal voor de volwassenen en ze vroegen dus aan ons kunnen jullie iets voor kinderen of jongeren willen doen. - Enerzijds vanuit de project van Kruispunt-Oost, iets diaconaal voor kinderen. Dat hebben we uitgewerkt. En de anderen kant vanuit de vraag van de gemeente, omdat het dat staat ook in plan van aanpak. * Het is dus een vraag of behoefte vanuit de gemeente. Maar ook wel weer een behoefte vanuit de kerk, waar we lid zijn, om iets voor die wijk te betekenen. Waardoor wij het ook konden uitvoeren. Want wij hadden dat nooit met zijn tweeën kunnen uitvoeren. * Omdat er vanuit de kerk mensen zitten die graag iets voor de kinderen in de wijk willen betekenen, hadden wij eigenlijk al een aanbod en bij de gemeente een vraag. En als dan de vraag is: wat is jullie rol geweest? Dan is het om die twee bij elkaar te brengen.
	1.7 Begin	* Toen wisten we nog niet hoeveel kinderen er kwamen dus toen zeiden we: "Nou dat lukt wel."
	1.8 Eigen onderneming	- Het is een totaal prijs want we zitten niet in dienst van de gemeente. Zij huren ons in als zzp'er. * We zijn voor de gemeente ook aantrekkelijk omdat we heel goedkoop zijn. Want op het moment dat je bij een Dok of een Link werkt dan hebben ze een kantoor en vakantie dagen, een kerstpakket, meerdere medewerkers en meer overheidskosten. * Wij werken vanuit huis. We hebben geen kantoor, hoeven geen huur te betalen, geen schoonmaakster.
	1.9 Wijk keuze	* Omdat de kerk hier staat. Heel praktisch. En omdat

		we aanhaakte om missionair diaconaal werk voor volwassenen vanuit de kerk. En daar vanuit kwam ook naar ons toe de behoefte om dat voor kinderen ook uit te breiden. *En het was ook zo dat het bij ons wel een proces geweest. Johan is lang bezig geweest met een baan zoeken en dat was gewoon heel erg lastig met GPW. En toen ben je gewoon met mensen gaan praten, gaan netwerken, ook met iemand die gemeente opbouwend dingen in Rotterdam deed met haar werk. Toen vonden we dat eerst niet zo gewoon want we wisten dat we dan met giften en subsidies moesten leven maar toen hadden we wel steeds meer zoiets van waarom verder zoeken dan de wijk die je kent, waar je kerk staat en waar je zo en zo weet dat nood hoog is.”
	1.10 Andere wijken	- Andere wijken weet ik niet zo goed. Maar omdat ik deze wijk al wel langer kende zag ik wel dat er weinig was. Toen we dat ook gingen onderzoeken van, is er iets voor kinderen, toen kwamen we erachter dat er inderdaad er dus niet was. En het is gewoon een grote wijk dus wij zagen daar wel kansen in. * Het kan best zijn dat in sommige wijken in Capelle nog veel meer nood is maar dit is wel waar wij wel onze plek zien. * Dus ja de doorloop, heel concreet in verhuizingen, en ook wel in een stuk betrokkenheid vanuit ouders naar kinderen of mensen op de wijk. Maar ik heb zelf niet echt ervaringen in andere wijken om te kunnen zeggen van: dat is hier heel veel slechter dan in Nieuwekerk aan den IJssel. Daar kunnen ouders hun kinderen misschien ook wel beetje dumpen op zo’n club.
	1.11 Activiteiten/doel	- We hebben toen het verschil gemaakt tussen de evangeliserende activiteiten en de sociaal maatschappelijk. - Sociaal maatschappelijke is soort diaconaal werk zou je wel kunnen zeggen: Er zijn voor de kinderen en niet meer dan dat maar ook niet minder. * We hebben een combinatie gemaakt tussen: wat staat er in preventieplan, dus wat zijn echt de eisen voor de activiteit. Dat was die sociale cohesie, betrokkenheid van de ouders. En dan dus ook stukje behoefte vanuit kruispunt-oost of de kerk. En daarnaast wat vinden wij persoonlijk nog belangrijk voor de kinderen. * Als je dan toch zo’n activiteit hebt, nou dan kan je ook gelijk iets doen met normen en waarden aanleren. Dat was niet zo zeer een doel van de gemeente maar wel subdoelen waardoor we eigenlijk een heel pakket

		aan doelen konden krijgen die je vaak ook nog meeneemt als je aan de ene werkt.
	1.12 Sociale cohesie	- Dat minder is dat merk je sowieso. Niet alleen bij de kinderen in de kinderkamer maar ook bij andere activiteiten. - Dat was onderzoek vanuit de gemeente. Maar praktijk ervaring, gewoon door kinderen op de club die op gegeven moment gaan verhuizen na half jaar of korter. Heel vaak nieuwe kinderen en dan zijn ze weer weg. - We weten niet op basis van onze ervaringen. Vanuit de cijfers wel. * Dat is sowieso uit het onderzoek gebleken. Daarom was ook de vraag ontstaan.
2. Vrijwilligers	2.1 Aantal	- In onze eerste opzet hadden we maar twee vrijwilligers. - Ik denk 20 zo. - Er komt er stagiaire erbij.
	2.2 Soort	- Dat zijn dus die ouders. We hebben scholieren voor maatschappelijke stage. We hebben gepensioneerd die het gewoon leuk vinden om met kinderen te werken. - Dat vinden we vaak qua inroosteren heel moeilijk. Je hebt een categorie 'daar kan je van op aan' en categorie 'die roosteren wij in met iemand extra' * Mensen uit de kerk, die niet zozeer in de wijk wonen, maar wel in die wijk iets kunnen betekenen. Een Clara, die woont in de wijk, die heeft ervan gehoord en die wil juist echt iets voor haar wijk betekenen. * Je ziet ook wel een deel vrijwilligers die echt net als de kinderen, soms in de maatschappij wat kwetsbaarder zijn, maar voor wie het dan heel veilig is om met kinderen te werken, want dan kan je eigenlijk niet falen. En die daar heel erg van genieten en succeservaring opdoen, en het daarom zelf een fijne plek vinden om te komen. Wij vinden dat eigenlijk bijna de leukste groep, al zijn ze het lastigst als het gaat om grensoverschrijdend gedrag. Je hebt dan twee vliegen in één klap, want je ziet hen positieve ervaring opdoen, maar ze hebben ook weer twee handen en aandacht voor de kinderen, en aandacht voor de kinderen. * Toen was Clara er, die kende we helemaal niet, uit

		de wijk. En Dineke die ook al wat ouder is natuurlijk. En toen kwamen er al ouders die natuurlijk zagen, het is heel erg druk dus die hebben hulp nodig, dus die hebben toen ook geholpen. Dus het was al wel gelijk een mix van wijk en gemeente. * Er kwam dus iemand uit de gemeente naar ons toe, en die zei: "We hebben 2 mensen in de gemeente die eigenlijk hun plek niet vinden. Ze voelen zich er niet thuis of welkom, voor hun is het geen fijne veilige plek. Maar ze hebben wel behoefte aan onderdeel te zijn van de gemeenschap. Ze willen ook wel de handen uit de mouwen steken. Mogen ze een keer bij jullie komen helpen? " * Wat we wel eens merken is dat er in de kerken een aantal vrijwilligers zijn die dat het echt doet om ons te helpen, maar die hebben zoiets van: "zodra er genoeg ouders zijn trek ik me liever terug, want ik doe ook al dit en dit en dit en dit."
	2.3 Niveau	* dat merken wel maar dat vinden we niet lastig in hoe we met ze omgaan. * We proberen altijd wel te kijken, als ik mensen indeel aan de tafels, dat ik mensen van verschillende niveaus aan een tafel. Ik zal sommige mensen nooit aan één tafel zetten.
	2.4 Kennis gebrek	*Ik denk ook echt dat het een stukje is van gebrek aan kennis. We hebben er ooit een intro over gehad, dat mensen niet door hebben dat de baas zijn en baas voelen dat, dat je daar al mee gezag en respect krijgt en dat het er echt niet ongezelliger van wordt. juist niet!
	2.5 Setting	* Ik denk voor een deel de setting. Dat ze denken het is geen school, dus niet al te jufferig zijn of zoiets. * We hebben een keer iemand gehad, die is nu geen vrijwilliger meer, maar die werkte voor de klas en die zij dat vind ik zo ongezellig hier om streng te gaan zitten doen. Terwijl die het zeker zou kunnen, want die staat voor de klas.
	2.6 Gezag	*Ik merk weleens bij de vrijwilligers dat ze ook structuur is een ding, grenzen ook, maar dat ze dat moeilijk vinden. Omdat ze zeggen: het is geen school. Wat wij hebben afgesproken met ze: twee keer waarschuwen. Dan vinden ze het moeilijk om hun gezag te laten gelden, dus twee keer waarschuwen en lukt dat niet dan stuur je ze maar naar ons. Dan zijn wel even de boeman, soms werkt dat. * dat je zegt: en nu ga je echt goed luisteren en anders ga je naar huis of net hoe je het aanpakt. Maar we krijgen nooit een kind naar ons toegestuurd!

		* En ik denk het onderschatten van het eigen gezag * maar ik denk het grootste deel inderdaad is die hebben een ander beroep of helemaal geen beroep. En hebben ze niet het geloof in zichzelf dat ze de baas zijn. Dat vinden ze dan vaak een beetje te ver gaan. * Wat hebben de vrijwilligers nodig. Voor mij hoeven ze echt niet kunnen om een kind met ODD te kunnen inschatten en een plan maken, maar het zou wel fijn zijn als ze leren van ik ben gewoon de baas en ik mag dus gewoon zeggen we schelden hier niet.
	2.7 Handelen	*Dat mensen daarbij ons inschakelen omdat te doen, of niks doen, als het niet erg genoeg is, laten ze het denk ik gaan. Als ze zelf bang zijn of denken dit gaat te ver en dit heeft toch geen zin, en dan pakken wij het op zoals de manier wat ik net vertelde. En dat is geen protocol, maar is wel eigenlijk de situatie inschatten en beslissen hoe ga ik dit oplossen zodat het voor alle kinderen goed is.
	2.8 Houding	*onvoorwaardelijkheid en acceptatie en aanvaarden. * maar het bij de meeste vrijwilligers wel het idee is daar moet iemand gewoon weg. ik heb het liever niet dat hij komt of angst,. onmacht. Terwijl dat op het moment is dat die weer heel rustig is. * De tolerantie van de vrijwilligers als ze daar kinderen hebben rondlopen, dat is ook een interessante, die is minder groot wat ik me ook kan inleven.
	2.9 Positieve aandacht geven	*ik denk dat het begint met heel veel positieve aandacht geven. Want er was pas een keer op die bijeenkomst heb ik dat ook uitgelegd. Dat was ook met M.. Die was uiteindelijk bij zo'n knutseltafel belandt, en toen had een van de vrijwilligers, die had hem het was bijna gewoon grappig. Ik zat daar ook toevallig, en ze bleef hem maar complimentjes geven: 'oh wat heb je dat goed gedaan en oh wat doe je dat leuk'. En hij was er gewoon stil van en hij zij 'dank u wel' zei hij tegen haar. * eigenlijk zouden zij ook een positieve ervaring met die jongen moeten meenemen maken. * ik denk bijvoorbeeld dat Johan en ik wel zien op het moment dat hij na een uur stralend naar buiten gaat en bedankt voor deze middag. Dan geeft dat ons ook wel weer de positieve bekrachtiging, en daar kunnen de kinderen ook weer op vooruit, dat klopt. Dat werkt bij ons zelf ook zo.
	2.10 Angst	* En dat waren dan dé drie die binnen kwamen dat de vrijwilligers zo een beetje angstig zag worden.

		* angst bij de vrijwilligers. Dus op het moment, dat hij rustig is en hij loopt naar de knutseltafel en zegt 'mag ik nu kleuren?'.. Dat willen ze helemaal niet. Ze willen dat hij niet komt. * En dat zien we niet bij iedereen. En dat is dan ook een stukje onmacht of een stukje angst, dus dat stukje van van juist zijn kwetsbaarheid zien en hem dan weer welkom heetten, dat is er dan niet. En het is een stukje van angst van al het gezag niet meer hebben of inzetten of omdat ze bijvoorbeeld denken: 'oeh, wat een eng kind'.
	2.11 Casus	*er was ook een moeder die tegen mij zei van, want haar dochtertje was een van de kinderen die aan het sjoelen was, en die zei van: 'hmm.. ik vind het toch niet zo fijn, want die jongen is zo onvoorspelbaar'. Toen dacht ik van 'oh.. hmm.. zo had ik het nog niet gezien'. i k had echt met Johan ingeschat van hij is nu aan het sjoelen en nu rustig had ik 100% vertrouwen er in. En zij had vanuit de verte zoiets van straks gooit hij een sjoelsteen naar haar hoofd. Ze wou eigenlijk helemaal niet dat haar kind daar was.
	2.12 Onderling contact	* Je ziet hen dan weer zich mengen, dat de vrijwilliger zich onderling ziet mengen. Elkaar ziet toevoegen op Facebook. Terwijl die mensen elkaar nooit uitgezocht zouden hebben als kennissen. Net als een kerk werkt, als gemeenschap van heel veel soorten mensen, zie je ook wel dat in dit team van kinderen ontstaan. * Ik vond het wel best snel. Dat mensen persoonlijk op elkaar betrokken raken.
	2.13 Doel	* Dat is ook die sociale cohesie. We werken we daar niet eens heel actief aan. * Niet elke vrijwilliger ziet dat als doel, want ik hoor gerust ook de ene moeder over de andere zeggen van: "oh de zon schijnt!die zal wel niet komen." En nou dan komt ze inderdaad ook niet. * Iedereen heeft dan ook natuurlijk hele andere motieven soms. - Dat komt dan weleens bij de evaluatie weer naar boven dat verschil; maar dan benoemen we het niet altijd even duidelijk. Bij zo'n teambijeenkomst word dat vaak weer scherper gezet, en daarna komen we er eigenlijk niet op terug. Ik denken dat we daar nog wel wat stappen in kunnen zetten. * Dat vragen we ons wel af in hoeverre iedere vrijwilliger dat wist. Heel veel wel, maar dat zijn misschien vooral mensen uit de kerk. We hebben een keer een moeder gehad die bij een oriëntatiecursus Christelijke geloof terecht gekomen. Een keer tijdens die cursus, hadden ze onze nieuwsbrief in de kerk

		gevonden/ gelezen en toen kwam ze die woensdagmiddag: 'ooh nu begrijp ik waarom jullie die kinderen binnenlaten'. Ik had iets van: 'oeh... dat hebben we dan dus niet duidelijk gecommuniceerd'. Dus dat is dan ook nog wel een leuke. Dat is wel dan wat wij ook hebben van in hoeverre nog meer PR aan geven of transparant in zijn, niet dat we het weghouden, maar voor ons is zo het basis van het werk, dat je het ging aannemen dat een ander het ook weet.
	2.14 Taken	- Soms schuiven we ook nog ter plekken want als iemand even geen zin heeft om 2 uur bij dat werkje te zitten, dan mag je ook gewoon onderling even ruilen na de pauze bijvoorbeeld. * Ik deel het op maandag in, want dan weten we wat voor werkje er is, die krijgen we op zondag. En dan maak ik er een rooster. Per persoon weet ik wel wat diegene kan of wil en daar hou ik rekening mee. * Dat is soms lastig te peilen want ik zeg ook altijd van: wil je liever iets anders maar dat je liever denkt van liever bij de spelletjes, zeg het dan; maar dat horen we eigenlijk niet. Misschien komt dat ook doordat mensen zeggen van we komen voor de kinderen om te helpen. Ze hebben allemaal een beetje de houding van, als ik rekening houd met de wensen die ik nu weet, vinden ze ook allemaal wel prima. * Dat weet ik niet altijd. Terwijl ik dan wel denk van we geven ze een kans om het te zeggen. Als ze het dan niet zeggen dan is het gewoon hun verantwoordelijkheid.
	2.15 Roosteren	- Ze zijn vrij om te kiezen wanneer ze willen. - Ik maak dan een rooster. - Er zijn dan ook wel categorieën die dan maar 3 weken vooruit kunnen kijken omdat ze in de zorg werken. Dan lijkt dat er altijd een heel gat zit in het rooster aan het eind van een periode. Maar we hebben je dan nog niet teruggehoord. We kunnen het eigenlijk altijd wel rechtblijven, maar dat is wel zoeken. * Ook een deel dat heeft gezegd van 'nou liever niet meer inroosteren maar als het echt moet kan je me even bellen'. Dus die doen alleen als er iemand ziek is. * Ze kiezen de frequentie: 1keer in de maand, 1 keer in de 2 weken en als ze de datum doorgeven wanneer ze niet kunnen, en puzzel jij. * Pas hadden we een paar weken die heel erg lastig was.

		* Het blijft altijd een heel erg tijdsinvestering voor ons, om te zorgen dat er wel altijd genoeg mensen zijn.
	2.16 Betrouwbaarheid	- Soms heb je een categorie die wel betrouwbaar is maar die dan zomaar wegvalt. Door zwangerschappen, werk, etc. - Er zijn echt maar een paar mensen die altijd voor een langen periode, waar je echt van op aan kan. * Ook zijn mensen betrouwbaar, kunnen elk moment ook weer gaan want er altijd mensen die een baan zoeken, die colleges hebben en dan precies op woensdagmiddag een collegeblok krijgen.
	2.17 Nieuwe vrijwilligers	- Het blijft altijd zoeken naar nieuwe mensen. - Rondvragen, ook vragen aan mensen zelf, ook die er al zijn van: "weet je nog iemand?" Nou dan is het een moeder die een tijdje niet kon omdat haar kind nog te jong was, en die wilde ook wel ingeroosterd worden als hij groot genoeg was. Dus die heeft gevraagd via een andere moeder. - Via die maatschappelijke stages proberen de jongeren weer een beetje onder de aandacht proberen te brengen. - Het is altijd de oren open houden. Zoals Peter, ja die zit zonder werk, dan had hij op een gegeven moment een half jaar werk, dat je dan toch weer daarna kijkt van heeft hij nog wat of niet? Zo niet, dan ga je toch weer vragen.
	2.18 Vragen	*Wat doe je met de vraag van de vrijwilligers, die komen er gewoon niet!
	2.19 Evaluatie	* We hebben na afloop wel een evaluatierondje, maar wat we merken bij onszelf als bij hun, dat mensen in hun hoofd al bezig zijn met: het is al afgelopen, opruimen en naar huis. * We hebben soms wel iemand die iets zegt van: joh ik had die aan mijn tafel en dat vond ik wel moeilijk. En dan probeer je daar ook gelijk op in te spelen en een pedagogisch antwoord op te geven, om zo maar te zeggen.

3. Ouders	3.1 Meehelpen	- We hebben ook best regelmatig moeders die even koffie drinken, dan komen ze meehelpen. Of een stel dat komt helpen en die uiteindelijk de hele middag blijven hangen. - Ook die donkere jongen met een meisje, met zijn vrouw. Die waren ook een paar keer geweest. Echt typisch waarvan je zou denken die zullen wel gaan maar die bleven gewoon zitten en die hielpen mee. * Het wisselt erg per maand vind ik hoor, want we hadden het 1^e helft van het seizoen, echt ouders die met elkaar afspraken. Die kwamen dan met elkaar bij de koffietafel, en dan gingen ze dan praten. * We hebben ook soms dat vijf ouders die lekker bijleven zitten. Maar ze dan wel dat daar doen. *Het zijn de betrokken ouders, dat zijn vaak ouders van dochttertjes, die heel schattig kleuren en knutselen, en die komen omdat hun kind daar graag komt. *Dus die moeders die wel een netjes, normaal kind hebben, die daar fijn rustig komen knutselen en die komen helpen. Die hebben iets van: houd die vervelende jongen uit de buurt van mijn kind. Die hebben ook een ander motief om te komen helpen.
	3.2 Social media	* We hebben ook een Facebook pagina van de kinderenhuiskamer, die ook open is voor de ouders. En gewoon iedereen leuk vind om te volgen en dat is ook een stukje van die betrokkenheid, want dan zie je dat ouders foto's liken. Dan is het weer de buurvrouw van de moeder en oma vind het ook leuk om te zien dat haar kleindochter een belletje heeft gemaakt. * We proberen dus social media te gebruiken om ook dan weer aan sociale cohesie te werken.

	3.3 Vrijwilliger	* Dat genoeg ouders dat lukte soort maar niet of het wisselt heel veel. Het wisselt te veel, maar dat is ook bij ons een stukje onmacht om daar verder in te komen. * Ik denk de oproepjes in de schoolgids en op school een a4tje hangen en alle kinderen hebben hier een een briefje meegegeven. Dat is wat ik nu wel het meest haalbare vind. * Je zou ze bijvoorbeeld ook kunnen gaan bellen. Je hebt de gegevens van de kinderen. Dus je zou ze kunnen bellen van: "wil je misschien komen helpen" of wat gerichter vragen maar dat zit voor ons op hetzelfde niveau als dat persoonlijk komen brengen met tijdsinvestering. * Het viel me ook pas op dat de vrijwilligers die daar zelf als ouder zijn, dan gaat het om ouderparticipatie, die hebben dat nog sterker. En dat is eigenlijk logisch.
	3.4 Netwerken	- We proberen via directie van de scholen van weet je nog iemand. Maar ja daar zou je meer tijd in moeten steken dan dat we nu doen. * Dat hebben een aantal SPH'ers en MWD'ers in de CHE gedaan. Maar zelf vind ik het dan wel moeilijk want wie haal je dan binnen. En dat is natuurlijk ook met oudjes die dan komen, ze moeten ook een verklaring omtrent gedrag inleveren. Maar je wil niet zomaar iedereen binnenhalen. * Iemand opperde het idee toen bij die bijeenkomst om een van ons, als de kinderen gebracht worden echt bij de deur gaat staan, en dan de ouders heel concreet te vragen van: "wilt u misschien 1 keer in de maand komen helpen?" Dan heb je best wel kans dat de mensen ja zeggen.
4. Kinderen	4.1 Soort	- Het zijn wel echt heel veel verschillende kinderen, qua cultuur zie ik niet een bepaalde doelgroep die er heel erg uit springt. - Groep 7 en 8 hebben we niet zo veel kinderen van. - Gemiddeld denk ik dat de meeste kinderen tussen de groep 4 t/m 6 zitten. Dat is de grootste groep denk ik. * Maar wel van autochtonen tot Turks, niet alleen Hollands. De cultuur is de weerspiegeling van de wijk, ik denk qua problematiek en thuissituaties ook. De enige doelgroep die we niet bereiken zijn denk ik de wat oudere jongens; ook wel de kinderen die in de richting de tieners gaan. * Maar je hebt ook een soort zwervers, kinderen die

		altijd op straat alleen zwerven, die zie je en die komen dan ook elke keer. Maar er is bijvoorbeeld ook een meisje bij die er altijd tip top uitziet die door haar oma die er net zo tip top uitziet wordt gebracht en een cadeautje meeneemt als ik met verlof ga. Gewoon een super net gezin, die met dure merkkleding dat meisje komt elke week 2uur lang. *Doelgroep is eigenlijk hetzelfde bij de twee banen * Bij de jeugdreclassering is het eigenlijk heel anders, kinderen vanaf 12 jaar tot 18. * Eigenlijk zijn die kinderen voor ons niet eens de belangrijkste doelgroep. Het is fijn want je moet wel een balans hebben, maar dat zijn niet kinderen waar wij persoonlijk hart voor hebben. Wij hebben meer iets met die kwetsbare kinderen. Die we in een middagje een plek willen geven waar hij gehoord wordt en niet wordt gepest en wordt afgewezen. * Het trekt kinderen die er op straat niet bij horen. Zoals R. zij is vaak om 1 uur al in het wijkcentrum en blijft het liefst tot half 5 hangen, altijd alleen, en slaat sociaal altijd de plank mis. Ze weet het gewoon net even niet. Ze zit gewoon op school, maar wordt altijd gepest, als je moet kiezen uit 10 dan snap je ook dat zij gepest wordt, maar die vindt het heerlijk om daar van 1 -4 te zitten, ze kan gewoon zichzelf zijn. Dus het trekt die kinderen wel een beetje aan denk ik. En die is niet gelijk grensoverschrijdend, maar wel wat afwijkend.
	4.2 Jongens	- Het lego daar komen ze soms nog wel eens voor; maar ik denk 7 8 dat ze wel op een gegeven moment op playstation of buiten spelen. * Dit is toch te kinderachtig. Jongens heb ik sneller dat ze even een half uurtje komen, de bal onder de tafel gooien, die neem ik half uurtje mee, en ze gaan lekker weer lekker voetballen buiten. Voor jongens is het niet echt een setting om 2 uur bezig te zijn.
	4.3 doelgroep	- Het is gemengd maar we weten het ook niet altijd precies. Bij sommige maak je een gesprekje en dan hoor je wel wat, maar er zijn er ook genoeg waarvan je niet weet of ze nou wel uit 1 ouder gezin komen of niet. - Er is heel erg verschil tussen, je kunt wel verschil zien tussen of ze worden opgehaald, of hoe betrokken die ouders dan zijn. En hoe ze dat dan beleven. * Het is meer op leeftijd dat we een bepaalde doelgroep op een gegeven moment missen. En dat is ook niet erg want het is druk genoeg en als de kinderen te oud worden, dan hebben we nog heel veel over.

		Qua achtergrond of probleemgedrag of probleemsituaties is het gemengd. * Of ze de werkjes bekijken na afloop; van die kinderen, dat is ook vaak een goeie indicator.
	4.4 Passie	* Qua passie is niet onze 1^e doelgroep die nette kindjes in die nette merkkleding, die na een uur worden opgehaald omdat ze naar de hockey moeten, maar we zijn toch wel eigenlijk heel blij dat ze er zijn, want ze houden wel de sfeer in evenwicht.
5. Wijk schollevaar	5.1 Kenmerken	- Je hebt ook flinke dure koopwoningen en sociale huurwoningen en dat zit hier vrij dicht op elkaar. En daar heeft de gemeente ook bewust voor gekozen maar dat kan ook werken als een bepaalde scheiding, maar we proberen in de kinderhuiskamer wel dat bij elkaar komt en op school ook.* Ik denk dat schollevaar gewoon heel hele gemixte wijk is. * In veel achterstandswijk heb je bijvoorbeeld alleen flats zo.
	5.2 Weerspiegeling	* Als er alleen maar van onze doelgroep kinderen zou hebben, dan is het ook geen weerspiegeling van de maatschappij. Ze leren ook weer van elkaar. * Zo is het eigenlijk op school ook dus, want heel veel van de kinderen zitten toch op 1 van de scholen hier.
	5.3 Betrokkenheid	* Daarom moet je ook niet, denk ik alleen die kinderen hebben met probleemgedrag want de ouders van die nette kinderen die kunnen ook heel betrokken zijn op de minder sociale kinderen. Ook al is zo'n kind wel netjes opgevoed dat ze ook iets kunnen betekenen voor de kinderen van de buurvrouw die niet zo netjes zijn opgevoed. Dat is natuurlijk ook een stukje sociale cohesie. * Als alleen nog maar die andere kinderen komen dan komen er misschien ook wel minder ouders. Die zijn dan minder betrokken. De uitdaging is hoe krijg ik die ouders weer betrokken.
6. Kinderhuiskamer	6.1 Picto poster	- Voor de kinderen daar hebben we de picto poster voor gemaakt. - Hij hangt ook het raam bij de deur, dus als de deur nog dicht is en alle kinderen staan te wachten tot ze naar binnen mogen dan kunnen ze die poster zien en dat zeggen ze ook wel eens: "u moet hem nog aanvullen" * Ze zijn het natuurlijk ook zo gewend. Want in elk klaslokaal hangt ook zo'n blad met regels en gedragingen. Sommige dingen zijn dan specifiek omdat

		het natuurlijk een andere setting is.
	6.2 Regels	- Schoppen en slaan, we blijven van elkaar af. In de pauze dan hebben we, zeker in het begin bespreken we ze. Als er veel bekenden kinderen zijn dan doen we het eigenlijk niet meer. * Dat ze niet zomaar mogen eten, dat je niet aan elkaars spullen zit, hand ophouden is stil, luisteren naar de leiding, vragen als je wilt plassen, je eet en drinkt hier alleen wat je hier krijgt. Dus een beetje omgang en een beetje gewoon praktische regels. We pesten niet, pesten mag nooit. * Als er een paar nieuwe zijn dan pakken we meestal voordat we beginnen nog even het blad erbij.
	6.3 Coördinatie	* We organiseren het, we coördineren het en ik gebruik die kennis waar nodig.
	6.4 Jeugdwerker	* Maar ik ben denk ik meer jeugdwerker dan orthopedagoge tijdens de middag in de Kinderhuiskamer.
	6.5 Inzetten kennis KH	* Vooral hoe je de kinderen observeert en dat je dan inschat wat ze nodig hebben. En dat doe je dan of zelf in de aanpak naar de kinderen of je probeert het inderdaad over te brengen
	6.6 Structuur	- En dan kunnen de vrijwilligers ook nog even op adem kunnen komen. - Het ontlast de medewerker ook weer een stuk. Het verdeelt de last. Ze zijn dan klaar met knutselen, er is een groep die allemaal bij de spelletjes zitten, dan zit het daar weer te vol, en als je de helft er uit kan halen en dan die laten sjoelen of drama doen, dat scheelt weer een hoop. * Heel veel dingen zijn ontstaan uit praktisch nut, want die pauze is ontstaan omdat we zoveel kinderen hadden dat het ook niet makkelijk was om drinken rond te brengen en omdat het glazen zijn, als ze aan het knutselen zijn zet je niet zo snel een glas neer. Dus dachten we nou laten we ze even apart nemen, kunnen de vrijwilligers ook even op aankomen. * Als het gaat om iets anders na de pauze dat is dan is dat weer ontstaan omdat een deel van de kinderen het zat zijn, doen niets maar willen niet naar huis. En er zijn gewoon dingen die altijd leuk zijn om te organiseren als voorlezen, bingo of iets met drama. Dat combineren we eigenlijk zodat je na de pauze ook wel iets aanbied waardoor ze zich niet gaan lopen vervelen. Terwijl als we niets aanbieden dan gebeurt

		er weinig bij een deel van de kinderen, die hebben dan de knutselwerkjes gedaan, spelletjes al gezien, ze willen ook niet naar huis en gaan dan een beetje rondlopen. Dus het was ook gewoon praktisch van dat doen we na de pauze bijvoorbeeld nog sjoelen. Dat is net weer iets anders, zo werkt het.
	6.7 Oude structuur	- In het begin was het ook de bedoeling dat het de inloop moest zijn dus dat is heel vrijblijvend. Maar door de eerste keer hadden we al zoiets van, als je 40/50 kinderen vrij laat rondlopen door zo'n ruimte dat word een gekkenhuis. - Er moest structuur komen dus toen hebben we dat op deze manier gedaan. * De 1^e keer hadden we nog gewoon een tekentafel, een legotafel, een knutseltafel en een drinktafel met een kan limonade, vrijwilliger erbij voor gezellige praatje maar dat werkte helemaal niet.
7. Grensoverschrijdend gedrag	7.1 Definitie	* En ik denk dat grensoverschrijdend ook alles is wat buiten dat boek valt van die normale ontwikkeling.
	7.2 Casus	Jongen M. kwam dus binnen, halverwege de middag en toen kwam een van de vrijwilligers direct naar Johan toe, een beetje angstig. Die zei "M. is binnen, maar kan hij niet beter naar buiten want hij is heel erg opgefokt". Die kwam dus direct Johan inschakelen en die had zelf zoiets van: 'gelijk weg ermee', want dan kunnen we hier de rust bewaken. Toen is Johan achter hem aangelopen, want hij was al in de spelletjeskamer, en hij was inderdaad heel erg agressief al, heel erg opgefokt, en een beetje wild uit z'n ogen kijken en hij gaf gelijk een paar trappen tegen de muur. Waardoor die andere kinderen in de zaal zoiets hadden van wat gebeurt hier? Vervolgens kwamen er nog zeven andere jongens binnen, waarvan we er drie al eerder hadden gezien en die andere vier niet, maar bijna allemaal ouder waren dan hij is. Die wilde komen spelen. Dus ik zat bij die inschrijftafel en liet hen hun gegevens doorgeven: naam, telefoonnummer, naamkaartje en wat je wilt gaan doen. Vervolgens zag ik dat Johan met M. naar buiten was gelopen, want hij had gezegd we gaan eerst wel even praten zodat je rustig kan worden en dan doen we even buiten zodat de andere kinderen er geen last van hebben. Niet met de bedoeling van ik ga je weg sturen, maar even inschatten wat is er aan de hand. Toen bleek dat hij op straat werd opgejaagd en gepest door die andere zeven, dus die andere zeven hadden hem zo getriggerd dat hij boos was en kwam dus naar de Kinderhuiskamer gevluht om daar een beetje tot rust te komen en die andere zeven kwamen ook daar achter hem aan. Ik had het er wel ingeschreven, en toen heeft Johan gezegd tegen M.: jij mag naar de

		spelletjeskamer als je rustig bent en hij was wat rustiger geworden doordat hij zijn verhaal kon doen. Die andere zeven gaan in de andere zaal maar iets doen en we gaan niet wisselen van zaal, jullie blijven uit elkaars buurt en lukt dat niet dan gaat een van de twee, of M. of die groep van zeven weg. Toen probeerde een van die jongens hem toch op te zoeken, het was bijna pauze en hebben hem apart drinken gegeven, begeven moment gingen ze allemaal weer naar buiten want ze vonden er niets meer aan, ze konden M. niet pesten. Dus ze kwamen niet om te kleuren of te knutselen, maar het was echt om hem te narren. M. was inmiddels weer rustig, Johan had hem laten helpen met drinken inschenken en vervolgens heeft Johan na de pauze aan M. gevraagd: joh wil je meehelpen met sjoelen, dan gaan de kleine kinderen sjoelen en wil jij dan mij helpen met het uitleggen. Toen waren een paar jonge kinderen die wilde sjoelen en M. was toen diegene die dat leidde. Hij vond dat geweldig. Hij heeft toen driekwartier gewoon als een heel rustig, lief jongetje gespeeld en liep echt bij die kinderen: joh je hebt al twee punten! Dat de trigger weg was, dat waren eigenlijk die jongens. En dat hij succeservaring opdeed en vervolgens ging hij naar een uur weg en hij zei: bedankt en ging blij weg. Terwijl de reactie van de vrijwilliger is: hij is boos, wegsturen! Gevaar!
	7.3 Context	* Dat is eigenlijk ook nog best wel moeilijk te beantwoorden omdat het ook weer afhangt van de context
	7.4 Crisismanagement	* Het is eigenlijk een soort crisismanagement, er is een crisis: er is een agressief kind, er zijn zeven nieuwe kinderen en gebeurt iets, je weet niet wat, je moet de situatie gaan inschatten, je moet direct schatten wie haal ik waar uit elkaar, waar ga ik heen, hoe zorg ik dat het veilig is voor de rest, hoe zorg ik dat de rest doordraait, welke acties zijn er nodig om dit kind ook een plek te geven, dus je moet heel veel dingen afwegen en in grijpen.
	7.5 Regels	* Het hangt ook wel weer af wat voor regels denk ik
	7.6 Veiligheid	* Grensoverschrijdend is ook als voor een kind zelf of voor een ander kind die veilig is. * Johan en ik hebben heel erg van iets van we willen dat ieder kind welkom is hoe bond hij het ook maakt, maar het moet wel veilig zijn. Maar als het dan veilig is, dan is het kind ook gewoon welkom, als hij dan zijn agressie kwijt is en hij is lief aan het sjoelen dan mag hij gewoon blijven. * De veiligheid waarborgen voor ook de andere kinderen als voor kind wat gedrag vertoont, is denk ik door zo snel mogelijk de bron van onrust af te voeren. Dus zo'n jongen als M. wel naar zijn verhaal luisteren

		maar dan wel buiten. Voordat hij nog een schop tegen die deur geeft en nog iedereen opvliegt. Dus wel proberen wel dat heel snel te begrenzen. Ook al begrijpen we het grensoverschrijdend gedrag, we vinden het geen reden om iemand weg te sturen, we vinden dat niet de reden om nog tien keer te schoppen. Kijk, waren die andere kinderen er niet, dan mag hij van mij schoppen. Dus dat is denk ik wel zo snel mogelijk dat gedrag wegnemen, de trigger wegnemen. Het punt is, we zeiden net het is impulsief, het is vaak al gebeurd voordat we het weten. Dus we hebben eerst een flinke duw tegen de muur gegeven, de andere kinderen zijn geschrokken, dan gaan we ingrijpen. * Ik kom niet zo veel in de spelletjes kamer, dus ik weet niet zo goed hoe die andere kinderen daar dan zitten, voelen ze zich dan toch veilig genoeg om dat er dan leiding bij zit.
	7.7 Vertoond grensoverschrijdend gedrag	* Dus schoppen of slaan of pesten. * Vorig jaar hadden we een meisje wat heel hard ging schreeuwen. Terwijl ze op sport zit en ze gaat buiten sporten schreeuwt is het misschien niet grensoverschrijdend. Maar op het moment dat zij aan een knutseltafel zit en iedereen zit daar ingespannen een werkje te maken en ze begint dan te schreeuwen dan is het wel grensoverschrijdend. * Ja, dat schreeuwen wat ik net noemde. Pesten, brutaal zijn naar leiding, schoppen, heel veel aan anderen zitten, agressief gedrag zowel verbaal als fysiek.
	7.8 Frequentie	* Nou het is zo dat tot nu toe ieder seizoen een paar, een of twee of drie kinderen, die dat graag laten zien. Maar die doelgroep wisselt natuurlijk heel erg. * Dus we hebben niet op een middag tien kinderen met grensoverschrijdend gedrag. * Vorig seizoen hadden we drie meiden, drie vriendinnen * En nu hebben we dat ene jongetje * dus het niet iets wat compleet weg gaat. Het kan ineens weer opkomen en dan zit je weer paraat.
	7.9 Reactie kinderen	- Er is een deel die is het soort van gewend omdat ze wel wat vaker horen. Die reageren dan niet heel erg meer, en degene die wel reageren een beetje zich terugtrekken en niet bij je in de buurt willen komen. - Er zijn ook wel kinderen die hem dan expres wel

		triggen, dus dan is de vraag doe je iets met hem of met de kinderen die hem zitten te pesten. - Bij de lego dat ze expres dingen van hem afpakken omdat ze weten dat hij snel boos wordt en dat vinden ze leuk, dus dan zeg ik ook weleens tegen die kinderen: "misschien moet jullie nu juist niet bij hem in de buurt zijn omdat jullie ruzie maken." Hij kan het gewoon niet aangeven, niet met woorden. - Maar andersom ook want dan zeggen ze van: "Ja M. doet dit en dit." En ondertussen hebben ze hem getriggerd om hem nog bozer te maken. Het is van twee kanten.
	7.10 Rustig worden	* Maar waar we vervolgens bij stap 2 mee zitten is op het moment dat zo'n jongetje weer rustig is.
	7.11 Impulsief	- Intuïtief reageert hij inderdaad *Ik denk wel in hoeverre ze grenzen krijgen, maar ik denk niet dat ze dat vooraf al kiezen. Ik denk niet dat ze denken: ik ga daarheen want dan kan ik mijn gang gaan. Omdat het grensoverschrijdend gedrag is vaak ook impulsief. Het is niet zozeer klieren als kinderen in de klas op de middelbare school om de leraar uit te testen, dat is anders, want dan zoek je de zwakke schakels. Vroeger wist je ook precies bij welke leraar je kon kletsen of kon klieren en dat je achteraan moest gaan zitten * maar ik denk dat als het gaat om dit grensoverschrijdend gedrag dat het niet zozeer dat gedrag is. Ik denk dat dit meer echt iets in het ontwikkeling van het kind is dan wel zijn eigen ontwikkeling, dan wel door zijn omgeving, dat ie zijn impulsen niet kan beheersen. Wat echt wel iets met impulscontrole te maken heeft.
	7.12 Berekend	* Het is niet berekend. S: dat maakt het minder berekend, je kunt ze wel op aanspreken maar het is iets wat ze niet heel vaak zullen doen, dan is het belangrijk dat je jezelf kent om daar mee om te gaan.
	7.13 Zielig	* Het maakt het ook lastig. Wij vinden het al vaak snel zielig om een kind weg te sturen, denk je: 'agh, ja dat kind...'
	7.14 Trigger	* Krijg wij weer die trigger omdat ze vanuit angst reageren en dat voelt hij natuurlijk wel denk ik * Wat ik sowieso geloof is dat er een paar triggers moeten zijn. Dus ook dat het weer opbouwt. Want een kind is niet zomaar van: 'ooh je hebt twee punten' en

		hup gooit een sjoelsteen naar iemands hoofd. * Maar dat zou bijvoorbeeld kunnen zijn dat je merkt dat hij gefrustreerd raakt omdat hij zelf gaat sjoelen en het lukt niet, of omdat die jongens opeens weer binnen staan. Ja dat is denk ik heel verschillend wat de trigger is. * Echt heel beleefd echt een beetje stralend. Maar dan gaat hij echt niet opeens iets gooien. * Dus die ruimte is ongestructureerde, ligt een bak met lego, spelletjes, je zit niet aan een tafel stil en dat kan juist weer een trigger zijn en dat hoort wel een beetje bij die activiteit daar.
	7.15 Succeservaring	* Terwijl wij helemaal blij waren met zijn succeservaring.
	7.16 Afwijkend	* Het trekt kinderen die er op straat niet bij horen. Zoals R. zij is vaak om 1 uur al in het wijkcentrum en blijft het liefst tot half 5 hangen, altijd alleen, en slaat sociaal altijd de plank mis. Ze weet het gewoon net even niet. Ze zit gewoon op school, maar wordt altijd gepest, als je moet kiezen uit 10 dan snap je ook dat zij gepest wordt, maar die vindt het heerlijk om daar van 1 -4 te zitten, ze kan gewoon zichzelf zijn. Dus het trekt die kinderen wel een beetje aan denk ik. En die is niet gelijk grensoverschrijdend, maar wel wat afwijkend.
	7.17 Reactie andere kinderen	* Ik weet niet zo goed in hoeverre de kinderen daar na nog, of ze dan er vervolgens nog last van hebben. Of dat ze echt bang van hem zijn. Als we vervolgens zeggen hij is rustig en mag weer gaan spelen en hij zit lekker te spelen dat er dan tien kinderen alert zijn. Dat zou niet goed zijn natuurlijk. Maar dat is mij niet zo opgevallen. *Ik kom niet zo veel in de spelletjes kamer, dus ik weet niet zo goed hoe die andere kinderen daar dan zitten, voelen ze zich dan toch veilig genoeg om dat er dan leiding bij zit,
	7.18 Factoren	* Zoals gezinssituatie, normen en waarden, overnemen van gedrag etc. hebben denk ik allemaal invloed op het gedrag. Verder is de bekende weegschaal van factoren en beschermende factoren. En dat is denk ik met grensoverschrijdend gedrag ook, als je meer risico factoren hebt dan beschermende factoren ga je meer grensoverschrijdend gedrag vertonen. Terwijl je als niet weet hoe je met je emoties om moet gaan en je ouders dat wel weten en je voordoen dan heb je veel minder kans op agressie dan wanneer je ouders ook agressief zijn.
	7.19 Positief	* Dan zit hij zo in iets positiefs ik denk dat het daar

		mee begint. Dus alle momenten dat hij rustig is, dat hij lekker bezig is hem belonen dat hij goed bezig is of 'oh dat leg je goed uit aan die kinderen'. Maar dat moet je dan ook menen. Terwijl je op dat moment daar rondloopt en 'oehh... straks gooit hij een steen', dan zeg je niet: 'ooh... wat ben je leuk aan het spelen'.
	7.20 Verandering	*Je ziet dat het effect heeft, dat wil je ook voor zo'n jongetje. Dan weet je ook dat het gedrag veranderbaar is.
	7.21 Ruimte	* Johan zei ook nog terecht, juist de kinderen die, wat wij misschien grensoverschrijdend zijn of die wat wilder zijn die gaan naar de spelletjeskamer. Dat zijn vaak de oudere kinderen en de jongens, die hebben minder met knutselen, jongens zijn lichamelijker en zitten al gauwer aan elkaar, dus bij de lego is het vaker ruzie dan bij een knutseltafel met van die lieve meisjes die aan het knutselen en kleuren zijn. Dat is dan toch gewoon weer een andere doelgroep in die ruimte.
	7.22 Wanneer	- Dat zie ik dan vooral in de pauze bijvoorbeeld, als we dan aan de tafel zitten, die gaan dan niet bij hem zitten dan hoef ik er verder niet zo heel veel aan te doen. Hij is eigenlijk alleen bij de spelletjes en over het algemeen één van de leiding altijd wel met hem bezig. Daar is de sfeer dan verder wel goed of ze houden hem in de gaten.
	7.23 Aanpak	* Als hij dat intimiderende gedrag laat zien da proberen we wel natuurlijk hem af te leiden of hem weg te halen of even een time-out te geven. Omdat we dan wel beseffen, hij moet zo niet in de buurt van andere kinderen blijven. Maar zodra hij weer rustig is kan hij wat ons betreft terug en kinderen die wel denken 'die enge jongen'. We kunnen hem alleen niet op basis daarvan wegsturen.
	7.24 Reactie vrijwilligers	- Ik denk dat veel mensen reageren van hij is agressief. - Je ziet vaak dat inderdaad iedereen negatief is op hem dan is het niet gek. - Ze zijn soms te afwachtend. te lievig, Te angstig. Ik weet niet wat het is maar dan zeggen ze het bij de evaluatie wel. Dan geef je ook aan van: "ja maar je ben de juf en mag dat" en de volgende keer is precies hetzelfde. - Je zou het inderdaad handelingsverlegenheid kunnen noemen. * Want hij heeft de stempel al. Net als bijvoorbeeld dat heb ik uitgebreid verteld van de afgelopen woensdag met Suzan dat er dan 7 jongens nog zo achteraan komen, met een blik van 'we gaan hem

		lekker even narren'. Dat komt al denk ik niet snel bij een vrijwilliger binnen, want ze hebben al zoiets van daar is M. en hij is boos. * Die vrijwilligers moeten andere signalen oppikken dan. Je kan niet zeg maar afspreken van: "kom maar naar mij toe als ze je pesten." Bij sommige kinderen doe je dat. * Voor een deel zou je wel net zo lang hier op door kunnen praten tot dat je verder komt maar ik heb ook voorbeeld van vrijwilliger die drama met de kinderen wilde doen. Daar waren jullie bij. En je weet, het is al vier keer gebeurd en je mag gewoon grenzen aangeven maar dat gebeurd dan niet en hoe ver ga je dan iemand, als het er dan gewoon niet inzit.
	7.25 Onmacht	* Hij kan het echt niet uiten dat hij gepest wordt ook. Toen ik hem apart had genomen maar eerst wilde hij schoppen. Het is ook logisch, hij zit in zo'n bui. Maar hij kan ook niet, als een ander kind hem trigerd bij de lego, dan zal hij zijn agressie laten zien. Dan zal hij niet naar leiding toe gaan en zeggen: "meester ik word geplaagd." Zoals sommige kinderen wel doen. S: Het is dan wel een heel verschil als het ene onderdeel van het kind is, eigenlijk geen onderdeel maar onmacht niet te kunnen.
	7.26 Waar	- Het is vooral in de spelletjes zaal, bij Erwin en Peter, gemiddeld genomen. Die zitten soms met 10-15 kinderen en dan kan ik me voorstellen dat je het ook niet altijd door hebt. Als ik een tijdje bij de lego zit, en ik speel mee, dan zie je het. Maar dan moet je wel even de tijd voor hebben en de rust in je hoofd.
	7.27 Observatie	* Het zou echt leuk zijn als hij er een paar keer is en grensoverschrijdend gedrag laat zien als jullie komen observeren. Het kan dat je komt en hij is er niet. Ja dan kan je weinig zien. * Het zou best kunnen dat je uurtje aan de kant zit van de zaal en dan je dan daar verder ziet of de andere kinderen bang zijn of dat andere kinderen hem triggeren. 'Hoe ziet het eruit? Wat doet de leiding op dat moment?' Wij lopen daar zo te regelen en te overzien wat er allemaal gebeurd dat je soms niet alles ziet. Want je gaat niet zomaar uren zitten kijken, met je schrijf boekje. * Waar liggen de puntenslijpers? Dat zijn de meeste vragen die me bezig houden. Dan doe je zulke dingen ook wel maar je kan daar niet uren de tijd voor nemen. En dan zie je dan juist heel veel.

8. Ontwikkeling	8.1 (normale sociale) ontwikkeling	* Vervolgens heb je de sociale ontwikkeling, de emotionele ontwikkeling. Maar die wordt weer beïnvloed door de hechting en het geweten en de cognitieve ontwikkeling. * Wat ik door mijn opleiding kan is het onderscheiden welk kind een normale ontwikkeling heeft en welke niet. * En ik denk dat grensoverschrijdend ook alles is wat buiten dat boek valt van die normale ontwikkeling. * Op het moment dat kinderen, of cognitief of emotioneel of sociaal of het maakt niet uit afwijken in de ontwikkeling dan is het ook vaak dat ze de wereld om zich heen, dat ze ook meer behoeften hebben aan die structuur en voorspelbaarheid om de wereld om hun heen te begrijpen. Als je de wereld om je heen niet begrijpt, is alles bedreigender, heb je een korter lontje, sneller grensoverschrijdend gedrag en is eigenlijk wel een logisch gevolg. Als je zwakbegaafd bent is dat heel duidelijk.
	8.2 Verschillen	* Want het verschilt per jaar. 4 en 5, 6 en 7 is allemaal anders. * Verschil merkt bij de kinderen van de Kinderhuiskamer of hun normale sociale ontwikkeling bij hun anders is als dat wat je vanuit de theorie hebt geleerd en dat je merkt dat daar verschillen in zitten of invloed heeft op gedrag S: Jij ziet zijn node en de vrijwilligers zien alleen zijn gedrag.
	8.3 Ontwikkelingspsychologie	* Dus op het moment dat je een boek ontwikkelingspsychologie hebt dan staat daar alles in en kan ik dat niet in een paar zinnen zeggen.
	8.4 Afwijkend gedrag	* Het verschilt natuurlijk weer hoe erg het afwijkt, op gebied het afwijkt, hoe erg het afwijkt, waar het afwijkt.
9. Voorkomen	9.1 Structuur	* Want het is inderdaad hoe kun je het voorkomen. Ik denk dat een heel deel al komt de cliché termen, dat er structuur is, duidelijkheid, voorspelbaarheid, maar ook denk ik dat je een kind laat merken dat je ziet wat hij voelt, op het moment dat hij zo boos binnenkomt van "joh M., volgens mij ben je wel even boos. Zullen we even praten?". Dan voelt hij zich al meer erkent dan dat je zegt van u 'hé we gaan hier niet even boos zitten doen hé, ga maar even spelen ofzo'. * Dus op het moment dat hij bij ons komt kunnen we nog zoveel structuur en voorspelbaarheid bieden en kunnen we wel een beetje mee temperen, maar het

		gaat boven onze mogelijkheden * Terwijl hij op het moment dat hij op speciaal onderwijsschool zit hij waarschijnlijk met tien kinderen in de klas, werken ze met picto's, en heel goed opgeleide jufs daarvoor en heel veel structuur. * Dat hij dan sneller boos wordt dan in de klas is dan eigenlijk niet zo gek. Dus aan de ene kant kan je heel veel doen door structuur en voorspelbaarheid aanbieden, maar aan de andere kant wij zijn ook geen klaslokaal met twintig kinderen. Het is gewoon een setting in een buurtcentrum, heb je daar al minder mogelijkheden voor. * We proberen het zoveel mogelijk te bieden door wel een vaste structuur te doen: je komt binnen, pakt je kaartje, je loopt altijd langs de inschrijftafel, daar kies je wat je gaat doen, naar die tafel ga je ook. In het begin hadden we dat niet, het was een inloop. Ze kwamen binnen en liepen overal rond. * We hebben het eigenlijk best wel schools gemaakt, vinden we zelf al. Wat ik net zeg je komt je kaartje pakje, je gaat in de rij staan, je kiest uit drie tafels, daar ga je naar toe, je gaat daar niet uit, tenzij je klaar bent. Dat is wel structuur. Om drie uur pauze, drinken we, dan leggen we uit wat we na de pauze gaan doen, om vier uur lever je je kaartje in. * We hebben ook een blad met pictogrammen, ik weet niet of jullie dat weleens gezien hebben? Ik vergeet dat nog weleens op te hangen. Er staan al heel vaak kinderen voor die deur te wachten, dan kunnen ze het vaak alvast lezen de pictogrammen. We proberen dan ook elke pauze een of twee regels daarvan te herhalen. Dus zo zijn er regels en is er enigszins structuur denk ik. * Er is per tafel een werkje, en altijd op een vaste plek de strijkkraaltjes, tekenspullen en de spelletjes. En ik denk dat, dat voor veel kinderen al helpt. * Terwijl als jullie dingen zien of tips hebben voor nog meer structuur dan vinden wij dat ook prima. Want kinderen hebben het vaak niet door dat je nog meer structuur aanbrengt. Terwijl het wel voor hun helpt.
	9.2 Corrigeren	* Terwijl we het liefst geen boos gedrag willen, dus je gaat sneller het gedrag corrigeren dan dat het soms wel oplost van 'hee, volgens mij ben je even boos', dan gaat hij zijn verhaal doen. Dat werkt in het hele maatschappelijke werk, wanneer je met grote mensen werkt, ook zo.

	9.3 Deel is niet te voorkomen	* Als het gaat om het voorkomen, dan denk ik dat we ook niet moeten vergeten dat een deel niet te voorkomen is. Als je op een school werkt, dan weet je precies van welk kind welke diagnose van ADHD heeft of autisme, ODD, dat weten wij niet. Ik denk wel dat M. ODD heeft. Nou ODD houdt in dat je: altijd grens over gaat bij andere in gedrag, wat je andere aan doet. Vaak schoppen, vaak pesten, vaak schreeuwen, vaak niet luisteren, alles vaak. Nou dat doet hij allemaal en vaak niet. En we weten verder niet of hij in een gezin woont waar hij de juiste behandeling krijg, waar hij de juiste aanpak krijgt, misschien moet hij wel medicatie die hij niet krijgt doordat zijn ouders niet willen.
	9.4 Relatie	* We hadden ook nog opgeschreven dat je een relatie met ze hebt, dat je ze kent. Maar dat maakt tegelijk dat Johan en ik het vertrouwen hebben dat op het moment hij aan het sjoelen is dat het goed te doen is. Want je hebt die relatie met hem en je kan dan wel ongeveer weten wanneer het gebeurt, maar dat kun je ook niet van een vrijwilliger verwachten die een keer per vier weken helpt. Als je zegt die relatie is eigenlijk nodig, zal je straks op het groepswerk ook zien. Hoe meer je de kinderen kent, hoe meer je er op in kan spelen, want dan wordt het ook voor jou voorspelbaar wat zij doen. Daarbij is het in dit vrijwilligerswerk, waar mensen soms iemand een uurtje per maand zien, wel een extra uitdaging om een relatie aan te gaan. *Het kind kennen is één van de voorwaarden om een relatie mee aan te gaan, maar dat is heel breed. * Verder begint het met het kind willen kennen. Als die aan je tafel zit en zegt: 'joh hoe was het bij jou op school of met wie woon je daar of hoe vindt je het hier, hoe heet je (ze hebben gelukkig al een kaartje om)'. Dat maakt het wel makkelijker. Dan hebben de moeders die vrijwilliger zijn wel weer een voorsprong op de kinderen die in de klas zitten bij hun kinderen, die hebben dat ook. Die hebben een andere relatie, maar die kennen dat kind soms al zes jaar. En die kunnen ook zeggen: 'hee pietje doe is even rustig'. Dus wat je dan daarin kan verwachten en wat er minimaal nodig is dat weet ik niet zo goed. Ik denk ook niet dat iedereen evenveel een relatie hoeft te hebben, als er altijd maar wat mensen zijn die het kind wel goed kennen.
10 Product	10.1 Stappenplan	- We missen nog wel wat. * Datgene wat nu onuitgesproken is van route hoe je het aanpakt dat dat op papier komt. En misschien is dat inderdaad wel gewoon een stappenplan waar tien stappen op staan. Dat je weet van: "maak je zorgen om gedrag van een kind schakkel Johan en annelies in."

	10.2 Inzicht	* Dat is niet het enige. Dit gaat dan echt om de excessen om zo maar te zeggen, dus waarbij je ook gelijk in actie zou moeten komen net als vorige week, de crisis situaties. Maar wat ze verder nodig hebben voor het voorkomen van het gedrag. Ik denk toch wel ook inzicht. * Kennis en basaal over dat je gezag laten gelden en ze hoeven niet eens boeman maar wel van je bent de baas. Regels en grenzen handhaven, naar de picto's wijzen, dat dat al voor kinderen heel fijn is.
	10.3 Protocol	- Een protocol is wel handig! * Dan denk ik inderdaad dat zo'n product of protocol helemaal niet groot hoeft te zijn. Basaal. * Niet een uitgesproken protocol of een beschreven protocol, dat misschien die vrijwilligers gewoon weten wat stap 1 is, bijvoorbeeld: Ik schakel Johan en Annelies in, die zet dat hele gedoe in werking wat is er aan de hand en wat moet er gebeuren
	10.4 Flyer	* Of het helpt inderdaad als ze er een flyer van hebben. Dat we dat elke evaluatie kunnen laten terugkomen. Herhaling.
	10.5 Omgaan met	- Soms is het in een keer in de huiskamer zelf maar woensdag was het al buiten en kwam hij binnen. Dan kan je wel zeggen van: "ze moeten weten waar die trigger vandaan komt". Dat heeft dan geen zin maar is het dan eerder van 'hoe ga ik om met als..' * Wat ze nodig hebben is duidelijkheid bij welke stappen ze kunnen zetten maar ook dan wel een stukje 'het gewoon doen' want die afspraken hebben we al wel aantal keer gemaakt maar het gebeurd niet altijd.
11. Aanbevelingen	11.1 Coachen	* Voor een deel zouden we daar misschien meer kunnen dingen benoemen en coachen. Maar voor sommige mensen wordt het dan haast therapie. Soms heeft het zoveel met iemands karakter te maken, of zijn zelfbeeld. *Want ik denk ook dat het een stuk weer ons vak is om goed in te schatten. * ik denk door het praktische stukje dat het op die middag niet werkt, en ook een stuk niet aan toekomen en niet opgepakt hebben. * We hadden afgelopen zomer een soort coachingsplan gemaakt voor de vrijwilligers. Dat we daar meer tijd aan gingen besteden en toen gebeurde en privé allerlei heel veel dingen, de verhuizing wat

		mis ging, de zwangerschap, toen hebben we een soort van jaar overleefd, dus blij geweest dat alles bleef draaien. Maar dat zijn dingen die dus belangrijk zijn, dat stukje coaching van de vrijwilligers, die zijn eigenlijk het belangrijkste, maar dat zijn de dingen die je het eerst niet doet. Omdat dat de dingen zijn die je niet nodig om hebt om toch door te gaan. Dat is erg jammer want dat is het stukje kwaliteit van je werk, maar dat is het eerste wat je laat vallen en dat is bij ons afgelopen jaar ook gebeurd.
	11.2 Opleiding	- Als je het wel in wilt krijgen dan ben je soort halve opleiding aan het geven. - Als het een werknemer zou zijn is het een ander verhaal maar het zijn vrijwilligers * Of een SPH 4 stagiaire. Als je die zou hebben dan hoort dat bij het vak.
	11.3 Behoeften/doel	* of het hun vraag is of onze vraag. Ik denk vaak dat het onze vraag is. Wij willen graag dat ze kinderen net zo accepteren als wij dat doen. Terwijl dit soms hun behoefte helemaal niet is. * Ik denk niet op zo'n concrete manier maar wel als we dan spel van kaarten op tafel doen. 'Waarom ben je hier graag?' De ene om echt contact te hebben zonder social media en ander voor de kinderen. Dan zie je wel dat er veel raakvlakken zijn.
	11.4 Leefeffect	* Een makkelijkere manier is dan inderdaad via zo'n nieuwsflits of via een casus die je breder maakt waarin je de vrijwilligers elkaar het antwoord. Net zoals bij de evaluatie we zagen dit en dit, en hoe zouden jullie dat oppakken? Dus dat je ze elkaar laat leren, dat ik dan minder beleerend als dat ik dat zelf ga doen. * Of als we zien dat iemand iets goeds deed, weer uit te vergroten. Net zoals Rene die toen al die complimentjes gaf, dat we dat in de bijeenkomst heel erg benoemen. We zagen dit bij Rene en dat dit ook leereffect heeft bij de rest.
	11.5 Begrip	- Iemand vertelde ook dat ze stukje van ons had gelezen in nieuwsbrief en ze toen pas snapte waarom wij zo handelen. * Dat tegelijk voor ons ook leerpunt was dat we daar ook transparanter in moeten zijn. Maar dan kun je wel begrip er voor maken.
	11.6 Budget	* We hebben wel een bedrag voor vrijwilligers en dat benutten we niet altijd.

	11.7 Toerusting	* Dat ik bijvoorbeeld een training geef. Of dat we ze allemaal een boekje geven. * Als jullie aanbevelingen daarvoor hebben of kansen in zien, graag. Als ik zie dat we bij bijeenkomst vaak blij moeten zijn als helft van de vrijwilligers komen opdagen, dan is dat zo'n zeldzaam moment dat we wel benutten voor een stukje delen van je motivatie en wat je meegemaakt hebt. 'Wat zijn de knelpunten? wat vind je juist zo goed gaan?' Dat hoort er ook wel bij maar je kunt dus ook training geven en toerusten. Of training inhuren. Maar dan heb je toch met vrijwilligers te maken die willen zo weinig mogelijk vergaderen. *Als we zelf zien dat iets voorkomt dat we dan daar een stukje over schrijven, een stukje toerusting.
	11.8 Bijeenkomsten	* Momenten waar dat naar voren komt, uitgebreid naar voren komt is in die bijeenkomsten. Die hebben we maar een keer per jaar dus dat is niet zo veel, en dan proberen we echt aan de hand van een casus ook echt bij stil te staan en wat houd je dan tegen en die kennis mee te geven. * Een andere manier is die bijeenkomsten en die mensen die er niet zijn die krijgen dat over de mail om zo erbij in te brengen en een derde manier is dat we weleens stukje in de nieuwsflits zetten, die jullie één keer hebben gehad denk ik.
	11.9 Gesprekken	* Maar we doen niet persoonlijke gesprekken met mensen, van: joh we zagen je net met dat en dat kind'. Dat we meer de baas zijn, dat hebben we eigenlijk nog nooit gedaan. * Maar ik denk dat het ook goed zou zijn als je daar de tijd voor neemt om mensen, als is het maar , je zou het kunnen combineren als je jaarlijks een gesprekje met mensen hebt. Functioneringsgesprek klinkt dan weer heel groot maar van: joh hoe vind je het gaan, wat zijn punten die je lastig vindt, waar we jou kunnen helpen om dingen bij te leren.
	11.10 Drempel	*Voor een deel is het ook nog wel dat we het zelf nog best lastig vinden. Omdat je, dat is eigenlijk grappig, eigenlijk gewoon een vergelijkbaar ding, net als de vrijwilligers denken je zit toch niet op school, dus je moet het toch een beetje leuk houden. Hebben wij dat een beetje met de vrijwilligers zelf. Dus als dan iemand komt uit helpen uit de kerk van 50, dan voel ik dan zelf ook een soort drempel om diegene aan te spreken. Als het niet diegene z'n vraag zelf is.

	11.11 Toekomst	*Dat is wel op ons verlanglijstje wat werkt om daar de tijd voor te hebben en dat te doen.
	11.12 Terugkoppelen	- Misschien kunnen we dan weer een keer terug koppelen.
12. Werk	12.1 Bureau Jeugdzorg	*2007 ben ik stage gaan lopen bij Bureau Jeugdzorg. En daar heb ik eerst een jaar als gezinsvoogd gewerkt, daarna ben ik als orthopedagoge gaan werken, dat heet daar gedragsdeskundige. Dat heb ik een paar jaar gedaan bij de jeugdbescherming en dat doe ik nu twee jaar bij de jeugdreclassering. * Bij Jeugdzorg ben ik echt op kantoor en daar begeleid ik eigenlijk de mensen die met de jongeren werken, de gezinsvoogden en jeugdreclasserders. Dus ik zie zelf geen kinderen.
	12.2 Missionair Diaconaal	*Vanaf 2008 heb ik ook in het missionair diaconaal jeugdwerk gewerkt. Eerste een paar jaar bij Reflector in Zutphen en sinds twee á drie jaar. Ja het derde jaar nu hier in de wijk. Dus eigenlijk heeft mijn werkervaring eigenlijk steeds uit twee banen bestaan, bij zowel Bureau Jeugdzorg als jeugdwerk in de wijk. * Hier ben je juist heel erg in praktijk met ze bezig. Hier leer je ze echt kennen. Zelfde soort gezinnen en zelfde soort problemen.
	12.3 Doelgroep	*Doelgroep is eigenlijk hetzelfde bij de twee banen * Bij de jeugdreclassering is het eigenlijk heel anders, kinderen vanaf 12 jaar tot 18. * Eigenlijk zijn die kinderen voor ons niet eens de belangrijkste doelgroep. Het is fijn want je moet wel een balans hebben, maar dat zijn niet kinderen waar wij persoonlijk hart voor hebben. Wij hebben meer iets met die kwetsbare kinderen. Die we in een middagje een plek willen geven waar hij gehoord wordt en niet wordt gepest en wordt afgewezen.
	12.4 Passie	* Ik weet nog dat ik Johan tegen kwam. Of ik deed dat eigenlijk bij reflector en ik kwam Johan tegen die net zijn GPW was net aan afgestuurd en kon geen baan vinden en toen zijn we samen gaan zoeken, hoe kunnen we onze twee opleidingen en onze gezamenlijke passie voor deze kinderen, dat hadden we allebei, kinderen in achterstandswijken.
	12.5 Onderneming	* Zijn we er dus op uit gekomen om een eigen onderneming te beginnen en daardoor zijn we weer gaan zoeken hoe en wat zijn de plekken in die wijk waar we iets kunnen betekenen, wat zijn dingen waar we in kunnen springen.

	12.6 Gemeente Capelle	* We zijn in contact met gemeente Capelle gekomen en die heeft ons toen gevraagd: willen jullie de Kinderhuiskamer starten? * En doordat je goed uitlegt wat wij zijn, zo geschoold en kunnen dit bieden, maakt de gemeente daar een keuze in en zo zijn wij de Kinderhuiskamer gestart, zo is het gegaan.
	12.7 Orthopedagoge	* En dat hadden ze misschien ook gedaan als ik geen orthopedagoge was . alleen je kan het wel weer gebruiken zelf door je projectplan schrijven dat je daar wat vaktaal in gebruikt. En ze zien je als professional omdat je orthopedagoge bent en dat is een voordeel bij de gemeente als je graag activiteiten wilt starten. * Maar ik heb niet zo zeer in de kinderhuiskamer de pet op van orthopedagoge. Ik denk niet eens dat alle vrijwilligers dat weten. Het is niet zo van hier is Johan en Annelies de orthopedagoge.
	12.8 Opleiding	* ik merk dat Johan in het aantal jaar dat we samen werken vaak net zo ver komt. Dan denk ik dat het mijn opleiding is, maar hij weet het ook. * wat ik door mijn opleiding kan is het onderscheiden welk kind een normale ontwikkeling heeft en welke niet.

Bijlage 4. Labels observaties

Observatie Kinderhuiskamer Schollevaar 12 maart 2014

Tijd van observeren: 15.15 - 16.00

Activiteit: Drama

Deelnemende kinderen: 6

Vrijwilliger: 1

Observatoren: 2

Tabel 1: Observatie

Kernlabels	Sublabels	Fragmenten
1. Activiteit	1.1 Drama	- De vrijwilliger organiseerde de activiteit drama.
	1.2 Uitleg	- De vrijwilliger legde de kinderen eerst uit dat zij een CD heeft meegenomen met muziek waarop zij zouden kunnen dansen. - Het spel houdt het volgende in: één kind moet op de gang wachten en is de bewaker, terwijl de andere kinderen ergens in de ruimte een bepaalde houding moeten aannemen en stil blijven staan. De bedoeling is dan dat de bewaker, bewegende standbeelden ontdekt en aanwijst. Op moment dat je als bewegende standbeeld bent aangewezen ben je af. Degene die als laatst overblijft mag de bewaker zijn.
	1.3 Muziek	- De vrijwilliger zette toen de muziek aan en begon te dansen. Een aantal kinderen gingen toen ook dansen. Daarbij trokken ze gekke gezichten, maakte geluid en sprongen.
	1.4 Reactie	- De kinderen werden steeds drukker door de muziek. Ze gingen rennen door de ruimte, klommen op de tafels en stoelen en gingen daarop dansen. De vrijwilliger reageerde hier nauwelijks op. - Na 10 minuten ging de vrijwilliger op een stoel zitten en liet de kinderen spelen. Ze zuchtte diep en reageerde nauwelijks meer op de kinderen die heen en weer liepen in de ruimte zelf en ook naar andere ruimtes. - Andere kinderen reageerden hier niet op en de vrijwilliger corrigeerde dit gedrag niet. Op een gegeven moment veranderde de sfeer. - Het meisje schreeuwde was en de aandacht werd op haar gevestigd. De overige kinderen probeerde eerst te doen wat zij wil, maar na een paar minuten boden de kinderen weerstand. Ze negeerde haar of gingen terug schreeuwden. Er ontstonden kleine ruzies.
	1.5 Voorstel	- Één van de kinderen stelde voor om een spelletje te spelen. De vrijwilliger ging in op het voorstel en stelde voor het spel 'standbeeld' te spelen. Ze probeerde toen de kinderen enthousiast mee te laten doen, door ze toe te spreken en aan te moedigen op een positieve manier, zoals complimenten geven. Een aantal kinderen liepen weg. Ze gaven aan dat ze hier geen zin en hadden. Andere kinderen gaven aan hier wel zin in te hebben en bleven om mee te doen.
	1.6 Leiding	- Een meisje van 5 jaar was erg druk aanwezig. Ze nam de leiding in het spel,

	ze wees aan wie de bewaker mocht zijn en schreeuwde ook op het moment dat ze werd aangewezen als bewegend standbeeld. Ze gaf op dat moment als schreeuwend aan dat ze het hier niet mee eens is. - De vrijwilliger sprak af en toe de kinderen om de boel te sussen. Ze zei rustig en zacht dat ze niet op de tafels en stoelen mochten springen en dat ze wat zachter moesten doen. Zodra een kind weer ging schreeuwen en op de tafels en stoelen klom en heen en weer ging rennen, zei ze hier niets van.
1.7 Sfeer	- Waar eerst de kinderen met een blij gezicht aangaven dat het een leuk spel was, werd minder leuk en na een paar minuten ging het geluidsniveau omhoog. Kinderen begonnen rond te rennen en te schreeuwen. Een paar kinderen gaven aan dit niet meer leuk te vinden.
1.8 Evaluatie	- In de evaluatie van deze activiteit vertelde de vrijwilliger dat ze het moeilijk vond om streng te zijn. Omdat volgens haar de kinderen niet luisteren en ze druk gedrag vertonen waardoor het voor haar moeilijk wordt hier tussen te komen. De vrijwilliger maakte ook een uitgeputte indruk aan eind van de activiteit (zuchten, moeilijk uit ogen kijken, beetje gebogen lopen).

Incidentele observatie Kinderhuiskamer-Schollevaar 21 mei 2014

Tijd van observeren: 13.45-16.15

Kinderen: ± 30

Vrijwilligers: 5

Stagiaires: 2

Coördinatoren: 0

Tabel 2: Incidentele observatie

Kernlabels	Fragmenten
Situatie 1	Aanvang van de Kinderhuiskamer: vrijwilligers komen één voor één binnen en verzamelen zich aan een tafel om de taken te verdelen en de knutselwerkje te bespreken.
Situatie 2	Om 14.00 worden de deuren voor de kinderen geopend en ze mogen zich aanmelden bij de inschrijftafel. Kinderen leveren hun snoep in en degene die vaker zijn geweest kunnen hun naamkaartje van de tafel pakken. De kinderen worden vervolgens gevraagd aan welke activiteit ze willen deelnemen en lopen dan vervolgens naar de tafel of de plek waar de activiteit wordt gehouden.
Situatie 3	Een vrijwilliger, R. en L. meisjes van 5 jaar spelen samen tafelfootbal. L vertoont onbeleefd gedrag. Ze pakt het balletje af terwijl de vrijwilliger met R aan het spelen was. L. moest op haar beurt wachten maar leek ongeduldig te worden. Het balletje viel op de grond en L. pakte deze op en weigerde deze terug te geven. De vrijwilliger vroeg herhaaldelijk lief of L. het balletje terug wilde geven. L riep: "NEE!! Alleen als ik mag spelen!". De vrijwilliger ging toen aan de zijkant staan en liet L. in zijn plaats spelen.

Situatie 4	1 vrijwilliger, R. en L. spelen nog steeds tafeltennis. Het balletje valt op de grond. De vrijwilliger roept deze op. L. schreeuwt: "GEEF!!!!!!". De vrijwilliger geeft het balletje aan L. zonder iets te zeggen.
Situatie 5	L. en R. spelen samen tafeltennis. L. gaat hard handig om met het speelgoed. Ze klimt op tafel en gaat op het speelgoed staan. De vrijwilliger vraagt of ze van de tafel af wilt gaan. L. zegt dan: "Nee!" en lacht. De vrijwilliger lacht en pakt haar hand en probeert haar van de tafel af te tillen. L. slaat vervolgens op het speelgoed, de vrijwilliger zegt: "niet doen!". L. tilt het speelgoed op en slaat er nog een keer op en kijkt met een glimlach naar de vrijwilliger. De vrijwilliger glimlacht terug en zegt niets.
Situatie 6	L. klimt op de tafels in de ruimte en staat op de stoelen. De aanwezige vrijwilliger zegt hier niets over tegen het L.
Situatie 7	De vrijwilligers spelen met S. meisje van ongeveer 4/5 jaar Halli Galli. L. loopt naar de tafel waar de vrijwilliger aan het spelen is. L. roept: "Ik wil met de meester!!". S. kijkt een beetje verschrikt/verlegen. De vrijwilliger zegt of vraagt iets wat ik niet heb kunnen verstaan. Waarop L. tegen hem gilt: "NEE!!". L. blijft bij de tafel staan, pakt een kaart. De vrijwilliger vraagt hem terug en L. zegt: "Hier!", gooit de kaart naar de vrijwilliger. De kaart valt op de grond en de vrijwilliger roept deze op en zegt verder niets.
Situatie 8	L. is aan het Dames met S. L. schreeuwt ineens: "Nee!!" S. schrikt hiervan, kijkt verlegen en legt het pionnetje terug. L. heeft de touwtjes in handen. Bepaald wanneer S. aan de beurt is, verplaatst zelf meerdere pionnetjes en zegt tegen S. wat zij moet doen. S. reageert hier op door verlegen te vragen wat ze moet doen en/of bevestiging te vragen aan L.
Situatie 9	3 jongens zitten aan een tafel Halli Galli te spelen. Op een gegeven moment roept één van de jongens boos: "Dat is niet eerlijk! Ik had ook 5!". Het geluid neemt steeds meer toe. De jongen wordt duidelijk bozer op de 2 andere jongens en blijft schreeuwen: "Niet eerlijk man!!". De boze jongen schopt onder de tafel door naar een andere jongen die hem uitlacht en roept: "He! Niet doen!" De vrijwilliger die op dat moment aan het spelen was met een ander kind, draait zich kort om en gaat dan verder met zijn spel. Hij zegt of reageert niet op de jongens die duidelijk ruzie met elkaar maken. De boze jongen gooit de kaarten op tafel en loopt dan weg.
Situatie 10	Er komt heel veel geluid uit de spelletjes kamer van kinderen die schreeuwen en roepen. De vervangende

	coördinator loopt er op dat moment naartoe en stuurt een aantal kinderen weg en vraagt ze iets anders te gaan doen.
Situatie 11	Een jongen van 6 slaat hard op de bel van Halli Galli spel. Een vrijwilliger loop de spelletjeskamer binnen, ziet dit en roept: "he! Niet doen. Dat mag niet." De jongen kijkt de vrijwilliger aan en stopt.
Situatie 12	Een aantal kinderen spelen heel druk aan tafel. Ze schreeuwen, trekken aan elkaars kleren. De vervangende coördinator loopt naar ze toe en zegt met een glimlach: "Het moet iets rustiger. Iedereen krijgt hoofdpijn van jullie."
Situatie 13	De vervangende coördinator vraagt een aantal kinderen om de speelgoed op te ruimen. 2 beginnen met opruimen en de rest doet niets. De vrijwilliger spreekt ze hierop waarop een jongen zegt: "Ja maar ik ben niet de enige die hiermee gespeeld heb." De vrijwilliger zegt: "spelletjes zijn leuk als je ze ook weer samen opruimt." En loopt vervolgens weg. De jongen legt dan de spullen die hij in zijn handen heeft op de tafel en loopt weg zonder op te ruimen. Dezelfde jongen gaat vervolgens een andere jongen uitdagen door kaart af te pakken, deze te verfrommelen en weg te gooien. Er staat een andere vrijwilliger in de buurt maar die zegt niets op dit gedrag.
Situatie 14	De vervangende coördinator geeft aan dat het een beetje chaotisch vond vandaag. Ik vroeg aan haar wat ze chaotisch vond. Ze gaf toen aan dat ze zich verantwoordelijk vond voor goed verlopen van de middag en de kinderen best wel druk waren. Ze zei dat ze het ook moeilijk vond om te corrigeren op gedrag. Ik vroeg toen wat ze moeilijk hieraan vond en ze vertelde toen dat ze graag aardig en leuk gevonden wil worden en op het moment dat ze streng moet zijn dan heeft ze het gevoel niet leuk te zijn.

Observatie Kinderhuiskamer-Schollevaar 21 mei 2014: 21-05-2014

Tijd van observeren: 13.45-16.15

Kinderen: ± 30

Vrijwilligers: 5

Stagiaires: 2

Coördinatoren: 0

Het weer: zonnig & 18 graden.

Structuur:

- 13.45 Aanvang vrijwilligers met koffie/ thee en vertellen wie waar zit.
- 14.00 Deuren van KH worden geopend, kinderen kunnen hun naamkaartje pakken en zich inschrijven bij de inschrijftafel en kiezen wat ze gaan doen. Nieuwe kinderen geven hun naam, adres en telefoonnummer op.
- 15.00 Pauze moment van ongeveer een kwartier. Tijdens pauze krijgen kinderen drinken en koekje. Sommige regels worden herhaald, en wordt verteld wat er na de pauze te doen is.
- 15.45 Vanaf dit tijdstip kunnen kinderen hun kaartje weer op de tafel neerleggen en naar huis gaan.
- 16.00 Kinderhuiskamer is afgelopen.
- 16.00-16.30 Vrijwilligers evalueren de middag en ruimen op.

Plattegrond:

Legenda:

Observatieplekken

Tabel 3: Observatie

Kernlabels	Sublabels	Fragmenten
1. Aanvang	1.1 Taakverdeling	- 13.45: 5 vrijwilligers en 2 stagiaires zitten aan de koffietafel. Vervangende coördinator vertelt wie waar staat en laat het werkje zien. Ze vertelt dat er 3 vrijwilligers zich hebben afgemeld. Johan en Annelies zijn er niet omdat Annelies afgelopen nacht is bevallen.
	1.2 Inschrijven	- 14.00: de deuren gaan open en er komen 15 kinderen binnen. Vervangende coördinator zit achter de inschrijftafel. Kinderen schrijven bij haar in. Ze gaan naar de knutseltafel, tekentafel, strijkkrallentafel of spelletjeskamer. - 14.12: er komt een jongentje binnen lopen. Hij kijkt om zich heen en wacht bij de inschrijftafel. Geen één vrijwilliger komt op hem aflopen. Na 1 minuut loopt hij weg. Na enkele minuten

		komen twee jongentjes binnen lopen, pakken hun kaartje en gaan naar de spelletjeskamer. Ze hebben zich niet aangemeld bij de inschrijftafel.
2. Ruimte	2.1 Ingang	- 14.15: Ook komt er een meisje binnen met haar moeder. Zij pakt haar naamkaartje en kijkt in het rond. Vervangende coördinator ziet haar en loopt op haar af en vertelt wat er te doen is. Vervolgens komt er nog een kindje binnen samen met moeder en oma. Zij blijven helpen bij de knutseltafel en spelletjeskamer.
	2.1 Knutseltafel	- 14.08: 18 kinderen, 5 vrijwilligers en 2 stagiaires. Aan de knutseltafels zitten er in totaal 12 kinderen.
	2.2 Knutseltafel 1	- Aan knutseltafel 1 geeft een meisje aan dat het haar niet lukt. Ze kijkt boos en heeft haar armen over elkaar. Vrijwilliger doet het voor en geeft haar aandacht door naar haar te kijken en tegen haar te praten. Haar armen zijn niet meer over elkaar en haar boze blik verdwijnt langzaam. Ze gaat weer aan de slag. - Stagiaire loopt weg van knutseltafel 1. Ze loopt weg en geluid van de kinderen gaat omhoog. Wordt harder gepraat en naar elkaar geroepen. Een kind roept drie keer: 'juffrouw!'. Maar er wordt niet op gereageerd.
	2.3 Knutseltafel 2	Vrijwilliger aan knutseltafel 2 praat met een kind en helpt het ondertussen. Kind maakt ontspannen indruk en kijkt blij naar de vrijwilliger. - Een ander meisje wil ondertussen ook aan knutseltafel 1 zitten, maar die zit vol. Ze wordt door vrijwilliger gestuurd naar knutseltafel 2. Ze laat zien dat ze baalt. Armen over elkaar en kijkt boos. Vrijwilliger van knutseltafel 2 spreekt haar en laat het werkje zien. Ze pakt het werkje en gaat aan de slag. - Vervangende coördinator loopt naar knutseltafel 2 en geeft compliment aan een kind. Kind kijkt blij en de ogen glunderen. Het gaat weer verder aan de slag met een blij gezicht. Vervangende coördinator loopt rond. Maakt praatje met de kinderen, gaat op gelijke hoogte zitten, kijkt het kind aan. Kinderen glunderen als ze praatje hebben gemaakt. Ze kijken blij en gaan verder met hun werkje. - Één vrijwilliger staat aan knutseltafel 2 helpt de kinderen door knippen en plakken. Praat alleen met kinderen als er iets wordt gevraagd. Andere vrijwilliger zit aan tafel, op gelijke hoogte met de kinderen te praten en helpt ze door aanwijzingen te geven en te helpen waar nodig. Maakt met meerdere kinderen een praatje, kinderen werken ondertussen wel door. - 14.38: kind komt binnenlopen, kijkt om zich heen en loopt afwachtend (langzaam en om zich heen kijkend) naar knutseltafel 2 en gaat daar zitten. Vervangende coördinator ziet haar, gaat op gelijke hoogte met haar zitten en vraagt wie zij is en vertelt wat er te doen is. Meisje gaat aan de slag aan knutseltafel 2.
	2.4 Striikkralentafel	14.15: Een van de vrijwilligers zit bij de strikkralentafel en

	praat met haar dochttertje. Haar dochttertje en nog een meisje zijn de enige kinderen aan de strijkkralentafel. -14.30: Vrijwilliger aan strijkkralentafel zit halfuur aan tafel met dochter en nog een meisje te praten. Ze zit met rug naar de andere tafels en ingang toe.
2.5 Speelkamer	- 14.15: Op dat moment is er één vrijwilliger aanwezig in de speelkamer en daar lopen 10 kinderen rond. - 14.45: twee vrijwilligers in de speelkamer. 1 kind speelt bij lego, 2 kinderen bij het dammen met een vrijwilliger, 1 kind speelt spel alleen, 3 kinderen spelen 'Halli-Galli'. Vrijwilliger bij het dammen zit met rug naar andere kinderen toe. Andere vrijwilliger praat met kleinzoon en speelt daarmee. 3 kinderen bij 'Halli-Galli' praten hard, roepen naar elkaar, maken veel geluid. Vrijwilliger bij dammen kijkt om, ziet het, maar zegt niks. Er komt een vierde kind bij 'Halli-Galli', wordt naar elkaar geschreeuwd vrijwilliger met kleinzoon en vrijwilliger bij dammen kijken om, zeggen niks. Kind bij Lego zit nog steeds alleen. Er komt een vijfde kind bij 'Halli-Galli', kinderen schreeuwen nog harder naar elkaar. Zesde kind vraagt vijf keer of ze mee mag doen. Krijgt geen respons, ze loopt schouderophalend weg en kijkt verdrietig. Haar hoofd hangt en wrijft in haar ogen. Vrijwilliger bij dammen zit nog steeds met rug naar de andere kinderen toe en zegt niks van het geschreeuw. Vervangende coördinator komt binnen, gaat op gelijke hoogte zitten bij de kinderen die 'Halli-Galli' spelen. Ze praat rustig en duidelijk met de kinderen. Ze vraagt of ze op willen ruimen omdat alle kaartjes van 'Halli-Galli' op de grond liggen. Verder zegt ze dat het geluid naar beneden moet. Ze doet dit met humor. Haar gezicht straalt rust uit. Ze vraagt of het duidelijk is en kinderen geven aan van 'ja'. Op de vraag of ze op willen ruimen zeggen de kinderen 'nee'. Als ze wegloopt, ruimen de kinderen de kaartjes wel op en ze communiceren niet meer op een schreeuwerige manier. Na 3 minuten zijn er twee kinderen bij de voetbaltafel. Ze staan er bij te springen, gillen van enthousiasme. Dat is te zien aan hun blijde gezicht en het klappen in hun handen. Vervangende coördinator komt binnen en waarschuwt ze en legt hierbij uit dat je elkaar ook normaal kan verstaan als er minder hard gepraat wordt en dat andere kinderen hier last van hebben. Dit vertelt ze wederom op rustige en duidelijke manier. Het gillen wordt minder hard. Vrijwilliger bij dammen zit nog steeds met rug naar andere kinderen. De twee kinderen van voetbaltafel beginnen weer te gillen. Hij laat zien dat hij er last van heeft door met zijn handen tegen zijn oren te drukken. Hij zegt er niks van. Vervangende coördinator komt weer binnen en waarschuwt ze voor de laatste keer, geluid wordt minder. - 15.25: In spelletjeskamer lopen vijf jongens en vrijwilliger met kleinzoon. Drie jongens draaien muziek via telefoon, beginnen te dansen en te springen. Vrijwilliger zegt er niks van. Een van de drie jongens loopt naar de grote zaal. Andere jongen komt naar Marlies toe en geeft toe dat hij muziek draaide, Marlies heeft daar van te voren niets over gezegd. Hij heeft zijn muziek

		uitgezet en ging samen met een andere jongen onder de voetbaltafel zitten en ze zaten te kletsen en met telefoons te spelen.
	2.6 Tekentafel	Aan tekentafel helpt vrijwilliger bij een jongentje. Hij geeft aan: 'doe jij het maar, ik doe niks'. Vrijwilliger: 'aah joh, is toch niets aan om niets te doen'. Hij blijft zitten en kijkt toe hoe vrijwilliger zijn kaart afmaakt.
	2.7 Grote zaal	- 15.02: In de grote zaal knutselen en tekenen de kinderen. Er wordt gekletst en gewerkt. Hangt een ontspannen sfeer. Hoort veel geluid en geschreeuw uit de spelletjeskamer. Vrijwilliger loopt met kleinzoon uit de kamer en gaat aan knutseltafel 2 zitten. Er is nu nog een vrijwilliger in de speelkamer. Een meisje kruipt onder de naamkaartjestafel. Ze kijkt rond, als niemand reageert gaat ze er weer onder vandaan. Twee meisjes schoppen elkaar. Ze kijken niet boos maar blij. Ze zijn niet aan het vechten omdat ze boos zijn. Vervangende coördinator zegt hier wat van en de meisjes stoppen
3. Pauze	3.1 Bijeen roepen	- 15.10: Vervangende coördinator roept iedereen bij elkaar in de pauzeruimte. - Het geluid gaat steeds verder omhoog en er wordt mee geschreeuwd en geroepen naar elkaar aan tafel, maar ook naar de andere tafels. Vervangende coördinator steekt haar hand omhoog, net zoals de andere vrijwilligers. Teken om stil te worden en te luisteren naar de leiding. Binnen 30 seconde is het stil en de kinderen luisteren naar de vervangende coördinator die vraagt wie er wilt helpen. - Geluidsniveau gaat wel wat omhoog. Vervangende coördinator steekt haar hand in de lucht omdat ze weer wat wil vertellen. Een kind blijft doorgaan met kletsen en met haar telefoon. Vervangende coördinator zegt niets en houdt haar hand in de lucht net zoals andere kinderen en vrijwilligers. Kind wordt eindelijk stil. Vervangende coördinator vertelt wat er te doen is na de pauze, namelijk sjoelen en de werkjes in de grote zaal. Kinderen reageren enthousiast. Handen gaan weer omhoog om stil te worden en de kinderen worden stil. Vervangende coördinator vertelt ook nog een paar regels en er klinkt een 'boeuh' beroep uit de zaal, ze gaat hier niet op in. Ze praat wat zachter en de kinderen worden stiller en luisteren naar haar. Ze laat de kinderen naar voren komen op een bepaalde print op kledingstuk of kleur. Er wordt enthousiast gereageerd en kinderen zoeken bij zichzelf en bij anderen de kleur/ print. De jongere kinderen kijken verwart, maar doen mee dankzij wat hulp van de grotere kinderen. De laatste kinderen blijven tot het eind netjes wachten.
	3.2 Helpen	- Kinderen steken handen omhoog en vervangende coördinator kiest kinderen uit. Andere kinderen gaan met elkaar in discussie en met vervangende coördinator omdat sommige kinderen volgens hun al eerder zijn gekozen om te helpen. Vervangende coördinator gaat niet in discussie en laat het gaan. Kinderen stoppen ermee. Aantal kinderen gaan spelen met hun telefoons. Drinken wordt uitgedeeld. Andere

		kinderen helpen mee met koekjes uitdelen. - Sommige kinderen geven aan: 'die wil ik niet, ik wil die andere'. Er wordt hier niet op in gegaan door de vrijwilligers en ze stoppen hiermee. - Als de glazen leeg zijn, worden deze opgehaald, kinderen kletsen met elkaar op een rustige manier zonder te roepen en te gillen.
	3.3 Tafels	- Ze gaat alle tafels en kinderen die niet aan de tafel zitten, af om dit te melden. Kinderen gaan zitten aan de tafels in de pauzeruimte. Ze zijn rustig en praten met elkaar.
4. Afsluiten	4.1 Opruimen	- 16.00: Vervangende coördinator geeft aan dat het tijd is om op te ruimen. Vraagt een meisje om te helpen, zij zegt: 'ja', maar loopt vervolgens naar buiten en heeft niet meegeholpen. In de speelkamer wordt er muziek gedraaid, drie jongens schoppen en slaan elkaar. Niemand zegt daar wat van. Een paar vrijwilligers beginnen op te ruimen, andere vrijwilligers gaan weg. Een vrijwilliger zit aan de tekentafel met een meisje. Hij moedigt haar aan om door te tekenen, terwijl vervangende coördinator heeft gezegd dat er opgeruimd moet worden.
	4.2 Evaluatie	16.15: Bij evaluatie geeft vervangende coördinator dat ze het lastig vond en dat het voor haar een chaos was. Ze kreeg terug van de andere dat ze het geordend heeft gedaan, dat ze rustig was, dat alles goed liep en dat de voorbereiding goed was. Vervangende coördinator gaf aan dat ze rust uitstraalde, maar dat het van binnen chaos was.

Observatie Kinderhuiskamer-Schollevaar: 28-05-2014

Tijd van observeren: 13.45-15.30 (eerder weg i.v.m. afspraak).

Kinderen: ± 35

Vrijwilligers: 7

Stagiaires: 0

Coördinatoren: 0

Structuur:

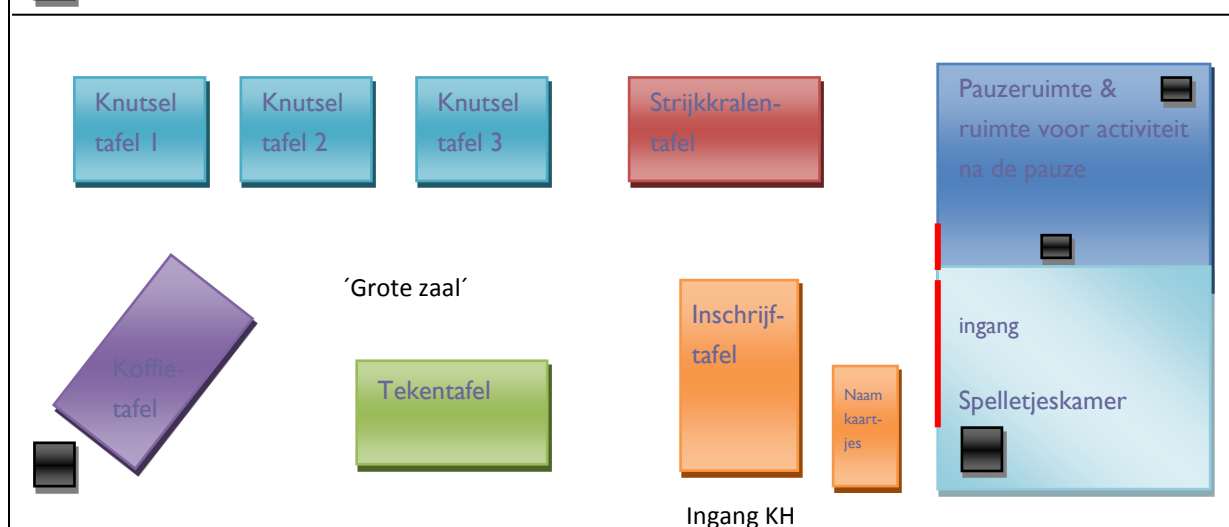
- 13.45 Aanvang vrijwilligers met koffie/ thee en vertellen wie waar zit.
- 14.00 Deuren van KH worden geopend, kinderen kunnen hun naamkaartje pakken en zich inschrijven bij de inschrijftafel en kiezen wat ze gaan doen. Nieuwe kinderen geven hun naam, adres en telefoonnummer op.
- 15.00 Pauze moment van ongeveer een kwartier. Tijdens pauze krijgen kinderen drinken en koekje. Sommige regels worden herhaald, en wordt verteld wat er na de pauze te doen is.
- 15.45 Vanaf dit tijdstip kunnen kinderen hun kaartje weer op de tafel neerleggen en naar huis gaan.
- 16.00 Kinderhuiskamer is afgelopen.
- 16.00-16.30 Vrijwilligers evalueren de middag en ruimen op.

Plattegrond:

Legenda:

Observatieplekken

Tabel 3: Observatie

Kernlabels	Sublabels	Fragmenten
1. Aanvang	1.1 Taakverdeling	- 13.50: Vervangende coördinator geeft aan dat Johan en Annelies er vandaag niet zijn. Vertelt dat Johan misschien later op de dag even komt kijken. Er zijn paar afmeldingen van vrijwilligers. Een vrijwilliger heeft aangegeven extra te komen. Ze verdeelt de taken.
	1.2 Onderzoek	- 13.55-14.13: Sarah en Marlies staan voor de deuren van de Kinderhuiskamer om ouders aan te spreken voor hun onderzoek voor de onderzoeksbank. Ze staan met hun gezicht richting de Kinderhuiskamer zodat ze kunnen zien wat er gebeurt. De wand van de speelkamer is verder opengeschoven.
2. Ruimte	2.1 Binnenkomst	- 14.25: Er komen 5 kinderen binnen, ze kijken om zich heen, er zit niemand bij de inschrijftafel. Niemand van de vrijwilligers

	ziet het en gaat daar naar toe. Sarah zit daar in de buurt en helpt de kinderen met het zoeken van hun naamkaartje. Één vrijwilliger komt er bij staan, helpt de kinderen niet, maakt alleen foto's met iPad en loopt dan weg. Na 2 minuten ziet vervangende coördinator de kinderen en loopt op de kinderen af. -14.30: Moeder komt met kind binnen, geen vrijwilliger op ze af. Ze spreekt Sarah aan die daar zit te observeren. Na 5 minuten heeft vervangende coördinator dat door en gaat moet moeder praten.
2.2 Knutseltafel 1	- 14.23: Meisje loopt weg van knutseltafel 1 als ze nog bezig is met haar knutselwerkje. Vervangende coördinator ziet dat, maakt praatje met haar en meisje loopt terug naar knutseltafel 1 op haar werkje af te maken. - Aan knutseltafel 1 complimenteert een vrijwilliger een andere jongen met zijn werkje. Jongen kijkt blij en zijn ogen glimmen. -14.35: 4 kinderen lopen van knutseltafel 1 weg en lopen rond.
2.3 Knutseltafel 2	- 14.15: Aan knutseltafel 2 geeft een meisje aan dat het niet lukt met haar werkje. Ze doet haar armen over elkaar, geeft diepe zucht en kijkt boos. Vrijwilliger spreekt haar aan, helpt haar en meisje gaat daarna zelf aan de slag. - Aan knutseltafel 2 helpt vrijwilliger de kinderen met knippen en plakken. Maakt geen praatje met kinderen, alleen als ze vragen hebben over het werkje. - Jongen bij knutseltafel 2 staat te kijken. Wordt niet aangesproken door de twee vrijwilligers die daar zitten. Na twee minuten loopt hij weg en gaat naar knutseltafel 1.
2.5 Striikkralentafel	- 14.18: Aan strikkralentafel zit een vrijwilliger met 4 kinderen. Ze heeft zelf haar twee zoontjes bij zich, waarvan één een paar maanden. Ze geeft veel aandacht aan hem. Maakt niet veel praatje met kinderen aan de tafel, alleen als ze vragen stellen over haar zoontje. - Kinderen aan knutseltafel 3 en de strikkralentafel roepen naar elkaar over en weer. Vrijwilliger aan strikkralentafel zegt niks en het geroep naar elkaar blijft.
2.6 Speelkamer	- In de speelkamer doet vrijwilliger mee met de kinderen die twister spelen. Ze speelt scheidsrechter en geeft aanwijzingen. Ze legt de kinderen uit wat de bedoeling is en doet het voor. Kinderen staan om haar heen en lachen. Een kind weet niet verschil tussen 'links en rechts', vrijwilliger legt dit uit met een 'trucje'. Kind geeft aan dat ze het begrijpt en past het later twee keer toe. Vrijwilliger complimenteert de kinderen als het goed doen, geeft ook aan als ze 'af' zijn. Dit vertelt ze rustig en op speelse manier. Ze glimlacht erbij en geeft aan waarom ze af is. Vervangende coördinator komt naar vrijwilliger toe in speelkamer en vertelt dat er twee jongentjes binnenkomen, zijn broertjes. Één daarvan is autistisch vertelt ze. Vrijwilliger

		kijkt Marlies aan en zegt dat Marlies in de buurt zit en dat het goed komt. Vrijwilliger bij het dammen, zit met rug naar de kinderen toe. Twee jongens achter hem roepen 'rotjong' naar elkaar. De twee vrijwilligers reageren daar niet op. Ze zeggen het nog twee keer en dan stoppen ze, zonder dat iemand daar wat van zei.
	2.7 Tekentafel	- 14.18: Paar kinderen zitten te tekenen aan de tekentafel er zit geen vrijwilliger bij.
3. Pauze	3.1 Bijeen roepen	- 15.03: Vervangende coördinator gaat de ruimtes en tafels langs om te vertellen dat het pauze is. Ze kijkt ook in de gang. Ze spreekt 4 jongens aan die snoep bij zich hebben. Ze vertelt dat, dat niet de bedoeling is en herinnert ze aan de eerder gemaakte afspraak. De 4 jongens gaan naar binnen en leveren hun snoep op de desbetreffende plek in. - 15.05: 35 kinderen in de pauzezaal. Vervangende coördinator steekt hand in de lucht, samen met andere vrijwilligers. Kinderen worden stil. - 15.10: Johan komt binnen. Er wordt: 'meester! Meester!' en 'Waar is Annelies? Is de baby erbij?' geroepen. Johan steekt hand in de lucht en kinderen zijn binnen 20 seconde stil. Hij vertelt waarom hij er vorige week niet was, waar Annelies is en dat hij papa is geworden. Hij zegt dat hij langs iedere tafel komt met een foto van hun pasgeboren zoon. Kinderen reageren blij en willen die foto graag zien. - 15.20: Na het laten zien van foto gaat geluidsniveau omhoog, paar kinderen aan tafel slaan elkaar. Vrijwilliger steekt hand in de lucht, kinderen worden stil en ze legt uit wat voor activiteit in die ruimte is na de pauze. Een spel voor 8-jarige. En dat de andere kinderen verder mogen gaan waar ze mee bezig waren.
	3.2 Helpen	Drinken wordt uitgedeeld door vrijwilliger en vertelt daarbij dat ze met de limonade moeten doen die wordt gegeven. Koekjes worden uitgedeeld door twee kinderen die zijn aangewezen door de vervangende coördinator. - 15.25: Vrijwilliger komt naar Marlies toe en vraagt of ze wil helpen bij activiteit omdat ze nog een vrijwilliger nodig heeft. Marlies geeft aan dat ze zo weg is i.v.m. afspraak. Vrijwilliger geeft aan dat ze dat jammer vindt en zegt dat ze hoopt dat iemand anders wil helpen.
	3.3 Tafels	- Een jongen aan de tafel van Marlies krijgt apart drinken in verband met allergie. Hier wordt verder niet op gereageerd.
4. Afsluiten	4.1 Evaluatie	- 15.30: afgemeld bij vervangende coördinator. Zij geeft aan dat ze minder chaotisch was in haar hoofd en dat ze het goed vond gaan.

Bijlage 5. Opzet enquêtes vrijwilligers

Enquête – Met betrekking tot grensoverschrijdend gedrag van kinderen, tussen de 4 en 12 jaar, van de Kinderhuiskamer-Schollevaar

Beste vrijwilligers van Kinderhuiskamer-Schollevaar,

Zoals u waarschijnlijk al heeft vernomen, zijn wij (Sarah en Marlies) bezig met een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag bij kinderen van 4 tot 12 jaar, die de Kinderhuiskamer-Schollevaar bezoeken. Om meer zicht te krijgen in dit gedrag en hoe hierop gereageerd wordt, willen wij graag een enquête afnemen. Op die manier hopen wij een helder beeld van dit gedrag te krijgen voor ons onderzoek, zodat wij zo goed mogelijk kunnen aansluiten op jullie vraag 'hoe hiermee om te gaan'.

Wilt u, zo ver het kan, deze enquête digitaal invullen en deze **uiterlijk vrijdag 16 mei a.s.** terug willen mailen naar: m.westdorp@hotmail.com

Mocht u niet instaat zijn deze digitaal in te vullen, kunt u deze versturen naar:

M.C.E. Molenaar-Westdorp

Alkenoord 19

2903 XA Capelle aan den IJssel

Wij stellen het zeer op prijs dat jullie tijd willen vrij maken om deze enquête in te vullen.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

**Sarah van de Bijl &
Marlies Molenaar – Westdorp**

Start enquête

Algemeen

Ik ben een

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

Wat is uw leeftijd?

Leeftijd: jaar

Hoe lang ben u al vrijwilliger bij Kinderhuiskamer?

.....weken/maanden/jaren

Hoe vaak per maand helpt u in de Kinderhuiskamer?

- ☐ 1-2 per maand
- ☐ 2-3 per maand
- ☐ 3-4 per maand
- ☐ 4-5 per maand
- ☐ Anders:

Wat is u opleidingsachtergrond?

- ☐ HAVO/VWO
- ☐ MBO
- ☐ HBO
- ☐ Universiteit
- ☐ Anders:

Wat is uw taak binnen de Kinderhuiskamer?

.....

Grensoverschrijdend gedrag

Wat verstaat u onder grensoverschrijdend gedrag?

.....
.....
.....
.....

In welke mate signaleert u grensoverschrijdend gedrag bij de kinderen?

- ☐ Vaak (meerdere keren op een woensdagmiddag)
- ☐ Regelmatig (gemiddeld iedere woensdagmiddag 1 keer)
- ☐ Af en toe (aantal keer per maand)
- ☐ Zelden (minder dan 1 keer per maand)
- ☐ Nog nooit gezien

Hoe ziet grensoverschrijdend gedrag dat kinderen, in de Kinderhuiskamer, laten zien er volgens u uit? (noem voorbeelden)

.....
.....
.....
.....

Zijn er bepaalde momenten waarop de kinderen meer grensoverschrijdend gedrag vertonen dan op andere momenten?

- ☐ Ja, namelijk op de (volgende) momenten.....
- ☐ Daar heb ik geen zicht op
- ☐ Nee

Is de aanleiding van het grensoverschrijdend gedrag (op die bepaalde momenten) voor jullie duidelijk?

- ☐ Ja, namelijk.....
- ☐ Nee

Ervaart u grensoverschrijdend gedrag van de kinderen als een probleem in de Kinderhuiskamer?

- ☐ Ja, namelijk.....
- ☐ Nee, omdat.....

Ervaren de kinderen hinder, volgens u, van grensoverschrijdend gedrag van anderen kinderen?

- ☐ Ja, namelijk.....
- ☐ Nee, omdat.....

Kinderen

Wat zijn de kenmerken van de kinderen die de Kinderhuiskamer bezoeken? (achtergrond, cultuur, leeftijd etc.)

.....

.....

.....

.....

Heeft grensoverschrijdend gedrag volgens u te maken met de achtergrond van de kinderen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, hebben deze kinderen een andere aanpak nodig? waarom denkt u dat ze een andere aanpak nodig hebben? En hoe zou dit eruit moeten zien?

.....

.....

.....

.....

.....

Structuur/methode/aanpak

Wordt er een specifiek structuur/methode/aanpak toegepast in de Kinderhuiskamer, als het gaat om grensoverschrijdend gedrag?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Zo ja, welke structuur/methode/aanpak en wat houdt deze in?

.....

.....

Geeft deze structuur/methode/aanpak u voldoende handvaten om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, wat maakt het dat het voor u helpend en inzetbaar is?

.....

.....

.....

Zo niet, wat mist u binnen deze structuur/methode/aanpak?

.....

.....

.....

Stel, u ziet een kind wat grensoverschrijdend gedrag vertoont. Handelt u dan volgens een structuur/methode/aanpak of vanuit eerdere ervaring en intuïtie?

- ☐ Ik handel volgens een structuur/methode/aanpak.
- ☐ Ik handel vanuit eerdere ervaringen.
- ☐ Ik handel vanuit intuïtie.
- ☐ Combinatie van bovenstaande antwoorden.

Als u grensoverschrijdend gedrag signaleert, wat is dan uw manier van handelen? (noem eventueel voorbeeld)

.....

.....

.....

.....

.....

Voorkomen/ handhaven gedrag

Zijn er voor de kinderen regels aanwezig?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Zo ja, wat voor regels zijn er? Hoe worden ze bekend gemaakt aan de kinderen en hoe worden deze gehandhaafd?

.....

.....

Welke regels/waarden/normen vindt u belangrijk m.b.t. gedrag van kinderen?

.....

.....

In hoeverre stimuleert u dit bij de kinderen die in de Kinderhuiskamer komen?

.....

.....

Wat is, volgens u, de rol van de coördinatoren (Johan en Annelies) m.b.t. het handhaven en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag?

.....

.....

In hoeverre bieden zij (Johan en Annelies) u steun bij het voorkomen en handhaven van grensoverschrijdend gedrag?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, hoe ziet deze steun eruit?

.....

.....

Zo niet, wat zou u graag aan steun willen ontvangen?

.....

.....

Persoonlijk

Loopt u tegen problemen aan, zoals handelingsverlegenheid (moeite met aanpakken van gedrag) of gebrek aan handvaten, als het gaat om grensoverschrijdend gedrag bij de kinderen?

.....

.....

Gaan alle vrijwilligers hetzelfde om met grensoverschrijdend gedrag?

- ☐ Ja, namelijk
- ☐ Nee, omdat.....
- ☐ Daar ben ik niet van op de hoogte

Wat heeft u nodig om (beter) aan te kunnen sluiten bij de omgaan met grensoverschrijdend gedrag van de kinderen? Welke handvaten denkt u nodig te hebben?

.....

.....

.....

Hartelijk dank voor uw medewerking. Hieronder is nog ruimte voor eventuele opmerkingen en aanvullingen.

Ruimte voor eventuele opmerkingen en aanvullingen:

.....

.....

.....

Bijlage 6. Uitwerking enquêtes vrijwilligers

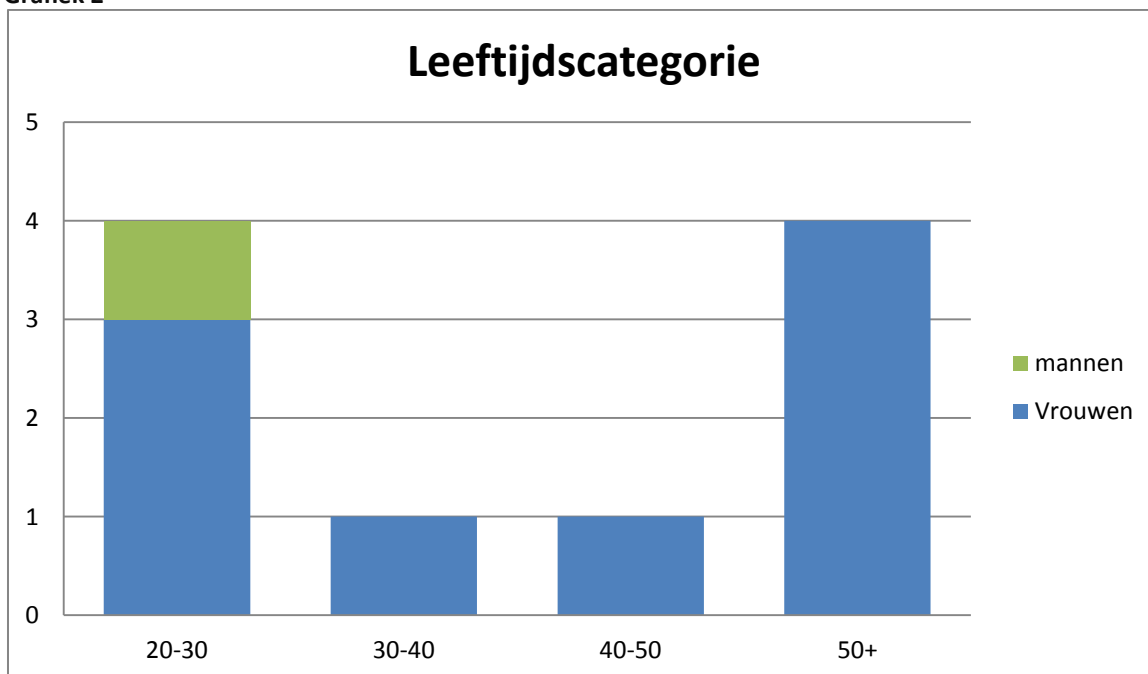
Uitwerking van de tien enquêtes/ gestructureerde interviews

Onderwerp: algemeen

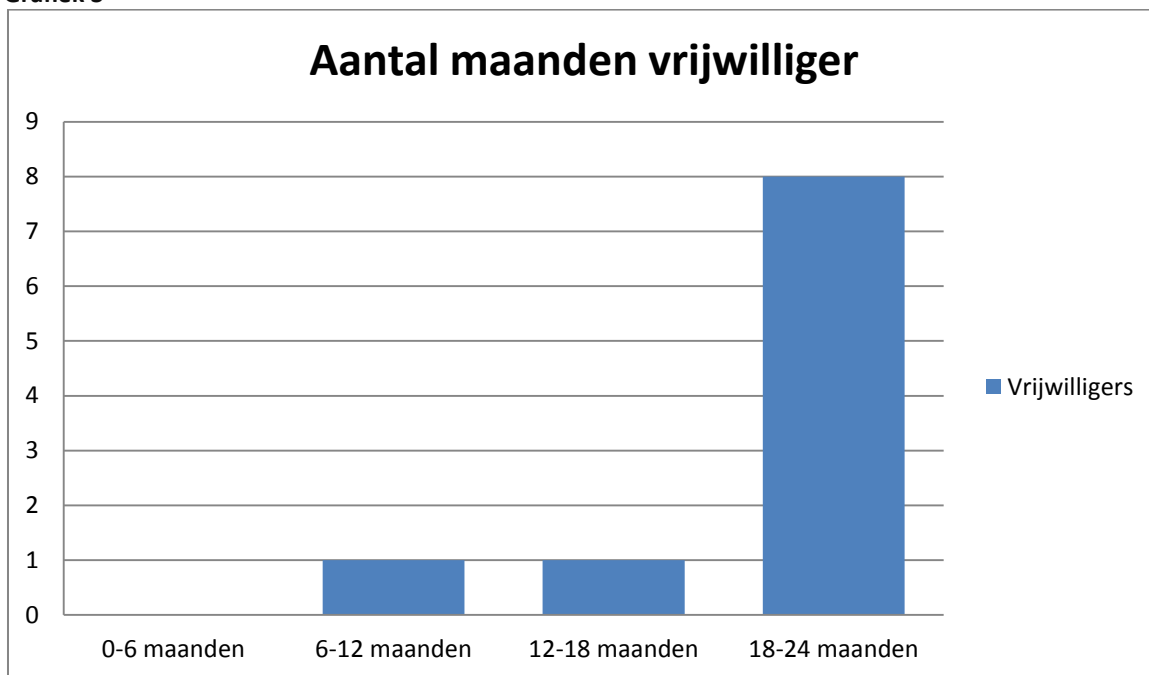
Grafiek 1

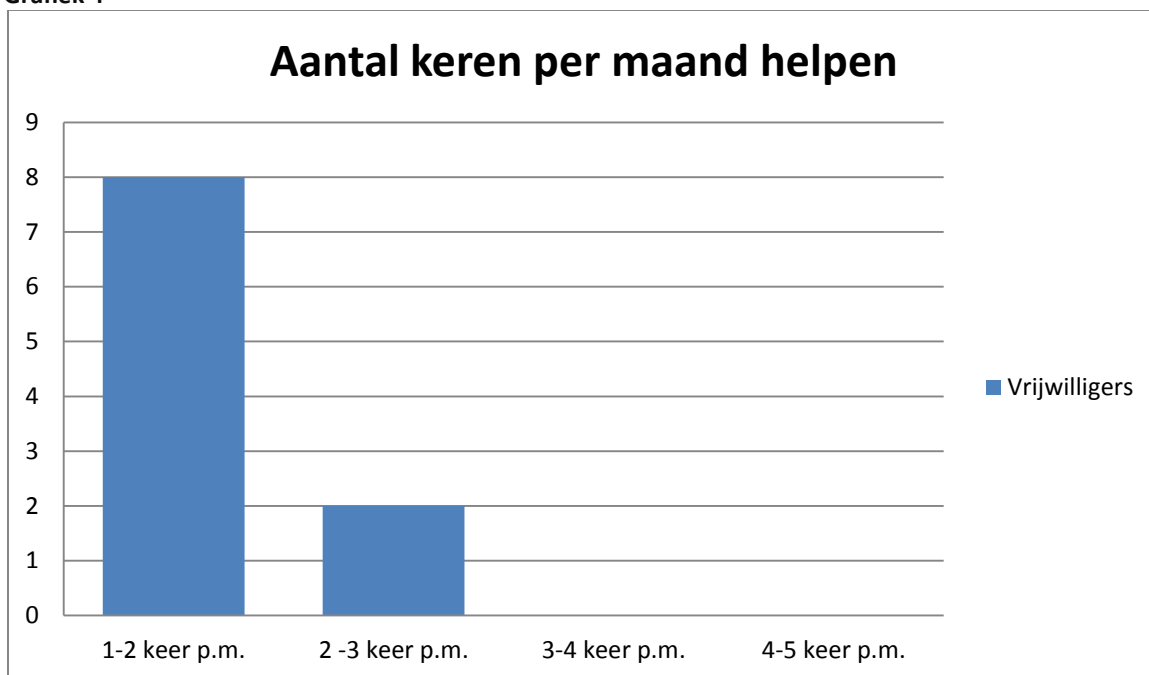
Grafiek 2

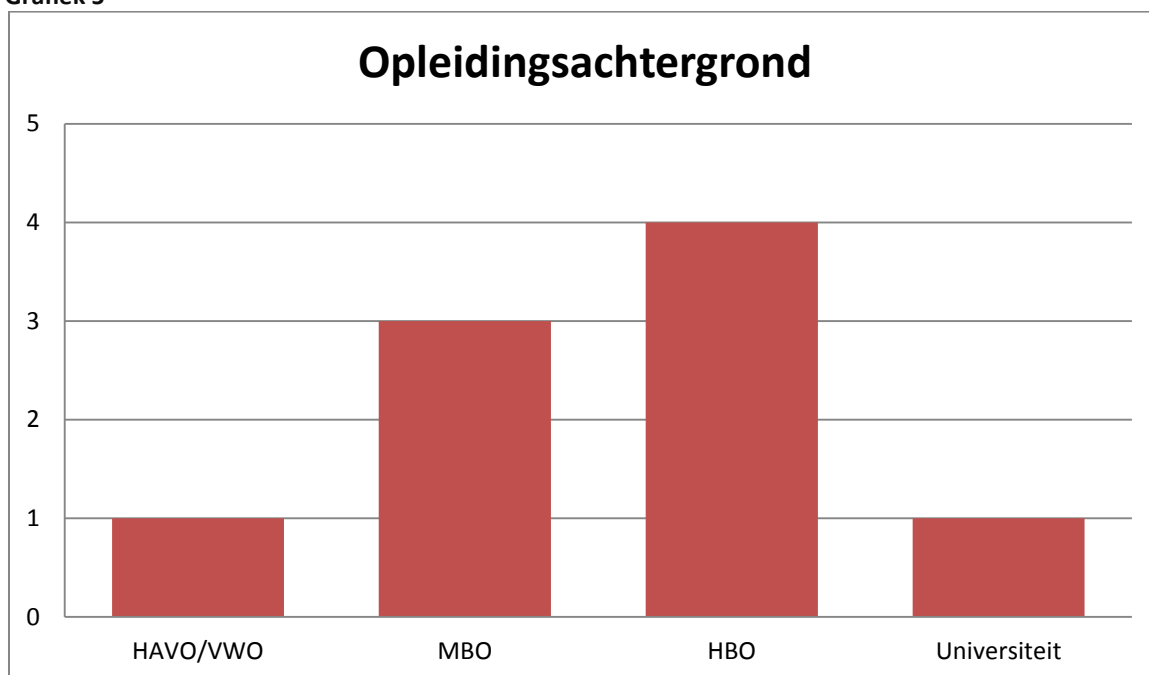
Grafiek 3

Grafiek 4

Grafiek 5

Tabel 1

Vraag	Antwoord
Wat is uw taak binnen de Kinderhuiskamer?	Mijn taak is samen met de kinderen een gezellige van te maken.
	Spelletjes
	Helpen bij knutselen
	Ik help meestal aan de tafel met de werkjes of bij de strijkkralen.
	Kinderen begeleiden, meestal bij knutselen.
	Helpen bij een tafel met knutselopdrachten of bij spelletjes.
	Geen vaste taak, helpen waar nodig.
	Begeleiden van kinderen bij creatieve activiteiten.
	Vrijwilliger, knutselen met de kinderen.
	Kinderen helpen bij spelletjes of het knutselen.

Onderwerp: grensoverschrijdend gedrag

Tabel 2

Vraag	Antwoord
Wat verstaat u onder grensoverschrijdend gedrag?	Ruziën onder elkaar, fysiek met elkaar, pesten.
	Gedrag wat afwijkt en wat opvalt in een groep, meestal opgemerkt door té luidruchtig aanwezig zijn, gedrag wat niet meteen te corrigeren is, gedrag negatief overkomt.
	Ruzie maken met elkaar en pesten
	Ruzie en pesten
	Verwaarlozing van de kinderen. Niet naar het kind luisteren, het slecht verzorgen van de kinderen, letterlijk en ook figuurlijk! Schreeuwen tegen het kind dat zich daardoor ondergesneeuwd voelt. Onterecht slaan, maar ook psychisch gedrag als o.a. manipulatie enz.

	Alle gedrag dat de 'gezellige gang van zaken' binnen de Kinderhuiskamer verstoort.
	Pesten, brutaal gedrag, niet luisteren, ongepaste woorden gebruiken, ontoelaatbaar bewegingsactiviteiten (rondrennen, vechten, etc.)
	Gedrag dat niet past binnen de regels van de kinderhuiskamer, voor mij is dat gedrag dat maakt dat andere kinderen last hebben van het gedrag.
	Zoals het woord zegt. Voorbij een gestelde grens/ regels/ afspraak.
	Een gedraging of nalaten tussen de meerdere personen waarbij een persoon zich bedreigd of gekwetst voelt. Dit kan fysiek of psychisch zijn.

Grafiek 6

Tabel 3

Vraag	Antwoord
Hoe ziet grensoverschrijdend gedrag dat kinderen, in de Kinderhuiskamer, laten zien er volgens u uit?	Ruziën onder elkaar, pesten. Onrustig aanwezig zijn, heen en weer lopen, luidruchtig hard praten, niet spelen maar plagen, ruzie maken, ergens gaan zitten (keuze gemaakt) en meteen weer ergens anders plaats nemen, hard praten en reactie uitlokken. Zorgen voor onrust en hard praten, niet luisteren. Kinderen die zich duidelijk niet aan de regels houden, bijvoorbeeld andere kinderen pesten. Geen respect tonen naar de leiding. Veel schreeuwen, grote mond. Kleine kinderen pesten. Uitlachen. Niet tot slecht luisteren. Brutaal zijn. - Aan een knutseltafel vertelt het ene kind op luide toon aan andere kinderen dat het werkje dat een ander kind gemaakt heeft beduidend mindere kwaliteit is dan de andere werkjes. Na een kleine aanmerking

	dat iedereen in de KH op zijn eigen niveau mag werken, gaat het even goed, maar dan begint hetzelfde kind over het kapsel van een ander kind. Het kapsel is maar stom, dat kind kan maar beter helemaal kaal zijn. - Op zo'n manier lawaai maken dat het storend is voor anderen. - Slordig met materiaal omgaan. - Rond lopen, rennen zonder iets te kiezen waardoor het onrustig wordt.
	Wat pesterig gedrag weleens gezien, beetje schelden; er heel erg luidruchtig zijn en aandacht trekken, zodat het storend is voor anderen: "vechten" of "wild stoeien" met andere kinderen.
	Schreeuwen, over elkaar praten, schelden, elkaar slaan.
	Niet houden aan de regels. Bijvoorbeeld praten over andere kinderen of door de pauze door de leiding heen praten.
	Het buitensluiten van een kind. Het opjatten van een kind, waardoor het boos/ agressief wordt. het duwen of schoppen van een kind.

Tabel 4

Vraag	Antwoord
Zijn er bepaalde momenten waarop de kinderen meer grensoverschrijdend gedrag vertonen dan op andere momenten?	Nee
	Ja, namelijk op de (volgende) momenten: als er vriendjes/ bekenden zijn die een bepaald gedrag/ reactie oproepen, omdat deze vriendjes altijd reageren op het kind.
	Ik denk dat grensoverschrijdend gedrag meer voorkomt in de spelletjeszaal en in de pauzes.
	Daar heb ik geen zicht op.
	Ja, namelijk op de (volgende) momenten: als de kinderen zich verveelt voelen, zich in het nauw gedreven voelen, in de pauze.
	Ja, namelijk op de (volgende) momenten: als het pauze moment nadert.
	Daar heb ik geen zicht op.
	Ja, namelijk op de (volgende) momenten: ik denk dat het later op de middag vaker voorkomt, maar ik heb het niet zo nauwlettend bij gehouden.
	Nee
	Daar heb ik geen zicht op.

Tabel 5

Vraag	Antwoord
Is de aanleiding van het grensoverschrijdend gedrag (op die bepaalde momenten) voor jullie duidelijk?	Ja, namelijk het gedrag is op dat moment onacceptabel.
	Nee
	Nee
	Nee
	Nee
	Ja, namelijk de overgang van de ene naar de andere activiteit, sommige kinderen zijn dan al een tijdje

	klaar met de eerste activiteit en worden door het wachten op het drinken wat ongeduldig wat resultaat in drukker gedrag.
	Nee
	Nee
	Ja, namelijk uitproberen, grenzen opzoeken.
	Ja, namelijk: sommige kinderen 'triggeren' elkaar. Bijvoorbeeld in het geval dat één kind opgejut wordt door anderen, waardoor hij boos/agressief wordt. het is lastig te bepalen waarom bepaalde kinderen er niet bij horen. Dik, sociaal onhandig, onverzorgd uiterlijk of een combinatie van factoren.

Tabel 6

Vraag	Antwoord
Ervaart u grensoverschrijdend gedrag van de kinderen als een probleem in de Kinderhuiskamer?	Nee, omdat het niet vaak voorkomt.
	Nee, omdat deze kinderen bekend zijn bij Annelies en Johan en deze kinderen worden continu in de gaten gehouden en gecorrigeerd.
	Nee, omdat mocht er zoiets voorkomen dan grijpen Johan en Annelies in.
	Nee
	Ja, namelijk als het kind zo doet dat de andere kinderen er last van hebben. Vaak zie je machteloosheid, kind wil heel graag aandacht maar vraagt dit 'verkeerd' en dat raakt soms. Want het kind wil alleen gezien en geliefd worden.
	Nee, omdat voor mij tot op heden goed te corrigeren valt.
	Nee, omdat het over het algemeen binnen de perken blijft. Er wordt wel ingegrepen, met name door Johan en Annelies. Ik heb er geen last van, omdat ik er maar één keer per maand ben. Wat ik wel erg vindt, is als een kind door anderen erg gepest wordt. maar dat heb ik zelf niet zo gezien in de kinderhuiskamer. Er waren vorig jaar wel wat meisjes die heel luidruchtig waren. Ik werd er een beetje dol van, maar het waren mijn eigen buurmeisjes en ik was wel weer op hen gesteld. Hun even luidruchtige broer kwam vroeger dagelijks bij ons over de vloer.
	Ja, namelijk ik vind het fijn wanneer iedereen met een goed gevoel naar de Kinderhuiskamer kan komen en ik hoop ook dat elk kind zich fijn kan voelen wanneer hij er is. Dat is ook waar de kinderhuiskamer voor is, kinderen een fijne middag geven.
	Ja, namelijk het moet een veilige plek zijn.
	Nee, omdat het niet heeft geleid tot onoverkomelijke problemen. Het blijft een punt van aandacht. Het is een taak van de leiding om dit bij de kinderen bespreekbaar te maken. Kinderen aanspreken op ongewenst gedrag. In bepaalde gevallen is het zichtbaarder (en dus gemakkelijker te benoemen) dan in andere gevallen.

Tabel 7

Vraag	Antwoord
Ervaren de kinderen hinder, volgens u, van grensoverschrijdend gedrag van andere kinderen?	Ja, namelijk bij het pesten, bij ruzie.
	Ja, namelijk vooral de kleinere kinderen soms best schrikken van het verbaal aanwezig zijn. Soms zie je die kinderen ook kijken en soms ook bang kijken.
	Heb ik geen zicht op.
	Nee, omdat kinderen zijn heel flexibel. Hebben er niet echt last van denk ik.
	Ja, namelijk de kleinere kinderen en kinderen die tegen andere kinderen opkijken.
	Nee, op het moment dat grensoverschrijdend gedrag hinderlijk dreigt te worden voor anderen is er al ingegrepen, er zijn over het algemeen voldoende vrijwilligers.
	Ja, soms ik heb weleens meegemaakt dat kinderen zich door andere kinderen geïntimideerd en beledigt voelen, maar over het algemeen blijft het binnen de perken, zoals ik al zei, Johan en Annelies grijpen meestal in. En dat probeer ik zelf ook.
	Ja, namelijk wanneer het hen zelf aan gaat, anders vinden ze het misschien even vervelend maar als ze zelf bezig zijn, zijn ze dat zo weer vergeten.
	Ja
	Nee, omdat ik niet de indruk heb dat de sfeer in de KH dermate negatief beïnvloed wordt dat de kinderen wegblijven. Ondanks de incidenten die er zijn, zijn er elke week weer ontzettend veel kinderen die een veilige plek vinden in de KH. Grensoverschrijdend gedrag is natuurlijk ook overal school, thuis, op straat.

Onderwerp: Kinderen**Tabel 8**

Vraag	Antwoord
Wat zijn de kenmerken van de kinderen die de Kinderhuiskamer bezoeken? (achtergrond, cultuur, leeftijd etc.)	Er komen kinderen van verschillende culturen, leeftijd van 4 t/m 11, 12 jaar.
	Alle kenmerken, 'gewone kinderen', kinderen met allerlei huidstinten, die kinderen die gebracht worden door vader(s), moeder(s), oma('s), van alles ook duidelijk kinderen uit ogenschijnlijk 'normaal' milieu. Kinderen in de leeftijd van 4-12 jaar, in de loop van de tijd zie je ook 'groeien' van net verlegen vierjarige tot een grote wordend kind dat duidelijk op z'n gemakje in de KH rondhobbelt. Veel kinderen zie je ook met grote regelmaat terug komen.
	Kinderen van allerlei culturen, zijn meestal tussen de 4-12 jaar.
	Wonend in de wijk Schollevaar, verschillende culturen, basisschoolleeftijd.
	Kinderen van allerlei culturen, zijn meestal tussen de 4-12 jaar.
	Er komen kinderen van allerlei verschillende achtergronden, de leeftijd varieert van 3-12 jaar.

	Verschillende leeftijden, verschillende culturen, ik denk soms wel dat het vaak kinderen zijn wiens ouders wat minder te besteden hebben en dat een goedkope club voor hen en voor die ouders prettig is.
	Kinderen tussen de 4-12 jaar. Veel kinderen komen naar mijn idee uit een middenklasse gezin. Er zijn ook een paar kinderen waaraan je ziet dat ze thuis niet veel geld hebben en aandacht te kort komen. Ongeveer een kwart van de kinderen komt uit een buitenlandse cultuur of in ieder geval de ouders.
	Divers
	Verbazingwekkend divers. Van zeer verzorgde hockeymeisjes tot onverzorgd straatkind. Van brutaal Surinaamse meisjes tot verwende Turkse jongentjes. Slimme kinderen, SBO kinderen. Echte alles in de basisschool is te vinden bij de KH.

Tabel 9

Vraag	Antwoord
Heeft grensoverschrijdend gedrag volgens u te maken met de achtergrond van de kinderen? Zo ja, hebben deze kinderen een andere aanpak nodig?	Nee Ja, vaak zie je wel dat het milieu waar ze uit komen bepalend is en duidelijk zichtbaar in het doen en laten van de kinderen. Als kinderen van jongs af aan niet leren wat normen en waarden zijn, als ze niet op een bepaalde manier sociaal zijn opgevoed dan merk je dat duidelijk in alles wat een kind doet. Ook qua gedrag, taalgebruik, uiterlijke verzorging, kleding. Wij als medewerkers van de KH kunnen hier eigenlijk niet veel mee, alleen signaleren en doorgeven aan Johan en Annelies, zodat zij indien mogelijk iets kunnen doen d.m.v. contact opnemen met ouders/ familie. Wij als medewerkers zo weinig doen als aandacht geven, de kinderen laten voelen dat ze welkom zijn en dat ze mogen zijn zoals ze zijn. Verder kunnen we eigenlijk niets doen. De KH is vrijblijvend en wij hebben er vaak niet voor geleerd om dit te veranderen, wij kunnen in extreme gevallen doorverwijzen naar hulpverleners. Ja, maar Johan en Annelies grijpen hier meestal in. Nee Ja Ja, als je het in de breedte bekijkt zou je dat wel kunnen stellen, kinderen waarbij geen duidelijke grens worden gesteld zullen eerder opzoek gaan naar grenzen. Ik denk niet dat er binnen de KH een specifieke andere aanpak nodig is voor de groep kinderen met een bepaalde achtergrond. Ieder mens heeft grenzen en duidelijkheid nodig, er zijn in de KH bepaalde afspraken gemaakt waaraan iedereen zich dient te houden. Wanneer iemand zich daar niet aan houdt moet hij daar op aangesproken worden, ongeacht zijn achtergrond. Deze vraag kan ik niet met ja of nee beantwoorden. Kinderen kunnen een bepaalde aanleg of zelfs aandoening hebben, die leidt tot een bepaald gedrag. Daarnaast is het natuurlijk ook wel zo dat de

	achtergrond het gedrag van de kinderen beïnvloed. Daar zou je op zich een hele onderzoek op los kunnen laten. Het zou bijvoorbeeld best kunnen zijn dat kinderen uit hogere sociale klasse eerder grensoverschrijdend gedrag vertonen dan uit een lagere klasse. Aanpak: met liefde, aandacht, oprechte belangstelling kom je denk ik al een heel eind. Duidelijke regels en duidelijk aangeven van grenzen is ook belangrijk. Als dat onvoldoende werkt: apart nemen en persoonlijk afspraken met een kind maken, als dat niet werkt met ouders spreken en eventueel afspraak maken over consequenties. Uiteindelijk consequentie: (tijdelijk) geen toegang tot de KH. Ja, ik denk dat deze kinderen vooral wat extra aandacht nodig hebben. Hun grensoverschrijdend gedrag is natuurlijk al een roep om aandacht. En misschien moet je ze die aandacht ook geven, maar wel op een positieve manier. Straffen zal het plezier, om naar de KH te gaan, doen afnemen. Maar ik vind wel dat we de kinderen goed op de regels moeten wijzen en dan gaat het om alle kinderen.
	Ja, minder vrijheid meer structuur. Nee, ik kan niet zeggen dat ik een bepaalde teden kan ontdekken. Daar ken ik de kindjes niet goed genoeg voor. Ik heb het idee dat minder slimme kindjes wel vatbaarder lijken om grensoverschrijdend gedrag te vertonen. En kinderen met een minder sterk sociaal achtergrond ook. Maar er zijn ook veel minder slimme kindjes, met een zwakke sociaal achtergrond (gescheiden ouders, laag inkomen, moeder weinig thuis), waar (op het eerste gezicht) geen problemen zijn.

Onderwerp: structuur/ methode/ aanpak

Tabel 10

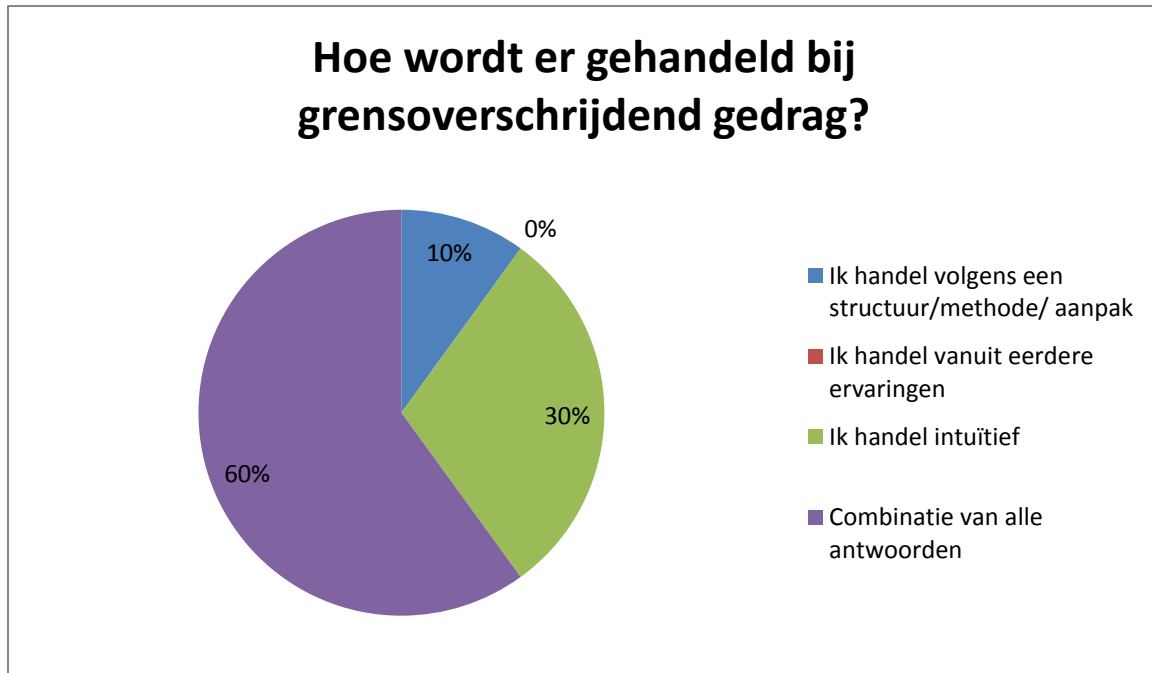
Vraag	Antwoord
Wordt er een specifieke structuur/ methode/ aanpak toegepast in de Kinderhuiskamer, als het gaat om grensoverschrijdend gedrag?	Ja, het kind wordt toegesproken door Johan of Annelies. Ja, de regels van de KH wordt regelmatig herhaalt en bij sommige duidelijk moeilijke kinderen wordt er één of één begeleiding gegeven. Als er echt veel problemen zijn en het kind blijft heel druk, brutaal en uitdagend naar andere kinderen toe, dan wordt verzocht om weg te gaan als het ten koste gaat van de sfeer en de kinderen die er wel zijn. Weet ik niet. Ja, kinderen apart nemen en toespreken. Ja, kinderen mogen aangesproken worden op het gedrag. Naar meerdere waarschuwingen worden ze naar de organisatoren gebracht en zij zullen zich wat meer, specifiek met het kind bezig houden. Ja, bij storend gedrag spreek je het kind daarop aan via een ik-boodschap. Past het kind zijn gedrag niet aan dan waarschuw je nog eens. De derde keer wordt het kind even apart genomen door een loslopende

	leiding die de handen vrij heeft om even apart met het kind te praten.
	Ja, er zijn duidelijke regels die moeten worden nageleefd. Als kinderen zich er niet aan houden worden ze aangesproken.
	Ja, volgens mij is het de bedoeling dat we de kinderen waarschuwen en wanneer het aanslaat naar Johan en Annelies gaan zodat zij de kinderen apart kunnen nemen.
	Ja, één keer waarschuwen daarna gesprek met Johan en Annelies.
	Ja, er gelden regels die hangen op in het geval van grensoverschrijdend gedrag wordt het kind er op gewezen. Mocht het ongewenst gedrag blijven, dan nemen Johan en Annelies het kind apart en spreken die aan op het gedrag. Het kan zijn dat kinderen hierna beslissen om weg te gaan.

Tabel 11

Vraag	Antwoord
Geeft deze structuur/ methode/ aanpak u voldoende handvaten om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan? Zo ja, waarom maakt het dat het voor u inzetbaar is? Zo niet, wat mist u binnen deze aanpak?	Ja, we kunnen op hen terug vallen. Ja, als er kinderen zijn met erge problemen kan ik dit doorgeven aan Johan en Annelies, zodat ik mijn aandacht kan geven aan de kinderen die op dat moment aan mijn tafel zitten. Het afwijkende gedrag mag niet ten koste gaan van de rest van de kinderen, daarom is het wel fijn dat Johan en Annelies er zijn om in te grijpen indien nodig. Ja, Johan en Annelies grijpen meestal in als er grensoverschrijdend gedrag wordt vertoond. Ja Soms, de regels zijn duidelijk dus ja.... Maar sommige kinderen hebben heel duidelijk structuur en regels nodig en dit kan niet altijd met meerdere kinderen om hun heen. Ja, het is duidelijk voor zowel leiding als kinderen. Ja, ik merk vaak dat Johan en Annelies even ingrijpen als het niet helemaal goed gaat. Bij de nabespreking ben je altijd in de gelegenheid om aan te geven wat er wel/ niet goed is gegaan of wat je is opgevallen. Ik merk dat dit goed wordt opgepakt. Nee, ik mis een beetje meer duidelijkheid over de structuur. Het zou goed zijn als we een lijn trekken. Soms corrigeer ik een kind en voel ik mij te streng omdat ik merk dat andere vrijwilligers het gedrag niet zouden corrigeren. Ik zou het fijn vinden te weten wat wij mogen en kunnen doen. Ook om de sfeer leuk te houden. Ja, het geeft mij ontspanning en de kinderen duidelijkheid. Ja, duidelijke regels, gemakkelijk toe te passen, je zegt: 'uh..... hallo en dat is hier niet de bedoeling. Kijk maar....'. en dan wijs je naar het bord. Eventueel kan je daarna nog een klein gesprekje aanknopen. Het is ook belangrijk om wat aandacht te besteden aan het

Grafiek 7

Tabel 12

Vraag	Antwoord
Als u grensoverschrijdend gedrag signaleert, wat is dan uw manier van handelen? (noem eventueel voorbeeld)	Allereerst kalm te blijven. Het kind rustig te benaderen en apart nemen en toespreken. Het kind voorzichtig aanspreken op gedrag, aan de hand van de reactie kan ik weer eventueel anders handelen. Soms helpt het om het kind even apart aandacht te geven (positieve aandacht). Als het druk is aan mijn tafel en ik heb geen tijd om het kind extra aandacht te geven, dan sein ik Johan/ Annelies in om het aan hun over te laten en over te laten nemen. Ik laat het over aan Johan en Annelies. Zij zorgen voor rust en dan ik kan verder met mijn werkzaamheden. Kind apart nemen en het bespreken, eventueel excuses aan laten bieden en dan het gesprek positief afsluiten. Ik ben denk ik een vrouw die niet zo goed tegen grensoverschrijdend gedrag kan. Het kind wordt meteen aangesproken op het gedrag. Daarbij let ik wel op dat het kind mij ziet en dat we op gelijke hoogte staan! Het lukt me niet altijd, maar ik wil niet het idee hebben dat ik machtshouding gedrag vertoon naar het kind. Wel dat het kind naar een volwassene luistert. Ik waarschuw het kind en na drie keer wordt het kind apart aangesproken op het gedrag. Ik heb nog niet zoveel meegemaakt. Een keer was er een jongen die nogal onaardig deed tegen een ander kind. Ik zei tegen hem dat ik het niet zo aardig vond wat hij zei. En dat hij misschien zelfs ook niet zo leuk zou vinden als het tegen hem gezegd zou worden.

	daarna heb ik geprobeerd om hem te stimuleren bij het werkje wat hij deed en hem complimenten gegeven daarvoor. Daar leuk hij wel trots op te zijn.
	Dan ga ik naar het kind en spreek het daarop aan en vervolgens let ik er op dat het kind ook naar handelt.
	Verschillend, negeren, waarschuwen, humor, uitleggen.
	Duidelijke regels toepassen, verwijzen naar het bord met de regels en gesprekje aanknopen.

Onderwerp: voorkomen/ handhaven

Tabel 13

Vraag	Antwoord
Zijn er regels voor de kinderen aanwezig? Zo ja, wat voor regels zijn er dan? Hoe worden ze bekend gemaakt aan de kinderen en hoe worden deze gehandhaafd?	Ja, gekochte snoep inleveren tot einde van de middag. Als de hand in de lucht is, moet men stil zijn. Ieder kind moet bezig zijn met iets. Ja, de regels staan op een a4 en hangen goed zichtbaar in de KH. Enkele regels zijn o.a.: niet hollen in de ruimte, niet roepen/ schreeuwen, respecteer elkaar, geen snoep meenemen afgeven bij Johan of Annelies dit laten bewaren tot het kind naar huis gaat. Bij binnenkomst kiezen de kinderen wat ze willen gaan doen. Als een kind weg wil, kan dat vrijblijvend. Ja, ze hangen in de KH. Deze worden tijdens de pauze ook herhaald zo dat de nieuwe kinderen weten wat de regels zijn. Ja, hangen op en worden vaak besproken. Ja, door middel van het bord met alle regels in woorden en plaatjes worden de regels kenbaar gemaakt. In de pauze worden de regels in dien de tijd het toelaat even doorbesproken. Zeker bij de moeilijke momenten. Vele kinderen komen vaker en weten al wat de regels zijn. Bijvoorbeeld snoep bij de juf inleveren voor je wat gaat doen. Niet andere pesten enz. Ja, er hangt een papier met daarop de regels, ook in pictogrammen. Iedere woensdag worden er één of twee regels besproken met de kinderen na het drinken, tijdens het pauzemoment. Ja, een heel aantal. Ik weet ze niet uit mijn hoofd, maar het zijn tamelijke logische regels zoals: niet pesten, luisteren naar de leiding etc. Ja, ik weet de regels niet echt uit mijn hoofd, mar er mag niet gescholden, geschopt, gegeten buiten de pauze, door elkaar gepraat worden. er zijn er nog een paar. De regels staan met plaatjes op een bord en zo kunnen de kinderen ze zien, ze zijn in de pauze ook een keer doorgenomen. Ze worden gehandhaafd door de vrijwilligers die moeten letten op de kinderen en wanneer er echt iets mis is, wordt het overgedragen aan Johan en Annelies. Ja, een stuk of tien. Poster + soms verwijzing naar de leiding.

	Ja, regels hangen op.
--	-----------------------

Tabel 14

Vraag	Antwoord
Welke regels/waarden/normen vindt u belangrijk m.b.t. gedrag van kinderen?	Respect voor elkaar. Respect voor de juffen en meesters. Luisteren en communiceren, begrip voor elkaars te kort komen. Het respecteren van een ander vind ik belangrijk. Het in je waarde laten van elkaar. Regels zijn sowieso belangrijk en als men het niet zo eens is met de regels kunnen ze beter wegblijven. Maar het belemmert niemand om toch trouw te komen. Dus de regels worden toch gerespecteerd. Respect voor elkaar en luisteren naar elkaar en de leiding. Respect voor elkaar, niet aan elkaar zitten, niet schelden/vloeken. Respect naar elkaar, elkaar aankijken, vertrouwen, luisteren, niet schreeuwen, uitpraten enz. Elkaar in de waarde laten, van elkaar afblijven, naar elkaar luisteren Vooraf met respect omgaan met anderen, dus geen kwetsend gedrag naar andere kinderen of de leiding. Verder vind ik het belangrijk dat er geluisterd wordt. in de setting van de KH kan gewoon niet alles. Als een kind keihard rond wil rennen of wil stoeien, is dit niet de juiste plek. Elkaar met respect behandelen, niet schelden, niet schoppen, niet slaan, iedereen mag meespelen. Vertrouwen en respect. Wat je wilt wat een ander tegen jou doet, doe je zo ook tegen een ander. Variant op: wat jij niet wil wat u geschiedt, doe dat ook een ander niet.

Tabel 15

Vraag	Antwoord
In hoeverre stimuleert u dit bij de kinderen die in de Kinderhuiskamer komen?	Bij ruzies: in gesprek gaan met beide partijen. Al men fysiek wordt uit elkaar halen dan met beiden in gesprek. Ik probeer er altijd iets gezelligs van te maken, een stukje positieve aandacht voor de kinderen voor ieder kind op zich, ieder kind mag er zijn, ieder mag iets, ieder mag kind zijn/haar fantasie gebruiken om iets moois te knutselen, aandacht en warmte, is iets wat weinig moeite kost, maar wat zoveel kan opleveren. Positieve aandacht geven, gesprekje met ze aan gaan. Eigenlijk heb ik het hier nooit over. Door eerst het kind zelf na laten denken wat voor gedrag het vertoond. Altijd praten, op gelijke hoogte communiceren, kinderen laten nadenken indien dit lukt (verschilt per kind), in gebarentaal bij praten als woorden niet binnen komen. Maken van complimenten, corrigeren van niet gewenst gedrag, luisteren.

	Ha, ha eigenlijk ben ik gewoon gezellig bezig. Wel zeg ik iets van als het gedrag niet acceptabel is in mijn ogen.
	In de zin dat de kinderen aanspreekt wanneer ze niet aardig doen tegen anderen of corrigeren wanneer hun gedrag niet door de beugel kan.
	Uitspreken, uitstralen.
	Ik wijs kinderen hierop als het ter sprake komt. Het moet wel gezellig zijn in de KH. Het is echter geen wekelijks preek.

Tabel 16

Vraag	Antwoord
Wat is, volgens u, de rol van de coördinatoren (Johan en Annelies) m.b.t. handhaven en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag?	Zij hebben de voortouw hierbij en zij geven ons sturing waar nodig is. Één op één begeleiding en proberen positief gedrag te stimuleren, duidelijkheid naar de kinderen toe, waarschuwen en als dit niet helpt kinderen verzoeken om weg te gaan, hoe jammer ook, want de kinderen die komen zoeken toch vaak gezelligheid. Zij zorgen voor rust zodat ik weer verder kan gaan met mijn werkzaamheden. Zij kennen de kinderen het best, lijkt me goed als zij met een kind in gesprek gaan. Zij zijn het hoofd van iedereen, indien zij grensoverschrijdend gedrag constateren mogen zij beslissen wat er mee te doen. Wij geven als vrijwilligers alleen aan en zij maken de beslissingen. Tegengaan van/het handhaven van grensoverschrijdend gedrag. Evenals de leiding de kinderen aanspreken op ongewenst gedrag. Wanneer dit niet het gewenste effect heeft even apart met het kind in gesprek gaan. Dat heb ik al beschreven. Zij houden het overzicht en spelen daarop in. Ik denk dat zij een grote rol hebben omdat zij vaak rondlopen en beter zich hebben op de kinderen. Wanneer je met een kind aan het knutselen bent, heb je niet altijd oog voor wat er verder gebeurt. In de aanpak denk ik dat zowel de vrijwilligers als de coördinatoren, de kinderen aan moeten kunnen spreken. Orde en overzicht houden binnen de KH. Regels stellen. Beruchte kinderen extra in de gaten houden. Escalatie voorkomen. En evalueren met de medewerkers en handvaten geven indien nodig.

Tabel 17

Vraag	Antwoord
In hoeverre bieden zij (Johan en Annelies) u steun bij het voorkomen en handhaven van grensoverschrijdend gedrag?	Ja, door met ons het te bespreken en handreikingen aan te geven, hoe we een situatie kunnen aanpakken. Ja, tijd nemen om te praten, na elke bijeenkomst is er gelegenheid tot evaluatie, en tijdens de middagen lopen zij beiden rond om alles in de gaten te houden. Op deze manier signaleren zij heel duidelijk als er iets

	is, hebben zij het ook snel in de gaten. Dit is heel goed, eigenlijk hoef ik nooit naar ze toe als ik dingen opmerk rondom gedrag van de kinderen. Ze worden opgemerkt doordat er wordt rondgelopen.
	Zij nemen het kind over zodra het grensoverschrijdend gedrag vertoont en dan kan ik gewoon verder met de andere kinderen.
	Zij gaan in gesprek met de kinderen, zij kennen ze immers het best.
	Ja, ze luisteren heel goed en handelen indien mogelijk naar de vraag.
	Ja, zij spreken de kinderen aan op ongewenst gedrag en als dit niet gewenst effect heeft gaan ze met de kinderen in gesprek.
	Ja, dit heb ik ook al beschreven. Ze nemen het kind apart en praten ermee.
	Ja, door het maken van de regels. Verder ervaar ik weinig steun bij het handhaven van die regels.
	Ze handhaven de regels en nemen kind apart.
	Ja, de regels hangen op. Na de KH is er een moment van evaluatie: Wat is je opgevallen? Wat vond je moeilijk? Welke kinderen zijn je opgevallen? Etc.

Onderwerp: persoonlijk

Tabel 18

Vraag	Antwoord
Loopt u tegen problemen aan, zoals handelingsverlegenheid (moeite met aanpakken van gedrag) of gebrek aan handvatten, als het gaat om grensoverschrijdend gedrag bij de kinderen?	Nee. Ik spreek de kinderen aan, indien nodig op hun gedrag. Maar zorg ook dat ik ze in hun waarde laat.
	Nee, ik heb geen problemen met kinderen die afwijkend gedrag vertonen. Als het mij teveel wordt of het lukt mij echt niet, verwijs ik het door naar de leiding (Johan en Annelies).
	Nee, ik heb weinig met grensoverschrijdend gedrag zelf te maken.
	Nee, eigenlijk niet.
	Ik heb al eerder vermeld snel de neiging te hebben om snel te willen ingrijpen, zeker als het op pestbeleid komt. Daarnaast ga ik ontzettend veel op in het spel van het kind, wat mij zelfs soms moeite kost. Ik wil het kind het idee geven dat het gelukkig en veilig mag zijn.
	Ik vind het niet leuk kinderen op hun gedrag aan te spreken. Doe het uiteraard wel.
	Misschien als ik het elke week zou doen wel. Iedere week met die drukke meiden van vorig jaar zou ik niet goed overzien.
	Soms vraag ik me af waar voor mij de grens ligt met verbeteren. Wat laat ik toe en wat keur ik af. Ik wil geen juf spelen voor de kinderen omdat ik vind dat er een ontspannen sfeer moet heersen in de KH maar ik vind het ook belangrijk dat ze zich goed gedragen. Die grens is voor mij moeilijk en daar zou ik graag handvaten bij willen.
	Nee

	Nee hoor. Ben je mal. Wie is hier nu de baas? De jufvrouw. Ik vind het altijd wel grappig om te zien hoe gemakkelijk de kinderen de autoriteit van de 'jufvrouw' accepteren. Ik hoef maar te zeggen: "hee!! Dat lijkt mij niet de bedoeling. Ruim dat is op!" of "bied jij eens je excuses aan." en ze doen het. Haha hilarisch, ik heb het bij mijn dochter (net 4) nog niet voor elkaar gekregen.
--	---

Tabel 19

Vraag	Antwoord
Gaan alle vrijwilligers hetzelfde om met grensoverschrijdend gedrag?	Ja, door wat we met elkaar afspreken.
	Daarvan ben ik niet op de hoogte.
	Daarvan ben ik niet op de hoogte.
	Daarvan ben ik niet op de hoogte.
	Daarvan ben ik niet op de hoogte.
	Daarvan ben ik niet op de hoogte.
	Daarvan ben ik niet op de hoogte.
	Nee, omdat niet iedereen corrigeert.
	Nee, iedereen legt er iets van zichzelf in en dat is positief.
	Nee, iedereen is verschillend, heeft andere capaciteiten, ervaring, etc.

Tabel 20

Vraag	Antwoord
Wat heeft u nodig om (beter) aan te kunnen sluiten bij het omgaan met grensoverschrijdend gedrag van de kinderen? Welke handvaten denkt u nodig te hebben?	Dat weet ik niet precies. Als wij gezamenlijk afspreken hoe we met deze gedragingen om gaan dan hou ik me eraan.
	Ik heb geen extra handvaten nodig, het is voor mij duidelijk wat te doen bij afwijkend gedrag van kinderen.
	Zou fijn zijn als er wat meer vaste afspraken zouden zijn voor de vrijwilligers.
	Niets.
	Vertrouwen dat ik niet te streng ben.
	Weet ik niet.
	Weet ik niet.
	Ik zou graag willen weten waar de grens ligt tussen leuk doen en positief blijven tegen de kinderen en grenzen en regels handhaven als juf.
	n.v.t.
	Ik vind dat het momenteel prima gaat. Wellicht zouden vrijwilligers met handelingsverlegenheid meer gecoacht kunnen worden. Het is prettig dat alle kinderen bij de KH mogen zijn wie ze zijn en dat er niet speciaal op bepaalde kinderen gelet gaat worden o.i.d. Dat is het gevaar van meer het gedrag te bespreken. Het moet ook geen groot verhaal worden. Ik ben bang dat meer aandacht voor dergelijk gedrag het ook aan kan wakkeren enige losheid, relaxt ermee omgaan, erop wijzen dat het bij de KH vooral gezellig moet zijn, lijkt mij negatief gedrag voorkomend.

Bijlage 7. Opzet enquêtes burgerinitiatieven

Enquête – Met betrekking tot grensoverschrijdend gedrag van kinderen tussen de 4 en 12 jaar

Beste medewerker,

Wij (Sarah en Marlies verbonden aan de Christelijke Hogeschool te Ede) zijn bezig met een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag bij kinderen van 4 tot 12 jaar, in Capelle aan den IJssel. Om meer inzicht te krijgen hoe andere projecten met dit gedrag omgaan en hoe hierop gereageerd wordt, willen wij graag een enquête afnemen. Op deze manier hopen wij een helder beeld van dit gedrag te krijgen voor ons onderzoek, zodat wij vervolgens zo goed mogelijk kunnen aansluiten op de vraag vanuit Capelle aan den IJssel 'hoe hiermee om te gaan'.

Wilt u, zo ver het kan, deze enquête digitaal invullen en deze **uiterlijk woensdag 21 mei a.s.** terug willen mailen naar: m.westdorp@hotmail.com

Wij stellen het zeer op prijs dat jullie tijd willen vrij maken om deze enquête in te vullen.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

**Sarah van de Bijl &
Marlies Molenaar – Westdorp
verbonden aan Christelijke Hogeschool te Ede**

Start enquête

Algemeen

Ik ben een

- ☐ Man
- ☐ **Vrouw**

Wat is uw leeftijd?

Leeftijd:36..... jaar

Bij welke stichting/ organisatie bent u werkzaam?

.....

.....

Hoe lang ben u al werkzaam bij deze stichting/ organisatie?

.....weken/maanden/jaren

Wat is uw taak binnen deze stichting/ organisatie?

.....

Hoe vaak per maand helpt u als medewerker?

- ☐ 1-2 per maand
- ☐ 2-3 per maand
- ☐ 3-4 per maand
- ☐ 4-5 per maand
- ☐ Anders: dagelijks.....

Wat is u opleidingsachtergrond?

- ☐ HAVO/VWO
- ☐ MBO
- ☐ HBO
- ☐ Universiteit
- ☐ Anders:

Grensoverschrijdend gedrag

Wat verstaat u onder grensoverschrijdend gedrag?

.....

.....

.....

.....

In welke mate signaleert u grensoverschrijdend gedrag bij de kinderen?

- ☐ Vaak (meerdere keren tijdens een activiteit)
- ☐ Regelmatig (gemiddeld iedere activiteit 1 keer)
- ☐ Af en toe (aantal keer per maand)
- ☐ Zelden (minder dan 1 keer per maand)
- ☐ Nog nooit gezien

Hoe ziet grensoverschrijdend gedrag dat kinderen, tijdens een activiteit, laten zien er volgens u uit? (noem voorbeelden)

.....

.....

.....

.....

Zijn er bepaalde momenten waarop de kinderen meer grensoverschrijdend gedrag vertonen dan op andere momenten?

- ☐ Ja, namelijk op de (volgende) momenten.....
- ☐ Daar heb ik geen zicht op
- ☐ Nee

Is de aanleiding van het grensoverschrijdend gedrag (op die bepaalde momenten) voor jullie duidelijk?

- ☐ Ja, namelijk.....
- ☐ Nee

Ervaart u grensoverschrijdend gedrag van de kinderen als een probleem tijdens de activiteit?

- ☐ Ja, namelijk.....
- ☐ Nee, omdat.....

Ervaren de kinderen hinder, volgens u, van grensoverschrijdend gedrag van andere kinderen?

- ☐ Ja, namelijk.....
- ☐ Nee, omdat.....

Kinderen

Wat zijn de kenmerken van de kinderen die de activiteiten bezoeken? (achtergrond, cultuur, leeftijd etc.)

.....

.....

.....

.....

Heeft grensoverschrijdend gedrag volgens u te maken met de achtergrond van de kinderen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, hebben deze kinderen een andere aanpak nodig? waarom denkt u dat ze een andere aanpak nodig hebben? En hoe zou dit eruit moeten zien?

.....

.....

.....

.....

.....

Structuur/methode/aanpak

Wordt er een specifiek structuur/methode/aanpak toegepast tijdens de activiteit(en), als het gaat om grensoverschrijdend gedrag?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Zo ja, welke structuur/methode/aanpak en wat houdt deze in?

.....

.....

Geeft deze structuur/methode/aanpak u voldoende handvaten om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, wat maakt het dat het voor u helpend en inzetbaar is?

.....

.....

.....

Zo niet, wat mist u binnen deze structuur/methode/aanpak?

.....

.....

.....

Stel, u ziet een kind wat grensoverschrijdend gedrag vertoont. Handelt u dan volgens een structuur/methode/aanpak of vanuit eerdere ervaring en intuïtie?

- ☐ Ik handel volgens een structuur/methode/aanpak.
- ☐ Ik handel vanuit eerdere ervaringen.
- ☐ Ik handel vanuit intuïtie.
- ☐ Combinatie van bovenstaande antwoorden.

Als u grensoverschrijdend gedrag signaleert, wat is dan uw manier van handelen? (noem eventueel voorbeeld)

.....

.....

.....

.....

.....

Voorkomen/ handhaven gedrag

Zijn er voor de kinderen regels aanwezig?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

Zo ja, wat voor regels zijn er? Hoe worden ze bekend gemaakt aan de kinderen en hoe worden deze gehandhaafd?

.....

.....

.....

.....

.....

Welke regels/waarden/normen vindt u belangrijk m.b.t. gedrag van kinderen?

.....

.....

.....

.....

In hoeverre stimuleert u dit bij de kinderen die naar de activiteit komen?

.....
.....
.....
.....

Wat is, volgens u, de rol van de andere medewerkers/ supervisors/ oprichters e.d. met betrekking tot het handhaven en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag?

.....
.....
.....
.....

Bieden zij (andere medewerkers/ supervisors/ oprichters e.d.) u steun bij het voorkomen en handhaven van grensoverschrijdend gedrag?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, hoe ziet deze steun eruit?

.....
.....
.....
.....

Zo niet, wat zou u graag aan steun willen ontvangen?

.....
.....
.....
.....

Heeft u weleens contact met andere stichtingen/ organisaties die kinder- en/of jongerenactiviteiten uitvoeren?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Zo ja, wordt er dan ook informatie uitgewisseld zoals het omgaan met grensoverschrijdend gedrag of iets dergelijks?

.....
.....
.....
.....

Zo niet, waarom niet? (zou u dat prettig vinden/ is dat misschien iets voor in de toekomst?)

.....
.....
.....
.....

Persoonlijk

Loopt u tegen problemen aan, zoals handelingsverlegenheid (moeite met aanpakken van gedrag) of gebrek aan handvaten, als het gaat om grensoverschrijdend gedrag bij de kinderen?

.....
.....
.....
.....

Gaan alle medewerkers hetzelfde om met grensoverschrijdend gedrag?

- Ja, namelijk
- Nee, omdat.....
- Daar ben ik niet van op de hoogte

Wat heeft u nodig om (beter) aan te kunnen sluiten bij de omgaan met grensoverschrijdend gedrag van de kinderen? Welke handvaten denkt u nodig te hebben?

.....

.....

.....

.....

Hartelijk dank voor uw medewerking. Hieronder is nog ruimte voor eventuele opmerkingen en aanvullingen.

Ruimte voor eventuele opmerkingen en aanvullingen:

.....

.....

.....

.....

.....

Bijlage 8. Uitwerking enquêtes burgerinitiatieven

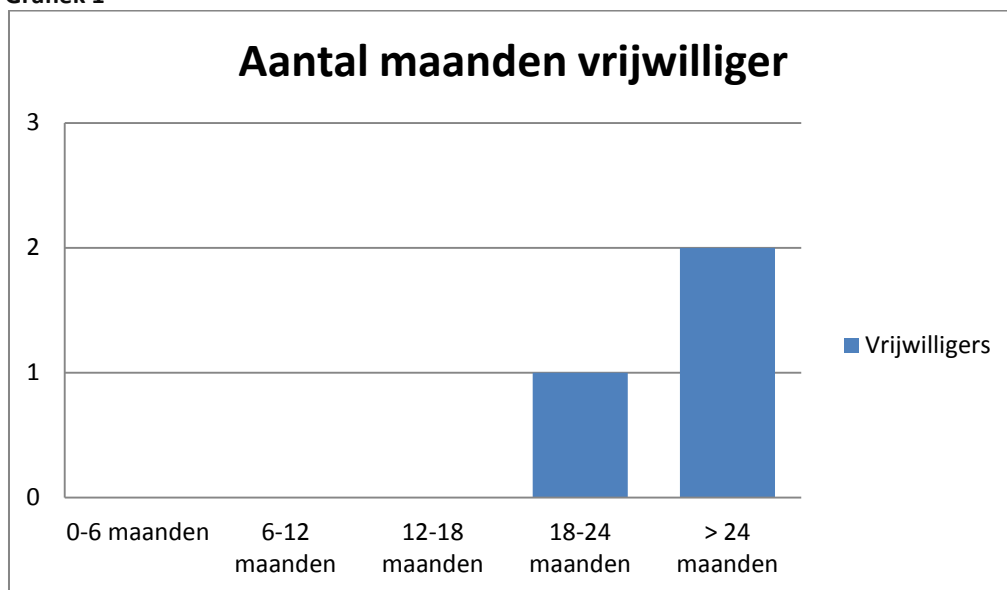
Uitwerking van de drie enquêtes/ gestructureerde interviews van vergelijkend onderzoek

Onderwerp: algemeen

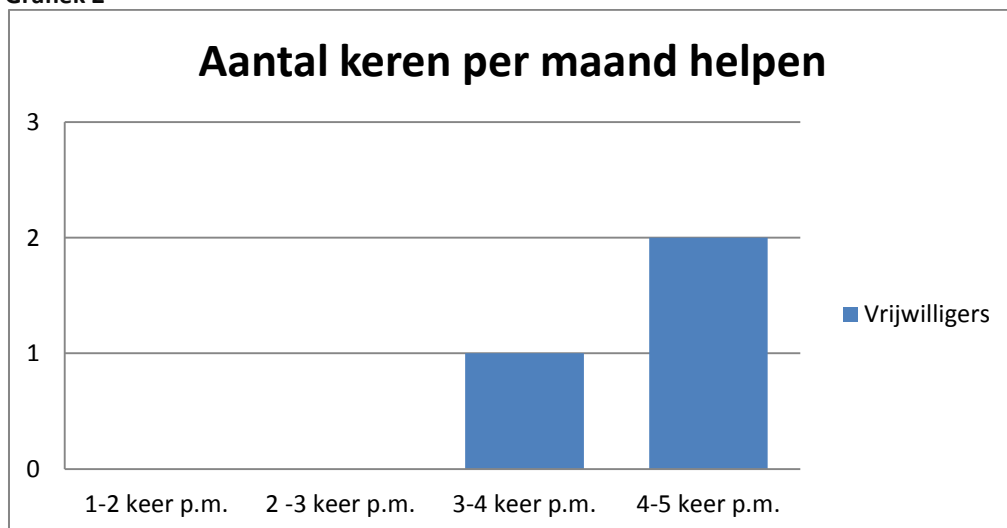
Tabel 1

Vraag	Antwoord
Bij welke organisatie werkt u?	Kinderclub aan de Dunne Bierkade in Den Haag
	Stichting Sonshine
	Athletes in Action

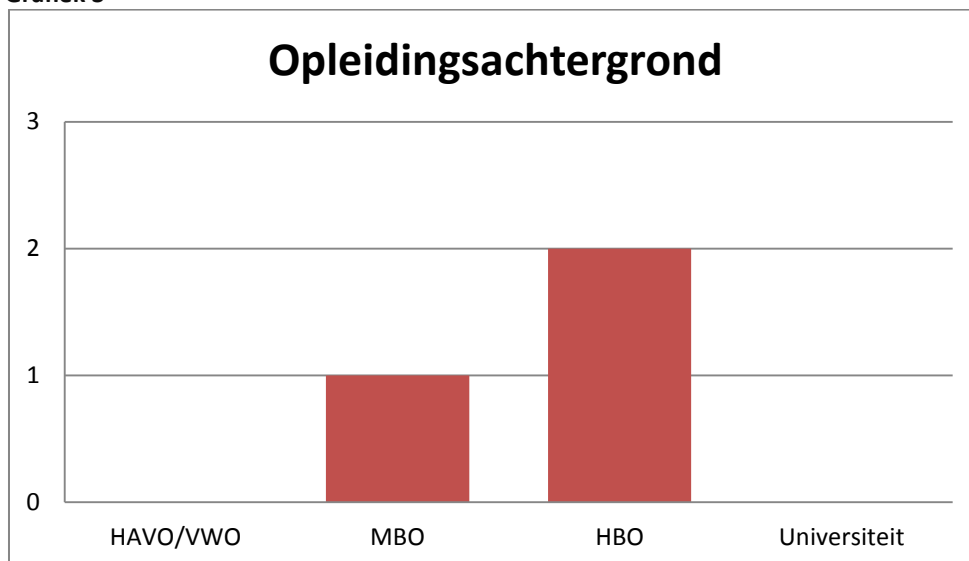
Grafiek 1

Grafiek 2

Grafiek 3

Tabel 2

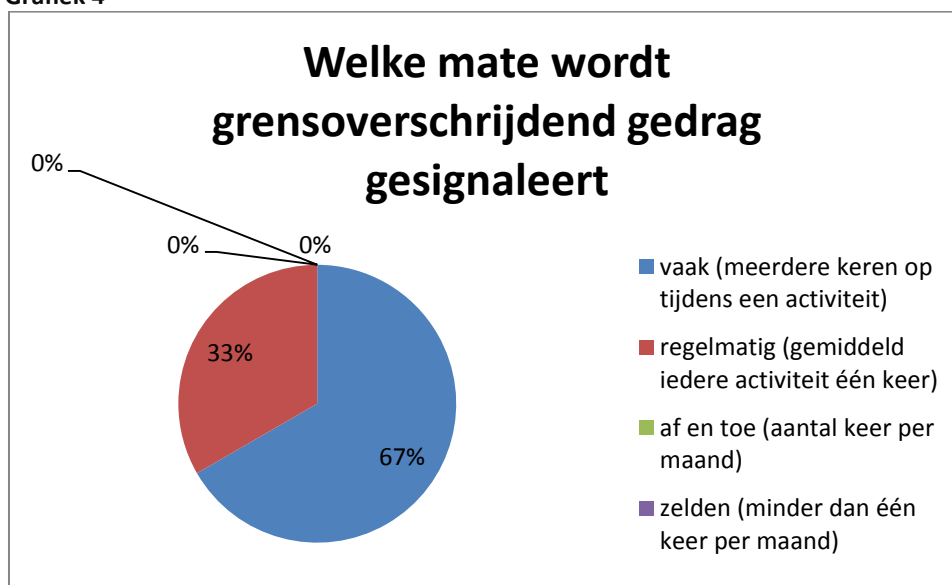
Vraag	Antwoord
Wat is uw taak binnen deze organisatie?	Leidinggevende. Stage begeleiding. Contact persoon.
	Sportcommunity coach
	Leiden van groep kinderen tussen de 4 en 8 jaar

Onderwerp: grensoverschrijdend gedrag

Tabel 3

Vraag	Antwoord
Wat verstaat u onder grensoverschrijdend gedrag?	Gedrag dat niet acceptabel is zoals schreeuwen, schoppen, schelden, pesten, niet luisteren, enzovoort.
	Grensoverschrijdend gedrag is elk gedrag dat een grens bij een ander overschrijdt. Dit kan dus heel erg breed zijn. De persoon die de grens aangeeft en de persoon die over de grens heen gaat zijn namelijk beide "in het spel" en hebben beide een aandeel hierin. We spreken bij ons daarom over algemeen overschrijdend gedrag en persoonlijk overschrijdend gedrag. Dit laatste ligt heel erg aan de grens van de betreffende medewerker. Is heel persoonlijk dus. Het eerste is het algemene. Wat zijn algemene grenzen die we stellen qua gedrag, aanraking, correctie enz.
	Fysieke handelingen of woorden die andere mensen (of het geheel) beledigen of hinderen om positief te functioneren.

Grafiek 4

Tabel 4

Vraag	Antwoord
Hoe ziet grensoverschrijdend gedrag dat kinderen, in de Kinderhuiskamer, laten zien er volgens u uit?	Soms een korte vechtpartij, of naar elkaar schelden, iemand bewust beledigen etc. Niet luisteren tijdens de club. Gewoon door de leiding heen praten, niet stil zitten luisteren, met andere kinderen zitten klieren, etc. Vaak is dit het niet opvolgen van simpele correcties en aanwijzingen. Ook kan dit lichamelijk over een grens heen gaan zijn. Zo wel in "ruzie situaties" (vechten, duwen enz) als in seksueel overschrijdend gedrag (in de billen knijpen, bepaalde dingen roepen, onder rokje proberen te kijken).

Tabel 5

Vraag	Antwoord
Zijn er bepaalde momenten waarop de kinderen meer grensoverschrijdend gedrag vertonen dan op andere momenten?	Ja, namelijk op de (volgende) momenten: Als ze thuis of op school in een stressvolle/spannende/moeilijke situatie zitten Ja, namelijk op de (volgende) momenten: vooral op het moment dat er een verhaal wordt verteld door de leiding. Sommige kinderen hebben dan niet zo'n zin om mee te doen of te luisteren en trekken daardoor ook andere kinderen mee in vervelend gedrag. Ja, namelijk op de (volgende) momenten...bij nieuwe vrijwilligers gebeurt het vaker. Dit heeft ook te maken met het nog niet duidelijk durven aangeven van de grens door de betreffende medewerker.

Tabel 6

Vraag	Antwoord
Is de aanleiding van het grensoverschrijdend gedrag (op die bepaalde momenten) voor jullie duidelijk?	Nee, vaak niet. Achteraf blijkt dan dat er iets speelt of speelde en daar kunnen wij dan over in gesprek.

	Ja, namelijk ik denk verveling of het gewoon leuk vinden om niet te luisteren en de grenzen op te zoeken.
	Ja, namelijk vaak is het zoeken of de grens ook bij die persoon zo ligt als “algemeen bekend in het jeugdwerk”.

Tabel 7

Vraag	Antwoord
Ervaart u grensoverschrijdend gedrag van de kinderen als een probleem tijdens de activiteit?	Nee, omdat die kinderen zich thuis voelen om bij ons hun emotie te uiten. Ze voelen zich geliefd en zetten zich daarom af of kunnen zich uiten zoals ze zich voelen. Dat is niet alleen een compliment naar ons, maar ook een aanleiding om daarover door te praten in een 1 op 1 gesprekje. Ja, namelijk als er kinderen niet luisteren dan kan ik mijn verhaal niet goed vertellen. Ik ben dan meer bezig de orde te bewaren waardoor ik mijn aandacht heel erg moet verdelen en dat maakt het best lastig. Geen ja of nee antwoord. Het komt gewoon erg vaak voor. We zijn er alert op, handelen, bespreken met elkaar, trekken 1 lijn en we zien kinderen veranderen. Maar we hebben een grote groep wisselende kinderen en daardoor erg veel werk aan de winkel.

Tabel 8

Vraag	Antwoord
Ervaren de kinderen hinder, volgens u, van grensoverschrijdend gedrag van andere kinderen?	Nee, omdat we het normaal gesproken snel in de kiem smoren en het ze direct laten uitpraten naar elkaar. Zo leren ze levenslessen die ze in de toekomst vast nog goed kunnen gebruiken. Ja, namelijk kinderen die wel willen luisteren en wel goed meedoen zijn automatisch de dupe van het gedrag van andere kinderen die dit niet doen. Soms moet ik mij activiteit staken omdat er anders echt geen orde is en daar zijn deze kinderen ook weer de dupe van. Kinderen trekken elkaar ook mee in grensoverschrijdend gedrag, groepsdruk ligt best hoog en ik merk dat daardoor sommige kinderen apart wel heel leuk meedoen maar zodra ze in de groep zijn, gewoon meedoen met de anderen. Ja, namelijk er4 wordt regelmatig fysiek ruzie gemaakt. Kinderen vinden het ook erg vervelend als andere kinderen door gaan met pesten, aan hun zitten enz.

Onderwerp: Kinderen

Tabel 9

Vraag	Antwoord
Wat zijn de kenmerken van de kinderen die de activiteit bezoeken? (achtergrond, cultuur, leeftijd etc.)	De kinderen die bij ons komen zijn kinderen uit een wijk die een kleine sociaal-economische achterstand heeft ten opzichte van de stad Groningen. Het is niet de meest vervelende buurt, maar behoort wel tot de onderste helft. De kinderen komen voor 40% uit Nederlandse gezinnen en 60% uit andere, veelal moslim-achtige gezinnen (Met name Midden-Oosten en Marokko). Veel kinderen (50%?) hebben een gebroken gezin en een deel leeft veel op straat (25%). De kinderen zijn in de basisschool leeftijd, dus van 4-12 jaar.
	De kinderen hebben allemaal voor 95% getint huidskleur. Komen vaak uit een allochtoons' gezin. Op de club zelf komen er kinderen van basisschool leeftijd van 4 t/m 12 jaar ongeveer. Deze kinderen zijn in groepen van ieder zijn eigen leeftijdscategorie ingedeeld.
	Erg multiculturele groep kinderen van 3 t/m 16 jaar oud. De meeste kinderen zijn afkomstig uit Marokko, Turkije, Nederlandse Antillen, Somalië en de Dominicaanse republiek.

Tabel 10

Vraag	Antwoord
Heeft grensoverschrijdend gedrag volgens u te maken met de achtergrond van de kinderen? Zo ja, hebben deze kinderen een andere aanpak nodig?	Ja Ik twijfelde een beetje over ja/nee. Maar de jongeren die het meeste problemen veroorzaken hebben eigenlijk altijd problemen thuis. Te weinig aandacht, ze worden gepest, ouders zijn gescheiden etc. En ja, ze hebben een andere aanpak nodig. We geven ze vaak wat meer aandacht en wat vaker 1 op 1 aandacht. We verdelen de 'moeilijkere jongeren' dan ook vaak over onze leiders, zodat ze elkaar niet opstoken. De kinderen moeten, meer dan andere kinderen, hun verhaal kwijt en hun emotie een plaats geven. Die 'aanpak' kunnen ze goed gebruiken.
	Weet ik niet precies. Mijn ervaring is dat de cultuur waar ze uit komen meestal wat uitbundiger is. Thuis worden deze kinderen meestal erg streng opgevoed en zullen ze niet zo snel grensoverschrijdend gedrag maar op moment dat ze onder leeftijdgenoten zitten en er geen ouders in de buurt zijn. Ik denk dat het belangrijk is om je grenzen heel duidelijk te laten zien. Thuis worden ze vaak heel streng aangepakt dus deze kinderen zijn niet zo snel onder de indruk van zachte aanpak is mijn ervaring.

	Ja Zowiezo heb je te maken emt de straatcultuur die heel anders in elkaar steekt dan “wat wij gewend zijn”. Daar moet je kennis van hebben en deze kennis moet je toepassen anders kom je nergens. Daarbij is het ook een beetje vechten tegen de bierkaai want in de gezinnen en op straat leeft die cultuur. Daar is het “normaal” om dingen met je vuisten op te lossen, mag je fluiten naar elk meisje dat je ziet en mag je ook aan elkaar zitten als jij daar zin in hebt. Dus verdiepen in hun cultuur (straatcultuur) is absoluut noodzakelijk.
--	--

Onderwerp: structuur/ methode/ aanpak

Tabel 11

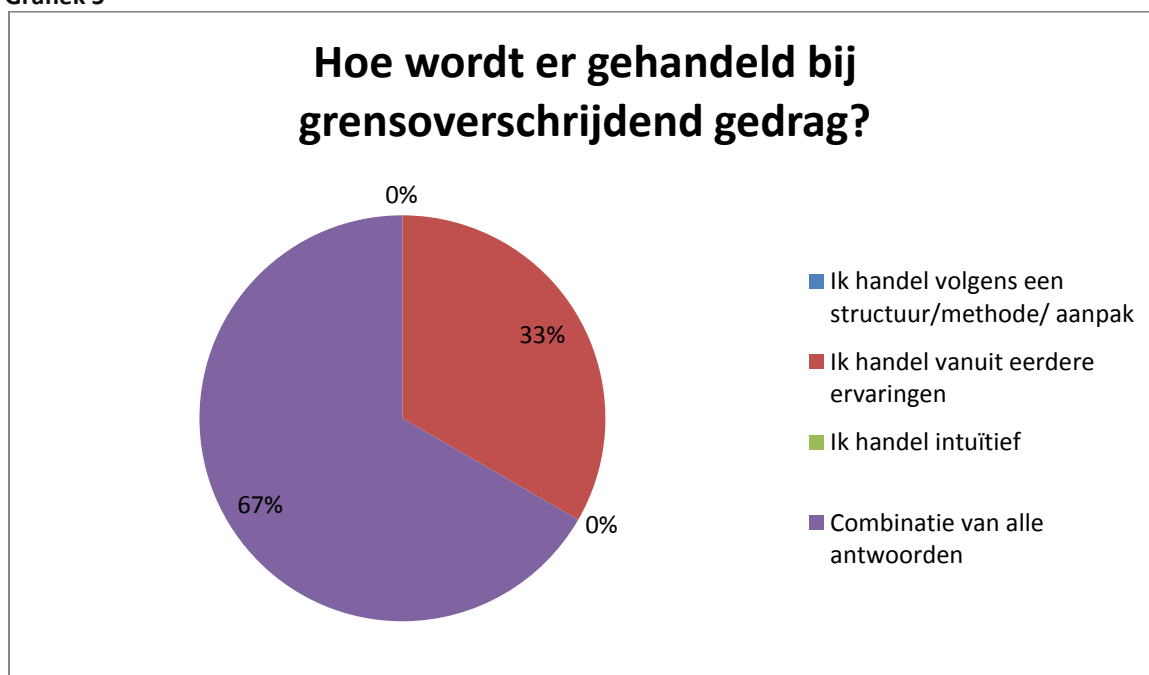
Vraag	Antwoord
Wordt er een specifieke structuur/ methode/ aanpak toegepast in de Kinderhuiskamer, als het gaat om grensoverschrijdend gedrag?	Ja We hebben drie hoofdregels: Als wij praten, zijn jullie stil. Als je weggaat, ben je volgende week weer van harte welkom (maar kun je niet later opnieuw aanschuiven deze middag). Als we twee keer fluiten gaan jullie op het muurtje zitten. Worden deze regels overtreden, of is er sprake van grensoverschrijdend gedrag, dan halen we 1 pionnetje weg. Staat er op het eind van de middag nog minstens 1 van de 3 pionnen, dan krijgen alle kinderen een snoepje. Zo corrigeert de groep zichzelf ☺ Niet dat ik weet

	Ja We hebben een heel aantal regels hierover opgesteld. Een aantal dingen zijn bijvoorbeeld: - kind buiten de groep aanspreken en niet in de groep. - Kind nooit aanraken tijdens het corrigeren (ook niet vriendelijk een arm op een schouder leggen of zo) - Heel direct het gedrag aanspreken en je niet laten afleiden door alle "ja maars" enz.\ - Je hoeft niet te weten HOE iets kwam, je spreekt het gedrag aan, niet de omstandigheden en niet de persoon zelf. - Gaat een kind door, dan komt er een tweede medewerker bij en wordt stap voor stap heel kort uitgelegd dat het kind het pand / terrein verlaten moet. Doet het kind dat niet direct dan zal het kind bij de trui / jas genomen worden en zullen we het kind van het terrein verwijderen. We vertellen dat dit erg slecht overkomt op de groep dus dat we dat graag voor hem/haar vermijden. Mocht het nodig zijn doen we dit wel. Wordt er tijdens dit verwijderen nog tegengewerkt bellen we per direct de wijkagent en dragen we het over.
--	---

Tabel 12

Vraag	Antwoord
Geeft deze structuur/ methode/ aanpak u voldoende handvaten om met grensoverschrijdend gedrag om te gaan? Zo ja, waarom maakt het dat het voor u inzetbaar is? Zo niet, wat mist u binnen deze aanpak?	Ja Het is zichtbaar voor iedereen en de groep wordt gestraft bij verkeerd gedrag, waardoor ze elkaar stimuleren beter te gedragen. En zijn wel een keer alle pionnen weg, dan is het maar een snoepje wat ze missen. Genoeg om voor te gaan, te weinig om echt te missen. Ideaal dus. Het werkt ook goed. Nee Ik mis binnen onze club wel een bepaalde kennis en methode waarop we deze kinderen zouden kunnen benaderen als het gaat om grensoverschrijdend gedrag. Nee Het moeilijke is dat de kinderen minderjarig zijn. Daardoor kun je erg weinig. Op steun van de ouders hoef je niet te rekenen.

Grafiek 5

Tabel 13

Vraag	Antwoord
Als u grensoverschrijdend gedrag signaleert, wat is dan uw manier van handelen? (noem eventueel voorbeeld)	We pakken iemand dan even 1 op 1. Bij ruzie dus 2x 1 op 1. We hebben even een kort gesprek en leggen het sporten stil. De twee moeten het goed maken en elkaar de hand geven en vervolgens sporten we door. Na het sporten gaan we nog even in gesprek hoe het nou ontstond en waarom het gebeurde.
	Ik spreek het kind erop aan, waarschuw hem/haar en als ze zich alsnog misdragen dat geef ik ze een ander plekje in de ruimte. Mocht dit niet helpen dat moeten ze van mij even afkoelen in de gang en mogen ze terug komen nadat we even hebben gepraat hierover.
	We hebben een heel aantal regels hierover opgesteld. Een aantal dingen zijn bijvoorbeeld: - kind buiten de groep aanspreken en niet in de groep. - Kind nooit aanraken tijdens het corrigeren (ook niet vriendelijk een arm op een schouder leggen of zo) - Heel direct het gedrag aanspreken en je niet laten afleiden door alle "ja maars" enz.\ - Je hoeft niet te weten HOE iets kwam, je spreekt het gedrag aan, niet de omstandigheden en niet de persoon zelf. - Gaat een kind door, dan komt er een tweede medewerker bij en wordt stap voor stap heel kort uitgelegd dat het kind het pand / terrein verlaten moet. Doet het kind dat niet direct dan zal het kind bij de trui / jas genomen worden en zullen we het kind van het terrein

	verwijderen. We vertellen dat dit erg slecht overkomt op de groep dus dat we dat graag voor hem/haar vermijden. Mocht het nodig zijn doen we dit wel. Wordt er tijdens dit verwijderen nog tegengewerkt bellen we per direct de wijkagent en dragen we het over.
--	---

Onderwerp: voorkomen/ handhaven

Tabel 14

Vraag	Antwoord
Zijn er regels voor de kinderen aanwezig? Zo ja, wat voor regels zijn er dan? Hoe worden ze bekend gemaakt aan de kinderen en hoe worden deze gehandhaafd?	Ja De regels heb ik al even genoemd. Ze worden elke week vooraf verteld en gehandhaafd door het pionnen systeem. De kinderen kunnen de regels inmiddels dromen, maar toch vertellen we ze elke week. ja Kinderen moeten luisteren naar de leiding, stil zijn tijdens het verhaal lezen, ze mogen niet snoepen op de club, en verder standaard regels als niet schreeuwen, schelden, schoppen, slaan, pesten, enzovoort. Ja Er zijn een aantal regels die verteld worden zodra een kind de eerste keer binnenkomt. Binnen korte tijd bezoeken we het kind en de ouders thuis en geven daar meer uitleg en bespreken daar ook de regels zodat iedereen er van op de hoogte is,. Bij overschrijding van de regels volgt een gesprek met de ouders. Kinderen krijgen altijd een nieuwe kans (en nog 1 en nog 1 en en en). Maar het stopt voor ons als ouders niet mee werken. Als ouders bewust agressief reageren richting ons nadat hun kind grensoverschrijdend gedrag heeft vertoond. Dan wordt een kind verwijderd met als enige mogelijkheid om terug te komen: samen met de ouder naar ons toe komen voor excuus en een gesprek over de regels van de club.

Tabel 15

Vraag	Antwoord
Welke regels/waarden/normen vindt u belangrijk m.b.t. gedrag van kinderen?	Ik vind het belangrijk dat ze zichzelf kunnen zijn en zich geliefd weten door ons en door God. Ik vind respect naar de leiding belangrijk. Het

	luisteren op moment dat er iets gevraagd of gezegd wordt.
	Ieder kind is waardevol en het waard om steeds weer opnieuw in te investeren.

Tabel 16

Vraag	Antwoord
In hoeverre stimuleert u dit bij de kinderen die in de Kinderhuiskamer komen?	We proberen dit in alles naar voren te laten komen. Dus door onze daden, door onze woorden, in onze keuzes, in trouw, in rechtvaardigheid etc. Ik benoem het naar de kinderen (dat luisteren belangrijk is en waarom) en ik probeer de kinderen eerst positief te benaderen en gedrag op die manier te keren, werkt dit niet dan moet ik wel consequent zijn. Kinderen mogen zien dat we het menen, maar ook dat we ze een nieuwe kans bieden.

Tabel 17

Vraag	Antwoord
Wat is, volgens u, de rol van de andere medewerkers/ supervisors/ oprichters e.d. met betrekking tot het handhaven en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag?	Iedereen moet daarin zijn plek innemen. Dus als je een team leid en iemand uit jouw team heeft ruzie, pak jij het even op. Als je scheids bent, hou je controle over het geheel. Zit je aan de kant, hou je de kinderen aan de kant etc. We staan op een groep kids meestal met z'n tweeën. 1 leiding die de rust en orde probeert te bewaren en 1 die de leiding zelf neemt, het verhaal verteld en de boel beetje stuurt. Samen moet je het eens zijn over de regels en de handelwijze. Dan sta je samen sterk. Onderling contact tijdens activiteiten is daarom erg belangrijk.

Tabel 18

Vraag	Antwoord
Bieden zij (andere medewerkers/ supervisors/ oprichters e.d.) u steun bij het voorkomen en handhaven van grensoverschrijdend gedrag?	Ja Iedereen moet daarin zijn plek innemen. Dus als je een team leid en iemand uit jouw team heeft ruzie, pak jij het even op. Als je scheids bent, hou je controle over het geheel. Zit je aan de kant, hou je de kinderen aan de kant etc. Ja Kinderen aanspreken op het gedrag. Consequenties geven mochten ze dit niet doen. Ja Er is elke clubmiddag 1 persoon die op een vast punt in de zaal staat waar je altijd heen kunt met vragen en om door te geven als het met een kind niet goed gaat. Zo houdt iemand het totaal zicht op wat er gebeurt en kan ook ingrijpen als een kind al bij meerdere medewerkers bepaald gedrag heeft laten zien.

Tabel 19

Vraag	Antwoord
Heeft u weleens contact met andere stichtingen/organisaties die kinder- en/of jongerenactiviteiten uitvoeren?	Nee Omdat het eigenlijk uitstekend verloopt zo.
Zo ja, wordt er dan ook informatie uitgewisseld zoals het omgaan met grensoverschrijdend gedrag of iets dergelijks? Zo niet, waarom niet? (zou u dat prettig vinden/ is dat misschien iets voor in de toekomst?)	Nee Ik heb zelf geen contact met anderen jeugdactiviteiten. Ja daar hebben we het wel eens over gehad.

Onderwerp: persoonlijk**Tabel 20**

Vraag	Antwoord
Loopt u tegen problemen aan, zoals handelingsverlegenheid (moeite met aanpakken van gedrag) of gebrek aan handvatten, als het gaat om grensoverschrijdend gedrag bij de kinderen?	Nee, het verloopt prima. We hebben een aantal mensen in ons team die erg goed zijn met kinderen en daarvoor opgeleid zijn. Dus die hebben genoeg ervaring om eventuele escapades te voorkomen. Ik zou wel meer theorie willen als het gaat om hoe je dit gedrag het beste kunt aanpakken. Soms lukt het gewoon niet om het gedrag te stoppen en dat zorgt wel eens voor frustratie. Ja soms wel. Als een kind weigert van het terrein af te gaan kan dat soms flink invloed hebben op de sfeer. En de wijkagent kan vaak niet direct komen.

Tabel 21

Vraag	Antwoord
Gaan alle vrijwilligers hetzelfde om met grensoverschrijdend gedrag?	Ja, namelijk 1 op 1 gesprek. Goed maken met de eventuele dader/slachtoffer en er over doorpraten. Daar van ben ik niet op de hoogte. Ja, namelijk dat is de bedoeling.

Tabel 22

Vraag	Antwoord
Wat heeft u nodig om (beter) aan te kunnen sluiten bij het omgaan met grensoverschrijdend gedrag van de kinderen? Welke handvaten denkt u nodig te hebben?	NVT Ik denk zelf dat kennis belangrijk is en misschien iets van een stappenplan of iets dergelijk waaraan wij als leiding duidelijk kunnen terug vallen als die gedrag zich voordoet. Gaaf wel prima eigenlijk. Minderjarige kinderen... blijft lastig! Juridisch gezien.

Bijlage 9. Logboek

Wanneer	Tijd	Wat	Toelichting	Wie
30-10-2013	2 uur	Gesprek met Johan en Annelies omtrent afstudeervoorstel	Onze eerste gesprek gehad, aftasten hoe we er in staan.	Gezamenlijk
12-12-2013	2 uur	Concrete punten afstudeervoorstel		Gezamenlijk
09-01-2014	6 uur	Schrijven en compleet maken afstudeervoorstel		Gezamenlijk
19-02-2014	6 uur	Schrijven PVA, contact leggen met begeleiders	Start gemaakt met PVA	Gezamenlijk
04-03-2014	1 uur	Afspraak kennismaking Annemiek (begeleider)	Kennis maken Annemiek, concept PVA bespreken, feedback ontvangen wat we vervolgens weer kunnen verwerken	Gezamenlijk
05-03-2014	3 uur	Kinderhuiskamer Observaties	Eerste keer kijken Kinderhuiskamer, indruk opdoen, eerste kennismaking met vrijwilligers	Gezamenlijk
06-03-2014	4 uur	Verwerken van de ontvangen feedback van Annemiek		Gezamenlijk
06-03-2014	3 uur	Plan van Aanpak (Probleemstelling, hoofdvraag, deelvragen & doelstelling)	Punten uitschrijven	Gezamenlijk
07-03-2014	6 uur	Plan van Aanpak (Aanleiding)		Gezamenlijk
12-03-2014	2 uur	Bijeenkomst met vrijwilligers kinderhuiskamer	Kennis gemaakt met meerdere vrijwilligers, onze afstudeeronderzoek toegelicht	Gezamenlijk
12-03-2014	3 uur	Kinderhuiskamer	Observeren hoe het er aan toe gaat en hoe er gereageerd wordt	Gezamenlijk
12-03-2014	2 uur	Vergadering met opdrachtgevers	PVA besproken en aangepast waar nodig. Samenwerkingscontract ondertekend.	Gezamenlijk
13-03-2014	3 uur	Uitwerken observatie		Marlies
13-03-2014	3 uur	Uitwerken observatie		Sarah
20-03-2014	5 uur	PVA (achtergrondinformatie, projectorganisatie en planning)		Gezamenlijk
24-03-2014	5 uur	PVA afgemaakt (projectgrenzen, projectactiviteiten, risicoanalyse & literatuurlijst)		Gezamenlijk
02-04-2014	1.5 uur	Gesprek Annemiek over PVA	Tijdens dit gesprek heeft Annemiek ons van feedback voorzien	Gezamenlijk
03-04-2014	1.5 uur	PVA aanpassen		Gezamenlijk
14-04-2014	4 uur	PVA aanpassen		Gezamenlijk
15-04-2014	3 uur	PVA afgemaakt		Gezamenlijk

18-04-2014	6 uur	Literatuuronderzoek	Literatuurstudie naar wat grensoverschrijdend gedrag is	Marlies
19-04-2014	6 uur	Literatuuronderzoek	Literatuurstudie naar de sociale ontwikkeling van kinderen	Sarah
21-04-2014	5 uur	Literatuuronderzoek	Literatuurstudie naar welke kennis en vaardigheden er nodig zijn	Marlies
21-04-2014	6 uur	Literatuuronderzoek	Literatuurstudie naar welke methode er zijn omtrent veilige leer- en speelomgeving	Sarah
22-04-2014	6 uur	Enquêtes & interviews gemaakt	Opstellen van enquêtes en interviews.	Gezamenlijk
28-04-2014	4 uur	Interview orthopedagoge en interview met coördinatoren KH		Gezamenlijk
29-04-2014	8 uur	Uitwerken interview orthopedagoge		Marlies
29-04-2014	7 uur	Uitwerken interview coördinatoren		Sarah
01-05-2014	6 uur	Uitwerken interview orthopedagoge		Marlies
06-05-2014	1 uur	Mailen enquêtes, mailen begeleiders		Gezamenlijk
06-05-2014	2.5 uur	PVA aangepast	Laatste feedback aanpassen van Martine	Sarah
09-05-2014	4 uur	Uitwerken interview orthopedagoge		Marlies
14-05-2014	3 uur	Uitwerken interview orthopedagoge		Marlies
15-05-2014	2 uur	Planning en herverdelen taken	Vergadering over hoe we de taken gaan verdelen en wie waar verantwoordelijk voor is	Samen
19-05-2014	5.5 uur	Literatuuronderzoek	Laatste hand leggen aan de literatuurstudie naar grensoverschrijdend gedrag en kennis en vaardigheden -> gegevens in tabellen verwerkt	Marlies
19-05-2014	5.5 uur	Literatuuronderzoek	Laatste hand leggen aan de literatuurstudie naar sociale ontwikkeling en veilige leer- en speelomgeving -> gegevens in tabellen verwerkt	Sarah
21-05-2014	3 uur	Observaties KH	Tweede observatie	Samen
22-05-2014	3 uur	Uitwerken observaties	Uitschrijven van observaties	Marlies
22-05-2014	3 uur	Uitwerken observaties	Uitschrijven van observaties	Sarah
22-05-2014	6 uur	Interview uitwerken	Uitwerken en labelen van interviews	Sarah

22-05-2014	3 uur	Plan uitwerken en labelen van interviews en enquêtes	Bijstellen van ons plan, opnieuw taken verdelen en vervolgens interviews uitwerken.	Samen
26-05-2014	5 uur	Literatuur verzameld en gelabeld	Literatuur verzameld omtrent het labelen en uitwerken van interviews	Marlies
26-05-2014	4 uur	Laatste literatuur verzameld en verwerkt in een tabel		Sarah
27-05-2014	6 uur	Schrijven van deelvraag 1	Literatuur verwerken	Marlies
27-05-2014	5 uur	Schrijven deelvraag 1	Literatuur verwerken	Sarah
28-05-2014	3 uur	Observaties KH		Gezamenlijk
29-05-2014	3 uur	Uitwerken observatie		Marlies
29-05-2014	3 uur	Uitwerken observatie		Sarah
03-06-2014	8 uur	Uitwerken enquêtes	Enquêtes die we hebben terug gekregen op dezelfde manier labelen als interviews	Gezamenlijk
04-06-2014	7 uur	Deelvraag 1 van feedback voor zien	Elkaars stukken gelezen en feedback bij gegeven en aangepast	Gezamenlijk
Week 24	68 uur	Schrijven scriptie	Schrijven van de deelvragen, product, conclusie en aanbevelingen. Steeds als er stukken klaar waren, doorlezen en van feedback voorzien.	Marlies
Week 24	76 uur	Schrijven scriptie	Schrijven van de deelvragen, product, conclusie en aanbevelingen. Steeds als er stukken klaar waren, doorlezen en van feedback voorzien Lay-out en concept gestuurd. Afspraak gemaakt wanneer feedback terug	Sarah
19-06-2014	6 uur	Scriptie doorgenomen en aangepast waar nodig		Gezamenlijk
24-06-2014	5 uur	Schrijven discussie		Gezamenlijk
24-06-2014	4 uur	Maken van cd-hoesje, voorwoord en spellingscontrole, feedback verwerken van opdrachtgevers		Marlies
24-06-2014	4 uur	Samenvatting en feedback factsheet verwerkt		Sarah
25-06-2014	2 uur	Afspraak Annemiek	Feedback ontvangen op onze scriptie	Gezamenlijk
25-06-2014 26-06-2014 27-06-2014	20 uur	Verwerken van feedback, scriptie printen en in laten binden, branden op cd	Laatste hand leggen aan onze scriptie voordat deze ingeleverd wordt.	Gezamenlijk

26-06-2014	1 uur	Afspraak maken voor presentatie met beoordelaar en opdrachtgevers voor in augustus		Gezamenlijk
Augustus 2014	2 uur	Presentatie	Presenteren van ons onderzoek voor opdrachtgevers, beoordelaar en afstudeerbegeleider	Gezamenlijk
September 2014	2 uur	Presentatie voor de vrijwilligers van de Kinderhuiskamer	Extra presentatie voor de vrijwilligers	Gezamenlijk